

"DESTEAPTĂ - TE ROMÂNE"

CERCUL CULTURAL ANDREI MUREȘIANU

ÎNȘIR 'TE

MĂRGĂRITE

anul II

5

RIO DE JANEIRO

Literatură - Folclor - Artă - Știință - Critică
 Revista Scriitorilor Români Exilați
 Boletim trimestral de Grupa Culturală "ANDREI MUREȘANU" - Rio.

Anul II No. 5 Rio de Janeiro Ianuarie - Martie 1952

CUPRINSUL:

"ÎNȘIR' TE MĂRGĂRITE": Un an ...	pag. 1
CLAUDIU ISOPESCU: Primele știri americane despre Români ...	pag. 2
PAMFIL ȘEICARU: Începuturile revistei "Gândirea" ...	pag. 7
ȘTEFAN BACIU: Generația de aur (poezie) ...	pag. 17
HORIA STAMATU: Balada învierii (poezie) ...	pag. 18
N. I. HERESCU: Eminescu, epuratul ...	pag. 21
MIRCEA ELIADE: Teme inițiatice și teme literare ...	pag. 25
ARON COTRUȘ: Cântecul Graiului (fragment de poem) ...	pag. 28
GRIGORE CUGLER: Amintiri din copilărie (fragment) ...	pag. 29
CONSTANTIN AMĂRIUȚEI: Scrisoare acasă (II) (poezie) ...	pag. 31
VINTILĂ HORIA: Ultima revoluție (nuvelă) ...	pag. 35
VASILE POSTEUCA: Moment: Fiul pierdut (poezii) ...	pag. 40
TOADER IORAȘ: Năravuri domnești (amintiri) ...	pag. 41
FAUST BRĂDESCU: Frânturi de vis; Nu mă'ntrebă (poezii) ...	pag. 45
MUGUR VALAHU: Dumineca în sat (fragment de roman) ...	pag. 46
GRIGORE MINIERU: Scrisoare din Patagonia (poezie) ...	pag. 49
VICTOR BUESCU: Un Bacovia brazilian: Ribeiro Couto ...	pag. 50
NICOLAE NOVAC: Noapte florentină (poezie) ...	pag. 55
GHEORGHE BUMBEȘTI: Omul-scriitor și lumea de azi ...	pag. 56
N. S. GOVORA: Zile negre (fragment de roman) ...	pag. 59
AL. PETRU-SILISTREANU: Vuie...; Plouă (poezii) ...	pag. 71
EUGEN RELGIS: Pentru salahorii culturii ...	pag. 72
ȘTEFAN ION GHEORGHE: Le monologue de Judas (poem) ...	pag. 74
VIRGIL HENRI STAHL: Vă plac cireșile? (schită) ...	pag. 75
D. EM. POPA: Foșie verde ... pepene (schită) ...	pag. 78
I. G. DIMITRIU: Alocuțiune; Obsesie (poezii) ...	pag. 79
IDEI, OAMENI, FAPTE ...	pag. 81
La ziua Unirii Principatelor - Două mari cen- tenare: Ambasadoarea Neamului: Domnița Ilcana. Note pe marginea unei edituri (GR. MANOI LESCUI). Scrisoare deschisă (VICTOR BUESCU) - Activita- tea unui poet.	
CRONICA LITERARĂ ...	pag. 87
ȘTEFAN BACIU: Drumuri prin furtună (ARON COTRUȘ); FAUST BRĂDESCU: Sfintătorii de icoane (TOADER IORAȘ); Ifigenia (MIRCEA ELIADE);	
I. G. DIMITRIU: Analiza cuvântului dor (ȘTEFAN BACIU).	
CRONICA MUZICALĂ ...	pag. 94
C. L. POPOVICI: Dinu Lipatti (contribuțiuni la o biografie)	
CRONICA PLASTICĂ ...	pag. 97
MIRA SIMIAN: Însemnări despre ceramica braziliană și cera- mica românească.	
CRONICA SOCIALĂ ...	pag. 99
Arh. ST. ELEFTERIADIS: Arhitectura în conflict cu proza.	
ÎN MEMORIAM: ...	pag. 101
INA CRISTU: Constantin Tănășă - Romulus Dianu - V. Stăica Cronica mărunta - Cărți și reviste - Cartea Pribegiei	

UN AN.

În viața unei publicații, un an de existență nu înseamnă nimic, sau aproape nimic. Nici chiar în viața unei publicații care, ca aceea a noastră, își închină paginile exclusiv literaturii. Avem în trecut - în viața literară din țară, strălucitul exemplu al "Convorbirilor Literare", al "Sămănătorului" și al "Cândirii", dar avem și pe acela al revistelor usurpate, cum ar fi "Viața Românească", "Contemporanul" și "Flacăra", din a căror stema, ocupanții literaturii din Republica Populară, vor să facă - fără a izbuti - simboluri și înțeleseuri, care nicidecum nu au aparținut culturii și spiritului românesc. Toate aceste reviste au apărut ani și ani în șir, în împrejurări nu întotdeauna prielnice literelor, și de cele mai multe ori spinoase. Dar au apărut strălucit. Și aparand, au trasat drumuri și căi, pe care noi le batem astăzi, cautând să le lărgim, și pe care cei care sunt închisi acasă, între înalte și nevăzutele ziduri ale Tarii, nu mai au voie nici măcar să si le reamintească.

Un an de apariție, mai mult sau mai puțin regulată, cum a vrut Dumnezeu, și cum ne-au ajutat oamenii, înseamnă însă ceva, în sbumciunată viața a unei reviste literare din exil. Înseamnă, în primul rând, prezența incontestabilă a tradiției literare românești, pe care nici departările, nici ucazurile nu o pot desființa. Înseamnă în al doilea rând, nevoia pe care au simțit-o scriitorii pribegi și liberi, de-a avea o tribună a lor, de pe care să-și poată nestanjeniti spune cuvântul, fără teama ca bisericutele sau grupurile se vor amesteca în acest dialog intercontinental al scriitorului, care este mai întâi și mai presus de toate scriitor. Și în cele din urmă, acest minuscule fenomen de durată, arată că era necesară o revistă ca aceea a noastră, pentru că alta nu este, în care politica și politicele să nu aibă loc. Desigur, politica facem și noi. Dar, precum s'a văzut din numerele aparute, și cum se va vedea din cele pe care ne va fi dat prilejul să le mai dăm la iveală, politica aceasta se cheamă politica gândirii și culturii. Noi nu avem de cucerit partizani, pentru că țelul pe care ni l-am propus și ni l-am impus, este ceva mai înalt decât gardul pasărilor de ogradă. Aceasta politica o vom face și mai departe, pentru aceste idealuri vom milita întotdeauna, și vom fi mandri că suntem militanți în slujba unei idei, care astăzi este încă destul de nepopulară și de neînțeleasă, pentru că este grea, și pentru că tot ce este greu, nu este acceptat cu aplauze prelungite.

Intr'un an de zile, am câștigat puțină experiență. Am învățat astfel, că este cu mult mai greu decât s'ar putea închipui, să faci o revistă de literatură. Din felurite motive, pe care le vom povesti, când răgazul și timpul ne vor îngădui. Am învățat apoi, că este din cale afară de complicat, să îți urmezi chemarea, pentru că a merge pe calea ta, înseamnă în ochii multora dintre cei care cred că au de spus un cuvânt în pribegia noastră nefericită, obrășnicie și lipsă de tact. Nu știam, astfel, că pentru a scoate o revistă literară, trebuie să faci salamalecuri și anticamera. Bietii de noi, credeam că literatura este un meșteșug ca oricare altul, și încă nu auzisem, că adevăratul și frumosul puse în slujba desrobirii Tarii, au nevoie de pecetile politicii cotidiene. N'am știut, și de aceea am avut tristă și scump plată satisfăcătoare, de a trăi un an de cumpănită lipsă. Intr'un fel oarecare, este și aceasta o izbandă, deoarece permanentul ajutor material și moral al celor săraci, ne-a dat prilejul să ne verificăm și să ne numărăm. Le mulțumim tuturor acestor Mecenati, după cum mulțumim tuturor Romanilor, care din Chile, din Canada, din Germania, din Suedia, din Argentina, din Statele Unite, din Franța, din Brazilia, ne-au trimis mesajul frăției lor, și câte un ban patat cu sfânta sudoare a muncii aspre.

Și dacă, la un an, mai avem de adus o vorbă de recunoștință, aceasta trebuie să fie închinată scriitorului român pribeg, care a răspuns chemării noastre cu un elan și o spontaneitate, care echivalează cu un program. Din toate unghiurile țării, de pe toate latitudinile,

condeerii nostri au venit sa-si spuna cuvantul, pentru a contribui la creiarea unui spirit liber, unitar si romanesc, in clipa in care aca-sa acest spirit este casapit cu metoda. Aceasta realizare este contri-butia scriitorului roman, in clipa in care politica a dat incaodata dovada de sectarism. Noi, cei de la ÎNSIR' TE MĂRGĂRITE, suntem de ace-
ea mandri, ca am putut realiza acest foarte putin, la un an, si faga-duim tuturor, ca la anul vom putea spune mai mult, Un an de lupta si de bucurie, un - de neintelegere si de fratie, ne-a invatat ma-car atata: sa ne tinom de cuvant, pentruca astfel sa ne vedem mai de gra-ba acasa.

ÎNSIR' TE MĂRGĂRITE

PRIMELE ȘTIRI AMERICANE DESPRE ROMÂNI

de
CLAUDIU ISOPESCU

In surghiunul nostru atat de amar e o mare mangaere sa gasesti ca macar in trecut popoare streine au putut avea stiri despre tara si neamul nostru obidit si chiar despre faze sufletesti prin opere de ima-ginatie sau traduceri. Dar e datoria noastra de refugiatii sa facem a-semenea cercetari si sa stabilim in ce imprejurari si in ce masura am fost cunoscuti ca popor.

Pe ultima foaie a volumului Nili Patris. Oratio ad Deum tiparit la Padova in 1555 am gasit o scurta epigrama in versuri latine ale studentului ardelean Gheorghe Bona (poate Bunea) ce-si facea acolo studiile. Se poate afirma azi ca acest nepot a lui Nicolaus Olahus (Românul) e cel dintai stihuitor roman, dar fara indoiala pline de avant si expresie poetice sunt poemele humanistului Olahus care, chiar daca a devenit Primat si Regent al Ungariei, avea constiinta si man-dria de a fi Roman si laborator din Draculesti. N'amem datoria sa-l consideram si noi Roman? Tot in acest veac al 16-lea Petru Cercel, ca-re a fost la Paris oaspele lui Henri III, a scris aici cunoscutul imm-catre Dumnezeu in versuri italienești. Nu se poate intelege de ce istoricii nostri literari il considerau pe Udriste Nasturel pentru stihurile lui slavone dela 1640 drept primul poet roman si da-ca se poate trece cu vederea epigrama lui Bona, nu e drept sa fie des-considerate poemele lui Olahus in limba latina: cat de superioara e de exemplu elegia acestuia la moartea lui Erasmus din Rotterdam, si natu-ral immul lui Cercel fata de stihurile slavone ale lui Udriste Nastu-rel? Ce valoare literara au acestea fata de Neamul tarii al lui Miron Costin cu prima noastra afirmare in versuri romanesti a ilustrei noas-tre obarsii latine¹⁾ sau mai ales fata de poema lui Miron Costin Via-ta lumii? Modest, foarte modest am inceput deci si noi ca si ceilalti frati intru latinitate prin versuri in limba Romei eterne si apoi in acea a Italiei, din care Gherman Valahul a tradus in secolul al 16-lea tratatul de morala Fiore di Virtù si din limba noastra a fost tradus in ruseste la 1592 de Veniamin Ieromonahul Rusin³⁾. S'a scris in lim-ba slavona la noi, dar in poezie care e forma cea mai inalta de expre-sie artistica, am pornit mai intai in limba stramosilor si a fratilor argumete in plus in contra stiintii slaviste reperiste.

Cine nu stie apoi ca in traducerea germana a lui Schedel se pas-treaza copia cea mai veche a cronicelor romanesti, aceea a lui Stefan cel Mare⁴⁾, si ca din publicatii streine am aflat ca prima carte roma-neasca s'a tiparit la 1544 si ca Sulzer ne vorbește de Minunile Maicii Domnului din 1782, din cari insa ca si din Micul Catechism nu s' a pu-tut gasi pana azi nici un exemplar?

1) Cfr. Cl. Isopescu, Renseignements sur la littérature en Roumanie in Pagine Mue 2, III (1949), fasc. 3-4, p. 4-6.

2) Cfr. Idem, La Nostalgie de Rome et Miron Costin in La Revue de l'U-niversité Laval, Quebec, Ian. 1951, p. 398-415 unde am stabilit ca tratatul lui de versificatie e inspirat de acela al Polonului Sar-biewski scris natural in limba latina.

3) Cfr. N. Cartoian, Istoria literaturii romane vechi, Buc., 1940, I, p. 73.

4) Ibidem, p. 30-32.

Cel din urma profesor invatat de literatura franceza ce l-a avut Universitatea din Bucuresti, regretatul Charles Drouhet a afirmat in lucrarea sa despre Le Roumain dans la littérature française ca "c'est dans le second quart du XIX^e siècle que le Roumain fait son apparition dans la littérature française". Or, am putut stabili ca Pierre de Nan-cel prin versurile lui latine din 1620 este primul francez in care ne da in De Moldavia o opera de imaginatie asupra unei provincii roma-nesti si ca tot de atunci dateaza si un scurt roman cu un personaj ro-man. Romane franceze in cari e vorba de personaje si localitati din tarisoara noastra mai sunt si'n veacurile al 17-lea si al 18-lea⁵⁾, dar cine dintre specialistii asa zisei Fundatii universitare din Paris in domeniul legaturilor franco-romane face asemenea cercetari? Stim inea ca un carturar serios, I.M. Rașcu, a descoperit si examinat romanul in 3 volume L'Héroïne Moldave din 1818 a Doamnei Gacon-Dufour.⁶⁾

Cine mai stie azi ca Letopisetul tarii Moldovii al lui Nicolae Costin a fost tradus in limba franceza inca la 1741 de catre Nicolas Genier din Smirna? Nici Iorga, nici Cartoian nu mai amintesc aceasta traducere a carei importanta sta in faptul ca un invatat francez si membru - nu pe baza de recenzii eolgioase - al Academiei de Inscriptii din Paris, Charles de Peyssonnel a cunoscut-o si s'a folosit de ea in volumul sau: Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont-Euxin (Paris, 1765). Multe erori se pot gasi in aceasta carte despre alte popoare, dar, fiind-ca s'a bazat pe Nicolae Costin, partea relativ la Romani e cea mai buna. Se stie ca volumul lui Peyssonnel a fost un izvor de in-formatii despre neamul nostru, pentru invatatii europeni. Nu mai tin minte daca Iorga a folosit in Istoria comertului românesc cele doua volumeale lui Peyssonnel: Traité sur le commerce de la Mer Noire (1787), unde sunt capitole intregi despre tarile noastre, dar nu-l aminteste in Istoria Românilor prin călători si Peyssonnel a calatorit pela noi Printre publicatiile amintitei Academii sunt si Relations de voyages, cari ne-ar putea poate desvalui multe lucruri interesante despre tari-le noastre. Traducerea letopisetului lui N. Costin a fost trimisa la 1752, Bibliotecii Regale din Paris de catre Peyssonnel, care de la 1747 era consul general al Frantei la Smirna, si aceasta constitue o dovada de izvorul de care s'a folosit in cartea sa din 1765. Banuiesc ca multe informatii de ale lui Hauterive sunt si dela Peyssonnel, deci indirect de la Nicolae Costin. Se vede ca Letopisetul lui Nicolae Costin a ga-sit multa pretuire si la Greci, de vreme ce fostul ambasador al regelui Carol XII al Suediei la Constantinopol, Alexandru Amiras, stabilit a-poi in Moldova, l-a tradus in neogreaca completandu-l pana la 1729: din aceasta limba l-a tradus in frantuzeste bizantinistul Charles-Benoit Case⁷⁾ care dela 1852 a fost profesor de gramatica comparata la Sorbona.

Pe cat stiu, nimeni nu s'a gandit inca la cercetari asupra cunos-tintelor ce le-au putut avea Romanii in decursul veacurilor despre Am-ricani si despre istoria si literatura lor. Iar azi cand ele nu se pot face in biblioteca Academiei Romane, problema devine si mai grea. To-tusi putine indicatii se pot da. In scolile noastre manastiresti calu-garii se foloseau de geografii universale manuscrise, cum a fost De obste gheografie pe care a compilat-o Amf. Hotiniul dupa tradu-cerea italiana: Geografia universale (1775) a lui Claude Buffier, si a tiparit-o la 1795. Dar, inca in bogata bi-blioteca, cea mai bogata din intreg Orientul european, a lui Nicolae Mavrocordat (1716-30) gasim "Geografia civile descrizione universale della terra (editia 1681) a in-vatatului Antonio Magini, care ne-a dat cea mai amanuntita descriere din vremea aceea a Ardealului⁸⁾ precum si "Descrizione Universale del Mondo e delle Repubbliche" (1543) a lui Isaacioni⁹⁾. Prin bibliotea

5) Cfr. Cl. Isopescu, Pièces françaises à sujet sud-est européen in La Revue de Culture Européenne, 1951, no. 1, p. 80-81.

6) In revista Gallia, I, p. 16-21.

7) Notice d'un manuscrit de la Bibliothèque du Roi contenant une his-toire inédite de la Moldavie, composée en moldave par Nicolae Costin grand logothète à la Cour de Iassy et traduit en grec moderne par Alexandre Amiras in Notices et Extraits des manuscrits de la Biblio-thèque du Roi, 1827, vol. II, p. 274-331 si 332-394.

8) Cfr. Cl. Isopescu, Notizie intorno ai Romeni nella letteratura geo-grafica italiana del Cinquecento in Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine, Bucarest, XVI, 1929.

9) Cfr. Idem, Saggi romeno-italo-ispatici, Roma, 1943, p. 30.

de pe la noi din a doua jumătate a veacului al 18-lea se gaseau L'Histoire de l'Amérique, renumita lucrare a istoricului englez William Robertson care a fost ales membru al Academiei din Madrid, Padova și St. Petersburg, precum și Recherches philosophiques sur les Américains ale Olandezului C. Pauw¹⁰⁾, lucrare ce a fost citită de multă dată în toată Europa. Mai târziu, pe la 1840, se ceta la noi La Démocratie en Amérique¹¹⁾ ce i-a procurat autorului ei, Toqueville, o mare notorietate în lume. În Catalogul bibliotecii colegiului național tipărit de J. Genlie la 1846 găsim Mémoires philosophiques, historiques, physiques concernant la découverte de l'Amérique (1787) ale savantului spaniol Don Antonio Ulloa y Garcia de la Torre și Lettres américaines ale contelui italian G. R. Carli, care combate des teoriiile paradoxale ale lui Pauw. Aceasta din urmă se ocupa de obiceiurile, religia, guvernarea popoarelor din America de Sud înainte de descoperirea și cucerirea ei de către Europeni.

În "Almanah de învățătură și petrecere" pe 1842 Mihail Kogălniceanu a publicat biografia lui Franklin ca model de energie, iar în cel de pe 1843 viața de sacrificiu pentru interesul public a lui George Washington¹²⁾. Abia la 1852 avem traducerea făcută de T. Codrescu a romanului devenit popular în toată lumea: Uncle Tom's Cabin de Beecher Stowe sub titlul Coliba lui Moș Toma, iar în anul următor acest roman, dovada că a fost epuizat, a fost tradus de D. Pop. "Opere alese" de B. Franklin au avut în traducerea lui I.M. Rîureanu, care la 1869 a dat și pe Cristofor Columb al lui Lamartine, între 1859 și 1888 șase ediții, dar nu de mai puțin succes s'a bucurat scrierea comica și satirică Parisul în America a lui Eduard Laboulaye în traducerea lui Grigore Servuș, unul dintre exilații noștri de la 1848, căci a avut două ediții (1863-64). Și să nu uităm, și "Istoria descoperirii Americii" a acelui autor francez în traducerea (1864) lui C. Stoicescu¹³⁾.

Se știe că abia la 1863 a început să funcționeze la Constantinopol Robert College ce depindea de Universitatea din New York și ar face impresia că în U.S.A. a existat târziu de tot un interes pentru istoria și cultura țărilor de sub domnia turcească. Nu știu însă dacă cineva în America s'a gândit la cercetări prin reviste și să publice rezultatul lor, căci poate azi mai mult decât oricând ar fi interesant de știut și de arătat că și România e o veche cunoscută a Statelor Unite. De atâtea ori mi s'a spus că România a început să fie cunoscută în America abia din 1919 prin scrierile unuia dintre diplomații noștri cei mai activi, Vasile Stoica: "The Roumanian nation and the Roumanian Kingdom" (Pittsburgh 1919); "Bessarabia" (New York, 1919); "The Dobrogea" (1919); "The Roumanian question" (1919); "The Roumanian nation a sentry of western latin civilisation in eastern Europe" (Pittsburgh, 1919). Nu cunosc un alt Roman care să fi publicat mai multe scrieri în America despre țara noastră și Vasile Stoica ne-a dat în volumul In Fumul Uzinelor poezii și strofe artistice din viața muncitorilor romani din America în uzine de otel. Încă din 1917 publica Gogu Negulescu la Chicago o revistă lunară în limba română și engleză: Roumania, nu știu însă ce legătură există între aceasta și Roumania, revista trimestrială frumos ilustrată ce apare acum 25 ani la New York, 36 W., 44th Street, ca organ al "The Society of Friends of Roumania in the United States" sub președinția unui mare avocat, d. Wm. Nelson Cromwell. Cu ocazia vizitei Reginei Maria la 1926 în America, aceasta "Society" i-a dedicat o broșură de 108 pagini admirabil ilustrată care a contribuit în mare măsură la cunoașterea țării în America. Dar care refugiat roman în U.S.A. se va gândi să facă un studiu despre aceasta revistă, cum studiosii americani examinează reviste franceze din punct de vedere al cunoașterii literaturii și civilizației americane în Franța? Dar între cele două războaie mondiale cel mai mult a lucrat

10) Cfr. N. Iorga, Idées et formes littéraires françaises dans le sud-est de l'Europe, Paris, 1924, p. 23.

11) Cfr. Ed. Thouvenel, La Hongrie et la Valachie, Paris, 1840, p. 176.

12) Cfr. N. Iorga, Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea, București, 1907, II, p. 96.

13) Cfr. D. Iarcu, Repertoriu Chronologic sau Catalog general de Cărțile române, București, 1865, sub anno.

în favoarea României savantul coleg de la Universitatea din Yale, d. Charles Upson Clark, care ne-a vizitat țara în lung și în lat, a ținut conferințe (în limba română) la universitățile noastre și peste 100 de articole în reviste și ziare precum și volumele: "Greater Roumania" (New York, 1922); "Bessarabia, Russia and Roumania" (1927) și "United Roumania" (New York, 1922). Care dintre atașatii sau consilierii noștri culturali, pentru cari s'a cheltuit sute de milioane de franci elvețieni, cum a afirmat d. Mircea Eliade, fost și d-șă atașat cultural la Londra și consilier cultural la Lisabona, se poate lauda cu o asemenea activitate în favoarea României?

Din întâmplare mi-a cazut în mână revista americană din New York, Library Journal, din Mai 1922, unde pe lângă aprecieri bune ca d. ex. "their native folk dances are beautiful and a joy to any spectator as well as recreation for the participants" am avut durerea să citesc afirmația că "the Roumanians stand lowest of the level of culture"... și "have not the natural affinity for books and reading" (p. 404). De aici a pornit curiozitatea mea de a ști ce cunostințe și de când aveau Americanii despre noi. Cea mai veche revistă americană ce există la Biblioteca Națională din Paris e The North American Review din Boston și am avut surpriza să găsesc acolo în n-rul pe Octombrie 1828 (p. 464-71), un articol sub titlul: Wallachia and Moldavia, care e însă scris de un American; am crezut că ar putea fi o reproducere a articolului sub același titlu apărut cu doi ani înainte în revista engleză "Blackwood's Edinburgh Magazine".

Articolul descoperit e bazat pe cunoscuta lucrare în 2 volume a lui Johann Christian von Engel: Geschichte der Moldau und Wallachey, nebst der historischen und statistischen Literatur beyder Länder (Halle, 1804) și de lucrarea anonimă în grecește, al cărei titlu îl voi da în engleză: Political and Geographical History of Wallachia, from Oldest Establishment to the Year 1774. Now first printed at the Expense of the worthy and patriotic Brethren Tunusli (Vienna, 1806). Se știe că aceasta e opera învățatului cronicar Mihail Cantacuzino, care a fost tradusă și publicată în limba noastră de G. Sion la 1863.

Atenția lumii civilizate e fixată, cu un mare grad de interes, în momentul acesta pe provinciile despre cari ne propunem să spunem câte ceva în acest articol, începe autorul care, după cum am aflat dintr-o bibliografie, e un A. Negrus care e însă un necunoscut și pentru Enciclopedia Americană. Atribue relațiilor atât de încurcate ale țărilor noastre cu Rusia și Poarta controversă ce era în plină de voltare între cele două Imperii și caracterizează cartea lui Engel cu cuvintele: "a work of prodigious industry and learning, the most valuable on the subject treated, within our knowledge", în timp ce despre cronică lui Mihail Cantacuzino scrie: "is a meagre and almost worthless sketch, scarcely repaying the trouble of a perusal" (p. 464). După ce aminteste pe primii noștri strămoși "Geți și Daci" și de cucerirea Daciei de către Romani, afirmă că actualii Romani sunt coborâtori din coloniștii romani, din Daci și apoi și din Slavi, pe cari îi numește Bulgari. El vede deci cele două sinteze daco-romana și daco-romana-slava ale poporului nostru. Nu trece cu vederea nici istoria obarsiei noastre sculptată pe coloana lui Traian din Roma, unde am fost perpetuate "the appearance, dress, arms and military character of the ancient inhabitants". Și vom reproduce și noi cele două strofe atât de frumoase din cântul al IV-lea din "Childe Harold" al lui Byron despre aducerea prizonierilor daci la Roma căci mulți dintre pribegii mai tineri nu le cunosc:

"I see before me the Gladiator lie;
He leans upon his hand, - his manly brow
Consents to death, but conquers agony,
And his drooped head sinks gradually low,
And through his side the last drops, ebbing slow
From the red gash, fall heavy, one by one,
Like the first of a thunder-shower; and now
The arena swims around him, - he is gone,
Ere ceased the inhuman shout, which hailed the wretch
who won."

"He heard it, but he heeded not, - his eyes
Were with his heart, and that was far away.
He recked not of the life he lost nor prize;
But where his rude hut by the Danube lay,
There were his young barbarians all at play,
There was their Dacian mother, - he, their size,
Butchered to make a Roman holiday -
All this rushed with his blood. - Shall he expire
And unavenged? Arise! ye Goths, and glut your ire!"

(p. 465)

Autorul aduce ca dovezi a latinitatii noastre limba si numele de Romani (Roumuni) dar considera "fabulous" raspunsul cu cuvintele: "Romanus sum" ce-l dau Romanii inrolati in armata austriaca si intrebati asupra nationalitatii lor, caci aceste cuvinte sunt invatate din latina in scoli in Ardeal si Ungaria si daca cineva va cerceta in Mithridates al lui Adelung formele romanesti, se va convinge ca acestea se aseamana mai mult cu cele corespunzatoare din limba italiana, spune el. Acest lucru fusese constatat inca in 1506 de Raffaello Volterrano in Commentarii Urbani, apoi de Ascanio Centorio in Commentarii della guerra di Transilvania si mai ales de Anton Maria Del Chiaro in Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia (1718), dar in mod mai stiintific abia la 1829 de catre slavistul Kopitar, Ueber die albanisch-walachische und bulgarische Sprache in "Wiener Jahrbücher der Literatur", XLVI.

Dar recensentul nu tagadeste ca la amestecul de elemente dace si latine s'au adaugat elemente slave cari impreuna formeaza trunchiul limbii, stie ca putinele carti tiparite erau cu cirilice si cum nu poate preciza originea numelui de Valah, care insa deriva din vechea germana, si inseamna "strain, roman", presupune ca ar fi in legatura cu istoria "of their barbarous conquerors, from the Volga", se ocupa apoi de tigani¹⁴⁾, "cari se gasesc in Ungaria si in provinciile Daciei intr'un numar mai mare decat in alta parte a lumii" si nu-si poate explica de ce Englezii ii numesc Gypsies.

Ne vorbeste apoi de seria de voievozi incepand cu Radu Negru (il numeste: Negris) de la sfarsitul veacului al 13-lea aratand ca urmasii pe tron erau alesi de boeri, lucru ce a ramas si sub Turci pana la 1714 cand a fost numit Constantin Mavrocordat. Puterea in stat e impartita intre print, nobili si cler si nu uita ca hospodars fanarioti si priorii greci ai manastirilor rivalizau in despuieria poporului. Scoate in relief lupta lui Mircea (il numeste: Mirza) in contra Turcilor, si arata ca actul de capitulare fata de Poarta o un fel de Magna Charta romana, care-i garanteaza independenta in schimbul unui tribut, independenta ce, dupa dansul, sfarseste cu asasinarea lui Brancoveanu.

Autorul are stima pentru Alexandru Mavrocordat, autorul operii: Pneumaticum Instrumentum circulandi sanguinis, sive de motu et usu pulmonum (Bologna, 1664) cu toate ca W. Harvey inca la 1628 publicase: Exercitationes anatomicae de motu cordis et sanguinis circulatione, precum si autor al unei istorii a Romanilor (de fapt: Istoria Misiei, a Munteniei), a unei istorii bisericesti etc.

Dupa ce a lamurit ca Grecii erau numiti hospodars caci storceau poporul si putea da tribut mai mare si daruri mai multe, ajunge la rivalitatile ruso-turce si la protectoratul rusesc dela tratatul din Kuciuc-Kainardji. Povesteste peripetiile tarilor noastre pana la 1821 cand se ocupa de revolutia greceasca care tindea la formarea unei republici federative din provinciile Turciei europene avand drept capitala Constantinopolul si cu o constitutie avand ca model pe aceea din Statele Unite. Dar autorul articolului care stat de des a relevat opresiunea ce-o exercitau Grecii la noi, nu pare sa inteleaga in de-ajuns revolutia lui Tudor Vladimirescu, ci doar la sfarsit in concluzie sustine cu drept cuvint ca "nimic nu putea fi mai rau calculat decat inceputul razboiului pentru independenta Greciei in provincii unde populatia nu e greaca si limba nu e greceasca si cari, afara de faptul ca sunt crestini, n'au nicio legatura de unire cu Grecia".

Sunase ceasul de lupta pentru independenta Greciei realizata la 1829, si in toata lumea din Apus se agita ideea ajutorarii Greciei. E desigur mult ca la 1828 carturarilor americani puteau afla ca aceste "unfortunate provinces" erau ocupate cand de Rusi, cand de Turci, ca erau teatro de rasboaie si ca erau de un veac oprimate si spoliata de Grecii din Fanar.

Făarte interesant ar fi desigur sa putem urmari cronologic evolutia cunostintelor ce le aveau Americanii despre un popor atat de obidit.

ÎNCEPUTURILE REVISTEI "GÂNDIREA"

Câteva amintiri

de

PAMFIL ȘEICARU

Revista "Gândirea" a aparut la Cluj in toamna lui 1921, intemeietor fiind Cezar Petrescu. De ce a aparut la Cluj? Este necesar sa amintesc imprejurarile in care Cezar Petrescu se gasea in capitala Transilvaniei.

Dupa venirea la guvern a generalului Al. Averescu, in Martie 1920 cel care avea cuvânt hotarator in toate problemele ardeleni era Octavian Goga, adversar al regionalismului si sustinator aprig al unificarii. Dupa proclamarea unirii, la 1 Decembrie 1918, s'a format un fel de guvern provizoriu al tinuturilor de dincolo de Carpati, caruia i s'a dat numele "Consiliu Dirigent", insarcinat cu conducerea serviciilor publice in aceste regiuni. Membrii Consiliului dirigent erau ostili unificarii, fara sa aiba insa curajul de a o marturisi fatiș: autonomia administrativa o concepeau ca o autonomie politica in cadrul unui Stat federativ. Pana la 4 Aprilie 1920, cand Octavian Goga a desfiintat Consiliul dirigent, la Predeal continua sa mai existe vama ca si mai inainte. Desfiintarea Consiliului Dirigent a tulburat mult socotelile partidului national care incepuse sa-si organizeze si o structura economica. Se creiase Banca agrara, care se bucura de anumite privilegii, avand misiunea de a finanta reforma agrara. Creiatorul Bancii Agrare era Victor Bontescu, directia generala a Bancii fusese incredintata lui Vasile Osvada. Toti fruntasii partidului national erau actionari ai Bancii Agrare, imitand operatia partidului liberal la intemeierea Bancii Nationale.

Desfiintarea Consiliului Dirigent punea in primejdie privilegiile acordate Bancii Agrare si pentru a apara interesele Bancii Victor Bontescu a decis sa scoata un ziar la Cluj, pe care l-a intitulat "Vointa".

In general, oamenii nostri politici nu sunt in curent cu literatura; ne putem imagina ce putin cunosteau fruntasii partidului national din scrisul romanesc in 1920. Singur pasionat cititor al literaturii romanesti era Al. Vaida-Voevod. Era firesc deci, ca Victor Bontescu sa consulte pe cineva spre a-si alcatui o redactie. Cel consultat a fost Horia Maniu, fratele poetului Adrian Maniu. Asa se explica alcatuirea redactiei ziarului "Vointa" cu: Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Lucian Blaga si Gib. I. Mihaescu, mai mult o redactie de revista literara decat o echipa pentru un ziar politic. Conducerea ziarului o avea Vasile Osvada, directorul Bancii Agrare, o fire boema, lipsit si el de orice pasiune politica. Ziarul apareea bine tiparit, articolele erau de obicei scrise, dar intre preocuparile politice care framantau tinuturile ardeleni si redactia ziarului "Vointa" nu exista nici o legatura. Intre redactori nu era unul cu nervul gazetaresc, iar politica le era perfect indiferenta. Isi scriau constiincios articolul, totdeauna in afara de timp si cursivitatea stilului, imaginile nu puteau acoperi lipsa de interes politic. Le ramanea atata timp disponibil, redactorilor, incat se puteau dedica preocuparilor literare.

Clujul in 1920 mai pastra inca aspectul aristocratic de oras al nobilimii maghiare. Restaurante luxoase, cafenele spatioase, strazi ingrijite, trasuri elegante si ritmul vietii potolit. Se auzea pe strazi "Servus tie, frate" al Ardelenilor, "Ce faci, Mitica, cand ai sosit" al Regatenilor, sau franturi de fraze unguresti; atmosfera era pasnica. Un optimism plutea in aer, ceva de tinerete, de primavara. Fara indoiala ca polemica intre partide era extrem de violenta, contrastand cu atmosfera generala.

14) Un bun studiu va apare mai tarziu, al prof. Paspati, The history of the Gypsies in Journal of the American Oriental Society, vol. VI.

Ziarul "Biruința" al lui Octavian Goga, având ca director pe Al. A. Hodoș, ducea o campanie bine susținută contra fostului Consiliu Dirigent, al cărui bilanț nu prea era faimos. "Patria", oficiosul partidului național, răspundea pe același ton, dar aceasta răsufla căre-isi afla origina îndepărtată în polemica dintre "Tribuna" lui Octavian Goga și "Românul", ziarul partidului național, din anii 1910-1911, nu pasiona decât cercul restrâns al celor interesați.

Regatoni: ofiteri, avocați, funcționari, oameni de afaceri în trecere, gazetari, actori aduceau o veselie sgomotoasă, o comunicativitate petrecărească. Chefurile aveau exuberanță, glumele pareau poc-nete de sticle de sampanie, verva era spumăsoasă și prietenii se legau cu ușurință. Chefliul este din fire generos, comunicativ, alternând veselie cu sentimentalismul, bucuros să gasească tovarăși cu care să împartă plăcerea clipei trăite. Vinul este un pretext, un excitant al sentimentelor, un mijloc de a da sociabilității un continut de emotivitate lirică.

Ca orice moldovan, sau mai exact ca orice ȧșan, lui Cezar Petrescu îi plăcea să bea un pahar cu vin în tovarășia unor prieteni. Mai greu se intruneau redactorii "Voinții" în birourile ziarului și mai repede la un pahar cu vin. Un fost gazetar, Drumaru, refugiat ardelen la București, care în timpul neutralității făcuse mare sgomot organizând G.D.N. (garda demnității naționale, specializată în arderea ziarelor filo-germane, până ce într-o zi Drumaru a schimbat de pozitie) acum potolit, deschisese o bodega-restaurant ca în vechiul regat. Tui ca, spritul, mititeii, sarmalutele, în sfârșit tot ce putea să imbie pe regatoni nu lipsiau din bodega lui Drumaru. Aici era propriu zis redacția "Voinții". Discuții nesfârșite, complex straine de politica, fada de care manifestau un total dispreț, temele lor erau numai de literatură. Din fire tacut, răspunzând unei întrebări prin monosilabe, Cezar Petrescu, la un pahar cu vin, devenea comunicativ. Rar am întâlnit un scriitor așa de concentrat în pasiunea lui literară ca Cezar Petrescu. Tot ce era în afara de literatură avea pentru el un interes minor. Cu un gust sigur, excepționala lui lectură îi înlesnea o justăerarhizare a valorilor. Nu se înșela în apreciere, fără să-i fie alterata judecata literară de considerente de prietenie sau vrămășie.

În 1920, Cezar Petrescu avea numai 27 de ani, dar în literatură nu era nici cel puțin un debutant. Începuse să publice în revista "Hiena" pe care o scoteam "Scrierile unui răzeș", fără să fi colaborat, până atunci, la vre-o revistă literară. Am legat prietenie în 1918 și am ră-mac tovarăși în această agitată aventură a scrisului care este gazetă-ria. Ușurința cu care putea să scrie un articol, capacitatea lui de lucru, îi deschisese drum în presă și îi creștase un nume. Amandoi am intrat în februarie 1919 la "Adevărul" și "Dimineața", amândoi am ple-cot în Mai același an la Cernăuți spre a conduce "Bucovina", ziarul lui Iancu Flondor, amândoi am sosit în Ianuarie 1920 "ȧra Nouă", ziarul partidului țărănesc.

Plecarea lui la Cluj era provizorie, proiectele noastre ramășsese aceleași: un ziar și o revistă literară. Ne complectam; impetuozitatea mea afla în el un corectiv, imaginația mea optimistă era cumpănată de scepticismul lui, ceea ce îl făcea să spună: "eterna întoarcere a lui Don Quijote și a lui Sancho Panza".

În toamna lui 1920 am fost la Cluj. Cezar Petrescu mi-a împarta-sit hotărârea lui de a scotea o revistă literară. Ne-am sfătuit îndel-unț asupra formatului, asupra atitudinii, asupra colaboratorilor. Ne-am trudit să-i găsim un titlu, și, un moment, ne-am oprit la "Viața literară", amintindu-ne de titlul revistei lui Ilarie Chendi. Eram ne-hotărâți. Am rămas aproape o săptămână la Cluj, participând la sedin-tele redacției ziarului "Voința" care se țineau, de obicei, la bodega lui Drumaru. Lucian Blaga a fost prezent numai la o singură sedință; tacut, zăbind din când în când și rar făcând o observație, prietenos dar lipsit de comunicativitate. Adrian Maniu, poetul unu dintre marii noștri poeți lirici, debutase în 1912 cu un volum "Figuri de ceară", poeme în proză, unind originalitatea ritmului cu o mare îndrăzneală în imagini; colaborase la "Seara", la "Flacăra" înainte de război și era socotit ca unul dintre scriitorii de avant-gardă. În colaborare cu Ștefan Prodan scrisese "Fata din Dafin" un poem dramatic reprezentat la Teatrul Național. În 1928 a reprezentat la T.Național din Craiova "Mășterul Manole", piesă pe care o găsesc superioară ca lirism și sim-bolism celei scrise de Lucian Blaga cu același titlu. Gib. I. Mihaescu îl avusesem colaborator la "ȧra Nouă" în 1920. Publicase două nuvele

în "Luceafărul" pe care îl scotia în 1919 la București Octavian ȧș-lăuanu, având ca redactori pe Nichifor Crainic și Al. A. Busuioceanu. De o mare candoare, Gibi Mihaescu era în viață antipodul eroilor lui: sfios, nehotărât, fericit când îl retinea un prieten, scutindu-l să se decida, unind o delicateta sufletească, o imensă bunătate cu o rară că-pacitate de devotament în prietenie. Avea totdeauna de povestit ceva și nu isbutea să termine niciodată, dibuind, trăgând, cautând cuvân-tul cel mai potrivit, până ce ostenea atenția ascultătorilor. Sub ploa-ia glumelor, zămbea impaciuitor: "însfârșit, o voi termina altădată". Hai să ne impacăm". Protestele prietenilor curgeau: "nu se poate, Gibi. Este interesant. Cum s'a terminat?" și uneori se lăsa înduplecat și căntinua povestea care, invariabil, se împotmolea într-o totală lipsă de interes. Privia cu ochii uimiți când constata că vorbea în gol, cu același zămbet blând și rescmnat făcea un gest vag cu mâna, apoi lua pa-harul și spunea impaciuitor: "noroc fratilor. Sfârșitul povestirii al-tădată".

Bietul Gibi, un om așa de molau, "zabava", cum îi spuneam, creia-se caractere puternice, oameni de aspră energie în nuvela lui, con-trastând izbitor cu firea lui. Unamuno, într'un articol, a comentat o teorie a poetului irlandez W.B. Yeats care susținea că "artistul nu se zăgrăvește pe el ci pe anti-eul lui; că arta este un elogiul al virtu-ții sau a frumuseții care sunt absente din viața lui cotidiană". Și, Unamuno adăuga: "ca poetul liric caută ceea ce nu este și vrea să fie, anti-eul sau contrariul lui, ne pare foarte natural. Fiecare își cau-tă complectarea".

Gibi își complectea lipsa lui de vigoare, de energie, de acțiune, creiind eroi ciopliți în stancă. În parte s'a auto-portretizat în "În-semnările unui student întârziat".

Redacția de la Bodega Drumaru se complectea cu un foarte tânăr ar-delen de la Arad, Isaia Tolan, care a făcut cele mai frumoase tradu-ceri din Ady Endre. Citindu-le, Octavian Goga, care fusese bun prieten cu marele poet ungur, (casa de la Ciucea a fost cumpărată de Goga de la mostenitorii lui Ady Endre) și făcuse câteva traduceri din el, îmi marturisise că traduceriile lui Isaia Tolan egalau originalul. Micut de statură, cu un chip caricatural, Isaia Tolan era ucenic în meșteșugul scrisului. Asculta cu evlavie și bea cu vrednicie. Ne minunase cum în-vatase englezește fiul de țaran, dar mai minunată era povestirea con-ditiilor dramatice în care învățase. În 1918, după prăbușirea Monar-hiei, brasele și mai ales satele transilvane, erau terorizate de ban-dele înarmate ale Secuilor. Vanau, în special, flăcăii în cari ve-deau elementele posibile ale unei armate insursecționale românești. Isa-ia Tolan avea atunci 17 ani și pentru a-l salva, părinții l-au ascuns în pivniță. Ca să-i treacă de urât, Isaia și-a luat drept tovarăș un dicționar englezo-maghiar care avea și o gramatică drept scurta întro-ducere. Două luni a stat în acea ascunzătoare în care lumina se strece-ra piezisa prin rasuflatoarea pivnii și în acest timp a învățat pe din afara tot dicționarul. Nu putea pronunța nici un cuvânt englezesc dar ar putea traduce orice text. La "Voința" Isaia Tolan făcea comen-tariul ziarelor ungurești. Mai era un reporter, Humureanu, pe care Ce-zar Petrescu îl adusese de la Iași. Nu avea nici o legătură cu litera-tura, în afara de devotamentul față de Cezar Petrescu, misiunea lui era să îngrijească de bateriile cu vin și sifon, să aiba ghiata și să le improspateze la timp. Humureanu asculta discuțiile literare și se multimea să spună, foarte convins, din când în când "substrat mistic slav". Se potrivea, nu se potrivea, nu avea pentru el nici o importan-ță, Humureanu spunea, cu toată seriozitatea "substrat mistic slav" că-tă, în înțelegerea lui însemna ceva profund și straniu. "Tu ce crezi, re în înțelegerea lui însemna ceva profund și straniu. "Tu ce crezi, Humureanu", întreba Cezar Petrescu, iar Humureanu răspundea "Căne Ce-zare, e ceva cu substrat mistic slav".

Redacția de la Drumaru care în loc de calimări folosea bateriile cu ghiata, se complectea cu un avocat Oprea, neîntrecut în a parodia cu o verva îndrăcită pledoariile avocaților ardeleni, cu actorul Ștefan Braborescu de la Teatrul Național din Cluj care, pe vremuri, publicase frumoase sonete în revista "Ramuri" de la Craiova. Idei originale, cu-vinte de spirit, se succedau într-o spumăsoasă conversație, acaparată de preocupări literare. Tolstoi, Balzac, Flaubert, Dostoievski, Gorki, Dickens, Anatole France, Cehov, Barrès, D'Annunzio, Fogazzaro, Ibsen, Verlaine, Moréas, Saint Paul Roux (pentru care Adrian Maniu avea un a-devarat cult) improspatau teme de discuție, consumau, pe nesimțite, org-le.

"Humureanu, ce ne facem, lipseste substratul mistic slav"; "indata, coane Cezar". Intelegea ca bateriile n'au fost improspatate. Cand mijeau zorile, Stefan Braborescu declama cu o impecabila dictiune sonete din Hérédia.

In aceasta atmosfera boema, Cezar Petrescu nu uita proiectul revistei caruia nu-i gasise inca titlul. Cand mi-a comunicat printr'o scrisoare titlul "Gândirea" pe care il alesese, mie nu mi-a placut sonoritatea slava, dar el tinea asa de mult la titlu, ca am cedat. Ma rugasem sa-i dau ajutor la cronica marunta, in afara de articol, partea cea mai migaloasa a unei reviste si care, daca e facuta cu spirit critic, obiectivitate si varietate asigura si prestigiul si succesul unei reviste. Este o munca anonima care necesita o lectura intensa si o sigur alegere a cartilor de comentat. Aparitia revistei "Gândirea" a intarziat cateva luni. Doua nenorociri s'au abatut asupra lui Cezar Petrescu: i-a murit sotia, iar el a cazut la pat bolnav de coxalgie care il mobilizase intr'o copaie de ghips.

Cu o energie animata de marea lui pasiune literara, tintuit in pat, caznindu-se sa scrie culcat, Cezar Petrescu a pregatit materialul pentru doua numere ale revistei "Gândirea" care a aparut bilunar, avand ca secretar de redactie pe D.I.Cucu. Succes de stima, era tot ce putea spera o revista a celor tineri. Aparitia regulata, alegerea materialului, cronica literara, notele marunte, totul se imbucheta frumos. Spiritul traditionalist era la baza. Cezar Petrescu sustinea, si pe buna dreptate, ca un curent literar se afirma prin creatie, nu prin teorii estetice. In afara de Cezar Petrescu colaborau: Lucian Blaga, Adrian Maniu, Gibi I. Mihaescu, Demostene Botez, Al.C.Teodorescu, Isaia Tolcan si eu. Mai tarziu a inceput sa colaboreze si Nichifor Crainic care se afla la studii la Viena.

De 1 Aprilie, Cezar Petrescu, preocupat sa asigure succesul revistei, a publicat o bucata inedita de I.L.Caragiale cu titlul "1 Aprilie". In reviste, in notele literare ale ziarelor s'a scris elogios despre schita lui Caragiale. Totul fusese o isbita mistificare: schita era fabricata de Cezar Petrescu. Hazul acestei farse de 1 Aprilie l-a starnit seriozitatea cu care critica analizase calitatile unice ale lui Caragiale.

Dupa un an am isbit sa asigur tiparirea la Bucuresti, la "Cultura Nationala" in conditii exceptionale a revistei. Era greu de gasit o hartie buna si trebuia asigurata cantitatea necesara pentru un an, astfel ca sa nu fim obligati sa-i schimbam formatul. Cu mare greutate am obtinut un vagon de hartie de lux de la fabrica Madefala din Transilvania. Puteam incepe. Demian, un desenator cu multa fantezie, dotat sa ilustreze basme si volume de versuri, a facut vignetele care inflorea cu multa gingasie paginile revistei. In aceasta noua faza, "Gândirea" si-a asigurat un loc de prim plan in miscarea literara. Si-a inmultit cronicile: o cronica teatrala era scrisa de Ion Marin Sadoveanu o cronica de arta de F.Sirato. Cezar Petrescu a publicat primele capitole din "Intunecare". Volumul lui "Scrisorile unui răzeș" fusese primit cu simpatie de critica si de cititori.

Redactia "Gândirii" si a "Hienii" era instalata in hotelul "Astoria", unde, la primul etaj, era clubul partidului taranist. O camera spatioasa, mese de scris la care nu scria nimeni, sofale, doua garderoabe cu oglinzi si mult fum de tigari. Era un azil de noapte al unor incorigibili boemi, colaboratori ai revistelor. Niciodata Cezar Petrescu nu stia pe cine va gazdui. Leon Donici, N.Tonitza, Al.A.Philipide, Gibi Mihaescu ocupau pentru o noapte sau mai multe una din sofale.

Leon Donici-Dobronăvov era un scriitor basarabean care publicase cateva volume in ruseste; in romanele a publicat la "Cultura Nationala" prima carte asupra revolutiei bolsevice traita de el. Mama lui Donici era din vechi familie moldoveneasca a Donicilor, iar tatal lui era Rus. Isi facuse studiile la Petrograd, fusese, catva timp secretarul lui Chaliapin si tovaras de chifuri al lui Leonid Andreev, prieten cu Esenin, cu Blok, cunoscuse pe Bunin, pe Sologub, pe Kuprin; in cercul nostru aducea atmosfera stranie a boemei literare rusesti. Avea o voce profunda de bas si atunci cand era bine dispus, daca avea un pian, canta din operele pe care le cantase Chaliapin. A fost pururi o enigma cum isbita sa scrie cand era, daca nu beat complet, cel putin agheguit. Scria intr'o frumoasa limba romaneasca, amestec de lirism si de ironie amara. Era un moldovan care se cauta.

Nu citise nimic din literatura romaneasca iar cand a despoporit pe Eminescu, Negruzzi, Ion Creanga, Odobescu, Nicolae Filimon, Mihail Sadoveanu, Caragiale; Duiliu Zamfirescu, Bratescu-Voinesti, Al.Vlahuta entuziasmul s'a manifestat ca in fata unor tinuturi minunate pe care le descoperea.

Il fermecase Eminescu, il entuziasmase Creanga si il uimise Caragiale. Intr'o seara ne-a facut o parolă între "Scrisoarea pierdută" si "Revizorul" lui Gogol, cu o impresionanta cunoastere a tehnicii teatrale, pentru a sublinia superioritatea satirei lui Caragiale. Avea un gust literar sigur. In scurt timp ajunsese sa prinda toate subtilitatile, toate nuanțele limbei romanesti pe care in 1918 o cunostea rudimentar. Avea o camera la hotel "Traian"; se imprietenise cu portarul care il gazduia gratuit. Se intampla sa nu-l vedem cate o saptamana, disparea fara urma. Aparea la redactie, cerca o halba de bere, apoi se aseza sa scrie la un roman "Calea Grivitei". Cunoastea toate carciunile; toate tavernele, ne evoca chipuri de spargatori, pungasi de buzunare, proxeneti, toata drojdia Capitalei. Isi pierde noptile si se imbata in tovarasia lor, le asculta confidentile, ii studia. Pentru el "Calea Grivitei" era marele rezervor al canaliei revolutionare. Tot ce traie in primele inceputuri ale revolutiei rusesti le vedea mocnind in acea lume care misuna in umbra Codului penal. Purta in buzunarul paltonului manuscrisul romanului la care lucra si pe care nu l-a publicat. Bietul Leon Donici, sufletul lui curat de moldovan era imbibat de atmosfera ruseasca in care se formase. Odata, fara sa fi baut nimic de cateva zile - era asa de rar - imbiat la un pahar cu vin ne-a refuzat; il ascutam depunand amintiri despre Leonid Andreev. La un moment dat ne-a intrebant, ca ceva natural, daca noi credem in existenta dracului, daca ii simtim prezenta. Cezar Petrescu ii raspunde glumind: "Sigur ca-i simt prezenta daca il trag de coada". Eu am ridicat din umeri, mi se parea intrebarea absurda. Pentru Leon Donici existenta demonului era o realitate, o prezenta necesara care intra intr'o randuiala fundamentala a lumii. Nu pot uita seriozitatea lui cand ne-a spus: "Vezi, acum il simt aici. In spatetele meu la stanga". Si ne-a facut o intreaga teorie a prezentei dracului cu o convingere care ne-a zapcicit.

Prin 1924 a disparut. Ne-a scris cateva randuri din Paris unde isi cautase climatul dupa care sufletul lui tanjea; emigratia ruseasca. Cativa ani a colaborat la ziarul "La Victoire" al lui Gustave Hervé. A murit in 1928 de tuberculoza.

Un alt client al azilului de noapte de la "Gândirea" era Al.A.Philipide. Tuns chiulug, avea aerul unui recruti in haine civile. Cand sosia de la Iasi, dupa ce colindase toate carciunile cu constiinciozitatea unui inspector de la monopolul alcoolului, isi facea aparitia in redactia "Gândirii". Bagajele le avea la hotel, dar el prefera sa doarma pe una din sofalele redactiei. Totdeauna expunea, in seapta, lui Cezar Petrescu o teorie asupra poeziei; pretindea ca pregateste un studiu. Nu se intelegea nimic din cece spunea, doar din cand in cand, tagania luminoasa cate o idee din confuzia unei insiruii de fraze ce pareau sarade. Admiram rabdarea lui Cezar de a asculta trazele lui Philipide. "Bine, fiule, fapte, nu vorbe. Adu-mi manuscrisul, dar cum esti cam betut, eu cred ca ar fi bine sa te culci si maine vom mai vorbi". Foarte convins, Al.Philipide isi lua palaria si se indrepta spre unul din garderoabele cu oglinzi. Se oprea un moment, saluta foarte ceremonios pe domnul vazut in oglinda, si ii facea loc sa treaca, apoi, oare cum separat ca domnul din oglinda ii tinea calea, vroia sa-l imbratucum suparat ca domnul din oglinda ii tinea calea, vroia sa-l imbratucum conduciam pana la usa. Refuza sa iasa si se intorcea la celalalt garderoab. Cand ostenea se aseza pe sofa si adormea ca un copil. Articolul cu teoriile asupra poeziei nu l-a scris niciodata.

N.Tonitza se instalase la Valenii de Munte ca sa poata lucra in liniste. Venea rar la Bucuresti, in proajma unei noi expozitii sau cand il era dor sa-si raspune singuratatea de la Valeni. Isi facea aparitia cu un teanc de desene pentru "Hiena".

Langa Prefectura de Politie era un restaurant evreesc cu firma scrisa in limba ebraica; acolo il placea sa ia masa. "Nicaeri", spunea el si avea dreptate, "nu se poate gasi o supa si un rasol de gaina asa de bune". Incepea sa manance potolit, tacticos, prelungind placerea tovarasiei. Pleca, fara sa spuna unde se duce si numai noaptea, tarziu isi facea aparitia la redactie bine dispus. Era in verva. Tema lui favorita era burghezul roman pe care il socotea cea mai stupida creatie

a lui Dumnezeu. De la amatorii de arta, de la collectionarii de tablouri, stransese o serie de "aforisme" pe care le auzise rostite emfaticuri. Avea o siguranță de desen și atata culoare în prezentarea caricaturală a amatorului de arta; în general acesta era tipul favorit a carei disecție o făcea cu o voluptate feroce, mânuind cu o diabolică inventivitate paradoxul, ironia, amestecând într-o magie a verbului realitatea și fantezia, încât niciodată N. Tonitza nu era obositor. Ceva din aceasta însușire de artist al cuvântului o vom găsi în cartea "Cronici fanteziste neliterare". Ce amara ironie este concentrată în câteva randuri: "O privighetoare cade obosită. Omul o închide în colivie. În noaptea aceea privighetoarea n'a mai cântat. Jignit în așteptările lui, omul o da pradă pisicii. Dinții animalului patrund voluptos în teasta tânărului. Dar, cuprins de remuscări, omul alunga felina și împieștează starvul cu o stupidă religiozitate. Aceasta este toată povestea artistului în societatea contemporană".

În câteva cuvinte este concentrată tot ce mi-a fost dat să aud, în așa de multiple variante ca născociri nepuizabile ale lui Tonitza. Pentru burghezul cu gusturi artistice găsia definiții comice ca: "Admira în pictura pe Ștefan Popescu, în poezie îl găsește inspirat pe Victor Eftimiu și citește, spre a se cultiva, "Universul". L-am întrebat odată: "Bine, Tonitza, dar în politica tu ce hram porți?" Foarte serios mi-a răspuns: "Eu sunt carpist". Era în 1929 când nimeni nu-și mai aducea aminte de Petre Carp. Boemul fermecător, magicianul paletelor era și el client la azilul de noapte al redacției "Gândirea".

Ce ne-am chinuit să-l împiedecăm de a face o mare pozna. Aflase că la etajul I, la clubul partidului țărănist, era o consfătuire. Tinea mortis să se duca acolo și să explice deosebirea dintre țărănesc și țărănist. Am beneficiat noi de conferința pe care intenționa să o țină întempestiv la clubul partidului țărănist. O îndrăcită satiră, care stenografiată ar fi dat cel mai vitriolat pamflet politic.

În acest climat de pitorescă boemă, Cezar Petrescu pregătea conștiințios materialul pentru "Gândirea", lucra la "Hiena" și își scria "Drumul cu plopi", culegere de nuvele, precum și romanul "Intunecare", un eveniment în literatura noastră.

Avea toată ziua liniștită; boemii sunt poezii nopților. Rar se abatea câte un colaborator, era dintre cei potoliti, fără fantezie și cu timpul măsurat.

Evoc acele vremuri, defilează în fața mea prieteni cari de mult au trecut dincolo în marea taină și simt singurătatea cu greutatea ei tristă, ca o pasare rămasă stingheră dintr'un stol.

"Mais où sont les neiges d'antan?" ... Ce intensă melancolie este în acest vers de Villon ...

În vara lui 1923 am întreprins o serie de sezațiuni literare cu scopul de a crea un fond revistei. Dacă castigul material a fost iluzoriu, în schimb revista a beneficiat de o largă publicitate, recrutându-și noi abonati, largindu-și sfera de influență. Barlad, Husi, Vaslui, Iași, Botosani, Dorohoi, Bacău, Piatra-Neamț, Roman, Fălticeni, Cernăuți, R. Sarat, Brașov, Craiova, Râmnicul Vâlci, orașe care ne-au prilejuit să luăm contact cu cititorii, să stabilim o legătură sufletească, studiind, în același timp și aderenta literară a fiecărei provincii. Concluzia: ținutul cel mai îndrăgit de poezie cu o mai alesă sensibilitate este fără discuție Moldova și cea mai opacă, oricât s'ar parea de neverosimil, este Muntenia, dominată - cel puțin așa era acum treizeci de ani - exclusiv de preocupări politice.

Într'un asemenea ciclu de sezațiuni literare, greul este alcătuirea programului. Eu eram conferențiarul, Cezar Petrescu făcea lectura; Al.O. Teodorescu spunea versuri. Formam elementele sigure. Complectarea se făcea prin rotație în funcție de timpul disponibil al celorlalți scriitori. Toți promiteau cu entuziasm, dar numai câțiva se țineau de cuvânt.

La Barlad au venit de la Iași, Demostene Botez, Topârceanu și Ionel Teodorescu. Batranul G. Tutoveanu a făcut prezentările. Succesul se rii a fost Păstorel Teodorescu care a improvizat o serie de epigrame, a rostit în versuri un prolog al sezaunilor care amintea prin calitatea lor cele mai reușite pagini din "Calidoscopul lui A. Mirea" de D. Anghel și Șt.O. Iosif.

În fiecare oras se găsea un prieten al revistei "Gândirea" care organiza sezaunul. La Husi, un mare proprietar Andreescu (a căsătorit în Drept la Paris, un fin cunoscător al literaturii) a trans-

format sezaunul literar într-o seara a tuturor iubitorilor scrisului românesc. Sala era plină, fremetând de entuziasm; succesul sezaunului a fost G. Topârceanu. După ce a recitat două balade, voci tinere au început să strige imperativ: "Balada toamnei", și G. Topârceanu s'a executat. "Balada cișmarului", și după ficcare poezie entuziasmul salii sporea. La Husi, postul favorit al elevilor de liceu era G. Topârceanu.

Ce contrast între umorul poeziilor, fantezia sprintenă și firea stearsă a omului. O conversație de o exasperantă banalitate, nici un cuvânt de spirit, nici o observație muscătoare; pare că postul rămasese la masa de scris, iar în lume circula un om anost.

Păstorel Teodorescu (Al.O. Teodorescu) era seaparator, de o inventivitate verbală, de o sprintenă în replici, încât i s'ar potrivi vorba lui Oscar Wilde: punea în scris talentul și în viața geniul.

La Iași era un betiv vulgar, plictisitor, Camil Gărcineanu; într-o zi Păstorel îl apostrofa: "Camil, tu dăsonorezi betia". Era nepuizabil când începea să povestească o întâmplare cu haz, să evoace figurile pitorești ale Iașilor, să definească o situație printr'un cuvânt de spirit, să agate, ca o tinichea de coadă unei jăvre, un calificativ. Pastra, în timpul povestirii, seriozitatea pe figura lui de adolescent, nu zâmbea, cu toate că în jurul lui, ascultătorii nu încetau râsul.

Andreescu ne-a dat o cină cu fastuoasă ospitalitate a Moldovenilor, și ne-a servit vin de Păhnești. Cras patriarhal, înconjurat de podgorii, Husii păstrau tot farmecul trecutului. Toate vinurile produceau vin bun, dar fiecare husan spunea cu mandrie că vinul lui era cel mai bun din toată Moldova. L-am răpătat vrasmas pentru toată viața pe Ion Zelea Codreanu dacă ai fi făcut grosala să găsești că vinul prietenului lui, profesorul David, este cel mai bun din regiune. Cu vorba lui traganată, îți replica: "Apoi se vede că n'ai băut vin din via mea". Totuși, vinul cu stravechi renume al regiunii este vinul de Păhnești. Când pornea Maria Sa Ștefan din Succava spre Nistru, făcea un popas la Cotnari, lângă Harlau unde avea o vie, apoi al doilea popas la Păhnești la alta vie. Dacă vinul de Cotnari și-a păstrat, dealungul se colilor renumele, vinul din fosta vie domnească de la Păhnești este cunoscut numai în regiune și pretuit de cei cari s'au ocupat cu studiul vinului românesc. Ce minunat vin, plin de ispite și datator de inspirație.

Nici odată Păstorel nu a fost mai spiritual, mai în verva, mai plin de o îndrăcită fantezie ca atunci când a fost stimulat de vinul din fosta vie domnească de la Păhnești. "Odes funambulesques" de Théodore de Banville în ediție românească amintea inventivitatea lui Păstorel Teodorescu.

Nu este de mirare că am pierdut trenul, spre marea bucurie a amfizionului, pretului, în poezie, a parnasienilor. S'a iscat o controversă însușită în jurul lui Leconte de Lisle pentru care G. Tutoveanu - ca toată generația literară de la "Floarea Albastră", - avea un adevărat cult. Fiecare generație își află echivalentele lirice într'un poet, devenit simplu nume într-o istorie a literaturii pentru generația ulterioară. Într'un orășel patriarhal, acum treizeci de ani, poezia parfuma sufletul, literatura, arta formau temele favorite ale conversației; este adevărat că pe acea vreme se vorbea mai puțin emfatic de spiritualitate, se dogmatiza mai puțin, dar se simțea mai intens, oamenii erau mai puțin cabotini și unor idealuri artificiale. Iubeau viața fără afectare, pretuiau ceea ce era frumos fără declamație și erau generosi cu acel firesc al nobletii sufletesti.

Husii erau legați de Crasna printr'un tren în miniatură și ca să ia trenul de Iași, calatorul trebuia să aștepte în gara Crasna patru ore. Cu un cos încărcat de morinde și sticle cu vin am coborât în gara Crasna. Nu ne simțiam obosiți, dar, totuși nu ne puteam ascunde admirația față de prospețimea lui Păstorel, pentru că s'ar fi odihnit toată noaptea. Ne-am așezat la o masă în restaurantul gării. Gazda, la plecarea, umpluse panterul cu atâtea alimente, că dacă am fi fost un pluton de flamanzi, tot nu am fi putut să le consumăm. În restaurant, la o masă, era un domn care aștepta trenul de București. L-am invitat la masă noastră și insistența noastră a invins refuzul inițial. Am socotit că era un om tăcut, deoarece la câteva întrebări a răspuns prin monosilabe. Conversația era însușită, ca întotdeauna, de Păstorel care ne făcea să uităm timpul plictisitor al așteptării trenului. Sticlele cu vin de Păhnești se succedau fără încetare. Batranul, cu ochi albaștri

si cu un cioc ca un pamatur de ras, manca tacticos si nu lase paharul negolit. Pe un raft, fusesera uitate doua sticle cu Benedictina "Dom", nepretuite probabil de Rusii in trecere pe acolo. Păstorel le-a confiscat imediat. Era o profanare, spunea el, ca faimosul liqueur francez sa ramane uitat in restaurantul de la Crasna. Cele doua sticle de Benedictina isi facusera aparitia la timp: se terminase vinul. De unde dedusesse Păstorel ca batranul nu stia frantuzeste, nu stiu, de aceea mi se adresa noua in limba lui Moliere spre a ne declara ca batranul ii este simpatic, caruia i-a oferit primul pahar insotit de istoricul fetei moasei bauturi. Batranul surados si nu se lase sa fie rugat. Păstorel facea glume, improviza epigrame si spunea versuri din Baudelaire. Paharele cu Benedictina urmau cadenta versurilor. "Stii, Topârceanu, ca eu cunosc o balada mai frumoasa decat baladele tale?" Topârceanu care era convins de genialitatea lui, facu o strambatura de neîncredere. Drept replica, Păstorel incepu sa declame "Balade des Pendus" a lui Villon. Deodata, batranul care pana atunci nu rostise decat cateva monosilabe, intrerupse: "Pardon, Monsieur, vous avez fait une faute".

Păstorel holba ochii ca in fata unei vrajitorii si dupa un moment de reculegere replica: "Tu m'as eu, mon vieux". Batranul rosti versuri de la Villon, stalcite de memoria aburita a lui Păstorel, apoi se prezenta. Vorbea romaneste cu un accent stricat, dar corect. "Nu este nevoie sa va mai prezentati. V'am ascultat aseara la sezatoare. Eu sunt inspector general al invatamantului francez in Romania".

Printr'un acord incheiat intre Romania si Franta, un insemnat numar de profesori francezi au fost distribuiti la liceele romane spre a preda limba si literatura franceza. Au urmat imbratisari si verva lui Păstorel parca se impo spatase. Toate sansonetele franceze au fost cantate, acompaniat de batran care il stimula.

Incepusem sa fiu ingrijorat de toama ca nu voi putea sa-mi conving tovarasii sa plece la Vaslui unde aveam seara sezatoare. Am hotarat ca eu sa plec cu un autobuz, iar G. Tutoveanu si Cezar Petrescu sa insoteasca pe Păstorel si Topârceanu.

La Vaslui cel care organizase sezatoarea era preotul Moisiu, protopopul orasului. Fusesse pedagogul lui Nichifor Crainic la Seminarul Nifon si se bucura sa-si vada fostul elev. Isbutisem sa fac sa vina si Mihai Sadoveanu de la Iasi. Au sosit si eroii de la Crasna, dar inutilizabili. Păstorel putea sa vorbeasca dar rostea cuvintele prescurtat. Primele silabe erau spuse aproximativ corect, dar restul se flectau in ceva ininteligibil. G. Topârceanu parea sculptat in lemn de tei, nu putea liter almente desclasa falcile. Fara cele doua elemente de succes, vedeam sezatoarea un fiasco. Noroc cu Bastachi, prieten cu Păstorel si tovaras de vanatoare al lui Topârceanu, care ni-a adus un medic spre a pune in functie maxilarele lui Topârceanu si a normaliza dictiunea lui Păstorel. Operatia se prelungea, pacientii se aratau rebeli tratamentului.

Cu orice pret sezatoarea trebuia sa inceapa. Ca forte disponibile erau G. Tutoveanu, Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Ionel Teodorescu si Ion Buzdugan. Trenul de la Iasi sosia la 10³⁰, deci eu trebuia sa lungesc conferinta pana ce mi se anunta ca a sosit Sadoveanu. Subiectul conferintei mele era "Nouile tendinte in literatura romana", dar gandul meu se tot invartea in jurul intrebărilor: "Se refac eroii de Crasna", "soseste trenul de la Iasi fara intarziere". Vorbeam si din cand in cand aruncam o privire spre culise sa verific daca a sosit Mihai Sadoveanu. Chinuta conferinta a carei factura trebuia sa fie ca a unei armonici, dimensiunile fiindu-mi dictate de sosirea la timp a unui tren si repunerea in functie recitativa a celor doi poeti.

Spune Xenofon in "Anabasis" ca cei zece mii de Greci, dupa o retragere de 16 luni, umariti de Persi, cand au zarit malurile Pontului Euxin, au strigat: Thalassa! Thalassa! Imi venea si mie sa dau un strigat de eliberare cand l-am zarit intre culise pe M. Sadoveanu, masiv, zambitor; prezenta lui punea capat chinului meu. Am dat drumul cailor si, de unde conferinta lancezia, am isbutit sa incalzesc sala, sa deslantui aplauze. Numai protopopul Moisiu si Bastachi erau initiati in tehnica tainuita a conferintei mele.

Mai este nevoie sa spun ca Păstorel Teodorescu a avut unul din cele mai frumoase succese cu o serie de improvizatii de epigrame si o prodie de balada a sticlelor de benedictina? Iar Topârceanu a recitat versuri mai frumoase ca niciodata?

Nimeni nu stia sa-si citeasca proza cu naturalul lui M. Sadoveanu, cucorind atentia auditorului, tinandu-l sub stapanirea farmecului povestirii.

Sezatorile s'au continuat la Iasi, la Botosani, la Dorohoi ca sa fie reluate pe linia Bacau, Piatra-Neamt, Roman, Falticeni, Cernauti.

La Bacau am tinut sa-l avem pe G. Bacovia. Locuia in casa parinteasca, singuratic, fara sa rosteasca un cuvânt cu lunile, complect abulic. Mama lui si o sora il ingrijiau. Familia ar fi fost bucuroasa sa-l smulgem singuratatii, sa-i insuflim putina viata. Cu greutate, am isbutit sa-l aducem la teatru, dar cand, de pe scena, a vazut multi mei de capete curioase, a fost cuprins de panica si a vroit sa fuga. Că pe un copil speriat, l-am potolit si l-am retinut. Ionel Teodorescu a facut o inspirata introducere despre Bacovia. Liric, cu o bogatie de imagini, el a proiectat in nedefinitul viitorului mandria pe care o va simti orasul Bacau de a fi dat literaturai romane pe unul dintre cei mai mari poeti. A electrizat sala. Subiectul conferintei mele, dupa introducerea lui I. Teodorescu, era "Prezent si viitor" variatii asupra gloriilor sgomotoase ale prezentului si selectarea pe care o face viitorul, daramand toate statuile ridicate de noi. Plecam de la afirmatia profetica a lui Stendhal care spusese ca gloria lui va incepe abia la 1885. Stendhal a murit in 1842. Lipsa Topârceanu, dar prezenta lui Păstorel facea sa nu se simta lipsa.

A fost un miracol faptul ca am putut rapi pe Bacovia, sa-l suim in tron si sa-l ducem cu noi la Piatra-Neamt. In echipe noastre ramasese, acum, si Ion Marin Sadoveanu. Cu o gingasa nuantere, Marieta Sadova a recitat versuri din Adrian Maniu.

La Roman, am repartizat in aceea camera de hotel pe Ion Marin Sadoveanu, prea puțin petrecaret si pe G. Bacovia. Pe la trei dimineata, intra la mine in camera Ion M. Sadoveanu strigand: vino imediat, se spenzura Bacovia. Trezit din somn, buimacit de strigatul lui Sadoveanu, am alergat in camera lui Bacovia care linistit, nemiscat, privia fix becul agatat de tavan. Se poate imagina mirarea mea. Am crezut ca Sadoveanu are halucinatii. Foarte incurcat, mi-a explicat ca Bacovia l-a rugat sa nu stinga lumina; Ion Marin isi inchipuisa ca vrea omul sa citeasca inainte de a adormi. Dar Bacovia s'a pus sa priveasca fix becul, o ora, doua, trei fara sa faca cea mai mica miscare. Ion Marin a intrat la banuie si cum avea o imaginatie prepastioasa si mai era si fricos, a crezut ca Bacovia priveste becul cu gandul sa se spenzura. Mi-a fost imposibil sa-l conving ca biatul Bacovia era neurostenic si ca nu putea sa doarma. A trebuit sa-i cedez camera mea si sa dorm eu in locul lui.

Ultima sezatoare a fost la Ramnicul Valcii organizata de parintele Partenie, Dinu Simian, Vica Georgescu si Farcășanu.

Echipe se schimbaser; aveam acum pe Al. Cazaban, Ion Vinulescu, Nichifor Crainic, Al. A. Busuioceanu, Cezar Petrescu, Gibi Mihaescu (venit de la Dragasani).

Ce frumoasa primire ne-a organizat prietenii revistei: un banchet in gradina Zăvăniul, la care a participat si batranul Costică Disescu. Cuvantarii care au esit din banal. De o clasica sobrietate, Dinu Simian inspirat, plin de caldura Vica Georgescu, scriitor si pictor, mort in 1931; sfatos parintele Partenie; dar marea desamagire a fost Costică Disescu. Ne asteptam la o serie de scripitoare paradexe in jurul literaturii si a politicii de la omul politic caruia i se recunoscuse o fascinanta inteligenta. Nu ne-a oferit decat banalitati rostite sasait si pretentios.

La sfarsit s'a ridicat un batran care amintea chipul lui Al. Vlahtuța si a tinut o adevarata conferinta despre sensul literaturii. Niciodata n'am mai avut prilejul sa ascult o mai armonioasa cuvantare, ideile gasindu-si expresia cea mai frumoasa, desfasurandu-se intr-o splendida cadenta. Chiar Al. Cazaban, inclinat totdeauna spre zeflema, fusese fascinat. Am aflat ca batralorul care purta un guler ca filozoful Bergson, era Grigore Procopiu, senator liberal. M'am intrebat cum in partidul liberal o asa de atica inteligenta nu-si facuse drum spre banca ministeriale pe care sedesau atatea nulitati. In 1924 Grigore Procopiu, care era un mare jurist a fost numit presedinte al Consiliului legislativ.

In 1923, imediat ce s'a format guvernul liberal, Jean Th. Florescu proaspat ministru de justitie, a venit in urbea lui natala, in noua calitate. Receptie la Prefectura si intre cei prezenti era si Gr. Proco-

piu. Teatral, Jean Th. Florescu se îndreapta spre el și declamatoriu îi spune: "Coane Grigore, toată lumea se întreabă cu uimire de ce conul Grigore Procopiu, privighetoarea Olteniei, inteligenta cea mai cultivată, conul Grigore Procopiu nu a fost ministru". A urmat o tăcere de jena, Replica lui Gr. Procopiu a fost nomiloasă: "Vezi tu, Jeane, este mai frumos să se întrebe lumea de ce n'ai fost ministru, decât uluie ta să se întrebe de ce ai fost făcut ministru". Fără să-și piarda cumpatul, Jean Th. a schitat o retragere. "Tot ironic ai rămas, come Grigore".

În orice partid o prea fină inteligentă, un spirit prea independent și inclinat să utilizeze ironia are toate șansele să fie eliminat sau invins. Grigore Iunian era din aceeași familie spirituală ca și Gr. Procopiu.

Neuitata seara petrecută la Ramnicul Valcea după terminarea seza-torii ...

Pe Nichifor Crainic îl stiam exuberant, prietenos la un pahar cu vin, iubind camaraderia, placându-i să asculte pe lautari cantându-i o veche baladă sau o romanta populară. De câte ori l-am auzit cântând "În sat la Aninoasa", cu o admirabilă voce de bariton. Dar pe Alecu Busuioceanu îl stiam reținut, puțin ironic și oarecum refractar exuberanței unei petreceri. La Ramnicul Valcea era un taraf de lautari pentru care nu exista cântec românesc care să nu îl cunoască. La început, Al. Busuioceanu, morocanos, zeflemisind tot timpul, nu participa la petrecere, făcând o notă discordantă în veselie generală. A intrat în grădina restaurantului o vanzătoare de flori, ținând un cos de garoafe roșii. Și tacutul, morocanosul Al. Busuioceanu și-a înfipt o garoafa roșie la butonieră, a luat vioara lautarului și a început să cante. El ne-a antrenat până în zori. Avea taraful de lautari un tambalagiu care pareea des-tinat să fie interpretul și stimulatorul acelei nostalgii inerente che-fului prelungit. Nu stiu cum acoperă cu servetul coardele tambalului de capataș acestea o sonoritate de o fermecătoare dulceață. Evocându-l pe tambalagiu, parca aud de departe cum cânta:

Furnică că e furnică
Lighioana mititică ...

Au trecut anii ca un vârtej și totul s'a mistuit în neant. Dar în sufletul nostru continua să trăiască, tot mai intens, îndepărtării ani ai tinereții, ca o arie plină de regrete, obsedanta chemare de o inten-să melancolie a ceace a fost și nu va mai fi niciodată. Odata trece prin viața noastră tinerețea incununată cu flori, întovarășită de muzi-ca nebunatică a iluziilor, ca o exuberantă a primaverii, ca un imn închinat bucuriei. Atunci, poezia freemata în jurul nostru, inimile ce-lor tineri simt svăcnind cosmică pulsație a vieții eterne, făcând o uni-tate cu divină orchestratie a universului ...

M'am rugat să va scriu despre începuturile revistei "Gândirea", sperând să va trimit un studiu pretentios, în care asi fi cautat să fi-kez doctrina literară care ar fi prezidat zămislirea acestei publica-tii literare. "Gândirea" a jucat în istoria literaturii noastre aproxi-mativ rolul detinut de "Semănătorul" pentru generația care ne-a prece-dat. Și în literatură, ca și în politică, doctrina încearcă să facă bi-lantul creației, nu precede creația. Pentru mine, începuturile revis-tei "Gândirea" înseamnă câteva prietenii, mult entuziasm, un număr de talente care au îmbogățit literatura.

Poate să va para o evocare pur sentimentală, dezamagindu-va astep-tările. Fiecare generație are o anumită viziune a vieții, navighează în timp, orientându-se de farurile iluzorii a catorva idei, pentru a constata, atunci când începe să se apropie de portul misterios al sfâr-sitului acestei stranie aventuri care este viața, că din risipa anilor nu a cules decât tezaurul umil și totuși mangaietor al unor amintiri. Romanticismul tinereții, toată exuberanta entuziasmului, spontaneitatea cu care ne îndrăgostim de tot ce este frumos, ne parfumează tot restul vieții. Ce ursitoare vrasmasse au avut cei cari s'au nascut batrani, cu inimile uscate de un pozitivism precoce, incapabili de rataciri roman-tice, de tot ceace formează elanul unic al tinereții! Nefericitii, nu vor afla în ei grădina fermecată a amintirilor în care să-și refugieze recele scepticism al batranetii. Îndepărtatele vromuri când dialogam în nopțile cu luna, recitind versuri din poezii favoriti.

Oh, temps de ma jeunesse, harmonieuse lire,
Tes cordes en vibrant ensanglantent mes doigts ...

Oh, jeunesse, tes bras
Sont comme lierre autour des chènes,
Mais la vieillesse, hélas!
Est une foule d'ombres vaines ...

Franturi de versuri din Joan Moréas pe care adieră evocarilor mi-le svarle ca petale din grădina fermecată a tinereții ...

Si ingan melancolic: Mais la vieillesse, hélas!
Est une foule d'ombres vaines.

27 Decembrie 1951

GENERAȚIA DE AUR

lui Victor Popescu și celorlalți

Un poem, găsit într'un caet prăfuit,
Ca un carnet de bal într'o geantă de mărgele.
Un cuvânt s'a deschis ca un evantai vrăjit:
Privesc printre silabe, ca printr'o fereastră, spre stele.

Cunosc acel univers. M'am uitat doar pe mine,
Studentul lunatic, hoinărind prin bodegi,
Plătind jumătatea de vin cu un sfert de terține,
Sau menuuri fixe cu sonete întregi.

Scuturam resturi de pâine din șervete
Și cădeau poemele cele mai extraordinare.
Muzica lăutarilor o răsplăteam cu regrete
Căci afară de mâini, nu mai aveam nimic în buzunar.

Eram, împreună cu alții, niște băeți de geniu:
Stăpânii unui grajd de puri sânge'n Parnas.
Cei mai lirici joci ai acestui mileniu,
Îmblânzitorii celui mai teribil Pegas.

Eram în stare să facem omletă cu roșii
În gambeta celui mai trist eseist,
Mergeam la culcare când ne trâmbeau cocoșii,
Sau când ultimul fluer îl încheia cel din urmă vardist.

Am dormit în puf, am dormit la comisariate,
Am făcut epocă, am făcut însă și datorii.
Am violat legile ca pe fetele cele mai adorate,
Am făcut istorie și atâtea alte prostii.

...
Azi suntem risipiți, aproape scoși din circulație,
Unii suntem morți de vii, alții în continuă comă,
Unii am primit concediu, alții lovitura de grație,
Și alții aducem cu noi a trecutului aromă.

Câteva teancuri de reviste, câteva cărți,
Unul se luptă cu viața, altul cu cine știe ce alt balaur.
Dacă ne mai dăm întâlnire, ne întâlnim pe la colțuri de hărți.

Asta e tot ce-a rămas din generația de aur ...

ȘTEFAN BACIU

BALADA ÎNVIERII
de
HORIA STAMATU

I

Ce urgie a ucis-o?

Întâia poezie,
Iubita de aer,
În ceață de aur,
Purtată de dor,
Spre nicăieri,
De unde nu se știe,
Regină pretutindeni.

Trezită de năieri,
Pierea în ecoul
Cascădei reci,
Lunecând pe lespezi
Line

la vale
Pe firul undei.

Linistea pietrelor
Supt murmurul apei,
Trăgea la somnul
Adormiților
Cu ochii deschiși,
Străpunși
de raza lunii.

Dimineata cobora
Pe colina
Scaldată
În fum de lumină.

Jar de aramă
Vârsea în amurg,
La capatul
Aleii de castani
Care urcau arzând
În cer.

O singură dată
Am auzit-o,
La crama, târziu,
Zdrobind strugurii
În hangul cobzelor.

Vara,
Când timpul
Picotea la amiază,
Peste lanurile fără maluri
Stropite ~~cu muci~~

cu muci. de muci

Singur,

În golful de argint,
În pustiu de lumina,
O chemam.
Dar marea
Se ridica
Opacă,
Sorbind cu pieptul
Soarele:

- S I N G U R -

Din creștetul lumii.

Du-te!
Rugai pe cioban;
Oile dorm
Și câinii,
E August, împărătescul.
Munții s'au șters,
Nimic numai e,
Doar stele:
Unele tremură,
Altele ard nemișcate,
Altele cad.
Du-te pe urmele lor
La izvorul nopții
Atotnăscătoarea,
Temeiul luminii.
Dar tăcut ca muntele
Ciobanul vedea
După stelele fixe,
Cum noaptea de aici
Se trage către dincolo.

Florile nimic nu știau,
Până la fruct și sămânță
Moartea lor e un vis.

Dar
Ridicându-mă
Pe aripa vântului rece
Am intrat în ceața fragilor.
Frunzele sunau năstîind.

La negura brazilor,
Cetinile
M'au trezit din sbor.

Cine a ucis-o?

Moartă zăcea,
Măncată de furnici;
Vipere negre
Șuierau în jurul ei.

Memnon strigă Aurorii:
Trezește lumea!

Pașii uriașilor
Mișcau pământul
Așemeni unui subred pod,
De aici dincolo.
Și arborii, bătrânii,
Se'ncovoiau,
Smulgându-se
Din rădăcini,
La trecerea duhului
Ruperii de lumi.
Au trecut.
În urma lor
Munți răsturnați,
Ape scoase din albi,
Păduri întoarse
Cu rădăcinile în sus,
Cată ~~se~~ să le-acopere urma.
Vai! Vai! Vai!

Uitați-vă:
Acum trebuie
Să facem bun din ce e rău,
Să așezăm munții la loc,
Să tragem apele
În albi,
Să întoarcem rădăcinile
În pământ.

Iubită din aer,
Adie un pic de răcoare!

II.

Din cuvânt
În cuvânt
Ne ținem pe pământ.
De nu vorbea
Nici om nu era.
În grai românesc
Ducem trai omenesc.
Și de n'am fi avut
Singur avut,
Rovestea vorbii,
Bram un leș
Să-l mănânce corbii.
Dar așa, fără greș,
În Cuvânt ne-am născut,
În Cuvânt am crescut,
Cuvântul ne-a păscut.

Care e și nu e,
Liber și bătut în cue,
Mereu mai presus
Decât s'a spus.
Oricine-l spune
Face o minune.
Căzut din rai,
Rob când a fost
Cuvântul l-a scos.
Iar când se desparte:
Imparte
Cu limbă de moarte.
Vorba'n lume îi duce buhul,
Pe unde iese, iese și duhul.

Scris ori nu
Cuvântul ești tu.
Ce-i scris învie
Datorită ție.
Necitit
Cuvântul a murit.
Neînțeles
S'a făcut eres.
Calp repetat
E neascultat.

Poetii dacă sunt
Numai în Cuvânt,
Dar vorba curată
Trebuie căutată
În zorile minții,
Unde dorm părinții.

Ce lași în spus
E cuvântul spus,
Ca ziua de bogat,
Cu tot ce-a luminat.
Cu el te culci,
Cu el te duci.
Iar dacă treci
În urmași petreci.

Din somnul de veci
În urmași visezi,
Cu ei vîghezi
Când ei sunt trezi.
Și legământul
Le dă Cuvântul:

Mereu mai clar
Și fără hotar,
Mereu mai ales
Spălat de eres,
Mereu mai al lui
Ca al nimănui.
Mereu mai legat,
Desleagă ne'ncetat,
Pe cei ce sunt
Una în Cuvânt.

III.

Acum ne ucide
Atotputătorul,
Cuvântul din noi.
De tot ce-am fost legați
Antichrist ne deslege,
De tot ce-am fost deslegați
Antichrist ne leagă.

Suntem ca Petru:
Cu capul în jos răstigniți.
Cer e pământul
Cuvântul e geamătul mut.
Lumină e noaptea,
Viață e moarte,
Suflet e hoit.
Ușurelul vântului
E greu al pământului.
Am fost luminați în Cuvânt
Orbi am ajuns, la pământ.

O lume nebună
Ne-a aruncat la groapa comună.
De aici s'a lărgit
~~De-aici s'a lărgit~~
Cu ne-drept legiuit,
Cu drept nelegiuit.
Iar cei ce le-au săpat
Jură strâmb că n'au știut
Cine va fi îngropat.
Dar mint sfruntat:
Cu știre au știut
Atunci când au turnat
Vagoane de ciment
Peste mormântul tinereții.

Dar e spus:
Voi învia!
Poetii sunt,
Cuvântul e în ei,
Va învia.

Cutremurați-vă poezi
La cuvântul din adânc!
Ajutați-l să fie spus
Și ridicați-vă cu adevărul
Deasupra mlaștinii
Bântuită de dăhuri rele.
Ardeți în foc,
E veacul focului,
Renașteți în foc,
Ardeți cu foc;
Cuvântul adevărului!

Îndelung a fost asuprit
Cuvântul românesc
De oameni fără inimă.
Dar a trăit neîncetat
Cu jertfa purtătorilor.
Așa a trăit,
Așa va învia.
Acum îl ucide
Cei ce venind
Au primit dela fugari
Poporul legat
Din toate părțile:
Burdul legat,
Bun de snopit,
Bun de stors,
Bun de lovit
În lumina ochilor,
În credința inimii,
În nădejdea vieții.

Dar poezii
Ridică în lume
Cuvântul libertății!
Cuvântul din zori minții
Unde ne dorm părinții,
Cei ce visând în noi
Sunt trezi în veghea noastră,
Veghea bărbătescă.
Poezii române
Deu multilor cuvânt.
Treziți adormiții
Din somnul uitării,
Întorceți răstăciții
Din calea pierzării,
Fiți împreună
Voi cei d'întâi
În Cuvânt
În viață,
Învind
Credința inimii
În lumina dreptății,
În nădejdea vieții!

EMINESCU, EPURATUL...

de

N. I. HERESCU

De curând, Eminescu a fost iarasi victima fara aparare a unei cen-zuri pe care o exercita, cu strasnice dar fara simtul limbii si fara pricepere a poeziei, militienii lingvistici si regimului de ocupatie din Romania.

Trebuia sa se transmita, la Radio-Bucuresti, cantecul "Scrisoare": muzica de Nottara pe versurile lui Eminescu din Scrisoarea a III-a, ca-re incep asa:

De din vale de Rovine
Grăim Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din certă,
Că ne ești așa departe ...

E ravasul pe care, după lupta dela Rovine, unul dintre ficiorii lui Mircea-vel-Bătrân îl scrie acasa, noaptea, la lumina lunii, asezat langa cortul sau.

Înainte de a permite emisiunea cantecului, agentii politiei lin-gvistice - în cazul de fata membrii Comitetului de lectura dela Radio - au facut o descindere în versurile lui Eminescu si au descoperit, la o vigilenta perchezitie, cuvântul compromisor ... "Doamnă"! Comitetul de lectura politista a ordonat imediata ridicare a Doamnei, buna doar de trimis "la Canal", si înlocuirea ei printr-o "dragă". Versurile lui Eminescu, astfel epurate, urmau deci sa sune:

De din vale de Rovine
Grăim, dragă, către tine ...

Ca s'a preferat Doamnei cuvântul dragă este, draga Doamne, prea usor de inteles. Doamna coboara în linie dreapta din cuvintele latinesci dominus, domina, frumoase, nobile cuvinte stramosesti, dintre care pri-mul a dat, în limba noastra, numele lui Dumnezeu. Pe când dragă e cu-vânt slav, si ca atare deosebit de drag regimului de ocupatie. Ceeace e - i mai grav, Domn si Doamna erau titlul ce se dadea odinioara domnitorilor romani, Regi sau Principi, asa ca versurile poetului puteau consti-tui o perfida amintire a domniilor apuse si-stat de fericite.

Gealatii care au cotrobait în poezia lui Eminescu, nefiind tocmai stapani - adica domni - peste limba romana, au scapat din vedere ca "domn" si "doamna" au, în limba noastra (ca si dominus si domina în la-tineste), un inteles mai bogat si mai variat. Cine, spre exemplu, stapa neste bine o arta sau un mestesug, poate fi numit domn al artei sau mes-tesugului acela, cu sensul de "mester, maistor, maestru". Cronicarul Ni-colae Costin îi spune lui Căcero: "domnul voroavei Romanesti", adica re-estrul elocintei romane. La fel gasim la Ovidiu expresii ca: dominus fa-cundiae, dominus artium, "domnitor al vorbirii, maestru al artelor" (Met., 12, 130; 1, 524), iar la Seneca: dominus sapientiae, "domn al intelegiunii, filosof deplin" (Ep., 117, 15).

Iar când un îndregostit de iubitei numele de "doamnă", el vrea sa - ca ca femeia iubita e stapana inimii lui, e doamna gândurilor sale.. Ca orice mare poet, Eminescu are un vocabular bogat, manuseste cu o mare precizie totalitatea limbii în care scrie. Domn al limbii romane, poetul stie sa aleaga cuvintele, după trebuintele poeziei, fie din lim-ba culta, fie din cea populara, fie numai din cea familiara. El aseză alaturi cuvinte ce apartin tuturor epocilor, împerechiind arhaismul cu neologismul. El face apel la cuvinte ce apartin tuturor provinciilor, dând astfel unor regionalisme circulatie obsteasca.

Când vorbește de femeia iubita, sau de femeie pur si simplu, Emi-nescu întrebuinteaza termenii cei mai feluriti si, cateodata, cei mai neastepțati, singura lui preocupare fiind ca, din punct de vedere artig-tic, termenul ales sa se potriveasca, sa sune bine, în locul unde e pus. Poetul scrie dragă acolo unde acest cuvânt, mai usurel si mai egalnic, i se pare potrivit:

Și mi-1 ciudă cum de vremea
Să mai treacă se îndură,
Când eu stău gopînd cu dragă,
Mână'n mână, gură'n gură.

Dar prefera termenului draga pe acela de iubita cand tonul devine grav sau patetic:

Când voiu muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi;
Din teiul sfânt și dulce o ramură să frângi ...

Poetul scrie femeie acolo unde cade bine sa scrie femeie:

Prea mult tu înger mi-ai părut
Și prea puțin femeie,
Ca fericierea ce-am avut
Să fi putut să steie.

În tablourile idilice sau în stihurile romantice, apare cuvântul copilă:

Dându-și trestia ntr-o parte,
Stă copilă lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată.

Alteori, Eminescu recurge la cuvântul obisnuit și familiar fată:

Fiecine, cum i-e vrerea, despre fete samă dele-și ...,

ba chiar și la termenul foarte familiar mititică:

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul,
Ah, ea spuse adevărul,
Eu am râs, n'am zis nimica.

Nu lipsește nici cuvântul damă, care bine înțeles, nu avea atunci coloratura trivială pe care a capatat-o uneori în vorbirea de azi; damă - neologism întrebuintat, fara sens peiorativ, și de Caragiale - avea atunci doar înțelesul cuvântului francez "dame", a carui transcriere este:

Pajul Cupidon, vicleanul,
Mult e rău și alintat,
Cu copii se hârhonește
Iar la dame doarme n'pat.

În fine, când trebuie, poetul nu ezită să scrie cuvântul popular, și aproape brutal, mulieră:

Biblia ne povestește de Samson, cum că mulieră,
Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea.

Prin urmare, atunci când poetul, stăpan ca puținii alții pe nuanțele și mlădierile cuvintelor românești, a preferat, vorbind de o femeie, să o desemneze cu termenul de Doamnă, putem fi siguri că nu l-a ales la întâmplare. A-l schimba, este o utozenta pe care n'o îndreptătește decât necunoașterea limbii române și lipsa de simț literar, - atribute neîndoelnice la militienii care anchetează poezia.

În ravasul, miscator în simplitatea lui, pe care un flu de Domn îl trimite dela oaste celei la care se gândește - soție sau logodnica, poetul nu o spune, și nici nu era necesar să ne-o spună: e suficient să știm că-i stăpâna gândurile și dorul - cuvântul doamnă revine încă odată, în încheiere:

Și să știți că-a sănătos,
Că, mulțămînd lui Cristos,
Te sărut, Doamnă, frumos.

Înlocuiriți și aici Doamnă prin dragă, și veți vedea cum versul devine imediat de o platitudine și de o vulgaritate nevrednice de Eminescu:

Te sărut, dragă, frumos!

Mai ramane ca la o viitoare perchezitionare a poeziei celui mai mare scriitor roman să fie arestat și cuvântul frumos - ca unul care ca-

mufleaza pe latinescul formosus, magistral scandat de Virgiliu - și schimbat cu o vorbulita slava, pentru ca versul să sune cam în felul următor:

Te sărut, dragă, mișto!

Versul va fi atunci după chipul și asemanarea narodnicilor vizați voi lingvistici dela Radio-București de sub ocupație, dar nu va mai fi nici al lui Eminescu și nici în buna limba românească.

II

La vreo două luni după ce au comis negliobia de a trage cu duba neagra la scara poeziei lui Eminescu, ca să ridice și duca la beci pe "Doamna" din Scribarea III-a, membrii comitetului de lectură dela Radio-București-sub-ocupație au sfârșit prin a se convinge de enormitatea gafei. Și atunci "criticii" și-au făcut auto-critica, după modelul bine-cunoscut. Am citit termenii retractării lor în revista umoristică "Urzica" (An.III, no.54), publicația cea mai serioasă din care apar astăzi la București. "Ne simțim datori" - se exprima zisa retractare - "de a recunoaște superficialitatea și lipsa de orientare a unor tovarăși din secția noastră de repertoriu. Am luat măsuri ca și alte asemenea "reconsiderări" ce eventual s'ar afla în repertoriul nostru să fie îndepărtate, asigurându-ne, în același timp, ca pe viitor asemenea greșeli să nu se mai repete".

Am fi fost dispusi să trecem mai departe, considerând incidentul închis, dacă n'ar mai exista și alte aspecte ale problemei, la care auto-critica se ferește să facă vreo aluzie. Anume: la Radio-București-sub-ocupație se emite săptămânal o "cronică a limbii" al cărei scop ne mărturisit este de a contribui la instruirea limbii noastre și, în deosebi, firește, la rusificarea ei. Această cronică este făcută de membri importanți (din punctul lor de vedere!) al comitetului de lectură cu pricina. Ori, două asemenea cronici au avut ca obiect tocmai cuvântul arestat. Prima, la 7 Ianuarie 1950, s'a ocupat de "evoluția cuvântului domn" și a conchis că "proletariatul" desfiintând exploatarea, domnia și cuvântul domn nu-si mai au rostul" (Cum vorbim, An.II, no.2). A doua cronică, la 11 Februarie 1950, a tratat despre "pronumele de reverență" și a ajuns la încheierea că expresii ca Domnia Voastră, Maria Ta, și altele de acest fel, oglindind mentalitatea vechilor orânduirii, "au disparut din limba, odata cu transformările economice-sociale" (Cum vorbim, An.II, no.3).

N'am citit nicaieri, nici chiar în serioasa revista umoristică "Urzica", auto-critica acestor două cronici, cu obligatoarea retractare a afirmațiilor ce le cuprind, desi faptele afirmate sunt mult mai grave, decât nefericita "reconsiderare" a unui vers din Eminescu. În adevăr, cronicile la care ne refer nu se mulțumesc să dosească un cuvânt din opera unui poet, ci pretind să-l suprimă din toată limba românească: ele afirma, cum am văzut, că Domn, Doamnă, Domnia Ta, Maria Ta, și altele afirma, cum am văzut, că nu-si mai au rostul și au disparut, sau te cuvinte din aceiași serie nu-si mai au rostul și au disparut, sau trebuie să dispară, din limba noastră. Probabil că militienii lingvistici dela Radio-București-sub-ocupație au și luat măsuri ca toate aceste cuvinte să fie adunate de pe la salăsurile lor și strânse într'un lagar de concentrare, între sarma ghimpata. Deaceia, nu putem considera chestia închisă, și ne întoarcem la Eminescu spre a-i cere avizul. Să ne spună, noua romanilor, să ne spună Eminescu dacă expresiile și cuvintele urate de trecătorul regim din România de azi, mai au vreun rost sau pot dispărea din limba românească.

Cuvinte exprimând "vechile orânduirii": împărat, rege, prinț, voievod, domn, sau termeni ai credinței de totdeauna a romanilor: Dumnezeu, înger, sfânt, preot, se afla la cel mai mare poet al nostru în forme în care nimic și nimeni nu le poate schimba.

Pentru Eminescu, poetul și poezia au dreptul netagaduit la titlurile de nobleta cele mai mari:

Și-acel rege al poeziei, veșnic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluerul îți zice,
Ce cu basmul povestește, - veselul Alecsandri ...

Și nu este, pentru el, împrejurare mai minunată, decât aceea în care împăratul și poetul se întâlnesc într-o aceeași persoană:

Venere, marmură caldă, ochiu de piatră ce scânteie,
Braț molatec, ca gândirea unui împărat-poet ...

Când nu e împărat sau rege, atunci, în gândul lui Eminescu, poetul nu poate fi decât preot și profet. Așa-l definește el pe Andrei Mureșan, autorul marsului atât de actual: "Deșteaptă-te Române". Mureșan, scrie Eminescu,

Smulge munților durerea, brazilor destinul spune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet...

De alta parte, îndrăgostit de frumusețea firii, poetul folosește, cu o mare măiestrie, cuvintele din seria interzisă, când vorbește de elementele naturii: împărat este, pentru poet, și Maria Sa Codrul:

Împărat slăvit e codrul,
Neamuri mi îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Mariei Sale ...

Dar, firește, proletariatul a desființat explatarea Mariei Sale, și astfel codrul, ne mai avându-și rostul, e sortit dispariției ...

Regina, stăpâna și Doamna, este pentru poetul nostru luna, atât de iubită de Eminescu încât se gândea, la un moment dat, să-și intituleze volumul de versuri: "Lumină de lună":

Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
Cu râuri de lapte și flori de lumină,
Când norii cei negri par sumbre palate
De luna regină pe rând vizitate ...

Sau:

Lună tu, stăpână a mării, pe lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci ...

Sau:

... tremurând s'arată luna,
Doamna mărilor și-a nopții varșă liniște și somn...

Dar luna este, încontestabil, o foarte veche orânduire, încât "transformările economico-sociale" nu pot îngădui dăinuirea ei ...

Luceafărul de seara este, pentru Eminescu, "al valurilor Domn", iar teiul, copacul sau preferat, este sfânt:

Pătrunză talanga
Al sării rece vânt,
De-asupra-mi teiul sfânt
Să-și scuture creanga ...

Iar când vrea să exprime frumusețea umănă, poetul face apel tot la vocabularul vechilor orânduirii:

În al umbrei întuneric
Te aseman unui prinț,
Ce se uită adânc în ape
Cu ochi negri și cuminți ...

Sau:

Părea un tânăr Voevod,
Cu păr de aur moale ...

Oricât de mult ne-ar placea să întârziem în tovarasia versurilor lui Eminescu, nu e nevoie de mai multe citate spre a defini rostul, în limba română, al cuvintelor pe care tovarasii dela Radio-București-sub ocupație ar voi să le vada disparând din graiul nostru cel de toate zilele. Rostul acestor vechi, frumoase și scumpe noie cuvinte a fost fixat, pentru eternitate, de Eminescu. Ce a făcut Eminescu, nimeni nu va putea desface. La el cata sa se îndrepte neamul românesc, oricâteori ar avea nevoie de sfat și de îndrumare. Pentru că - așa cum scria de mult Iancu Văcărescu

... orice neam începe
Întai prin poezie ființa de-și pricepe.

GLOSSARIUM

TEME INITIATICE ȘI TEME LITERARE

de
MIRCEA ELIADE

Într-o pagină din Comentarii la Legenda Mesterului Manole (p.139) menționăm în trecut sensul ritual al suferințelor pe care le îndura personajele celor mai de seamă opere literare (Ulise, Aeneas, Parsifal, etc.) în "drumul lor către țintă". Problema aceasta se cuvine, firește, cercetată pe indelete, și asupra ei vom reveni cu alt prilej. În nota de față ne mulțumim cu câteva lamuriri preliminare.

Atât în societățile secrete "primitive" cât și în religiile așa zise misterice (Eleusis, orfismul, misterele lui Attis, Osiris, Mithra) inițierea consta într-o serie de "probe" pe care trebuia să le treacă, victorios, candidatul. Nu cunoaștem decât aproximativ morfologia acestor "probe", dar ele implicau, fără îndoială, anumite obstacole și anumite primejdii pentru că inițierea se reducea, de fapt, la "moartea" și "înviearea" neofitului, adică la totala lui regenerare ("naștere din nou"), iar ceremonialul inițiativ, fiind o anticipare a morții (tocmai pentru a-i putea conjura destinul anihilatoriu) trebuia să cuprindă suferința, drama, agonia, și să se încheie în apoteoză și beatitudinea "învierii". Cam tot ce știm despre ceremonialele misterice din antichitatea greco-orientală, confirmă această presupunere. În ceea ce privește inițierile primitive - care evident, urmăreau și ele tot o "nouă naștere" - suferințele și încercările candidaților sunt din belsug documentate.

Inițiatul, așa dar, savarsea o serie de rituri secrete și trecea printr-o seamă de probe. Inițierea era un "drum greu", plin de obstacole. Întocmai cum erau "drumurile" pe care trebuia să le parcurgă eroii antichității (un Gilgamesh, un Herakles, un Perseu, un Theseu, etc.) ca să devină propriu zis Eroi: o lungă și aventuroasă călătorie, peste țări și mari, prin pustietăți bătute de monștri, la capatul căreia avea loc lupta decisivă cu balaurul pazitor al "comoarei" (lana de aur, merlele de aur, Apa Vieții, etc.). Un inițiat imita, pe un nivel mai modest, "drumul" și "lupta" Eroului. Scopul era același: dobândirea nemuririi. Eroul își cucerea o nemurire aprofundată divină; inițiatul își asigura o soartă optimă post-mortem (supraviețuirea personalității integrale).

Retinem din această sumară comparație câteva elemente: drum greu, semnat de primejdii; suferințele și riscurile; beatitudinea finală de ordin metafizic (se cucerea nemurirea; se modifica esențial destinul sufletului). Și observăm că, în afara de ceremonialele inițiatice propriu zise, acte religioase mai simple presupun același lucru: "drumul greu" către un "centru". Un pelerinaj este un asemenea drum greu. Ascensiunea rituală a unui templu sau circumvoluțiunea lui (ca în India) trecerea prin "labirint" (în unele rituale arhaice egipto-mediteraneene sau melaneziene; în anumite catedrale medievale, etc.), ascensiunea unui munte sacru - toate acestea se pot reduce cu o formulă sumară la: drumul spre centru. Acest drum spre centru este, de fapt, trecerea de la zona profană într-o zonă sacră; translația dela irealitatea vieții imediate, la realitatea absolută; dela iluzie și devenire, la ontic; dela umanitatea muritoare, la îndumnezeire. Și acest drum spre centru implică întotdeauna efort, suferință, ratacire; nu este niciodată un itinerariu facil; este o ascensiune ("ascensiune dificilă", "dûră", "dûrăhana", sau un pelerinaj, o circumvoluțiune, o "ratacire", însoțită întotdeauna de obstacole, greutate, ispite, lupte, spaime, etc.). Pe un alt nivel, drumul spre centru se reduce la drumul către sine însuși, către centrul proprii sale ființe: așa o, bunăoară, în aceeași contemplativă indiană (Upanishade, Yoga, etc.). Dar și acest drum către sine însuși este o "ascensiune dificilă", o "dûrăhana", căci implică lupta cu ispitele și cu forțele subconstiențului, desfacerea de iluzii, concentrarea maximă a spiritului, etc. Întocmai cum Theseu pătrunde cu dificultate către inima labirintului ca să înfrunte Minotaurul, întocmai cum inițiatul în mistere trece printr-o serie de probe, iar credinciosul urcă anevie teraselor templului Barabudur sau face un lung și penibil pelerinaj către o zonă sacră, către un "Centru al lumii" (Mecca, Ierusalim, Har-

var, etc.) - tot asa yoginul, in itinerariul lui spiritual, intampina "monstri" pe care trebuie sa-i rapuna (fortele biologice si subconstiente), trece prin zone dezertice (desperarea, acetya), urca necontenit (simbolismul ascensiunii este un leit-motiv al misticei universale), tinand catre "centru", catre spiritul pur (atman identificat lui Brahman purusha; Ishvara).

Sa observam ca eroii si marile teme ale literaturii universale se pot reduce deasemenea la un scenariu similar: drumuri grele, rataciri; lupta si dificultati; toate acestea, cu scopul de a ajunge la tinta propusa. "Tinta" care echivaleaza cu un "centru"; ca s'o atinga, eroul trece prin toate primejdiiile, indura toate suferintele fizice sau morale. O lunga ratacire, bogata in peripetii si suferinte, este intoarcerea lui Ulise in Ithaca; sau luptele si incercarile lui Aeneas, Romanele medievale nu sunt altceva decat o vasta, dramatica insiruire de "probe" pe care Eroul le invinge ca sa ajunga in cele din urma la "tinta". (Uneori, cum e cazul romanelor din ciclul Graal, tinta aceasta prezinta in ea insasi datele si simbolismul "centrului"). Divina Comedie este o coborare in Infern urmata de "ascensiune" si o domo temelor initiatice clasice.

Dar nu e intotdeauna obligatorie prezenta motivelor "calatoriei", a "aventurilor" si "ratacirilor", a "probelor" si "monstrilor", pentru a putea homologa o opera literara unui "drum catre centru". De cele mai multe ori drumul acesta este interiorizat - asa cum sunt interiorizate "prăbele" ascetului indian - sau "dificultățile" sunt de un ordin strict material (economic, social; bunaocara, in romanele lui Balzac si Stendhal, etc.). Majoritatea dramelor universale se pot reduce la urma toarea schema: un erou intampina o seama de greutate si sufera o seama de conflicte, provocate de destin, de conditia istorica sau prejudecatile sociale, de o ciocnire intre pasiuni sau interese, etc.; toate acestea sunt "probele" prin care e nevoit sa treaca eroul pentru a ajunge la "tinta": care poate fi realitatea metafizica, armonia interioara desavarsirea de sine, etc. Evident, nu toti eroii dramei universale sunt, omeneste vorbind, victoriosi; dar aproape toti isi implinesc "probele"; indura o initiere in suferinta, in moarte. "Motivul" ramane acela: o lunga lupta cu dificultatile ivite necontenit in cale, lupta prin care eroul se reveleaza treptat sic-si, dobandind astfel fie o armonie launtrica, fie o cunoastere mai profunda a realitatii. Drama universală conduce pe erou la cunoasterea de sine insusi; adica, il smulge din irealitatea vietii artificiale cotidiene, a vietii "profane" (in terminologie Kierkegaardiana: a "generalului", a neautenticului) si il introduce (prin rataciri, lupte, probe, etc.) in realitate.

Dar viata nu face acelas lucru?, s'ar putea intreba cetitorul. Nu face intotdeauna; si, mai ales, nu o face intr'un "timp concentrat", asa cum e timpul dramei. Nu orice viata profana se poate reduce la un drum spre centru. Dimpotriva, majoritatea existentelor umane se consuma in nesemnificativ, in ireal, in artificial ("general"). Momentele dramatice, cand apar, si daca apar, proiecteaza pe individ in drama, adica in realitate (cunoasterea de sine; intuitia conditiei umane, etc.), dar in momentul urmator, omul profan se salveaza refugiindu-se in irealul automatismelor si distractiilor. Rari sunt existentele concrete care traiesc autentic si total drama. Si aceste rari existente dramatice pot fi homologate eroilor din literatura universală, ca si initiatilor in mistere, ca si ascetilor, pelerinilor, etc. - pentruca viata lor constituie, in ea insasi, un "drum spre centru", si ei au atins o zona reala, au iesit din profan si iluzoriu, au dobandit o cunoastere sau o armonie spirituala echivalenta (fireste, pe un alt plan) initierii sau ascezei.

Literatura universală a creat operele ei de seama pe tema cautării, obstacolului, a luptei cu pacatul sau ignoranta, a luptei cu destinul - teme de structura rituala, initiatice. Nu mai mentionez romane ca Amor si Psyche sau Măgarul de Aur, unde structura initiaticea este transparenta. Dar un Don Quichote se poate reduce la o lunga "ratacire", bogata in lupte si obstacole - care conduce pe Don Quichote in realitate, la cunoasterea de sine. Dar Crima si Pedepsă sau Anna Karenina sunt scenarii ale luptei cu pacatul; Raskolnikov biruie, Anna Karenina esuaza. Dar aproape toate romanele lui Balzac se reduc la o lupta titanica, de multiple modalitati, cu destinul, cu mediul social, cu pasiunile - in care unii eroi isi fac loc cu pumnii prin multime ca sa ajunga la tinta propusa, iar altii cad, neputinciosi, in fata greu-

tatilor. In Război si Pace, Andrei trece prin nenumarate "probe", pana ce isi regaseste echilibrul final, impacarea in fata realitatii. In Ion, eroul nu se da in laturi dela nimic ca sa ajunga la "tinta propusa": pamantul. Pe vremuri, "comoara" (realitatea ultima) era pazita de "monstri"; in literatura profana, comoara e identificata obiectului care semnifica, pentru personajul respectiv, realitatea: femeia, averea, ambitia sociala, dorinta de putere, cunoasterea, etc. Ca atare, drumul catre aceasta "realitate" e bantuit de "monstri" care o apara, care o fac inaccesibila celor neputinciosi. Un balaur apara lana de aur sau merele din Grădina Hesperidelor; o infinita serie de obstacole materiale sau psihologice "apara" femeia iubita, averea jinduita, pozitia sociala, etc. Drumul e greu; dar, odata ajuns la tinta, eroul cunoaste beatitudinea. Evident, realitatea pe care o dobandeste el nu este aceiaasi in care se inserau eroii mitologiei, pelerinii care urcau anevoierasele templelor, sau ascetii orientali, nu este realitatea absoluta sacra, opusa irealitatii cotidiene; este, insa, realitatea lui, ceea ce a dorit si a luptat sa dobandeasca: femeia, bogatie, pamant, putere, etc. O serie de consideratii interesante s'ar putea face asupra procesului de degradare a realitatii dorita si dobandita de eroi - dela The seu sau Achile, pana la Julien Sorel sau Ion - dar nu e locul aici sa ne oprim asupra lor.

Ne multumim sa reamintim cele ce spuneam in Comentarii la legenda Mesterului Manole despre literatura asa zisa populara si literatura de colportaj. Epica folklorica e transparent simbolică; dar, oricum s'ar interpreta simbolismul ei, intalnim tema rituala a obstacolelor, a primejdiiilor, a luptei cu monstrul. Un basm este intotdeauna povestea biruintelor unui erou impotriva unei serii de obstacole extraordinare. Motivul acesta s'a transmis si literaturii de colportaj. Nu se mai lupta Fat frumos cu zmeul ca sa elibereze pe Ileana Cosanzeana - dar orice roman in fascicule, ca si orice roman politist, repeta acelaasi scenariu evident, mediul e altul si personajile sunt "autentificate", sunt "reale" ("concrete"). Este vorba, acum, de o orfana persecutata, de o fata de lord rapita din leagan, de "briganzi", "scelerati", bande misterioase, criminali primejdiosi - si, evident, de politisti, de protectori providentiali, de detectivi amatori, etc. Campul magnetic al sensibilitatii populare s'a schimbat, dar tema a ramas aceiasi: o serie de neverosimile aventuri, care alcatuiesc totodata o lupta intre Bine si Rau, pentru atingerea "tintei propuse" (eliberarea eroinei, dreptatea sociala, dobandirea mostenirii rapite, pedepsirea criminalului, etc.).

Cateva concluzii pot fi trase din aceste observatii. Cea dintai: exista nenumarate posibilitati de homologare intre diferitele regiuni ale vietii spirituale; exista ceea ce s'ar putea numi, cu o formula barbara, o omogeneitate a lumii spirituale. Valorile isi corespund unealtaia, desi se constituie pe niveluri diferite. In al doilea rand: temele arhaice, rituale, perzista chiar in creatii cu totul autonome (bunaocara, literatura europeana moderna), pentruca aceste teme arhaice au o structura arhetipala, adica au fost constituite prin actul originar de intuitie a realitatii. De cand omul a devenit om, adica a luat cunoastinta de pozitia lui cu totul singulara in Cosmos, realitatea a fost intuita ca ceva cu totul strain omului, ca ceva care se dobandeste anevoie, prin efort, prin lupte. Realitatea nu apartine "imediatului"; imediatul era "profan", lipsit de substanta, trecator, iluzoriu. Realitatea se afla "dincolo", undeva in fata omului, si ea se dobandea anevoie, prin eforturi penibile. Omul arhaic - ca si "primitivul" de azi - imparte lumea in doua zone: una sacra, adica reala, si cealalta profana, adica nesemnificativa, non-valoare, ireala. Sensul oricarei existente umane este sa iasa din irealitate si sa dobandeasca realitatea, sa depaseasca eroarea sau iluzia, si sa atinga adevarul, "mantuirea". In toate ciclurile culturale, si pe toate nivelurile spirituale, rea. In toate ciclurile culturale, si pe toate nivelurile spirituale, intalnim acelaasi dualism; doar formulele difera. Varietatea lor nelimitata se aseamana cu infinta varietate a vernacularelor, care exprima totusi aceleasi teme formulate de limbajele clasice; cele cateva sute de vernaculare ale Indiei repeta aceiasi doctrina clasica expusa in limba sanskrita.

Ritualul definește pe om - ca om - în Cosmos. Prin ritual, omul se face pe sine, adică se caută, se dobândește și se divinizează (absorbirea sacrului echivalează cu cucerirea nemuririi). Ritualul e un destin: drumul către sine, către "centru", către realitatea absolută; ieșirea din nesemnificativ, din iluzoriu, din moarte. Chiar atunci când omul s'a emancipat de tutela ritualului, când a izbutit să devină ireligios sau areligios - și în măsura în care accepta să rămână om, adică să ajungă la "ținta propusă", la echilibru, la cunoașterea realității, etc. - chiar atunci repeta drumul spre centru, cu toate obstacolele, primejdiiile și luptele pe care le implica acest drum.

În viața de toate zilele, omul își poate îngădui să trăiască inautentic, adică să nu fie om. În capodoperile literaturii universale, însă, personajele nu abdică de la destinul condiției lor umane; deaceia, fiecare în felul lui, reușește să capete itinerariul anevoios care conduce la un "centru", și retraiește toate aventurile și "probele" indispensabile dobândirii "comorii" sau atingerii "țintei".

Cascaos, 1945

CÂNTECUL GRAIULUI

- Fragment -

de

ARON COTRUȘ

Zace'n taina, taina lui,
în străfundul graiului,
tot ce-a fost și-o fi și nu-i:
visul orb al războiului;
dorul fără capăt al
și chiotul lui dințiiu,
chiot lung fără de răspuns,
înnecat în nepătruns,
volburile vântului,
mireasma pământului,
chemările cerului,
chiotul haicului,
verdele molodului,
răsufletul codrului,
mohorirea moinelor,
Dunările doinelor,
glas de fluer fermecat,
de viforniță alungat;
freamăt și filfăiri,
năzăriră de nicăiri,
și chemări de undeva,
de peste viața mea ...

Tot ce'n sînge ne-a rămas
dela întîiul nostru pas,
din popag într'alt popas:
sori străvechi și sori noi,
duși cu nopțile din noi;
vifore ce ne-au bătut,
datine ce ne-au crescut
del'al lumii început ...

Drum de scrum
și drum de fum
între-atuncia și între acum;
zări de foc
și nenoroc;
treceeri luti, cu pieptul gol,
peste rîuri de pîrjol,
calcînd aspru, calcînd tare
din hotare în hotare,
între luna și între soare,
pe sub stela cazatoare,
între ape și între piatră,
dintr'o vatră 'n altă vatră,
pe-unde cîinii morții latră;
pe-unde lupii ne-au ales

vetre'n mînti și vetre'n șes,
de unde să pu mai poată
veacurile să ne scoată ...

Între Răsărit și Apus,
între-Apus și Răsărit,
pe-unde pașii ne-au tot dus,
în lupte fără de sfîrșit,
cu Dumnezeu am grăit,
cu apele și cu vîntul,
cu cerul și cu pămîntul ...

Zorile, cu glas de-Adam,
pe nume strigatu-le-am ...

Și-odată cu zorile,
botezat-am florile ...
și-odată cu soarele,
mîntii și isvoarele ...

Și cu mîinile-amîndouă,
ne-am spălat cu 'ntîia rouă:
cu Marea Neagră și crupă,
să ne pregătim de nuntă ...

Drumărind și drumărind,
duși de viscol, duși de jînd,
pe unde umblat-am craină,
în flamîndă gîutare
de statornică-ășezare,
întrebatu-ne-am merou,
mînti și ape iscodind:
care-i caloa, care-i taina,
care-i steaua, steaua lui,
care-isteaua neamului,
a neamului lor și-al meu,
botezat de Dumnezeu,
din smulgere 'n smulgere,
cu furtuni și fulgere! ...

Un glas stîns de undeva,
nu încoată-a mă 'ntreba:
din ce plaiuri smulsu-s'a
furtunatic, viața ta,
de-i singură inima,
cum nu-i singură născuț,
pe fața pămîntului! ...

SCRISOARE ACASĂ (II)

de

CONSTANTIN AMĂRIUȚEI

Ostașii

Mereu ostașii,
Au fugărit fiul vostru
Fiul Al Mariei,
Fiul fără nici-un prieten,
Ce-ar fi putut să-l vîndă
Și să-i oprească fuga.

Dar voi să nu mai plîngeți!
Căci ostașii sunt înalți
Ca soarele ce m'a alungat o vară întregă
Pe străzile cetaților și-atîrgurilor ...
Și el mă caută - iar luna nu mă mai îndrăgea de mult -
Astfel m'ar fi vîndut soarelui;
Ostașii țării au o credință a lor
când mă caută
prin mînti - așa cum m'au căutat păsările
Și primăvara -
Printre mugurii ce m'ascundeau sărac;
Dar nici-o prăpastie nu m'a îndrăgit
Și păsările și primăvara n'au putut să mă prindă
și să mă vîndă ostașilor.

Ostașilor

Ce-au strigat atunci viilor
Să mă înșee în arămiul lor trist
de toamnă
după cules ...
"Poate că înecat de toamnă"
- au gândit ostașii -
voi putea înșfășit prins
și judecat ...
Dar vîslitul rece din cer, al cocorilor,
Nu mi-a luat ochii spre orizont
(Căci nici orizontul nu mă îndrăgia)
Și n'a putut să mă vîndă
Ostașilor ...

"Nu plîngeți,
Căci ostașii mă caută;
Ei ar fi dorit să mă lase
în pace,
Dacă în mine nu s'ar fi stricat de-odată
Orînduirea lumii.
... Căci din visul primăverii
cu albine
Până în apusul
vinului de toamnă,
Un rău se strecoară
în cap,
în piept,
pe brațe ...
Răul acela ce ascunde o taină
Pe care-o vor ostașii
Înalți ca soarele
și neputincioși ca viile pe haracii goi
ai toamnei ...
... Căci ostașii sunt trimeși de-o poruncă
Să prindă pe cel ce-a furat
Ascunsul lumii.
Pe acel cavaler
cu față tristă
și alungită de setea
primului Temeiu al lumii
(din care Dumnezeu a în-temeiat lumea)

E un adevăr pe care l-am furat
 Și de-aceia ostașii mă caută;
 E un adevăr pe care-l port în mine
 Și de-aceia ostașii mă alungă ...
 Să nu găsesc,
 o piatră de odihnă,
 numai una,
 cât o clipă,
 să pot respira încet
 Ca mersul melcilor
 și-a stelelor iarnă;
 O clipă,
 când fuga mea,
 Printre muguri
 Să nu întârzie până târziu
 între foile vestei
 ale veșnicilor ...
 Atunci,
 lumea s'ar fi oprit
 cu sufletul la gură
 să asculte
 Vorba
 prin care s'a spus,
 cum ascunsul lumii
 a urzit destinul
 Pentru veșnicia timpurilor de azi
 Și-a vremelniciilor
 Pe care le păzesc ostașii
 (Ce pândesc cu ochii trezi șerpuirea prăpăstilor
 și-adorm cu capul pe orânduirea lumii) ...
 Manuscrisul acela:
 Ne-auzit de nimeni,
 Ne-citit de nimeni,
 Nici de mine,
 Ce-l port
 ca pe oboșala acesată ce mi-a cuprins
 brațele
 și-mi închide pieptul
 cu care respir începuturile,
 - sau sfârșiturile -
 Manuscrisul lui Dumnezeu în care Dumnezeu s'a pierdut
 Și pe care eu l-am furat ...
 De-aceia ostașii mă alungă.
 ... Iar ei sunt prietenii:
 "păserilor,
 soarelui,
 și iernii albe dela noi ...

... Voi să nu plângeți
 pe fiul vostru
 Al Măriei
 care a furat
 Ascunsul lumii
 și n'are nici-un prieten,
 măcar unul,
 ca un orizont apăsător sub lumina
 mirosului de vară coaptă ...
 Un prieten care să-l vândă
 și să-i oprească fuga ...

"Blestemați și voi pe fiul
 risipitor de manuscris al lumii,
 și care vrea să citească
 Temelul,
 ce-s urzit lumea.

Fiul vostru e însemnat
 pe piept,
 în cap,
 pe brațe ...
 De-aceia el fuge ...
 ... Și ostașii își fac datoria
 (căci ei sunt oamenii datoriei!)
 De-a apăra vremelnicia lumii,
 Așa cum primăverile muguresc pe același desluri
 și Octombrie
 se-apleacă spre moarte ...

Fiul vostru fuge
 însemnat de urzeala
 cu care Dumnezeu a ursit lumea
 E o poruncă pe care ostașii
 O au dela Dumnezeu
 Și care nu vrea
 cu semnul din descenul lui
 să fie desvăluit lumii ...
 Ci eu-l-am furat
 pentru că în mine
 s'a stricat orânduirea lumii,
 iar vremelniciile
 sunt mai vestede ca veșnicile din jur ...
 Pentru că eu respir în fugă
 Și fără făgăduință,
 ca într-o seară,
 Luna mă va îndrăgi
 și-mi va da înspoi
 pe fata pe care
 ostașii au închis-o
 De mica
 într-un uitat de lume ...
 Căci așa credeseu ostașii,
 Eu voi îndrepta fuga mea spre ea.
 (E un semn și asta
 pe care desigur că l-a însemnat
 în manuscrisul său
 Dumnezeu, când a urzit destinul lumii.)

Ostașii mă caută!
 Și voi să nu-l plângeți
 pe fiul vostru
 Al Măriei
 care fuge
 și cade
 înspre piatră de liniște
 de-o clipă fără oprire
 și unde va dormi
 cum melcii peste iarnă de var ...
 El va dormi
 într-o lume nezdărită
 ca trupul unei fete
 dintr'un uitat de lume ...

Fiul vostru,
 fugărit
 cu manuscrisul în el
 ce-l arde și mai mult,
 fără apa morților,
 (pe care -o poartă în aripile lor de pânză albastră, fluturii).
 Fiul vostru
 nu mai poate respira
 de obosit, e-atât,
 de lume
 și de manuscrisul ei ...

E un adevăr pe care l-am furat
 Și de-aceia ostașii mă caută;
 E un adevăr pe care-l port în mine
 Și de-aceia ostașii mă alungă ...
 Să nu găsesc,
 o piatră de oclă,
 numai una,
 cât o clipă,
 să pot respira încet
 Ca mersul melcilor
 și-a stelelor iarna;
 O clipă,
 când fuga mea,
 Printre muguri
 Să nu întârzie până târziu
 între foile vestei
 ale veșnicilor ...
 Atunci,
 lumea s'ar fi oprit
 cu sufletul la gură
 să asculte
 Vorba
 prin care s'a spus,
 cum ascunsul lumii
 a urzit destinul
 Pentru veșnicia timpurilor de azi
 Și-a vremelnicilor
 Pe care le păzesc ostașii
 (Ce pândesc cu ochii trezi șerpuirea prăpăstilor
 și-adorm cu capul pe orânduirea lumii) ...
 Manuscrisul acela:
 Ne-auzit de nimeni,
 Ne-citit de nimeni,
 Nici de mine,
 Ce-l port
 ca pe oboșala această ce mi-a cuprins
 brațele
 și-mi închide pieptul
 cu care respir începuturile,
 - sau sfârșiturile -
 Manuscrisul lui Dumnezeu în care Dumnezeu s'a pierdut
 Și pe care eu l-am furat ...
 De-aceia ostașii mă alungă.
 ... Iar ei sunt prietenii:
 "păserilor,
 soarelui,
 și iernii albe dela noi ...

... Voi să nu plângeți
 pe fiul vostru
 Al Mariei
 care a furat
 Ascunsul lumii
 și n'are nici-un prieten,
 măcar unul,
 ca un orizont aplecat sub lumina
 mirosului de vară coaptă ...
 Un prieten care să-l vândă
 și să-l oprească fuga ...

"Blestemați și voi pe fiul
 risipitor de manuscris al lumii,
 și care vrea să citească
 temelul,
 ce-a urzit lumea.

Fiul vostru e însemnat
 pe piept,
 în cap,
 pe brațe ...
 De-aceia el fuge ...
 ... Și ostașii își fac datoria
 (căci ei sunt oamenii datoriei!)
 De-a apăra vremelnicia lumii,
 Așa cum primăverile muguresc pe același dealuri
 și Octombrie
 se-apleacă spre moarte ...

Fiul vostru fuge
 însemnat de urzeala
 cu care Dumnezeu a urzit lumea
 E o poruncă pe care ostașii
 O au dela Dumnezeu
 Și care nu vrea
 cu semnul din desenul lui
 să fie desvăluit lumii ...
 Ci eu l-am furat
 pentru că în mine
 s'a stricat orânduirea lumii,
 iar vremelnicia
 sunt mai vestede ca veșnicia din jur ...
 Pentru că eu respir în fugă
 Și fără făgăduință,
 ca într-o seară,
 Luna mă va îndrăgi
 și-mi va da înapoi
 pe fata pe care
 ostașii au închis-o
 De mica
 într-un uitat de lume ...
 Căci așa credeau ostașii,
 Eu voi îndrepta fuga mea spre ea.
 (E un semn și asta
 pe care desigur că l-a însemnat
 în manuscrisul său
 Dumnezeu, când a urzit destinul lumii.)

Ostașii mă caută!
 Și voi să nu-l plângeți
 pe fiul vostru
 Al Mariei
 care fuge
 și cade
 înspre piatră de liniște
 de-o clipă fără oprire
 și unde va dormi
 cum melcii peste iarna de var ...
 El va dormi
 într-o lume nezidită
 ca trupul unei fete
 dintr'un uitat de lume ...

Fiul vostru,
 fugărit
 cu manuscrisul în el
 ce-l arde și mai mult,
 fără apa morților,
 (pe care -o poartă în aripile lor de pânză albastră, fluturii).
 Fiul vostru
 nu mai poate respira
 de obosit, o-atât,
 de lume
 și de manuscrisul ei ...

Linistit,
fără tristețea toamnelor ruginii
va putea căuta
în partea stângă a pieptului
locul ce-a tăcut pentru totdeauna,
pentru totdeauna!
Ce nu mai aude
pașii de oști,
printre zări,
sub cerul blău de vară ...
acolo-1
ca un fruct scru
manuscrisul,
pe care nu-l voiau
Primăverile
de frică să nu tacă glasul păsărilor;
și mugurii să nu se închidă sub noaptea ...
Manuscrisul
ce nu-l voiau toamnelor
ce-aprind focurile
pentru oștii culcați lângă orânduirea lumii ...
Manuscrisul acela,
ca două aripi largi
și negre,
ve deșira deodată
Zădărniciile gesei lumii
pe care-o păzesc oștii ...
Atunci,
numai atunci
voi putea privi de-aproape,
foarte de-aproape
cu ochii nemicați
de umire
și fără răsuflare,
desenul ce-a fost ascunsul lumii,
pe care l-am păstrat în mine
din ziua din care l-am furat!

De-acela voi,
Nu-l plângeți pe fiul vostru
Căutat de oști ...
El și-a oprit fuga
și vremea ...
Acolo unde stă
Dumnezeu
ACASA,
acolo unde și voi
plângeți,
așteptând întoarcerea mea
și-a toamei lumii
fugărit de oști ...

- "Trăim, astăzi, o epocă de teroare istorică, și un neam supraviețuiește în măsura în care și mobilizează toate rezervele lui spirituale. O cultură este, însă, și ea, expresia acestor rezerve spirituale ale neamului. Valorile universale pe care le crează și înalță sau tot atâtea băștăniști cîștigate în istorie. În cele din urmă, justificarea istorică a unui neam se face prin valorile spirituale pe care le crează. Evident, nu spuneti lucrurile acestea unui patriot activist: va declara imediat că sunteți trădător de neam și țară."

(Mircea ELIADE)

ULTIMA REVOLUȚIE de VINTILĂ HORIA

"Un jour
Les chevaux vivront dans les tavernes."
Federico Garcia Lorca

Ultima revoluție pe pământ, contrariu tuturor profetiilor politice, n'au făcut-o oamenii. Și pentru că au avut norocul să dea în secolul ei cele mai dramatice, ea sînt obligat de înasă conștiința mea de scriitor, să împartasesc hartiei ceea ce mi-a fost dat să vad dintr'un fel de ciudat capriciu al destinului. Poate că e chiar consolant să-mi închipui că fiecare întâmplare, monstruoasă sau sublimă, își are cronicarul ei și că toate istoriile devin, mai curând sau mai târziu, istorii cunoscute.

Ma aflam în vara aceea la mînia mea din județul R. și trăiam din plin senzația de pace și de destindere a unui biet om pe care războiul îl purtase prin aventurile cele mai nefericite și prin suferințele cele mai nemeritate. Respiram odată cu câmpia, cu graul auriu, cu sunetul greșilor, aerul bun al vieții, după ce mă agitaseam, ani în sir, printre oameni, printre case și printre lucruri care purtau pe chip pe cetea vizibile a morții apropiate. Rontaită rapid de tic-tacul isteric al mitralierei, viața mea se odihnea împacată lângă boii rumegând pacific o blajină bucată de timp, lângă cumpăna fantanilor care măsura cu dreptate, de jos până sus, de sus până jos, înălțimea de spațiu de care avem zilnic nevoie. Din amintirile ultimilor ani făcusem o panoplie, într'un ascuns fund de memorie, și trăseseam peste ea o perdea de catifea prafuită.

Era prin Iunie. Într-o noapte am ieșit să mă plimb în tovarășia prietenului meu Ovid. Printre opacii din marginea parcului răscălaș la na, înroșita de dogoarea verii, coapta ca ultima căieșă a sezonului. Tentat de lumina care îmbrăca lucrurile într'un fel de policala fantomatică, am ieșit din parc și ne-am găsit dintr'odată fata'n fata cu întinderea câmpiei. Luna s'a ridicat tot mai sus. Lucrurile din jur au devenit tot mai clare și tot mai fantastice iar plimbarea noastră a lăsat tot mai mult aerul unei explorări într'o lume de mistere pe care nopțile războiului ni le făcuse aproape uitate.

Târziu, poate spre miezul noptii, ne-am oprit lângă o fantană și am stat să ne odihnim pe marginea de piatră. Trecam amândoi, impresionați de liniștea neclintită. Apoi am baut apă din găleata care scosese din fundul pământului chipul tremurat al lunii - și am tăcut mai departe, ca niște buni prieteni ce eram.

Nu știu care din noi a auzit mai întâi zgometul acela. Cînd a fost primăvara la munte și s'a desteptat în toată noaptea de spaima svelanșelor care se duc să moară în fundul prepațiilor, va putea să retrăiască sentimentele noastre de atunci. O clipă, am avut din nou în urechi huruitul avioanelor care veneau să ne bombardeze brusc în nopțile cu luna plină. Insa am scuturat repede din noi amintirea acestor desgustătoare și am ascultat atenți zgometul monoton care se apropia. Marginea de piatră a fantanii tremura sub noi, ca și cum o caruță uriașă ar fi trecut pe o stradă pietruită și ar fi imprimat pământului tremurătul roților de fier.

- Se cutremura pământul, spunea Ovid și se ridica de pe marginea de piatră, de toamnă parca să nu cădea în fantană.

Intr'adevar un tunet surd, venind parca din maruntașia globului, făcea să vibreze nu numai auzurile noastre, dar și locul pe care ne aflam. Luna plină ne privea indiferentă din varful cerului, ca dintr'un balcon. Aerul era atât de nemiscat, încât larul de graul pareă pictat pe o sticlă fumurie. Spicole mustaciase atarnau greoi într'o parte, ca niște capete de oameni adormiți în picioare. Zgometul creștea în intensitate. Venea parca dinapre răsărit. Intorsei capul într'acolo și zarii o apă neagră, un lung val întunecat, desfasurat cat tinea zarea dinapre orient, înaintând cu repeziune către noi. Ovid îmi încheștase un brat și privea încremenit înundat de aceea apocaliptică de care nimic nu ne mai putea salva. Mă culai în picioare pe marginea fantanii și mi concentră privirile către capatul câmpiei. Valul înainta fără încetare. Distingeam sub lumina lunii un punct albicioș care precedea

inundatia, ca un ciucure de spuma. Cand patrunse in lanul de grau din fata noastra, distinse clar felul de a se misca al acestei gigantice avalanse. Era un galop vertiginos printre spicele de grau ca prin vadul unei ape. Si dintr'odata ochii se dumerira. Un cal alb, urmat la o carecare distanta, de o intreaga herghelie care galopa innebunita de-a-latul campiei. Se auzeau copitele, sutele de mii de copite, batand pamantul uscat, si piepturile cailor despicand spicele aspre, ca prorele unei flote de razboiu prin undele unei mari sunatoare. Peste cateva clipe aveau sa fim calcati in copite, transformati intr'o pulbere de sange. Ne adapostisera in spatele fantanii si asteptam. Eram atat de copleșit de viziunea aceea neobisnuita, incat nici frica nu indrasnea sa iasa la iveala. Nu mai traiam decat cu ochii.

Fantana se afla la o incrucisare de drumuri si in jurul ei se deschidea un spatiu necultivat care se marginea in cele patru laturi ale lui cu inceputul lanurilor. Cand calul alb ajunsese in capatul lanului din fata, se opri din gmana, cabra usor si coama spumoasa i se revansa pe spate ca un steag de matase. Sirurile din urma se oprira ca la un semnal si sgomotul cavalcadei se pierdu catre marginea campiei. Nu ne venea sa credem ochilor. Si nici urechilor. Caci calul alb era calarit de un om care ne spusese ceva, ne facea semne cu mainile lui lungi ca se agitau caraghios sub lumina lunii. Ne apropiaram neincercatori. Era un barbat marunt, fara varsta precisa, slab si osos ca un jocheu, imbracat intr'o bluza de panza rosie care-i falfaia pe trupul subtire la fiecare miscare. Pantaloni albi si stramti dispereau in cismele de lac negru in care se oglindeau brazul lunii ca intr'o apa inghetata. Iar pe cap purta o sapca spicioasa cu cozoroc lung care-i umbrea ochii si obrazul, asa incat nu-i puteam distinge trasaturile. Parea scapat dintr'un maneaj sau dintr'un circ. N'avea nici biciu, nici cravasa. Mainile grosolane si diforme i se agitau prin aer la fiecare cuvnt, ca si cum ar fi apartinut altui trup si ar fi vrut sa se intoarca de unde fusera furate. Apoi coborau pe gatul calului si se sprijineau in coama bogata oridecateori calaretul isi cauta o pozitie mai comoda in crupa fara sea.

- Veniti mai aproape.

O voce groasa, poruncitoare, atat de putin potrivita cu personajul acela ridicul, incat parca iesise din alt trup. Inaintaram catre el mai mult mirati decat infricosati.

- Cine sunteti? intreba glasul cel mare din trupul cel mic.

Imi spusei numele, si Ovid pe al lui.

- Ce cautati aici?

- Asta as putea sa te intreb eu pe dumneata, continuai, cu atat mai mult cu cat herghelia pe care o conduci mi-a calcat graul in copite si sta sa se reverse peste toata mosia.

Omul cu bluza rosie isi lasa capul pe spate si izbucni intr'un ras isteric care se transmitea ca o unda sonora peste intreg campul. Miile de cai nechezau pe acelaș ton ironic si amuzat, ca o fanfara de trompete la semnalul dirijorului. Apoi omul tacu brusc, odata cu el si caili, si ne masura de sus pana jos ca pe niste viermi minusculti, pe biata suprafata a carora privirile lui nici n'aveau loc sa se miste.

- Cuvantul "mosia mea" si "graul meu", rosti sacadat, si-au pierdut orice semnificatie umana. Bipedul nu mai e stapanul lumii.

- Putem sti macar cine i-a luat locul? intreba Ovid cu voce palida.

- Priviti in urma, pana departe. Campia rasuna inca de ecoul copitelor noului stapan.

- Calul?

- Intocmai. De ieri seara marcea revolutie o in galop, iar eu sunt conducatorul ei. Si agita bratul drept prin aer ca pe un buzdugan domnesc. Numele meu e El Zorab!

Un nechezat infernal scutura bolta cerului ca pe o panza fromata de vant. Aplecai capul sub amenintarea stolelor care oscilau, deasupra noastra, gata sa cada. Cand nechezatul multirii inceta, auzii glasul lui Ovid punand celui care vorbise o intrebare ce-mi starea si mie pe buze:

- Iarta-ma, nu inteleg un lucru. Revolutia asta ai facut-o dumneata in folosul cailor, sau caili in folosul dumitale?

- Cum peste cateva clipe voi fi amestecat cu tarana campiei, iti iert neobrazarea. Afla deci ca revolutia cailor se cheama libertate.

Ceea ce oamenii n'au izbutit niciodata sa realizeze, implinesc eu acum: libertatea definitiva si inamovibila.

- Pentru dumneata sau pentru cai?

- Pentru cai, bine inteles. Eu nu sunt decat unicul lor stapan, marele conducator al ultimei revolutii.

- Iarta-ne stapan, continua Ovid. Suntem doi bieti scriitori, trairi departe de adevarurile politice ale vietii.

- Scriitori, ai spus?

- Intocmai, stapan.

- Asta ar putea sa va salveze viata, daca tineti la ea ...

- ... ca orice muritor ...

- ... si daca acceptati sa va puneti in serviciul libertatii invingatoare, cu trupul si cu sufletul, dar mai ales cu condeiul.

- E o onoare, stapan.

- Ati scris vreodata carti de istorie?

- Marelui stapan nu i se poate ascunde nimic, spusei. Eu am publicat nu de mult o viata romantata a lui Atila, zis si mila lui Dumnezeu, iar prietenul meu o satira in onoarea lui Gengis Han. Doi marunti precursori ai mariei tale in ceea ce priveste intronarea libertatii pe pamant.

Marele stapan surase satisfacut, dintr'un colt al gurii, apoi redevini serios si demn.

- Vad ca incepeti a va lumina. Va crut viata. Incalecati si urmati-ma. Eu voi face istoria iar voi o veti scrie. Inainte!

Incalecaram in graba doi cai negri. Marele stapan ridica din nou bratul urias catre luna si revolutia se puse din nou in mers.

Trei zile si trei nopti inaintaram fara oprire. Tot ce intalneau in drum disparea sub copitele liberatoare. Grupuri de oameni ne ieseau inainte, inarmati cu topoare, cu coase si cu ciomege, caci ultima conferinta a pacii decretase desarmarea generala, incercand sa opuna rezistenta, insa cavalcada trecea peste ei fara sa-i bage in seama. Alti se inchideau inaustrul oraselor, insa noi treceam mai departe, lasand in urma escadroane insarcinate cu asedierea cetatilor recalcitrante, care mai curand sau mai tarziu aveau sa cedeze foamei. Altele ni se inchinau fara impotrivire. Marele stapan numea in graba consiliile comunale alcatuite din sapte cai si asistate de un secretar biped, recrutat de obicei printre grajdarii sau jocheii locali. Acest consiliu era insarcinat cu epurarea cat mai radicala a reactionarismului uman si cu instaurarea noului regim de viata libera, in cadrul caruia omul devenea sclav iar calul stapan absolut. De pe dealurile dinprejur curgeau catre noi siruri nesfarsite de cai liberi, (n'as fi bunit niciodata ca sunt atatia cai in lume), care se revansau in armata noastra, ca riurile intr'un fluviu, nechezau de bucurie si ingenuchiau ca la cire in fata omului cu bluza rosie si cu cisma neagra. Si cavalcada galopa mai departe, catre alte cetati si catre alte victorii. Era o gmana nebuna, mai antrenanta decat o vanatoare de vulpi, pasionanta si triumfatoare. Libertatea crestea in jurul nostru vazand cu ochii, din copitele cailor si din sangele celor care se incumetau sa i se opuna. Ca un nor de praf intr'un amurg de vara.

Dupa trei zile ne-am oprit. Ajunsesera in centrul lumii, in cetatea unde Marele Stapan hotarase sa-si fixeze capitala imperiului. Era unul din putinele orase scapate neatinse de bombardamentele razboiului dintre oameni. Un oras istoric in care civilizatia rasei albe concentrase toate amintirile gloriilor ei trecute: palate de marmore, temple majestuoase incoronate de cupole care rivalizau in perfectiune si armonie cu insasi bolta cerului, strazi marginite de statuile albe ale imparatilor de odinioara, gradini pline de flori rare si de copaci a caror frunza nu cadea niciodata. Oamenii scapati cu viata dupa intrarea noastra se ascunsesera prin podurile caselor, prin catacombe nestiute, sau se refugiase prin cavernele colinelor din imprejurimi, asa incat orasul parea pustiu sau, mai bine zis, cedat de mana nevazuta a destinului, noului stapan si noilor invingatori, ca un dar de pret.

Extenuati de goana neobisnuita care ne curbasa picioarele, dandu-le forma burtii calului de care nu se displicisera trei zile si trei nopti, eram totusi siliti sa insotim fara incetare pe binefacatorul nostru, de dimineata si pana seara, in inspectiile lui prin toate colturile cetatii. Trebuie sa recunosc ca dadea dovada de un spirit de organizare demn de groasa misiune pe care si-o pusese singur pe umeri. E-

chipe de cai politisti parcurgeau fara incetare strazile, pentru a preveni atentatele si pentru a distruge ultimele cuiburi de rezistenta a semenilor mei. Cei prinsi erau adunati intr-o piata, unde un pluton de executie, alcatuit din douzecisipatru de armasari din Ardeni, ii sfaramau sub copite ca pe niste spice. Salile palatelor si interioarele templelor erau transformate in graba in grajduri de lux, unde grupuri de oameni care se declarasera cu noul regim, lucrau fara incetare la indepartarea ornamentelor inutile si a simbolurilor care aminteau inca tirania trecuta. Alti trageau pe strazi carute pline cu fan proaspat si cu ovaz, sau faceau curatenie in elegantele lupanare destinate amorului liber, pe care omul il prohibise pana atunci neamului cavalin.

In seara primei zile a sosirii noastre, calul cel alb care purta-se in spinare pe Marele Stapan, fu infasurat intr-o mantie de purpura si proclamat presedinte al primei republici libere cavaline, in sala de festivitati a fostului palat imperial. Marele Stapan isi dadu singur un titlu mai modest, inasa continua sa umble calare pe presedintele republicii.

Eu si Ovid primiram in dar doua calimari de argint, pline de cerneala albastra, doua pene de gasca, (Marele Stapan era un traditionalist in felul lui) si un teanc de hartie alba, si furam invitati a incepe istoria revolutiei la care asistaseram. Ni se dadu o camera intr-o mansarda luminoasa si ni se atrase atentia ca prezenta noastra pe strada putea dalec la incidente neplacute. Trebuia cu alte cuvinte sa stam in casa, pana in ziua cand aveam sa primim o uniforma distincta care sa ne permita a circula fara pericol printre animalele fanatizate. O uniforma care avea sa simbolizeze noua noastra conditie de sclavi privilegiati. Insa destinul cailor, ca si al oamenilor, e supus unor legi foarte ciudate, pe care nici mintea cea mai impodobita cu daruri profetice nu le poate banui dinainte.

Cateva zile dupa ce fuseseram inarmati cu inofensivele pene de gasca, ma aflam cu Ovid in camera noastra si priveam pe fereastra peisajul fermecator peste care cadeau perdelute rosii ale amurgului de vara. Ochiul nostru cuprindeau de sus aproape toata intinderea imensei cetati adapostita intre cele sapte coline ca intr-o caldare miraculoasa in care o lingura dibace amestecase cu rabdare si cu arta mai bine de douazeci de veacuri de istorie. Cupole si turnuri, pini si chiparosii, obeliscuri si fantani etern sunatoare, o asezare de piatra si de suflet in care fiecare bloc de marmora si fiecare creanga de verdeata nepieritoare isi aveau locul lor, bine chibzuit de o intelepciune fara intreruperi si fara excese. Soarele isi spriginise fruntea pe marginea colinei celei mai inalte si arunca peste fosta capitala a regnului uman priviri de o sfasietoare melancolie.

Nu scrisesem niciun rand, nici eu nici Ovid. Eram prea desgustati de noi insine, de lasitatea care ne impinsese sa acceptam rolul acesta de apologeti al celui care transformase omenirea intr-o turma fara cuvint. Scrisul nostru trebuia sa devina servul celui animator al maselor de copite care distrusesera ordinea umana a lumii. Ne salvaseram viata, e adevarat. Insa la ce bun? Daca cineva in viitor, va mai sti sa ceteasca, cum va avea sa judece servilismul abject cu care ne vandusem condeele pe o cinzeaca de viata amara? Chiar admitand ca armarii si manjii aveau sa se familiarizeze cu literele alfabetului latin, vom putea oare aparea in ochii lor mai mult decat ca niste scribi vanduti, mai mult decat ca niste tradatori ai bietei noastre specii de infranti?

Era inca lumina in camera cand Marele Stapan intra pe usa. Nu-l vazusem pana atunci decat calare, poruncind, aproape marot pe calul lui alb de pe spinarea caruia dirija o noua etapa de istorie. In seara aceea il vedeam pentru prima data asa cum era intr'adevar, desfacut de autoritatea pe care i-o dadese statul in sear. Era peste masura de mic si de slab. Fusese jocheu, fara nici o indoiala. Avea picioarele subtiri si indoite in afara dela genunchi. Pantaloni albi isi pierdusera culoarea initiala si vorbeau singuri de aventura firoasa prin care trecusera. Pete de sange si de noroiu, urme de degete, fire de par de cal transformate de sudoare intr-o pasta care forma pe alocuri petece lipicioase ... Iar bluza, mareata bluza rosie, era o zircanta soioasa prin crapaturile careia vedeam pielea murdara, tabacita si parioasa a micului monstru genial. Nebarbierit si nespalat, omul acela care ucisese omenirea, incepuse sa-si piarda atributete umane. In contact cu patrupezele, majestatea lui umana se topea cu incetul, fara

voia si fara stirea lui. Nu mai simteam pentru el nici ura, nici frica, ci o scarba fara margini, acidulata brusc de un strop de mila periculoasa.

- Am venit sa ascult lectura primului capitol, spuse si se scarpina in barbie cu degetele subtiri si negre, intocmai ca o maimuta. Ovid ingalbenise.

- N'am avut timp ... Am fost ... balbai printre dintii care se ciocneau intre ei cu un zgomot aproape comic.

Marele Stapan se intoarse spre el, sucindu-se ridicul pe un picior, ridica in spre tavan mainile lungi, disproportionat si caraghios de lungi, si rosti grabit, scuipand cuvinte si saliva printre buzele galbene:

- N'ati avut timp? V'am dat viata ca sa stati de geaba? Am sa va trimit sub copite, scribi puturosi.

Mania mi se sui la cap ca o betie subita. Intr-o clipa omul din mine isi reveni in fire. Ma apropiasi de mica jigodie, ii infipsei o mana in umar si-l invartii in loc ca pe un manechin. Gestul meu il surprinse intr'atat incat glasul nu mai izbutea sa-l iasa din gat. Chipul i se facuse alb sub barba teoasa. Apoi isi reveni si ridica o mana ca sa loveasca. Insa n'avu'ragaz sa-si duca gestul pana la capat, caci ii trantisem in frunte vraful de hartii nescrise.

- Iata-ti istoria, starpitura!

Foile albe se'mprastiaru pe podele, ca o zapada inocenta. Omul cel mic ma privea uimit. Nu intelegea daca gestul acela era o realitate sau numai o inchipuire a mintii lui obosite, o inchipuire pe care incerca sa si-o stearga de pe ochi cu mana lui murdara si degenerata, ca pe un praf adus de vant. Intr'un salt de pisica se repezi la fereastru, se apleca peste margine si incepu sa strige catre cail de afara. Eu nu-mi pierdui cumpatul. Scena asta, daca n'as fi fost eu insumi unul din actori, m'ar fi facut sa rad. Ma apropiasi de el, il apucaii de guler, asa cum sergentii de strada apuca pe borfasi, si-l aruncaii in mijlocul odaii. Apoi il culesei de pe jos ca pe o carpa si ma indreptai cu el catre usa.

- Ce faci? ma intreba Ovid.

- Corectez istoria, raspunsei si iesii. Fostul Mare Stapan nu mai opunea nicio rezistenta. Pe scara ne oprii, scoasei din inele una din vergile de fier care fixau covorul pe treptele de marmora si-mi urmaii calea tragand dupa mine aratarea aceea aproape neinsufletita.

Piata era plina de cai. Sforaiau pe nari, bateau din copite, excitatii de strigatele celui care-i chemase in ajutor. Aveau niste figuri obraznice, inrautate de maceluri, niste figuri de imbecili, victoriosi fara voce, care ma scoteau din sarite. Asvarlii jocheul intre ei si cu varga de fier intr-o mana inaintai in mijlocul lor. Se dadeau usor inapoi si priveau pe sub coamele sburlite simbolul acela ridicat. catre ei si care probabil le aducea aminte de trecutul speciei. Un armasar negru imi iesi inainte, cu coama navesita de vantul serii. Se ridica in doua picioare in fata mea si incerca sa ma prinda sub copite asa cum facea cu condamnatii la moarte. Sarii intr-o parte si-l lovi cu varga peste cap, peste crupa asudata, peste spinarea lucioasa. Animalul se ferea inabil, necheza isteric, in triluri discordante si indurerate, innebunit de loviturile pe care nu le intelegea. Ii curgea sange pe nari si fiecare lovitura il nimerea in plin, fara mila. Imi dadeam seama ca de lupta asta atarna soarta lumii. In cele din urma se intoarse brusc si proiecta in spre mine copitele dinapoi, cu toata forta de care mai era capabil. Insa lovitura nu ma ajunse, in clipa cand treceau vajand pe langa capul meu, izbii cu fierul in tendoanele intinse. Nechezatul armasarului sfarteca aerul amurgului ca un sbor de pasare care se prabuseste. Schiopatand isi facu loc printre crupele caibor si disparu anevoe. In piata se facuse o liniste de mort. Staiam in mijlocul lor, amenintator si uman, gata sa lovesc in cel dintai rasvratit. Fostul dictator incerca sa se ridice si sa spuna ceva. Insa piciorul meu ii tale respiratia. Se indoi din mijloc, cu mainile pe pantece si se rostogoli urland pe pavarul ud de sangele armasarului invins. Il auzeam gemand incet, aproape plangand, in amurgul rosu care staruia peste cetate. De nu stiu unde sparui Ovid, cu un biciu in mana. I-l smulsei in graba si-l facui sa suere in aerul cald. Cail se retrageau speriat, ca la circ in fata dresorului. Apoi ridicara din capete si din picioarele dinainte, se intoarsera in loc intr-o invalmaseala de panica si strazile fura pline, ca de un tunet de zgomotul copitelor innebunite.

În aceeași seară Marele Stăpan fu aruncat într-o prăpastie, de pe o stâncă înaltă care se numea, mi se pare, Rupe Tarpea, iar lumea își relua dintr-o dată vechiul ei aspect. Oamenii aparură de prin ascunzisuri, se adunară respectuși în jurul meu și-mi propuseră imediat președinția primei republici a speciei umane. Însă eu refuzai cu demnitate și mă întorsei cu Ovid la uneltele noastre de poet.

P O E Z I I

le
VASILE POSTEUCĂ

MOMENT

Se leagănă castanele pe creangă,
Și cad încet visând pe caldarâm,
Un soavă duios de toamnă și talangă ...
Ne legănăm și noi, și coborâm ...

Azi mână ta-i brumată și mai rece,
Un țârm cu sbor alin de porumbel.
Tot mai aproape-i ora. De vei trece,
Aș vrea să fiu luceafăr să mă bei ...

E numai toamnă, lumea și tăcere,
Un gând amar, o clipă, o părere.
Ne cheamă taina unui alt țărâm ...

În dimineața asta merg aiurea,
Orășele și zarea și pădurea ...
Ne legănăm și noi, și coborâm ...

FIUL PIERDUT

Măntore trudit și plin de praf; stingher ...
Eu n'am făcut cu pământului casa.
Am fost sculptat de toți și pasager, ...
Fii bun măcar acum și mă lasă,
Să-mi pun coliba'n margine de cer ...

Și dă-mi răgaz și-o mână de merinde,
C'am tot bătut și nu mi-s'a deschis.
Eu vin din lumea care te va vinde.
Azi totul minte, Vișta e un vis
La poarta veșniciei suferinde ...

Hei, lasă-mă să beau singurătate,
Să mă cobor în somn precum un fum
Al timpului ce'n tine nu mai bate.
Tu lume, unde-i fala ta acum?
Mult trâmbitata ta eternitate? ...

Iar dimineata deschizând foreastră
Aș vrea să fim vecini și vis-a-vis,
Că două culmi ce-și pierd în neguri creasta,
Și să-ți arăt de pildă într-o zi
Cum îmi străpunseră dușmanii coasta ...

NĂRAVURI DOMNEȘTI

de
TOADER IORAS

Examenul de capacitate, ca o sită deasă, ne-a cernut și ne-a ales fir cu fir. Cei care au trecut pragul cursului superior, putini, formaram o familie bine strunită de profesorii ce ne-au așteptat cu carti noi și lectii noastre. "De bello galico", impartit și analizat de cel de latina ..., se nu mai fi lasat cartea din mână. S'apoi, pe lângă multe alte frumuseti, profesorul de limba romana ne-a întâmpinat cu balade și epopei pe care ni le tintui în inimi cu o voce de bariton sonor: "Așterne-te drumului ca și iarba câmpului la suflarea vântului ..." Iar când l'auzeam: "Prin vulturi vânturi viu vultu ..." ni se oprea respirația și rămâneam cu ochii pierzuti pe urmele printrilor în galop la "Nunta Zamferei".

Așa începusem clasa V-a și a fost bine. Multi ori putini, cat da Dumnezeu și cat voia tata să-și deschida punga, banii pentru cheltuielile marunte nu-mi lipseau și, iac'as mai fi avut, cum era moda pe-atunci, și o uniformă nouă, algebra m'ar fi lasat complet indiferent; ba as mai fi inteles și rostul pentru care o fata își încetinea mersul de cateori trecea pe lângă mine.

C'asa-i omul ... Cat tinuse iarna și m'au aparat de frig, hainele mele n'avura nici un cusur, dar cat ce se umflara paraele și plesnira mugurii copacilor, mi-am dat seama că erau din panura tesuta și vopsita în casa, că ferul de calcat n'avea ce să le facă și că pantaloni imi veneau ca două burlane afumate. Nu ma simteam în largul meu, trebuia să fac ceva și, fiindcă venira Pastile, cat ce-am ajuns în sat, fara nici un ocol, verde ca iedera, i-am cerut tatii bani pentru un costum cuvincoș.

- De unde să-ți iau? Tu nu vezi că noi nu mai castigam nimic? Bucatele noastre, pare'ar fi spurcate, n'au nici o cautare.

- O coasa, și nu din cele bune, n'o cumpara omul nici cu pretul a cinci miete de cucuruz ales. Asta-i lume, frate? ... mama ei stău i-a pus nume! - striga Neculae, fratele meu.

- Eu cred și va inteleg, dar de o poreche de ghetă, oricum, tot mai aveti bani în casa ...

- Esti nebun! La ce-ți folosesc ghetele! Papucii domnesti nu-s trainici. Dai cu ei într'un ciot pri calci pe-o peștra mai ascutita și ... s'au dus; nu-s incaltari de unul care bate ogoarele. Aaa, la oras, nu zic nu, ar fi buni.

- Pentru oras le vreau, tata! - ma grabii, crezand c'am prins pasarea de coada; dar el, ti-ai gasit omul, se rasti:

- Ehe, nu esti prost, vad, insa nici eu nu-s numai de ieri dealta ieri în lume. N'am bani și n'am! Ce, nu cumva ii vrea să-mi ramana jugul gol, ca să te ncalt pe tine?!

- Nu, nu vreau asta, dar uita-te la ei, tata, ce stau cu varfurile în sus ca două barci. Ii vezi? - și-i aratai bocancii croiti dintr'o vacă întreaga.

- Sunt minunati! Au potcoave, au și tinte, chiar buni de pardoșala orasului; când mergi mai indeseat suna ca pintenii ofiterilor și lumea-și întoarce capul după tine. Nu zic bine?

L'am lasat în pace până'n ultima zi de vacanta când am dat să-l iau mai pe ocolite, nădăduind că doar-doar se va lăsa adus în drumul meu, insă el, ca o jivina, imi mirosise gândul și mi-o lua înainte:

- Nu-ți mai răci gura și nu-ți mai perde nici vremea, gata-te drum, ca eu, doar să număr banii pentru internat, nu mai am nimic cu tine. Hei, Neculae! - striga, - Urca-te în pod și așă-i o halcă de slanina papricata bine. - Apoi începu să numere: "Una, două, trei ... opt, nouă sute, o mie!" Sculpta în degete și numara alta mie, apoi în ca două. Însira pe masa catova hartii de-o sută și lo privi lung; se trase înapoi, se spleca înainte și clatina din cap mormăind: "Mai, mance-o primejdia, unde-i sută?" - Iar numara. - Nu-i și nu-i. Ce-am facut, oare, cu o sută de lei? S'o fi baut ... nu, nu știu, nu cred. S'o fi pierdut ... doar serparu-i nou ... iar nu cred. Atunci, unde-i sută? - se întreba sculptand și cotrobăind prin lavite și pe după icoane. - Unde-i?

- N'o mai căuta, ca s'a dus toată, pe sare, pe otet și pe lemnuse. Nu-ți mai aduci aminte? - spuse Neculae, coborât din pod.

- Ooo, trazenetul si aerul necurat sa le loveasca, ce de bani au inghitit! Vezi, ma, de unde sa-ti mai dau si tie? Sa nu mai aprindeti lampa cu lemnuse, ci dela foc, cu bete de canepa uscata, si nu inainte de-a se fi intunecat de tot, iar borsul, in loc de otet, sa-l inacriti cu prune verzi. Sa nu mai faceti bors pana nu dau prunele. Hm! Si tie, mucosule, iti trebuie haine domnesti ...

Ma facusem una cu scaunul pe care sedeam. Sora-mea, cumnata, slujnica si matusa nici nu cutezau sa-si arate ochii, iar Neculae, parc'ar fi prins o nevastuica, strangea slanina in pumni.

- Daca mai mergem asa, noi dam de saracie. Auzi, copile, ia-ti banii si calea ... Ce de banet ... 4500! Pazeste-i ca pe lumina ochilor. Pune-i in san, la piele, sa nu simta cineva ca duci cu tine o avere. Ce de banet! Copile, ce-i drept ii drept, sa nu uit, m'a bucurat "tistamonul" ce ti-l'a dat scoala. Acum du-te sanatos si sa te intorci cu cinste. Auzitu-m' ai?

La gara si in tren m'am intalnit cu alti scolari veniti de prin satele vecine. Obisnuiti cu noi, chemandu-ne pe numele de botez, prieteni decand eram numai de-o schioapa, functionarii trenului treceau din vagon in vagon si ne intrebau de sanatate si de anii de scoala cati ne mai lipscau pana ce sa fim "cineva". Dintr-o statie marunta, o statie ce-si avea rostul numai la inceput si sfarsit de vacanta, se urca si un popa cu doua fete. Unul dintre noi, unul mai mare, facandu-se ca vrea sa-i ajute la asezatul bagajelor pe polita, i-a furat biletele pe care, ca in toate vacantele, sa-i fie mai la indemana, popa si-le tineva infipte la panglica palarii.

- Biletele, va rog - ceru conductorul, care vazuse gluma. Automat, parintele isi duse mana la palarie, dar ... Mirat, se suci si se rasuci, s'apleca si cauta pe jos, isi intreba fetele si ... nimic. Slujbasul staruia, popa asuda greu, pe cand noi, un vagon de nebuni, imbolditi de necazul popii si mai cu seama de stramtorarea fetelor ce schimbau fețe-fețe, am dat drumul cailor si ne-am facut de cap.

- Imi pare rau ca trebuie sa indeplinesc legea, parinte, dar, cum sti, n'am incotro. Imi pare rau, crede-ma! - spuse omul cailor ferate.

- Pai, fiule, sa vezi ... uita-te la mine, mi-e barba alba, m'as mira mult daca m'ai banui de nelegiuiri. Eu, fiule ...

- Parinte, serviciul ma obliga sa nu cred decat ceea ce vad si, cum sfintia ta nu-mi arata biletele, intelegi, si eu ...

Cu ochii la fetele ce nu-si mai gaseau locul, popa ofta:

- Asta mai trebuie sa-mi vina pe cap, sa mai ma amendeze si Statul, dupa ce mi-am cheltuit toti banii cu invatatura voastra ... si se cauta in buzunar, dar mai inainte de-a fi scos banii asteptati de functionarul ce-i sta in coasta mut si rece ca un cloiu de ghiata, studentul cu pricina isi deschise palma inaintea lui, zicand:

- N'or fi astea biletele cu bucluc, parinte? - Acum le-am ridicat de sub banca.

- Dintr'un ochiu si o miscare sprintena, popa zmulse biletele si, narav fara leac, si le-a pus din nou la palarie, apoi, razand ca un sfant Nicolae, deschise un geamantan captusit cu bunatati si ne pofiti sa ne infruptam, asigurandu-ne ca au fost facute de mainile si priceperea fetelor care, "nu ca-s copilele mele, stiu de toate". Un alt student destupa o sticla de vin rosu, iar parintele, dupa ce bau un gat sanatos si isi privi fetele, il invita pe hot sa-i faca o vizita "colo cand vor fi poamele coapte bine si domnia-ta ii fi cu 'absolutoriu' de avocat in mana, talharule".

Cantand, glumind, deslegand ghicitori impreuna cu fetele popii si cu altele ce se urcara de prin alte statii, am ajuns la Razboieni, unde pana ce sa vina trenul dinapre Cluj si ca un "superior" ce eram, am intrat in sala de asteptare clasa II-a. Lume peste lume, cunoscuti si necunoscuti, bagaje, pachete si scolarime ... o babilonie intregita in mijlocul careia se invartea, cu parul lins si impartit de-o carare dreapta, spilkuit si cu o batista fina la buzunarul de sus al uniformei, un coleg. Abia mi-a raspuns la salut. Nu stiam ce sa cred, dar, pana sa ma intreb ce-ar fi avut de impartit cu mine, ma lamuri oglinda din peretel galii de asteptare: eram, ova-ova, mai aratos decat jidovul ce aduna zdrente de prin satele noastre. "Prost sa fii, noroc sa ai!" - mi-am zis, luandu-mi ochii dela chipul din oglinda si aruncandu-i pe colegul care, in acel moment, mi-se paru mai prost si decat cizma saseasca cu care-l comparase, de-atatea ori, profesorul de isto-

rie. "El cu ale sale si eu cu ale mele" - gandii apoi, dar cand am ajuns la Aiud vazui ca din cati hamali si tigani ce erau in gara, nici macar unul nu s'd apropiat de mine, toti s'au reposit la bagajele celor cu haine noi.

Ultimul trimestru. Cald. Curgea nadusala pe obraji-mi aprinsi, gulerul hainei de panura ma sufoca si, in loc sa stes cum il peptanasem, parul imi cadea in ochi, iar in urma mea s'auzeau pasi marunti. Doua fete. Radeau. Sigur, radeau de mine, gandam grabindu-ma sa ies din umbra lor. Grabira si ele. M'am oprit, sa le dau calce inaintea mea, dar si ele s'au oprit. Rasul lor ma stranges de ceafa. "Ce-au zis? Uite, s'apropie, vin direct la mine! Ce fac, unde sa ma ascund?" Incoltit, orbeste, dadui buzna intr-o pravalie.

- Buna ziua! Ce doreste domnul? Cu ce va putem servi?

- Cu o stofa pentru uniforma de licean. Aveti?

- Cum sa nu, suntem doar furnizorii domnilor ofiteri si ai liceului "Titu Maiorescu". Ce stofa, ce calitate doreste domnul?

- Bleu-marin, din cea mai buna! Cat costa?

- Putin, o nimica toata, 3200.

Convins, l'am lasat sa-mi ia masura, i-am platit costul intreg si am plecat petrecut de temenelile croitorului. Cu ce mi-a mai ramas din bani, comandai, o pereche de ghete ascutite, cumparai si niste nimicuri pe gustul meu, apoi am intrat intr-o librerie, de unde, repede, am iesit cu subtiorile umflate de carti si cu buzunarele intoarse pe dos.

Noua si ca tiparita pe mine, uniforma bleu-marin ma umplu de mandrie si ma salta in ochii intregului liceu. Dar mi-a dat si de furca. Eram in sala de meditatie si ma preparam pentru tema de chimie, cand auzii un falfait urmat de-un pocnet surd pe masa si vazui apoi, sub nasul meu, o carte: "Amintiri din copilarie" de Ion Creanga. Bucuros de intalnire, am impins manualul de chimie in saltar si vru sa ma ocup de minunea cazuta din ceriu, insa dupa cateva foi intoarse la re-pezeala, mi-se paru ca la mijloc era ceva necurat. Am luat-o de la capat si abia tarziu, sarind o suma de pagini albe, gasii un titlu scris cu rosu-sangeriu: "Codul manierelor elegante" si mai la vale, scris de mana: "Te-ai feciorit, ai haine elegante, nu mai esti copil ... citeste aceasta carte!", dupa care, in ordine alfabetica, urmau iscaliturile celor dintr'a opta si a saptea.

Am citit si, din ce in ce mai mirat, am dat peste lucruri si sfaturi care de care mai pe dos: "... Sa saruti mana unei doamne. Sa ma ridic depe scaun si sa-i dau locul. Sa fac complimente si sa-i spun ca-i frumoasa, chiar s'atunci cand doamna este cu o fata de speriat si cu pieptul uscat ca o scandura de calcat rufelo ...". De astea si de multe altele ca astoa am ras, insa venira lucruri si mai deochiate ... "Pentru a dovedi ca te sti purta in lume, la o masa cu femei buna-oara, tu, barbat sanatos si in toata firea, esti obligat s'o servesti imediat pe doamna ori domnisoara din dreapta ta si abia apoi, daca mai ramane ceva, mananci si tu".

Era prea mult. Nu vroiam si nici nu puteam crede c'ar fi cineva chiar atat de fara demnitate. Nici de gluma nu era buna. Eu stiam ca femeile din satul meu zic si spun numai ceea ce le place barbatilor s'asculte, iar la masa se ascaza numai dupa ce-s pline blidele barbatilor si ale copiilor. Nu-i destul, nu-i peste masura ca se ascaza in locul meu, doamnele vor sa le mai dau si mura'n gura?

La noi, daca o pereche vrea sa mearga peste deal, la neamuri ori la vreo cumetrie, pai, legea-i lege, nevasta cu desagii pe umar si cu corfa in mana, paseste pe urmele barbatului care, de-o azvarlita inaintea ei, merge fluierand si taind cu batul capetele scaietilor de pe marginea cararii in urcus.

Intr'alt loc cartea-mi spuse ca mi-ar sta foarte bine daca le-as oferi cucoanelor flori si, din cand in cand cate-o cutie cu bomboane. N'am mai putut rabda si m'am dus sa-i cer lamuriri profesorului de istorie. Dar el, ca si cartea blestemata, imi ceru aceluasi neghiobii. Ba, pupaza pe colac, nevasta-sa, o femeie frumoasa, nu gasi nimic mai bun de facut decat sa ne oblige pe cei dintr'a cincea sa luam masa in casa ei, in floarea duminica si sarbatoare.

Alt drac. Acolo de floarea data dam peste doamne si domnisoare carora trebuia sa ne prezentam frangandu-ne spinarile, sa le sarutam

mana si sa nu le dam ragaz de plictiseala. Nu stiam ce sa fac cu manile si doamna mi pretindea sa ma ocup de mainile cucuanelor, sa zambesc si sa flu amabil cand mie imi venea sa urlu. Mi-am aprins paie in cap. "Tine furculita cu stanga! Spune o vorba frumoasa! Stii vre-o anecdota? Pune vin in paharul domnisoarei! E drept ca-ti plac versurile? Ce spui de poeziile lui Tudor Arghezi? Ia-ti cotul de pe masa! Cum, iti plac indraznelile lui Damian Stanciu?" - se scandaliza o babornita mereu intalnita pe-acolo. Vai de ea mancare. Bucaturile mergeau bol-dis. Cat timp tinea pranzul, par'ca mi-ar fi dat sa mananc numai nuiele impletite, stam teapan ca un par de vie.

Ori cum a fost, inesa incepand de-atunci nu ma mai dosecam pe dupa cei mari cand cantam in corul mixt. Am avut si curajul sa-mi prind la butoniera mugurul de trandafir cules de sub fereastră unei fete cu casa in drumul meu. Apoi holdele intinse de-alungul Muresului au dat in copt si-s'a mai sfarsit un an de scoala.

- Copile - ma lua tata, vazand ca nu ma prea omoram cu lucrul - copile, acum esti acasa, fa bine si nu mai arde lumanarile pe la sfinti streini. Lasa domnia la oras, unde-i locul ei; nu mi-o aduce aici, unde trebuie sa-ti vezi de tarina! Auzitu-m'ai?

- Auzit!

- Bine, nu ma face sa-ti spun de doua ori acelasi lucru, nu-mi umbra lola si cu braul taras printre oamenii care asuda! Uite, boii sunt injugati, hai sa culcam la pamant si rogozul ce-a mai ramas pe paraul Sipotului.

Neculae ne ajunge din urma. Gata?

Ne-am urcat in car si-am luat drumul fanatelor, cu gandindu-ma la cartea ce-am fost silit s'o las din mana, tata indemnand boii si fluorand o invaritata sprintena. Cand eram prin dreptul fantanii Sandului veni si fratele meu, fuga, cu coasa pe umar si cu un plic in mana stan-ga.

- Scrisoare de la liceul tau! - imi zise, asezandu-se pe loitra carului.

- Da-mi-o! - si intinsei mana.

- Nu-i pe numele tau; e pe-al tatii.

- Pai, deschide-o si citeste-ne, zise tata, oprindu-se din fluerat.

Cu grije, sa nu rupa un timbru scapat neatins de stampila postarului, Neculae scoase scrisoarea din plic si incepu:

- Hm, auzi, tata!

- Te-aud.

- Avem onoarea sa Va incunostintam ca fiul D-Voastra a fost promovat cu ...

- Stiam asta! intrerupse tata.

- ... la serbarea sfarsitului de an scolar, a fost felicitat de dl. Prefect al judetului si de Comandantul Diviziei de Vanatori, dl. General ...

- Nu-i nicio mirare, si la asta m'asteptam, doar e feciorul meu, eu l'am facut, nu-i altfel de cum trebuia sa fie. Citeste mai departe!

- ... totodata Va facem cunoscut ca mai ...

- De ce te-ai oprit? Ce zice scrisoarea?

Palid, cu ochii inholbati, fratele meu ingana:

- Zice ca trebuie sa platim pentru invatatura astuia 4500 de Lei. Asta o zice scrisoarea.

- Vai, pentru asta te-ai ingalbenit si-ti porti ochii pe scrisoare ca pe foc? Calca-i-ar, sa-i calce, stiu eu ca trebuie sa platesc, nu era de lipsa sa-mi spuna ei, dar sa astepte pana la toamna cand om vinde bucatile si s'o intoarce copilul la scoala. Ai dracului, domni, cum sa grabesc sa-i traga omului pielea ... Hai, las'o!

- Asa ar fi, cum zici, daca n'ar fi alta. Aici inesa scrie ca banii sunt pentru anul ce-a trecut.

- Cum spui? Sa-si fi uitat, oare, ca eu nu le-am ramas dator nimicodata?! Inainte de-a-mi fi scris, sa-si fi controlat bine insemnarile lor ...

- Tata, nu mai vorbi copilarii, aici e negru pe alb: 4500 de Lei n'au fost platiti.

- Cum sa nu fi fost?! Vezi, n'am ce face, eu iar ii sudui ... soarele si luna lor de talhari! Nu le-am trimis banii prin el? - in-creba, aratandu-ma cu codristea biciului.

- Prin el i-ai trimis, tata ... marai Neculae, uitandu-se intr'al-ta parte.

- Atunci, domni sa taca si sa taci si tu! Rupe scrisoarea, nu-mi sta ca unul caruia i-a ars casa! - si dupace vazui scrisoarea imprastiată in urma carului, isi lasa o mana pe umarul meu, spunand: Maravuri domnesti, copile, si n'o sa ne spargem capetele pentru un lucru de nimic. Bani? Ce-s bani? Bani se gasesc oricand si la orisicine ... Hei stiu bine, doar ca sa dai mana cu un Ghinara trebuie sa fii imbracat pe cinste. Nu-i asa? Ce-s niste bani? Bani au si tigani si muerile fara noroc si cei cari prind cainii cu latul ... Aminul cui a lasat banul in lumea asta!

(Din volumul "A fost odata")

P O E Z I I

de
FAUST BRĂDESCU

FRÂNTURI DE VIS

Din vraful amintirilor trecute
se'nalta ca o pulbere
plăpândă,
ce-i gata să se spulbere,
frânturi de vis ...

Imagini,
uitate'n cartea vieții
pe învechite pagini,
încet, încet, revin,
ușoare caun zâmbet ce se'nfiripă lin,
să mi-amintească'n taină
speranțele apuse ...
Cu ochii plini de doruri
și gândurile duse,
mă las furat de vraja
frânturilor de vis ...

Strânse'n mănunchi de stele,
sau risipite'n noapte,
imaginile șterse,
sunt pentru mine șoapte
venite de departe
din vremea de demult ...
Acum,
toate sînt moarte ...
și dacă le ascult,
e pentru că mireașa trecutului coboară
în inimă și'n suflet ...
... Pentru a mia oară,
ngăjduesc sălbatec
năluca ce mi-a fost
întâia mea speranță ...
"Apară doar odată
venită din abis,
să steargă-amarăciunea
frânturilor de vis.

NU MĂ'NTREBA ...

Nu mă'ntreba pe unde m'au dus pații
în noaptea fără fund.
Eram ranit și nu-mi găseam cărarea.
Eram prea trist
și vream să mă ascund.

Nu mă'ntreba ce-am suferit în umbra
deșigului din crâng.
Acolo, unde licarise fericirea,
m'am dus pribeag
și-am început să plâng ...

Nu mă'ntreba de ce-am plecat departe
ca de furtuni mănate.
Simțeam urcând în mine desnădejdea
și vream să uit.
Dar încă n'am uitat.

DUMINECA ÎN SAT. x)

de
MUGUR VALAHU

Dumineca aceea, Anastasia Florea, mama lui Nicky, se sculase dis de dimineata. De obicei, în zi de sarbatoare, îi placea să lenevească în pat, până în ceasul în care se ducea la biserică să asculte liturghia.

În ajun, Anastasia își calcase rochia cea mai bună, pe care o întinsese cu grija pe tabla de fer a patului batranesc.

- Nu vii cu mine maine la biserică? - își întrebă barbatul. Vreau să mă duc mai devreme până nu sosesc ceilalți ... Poate, prea sfintia să ne-o da o mană de ajutor să-l scotem pe Nicolai din închisoare ...

Barbatul nu-i răspunde ... Langa fereastră, el continua tactic să-și curete luleaua veche pe care singur și-o scobise pe vremuri dintr-o bucată de lemn de cires ...

- Nu știu, îi răspunde înfarsit acesta, după ce sfarsindu-și lucrul își varase luleaua în buzunarul ilicului ... O să vin ca toată lumea, când o începe slujba. Tu dacă ai de vorbit popii du-te singura ...

Anastasia, nu închisese ochii toată noaptea. O singura dată atipise dar un vis rău o trezise. Un vis pe care niodată o mama nu sovaie să-și talmacească drept un semn venit din ceruri ... Mai ales pentru visul acesta, vroia Anastasia să stea de vorba cu preotul satului, în dimineata cea de vară cu nori plumburii prevestitori de ploaie.

În visul care-l avusese, i se paruse că ea e vorba de Nicolai. Parcă-l vazuse calare pe un cal alb care purta o stea roșie în frunte ... Steaua era roșie ca o pată de sange și de fiecare dată când în visurile ei Anastasia vedea aceasta culoare, i se întâmpla ceva rău în viața ... Odată a fost vâca baltată din ograda care a fatat un vitel mort ... Altădată, vierul care disparuse din cocina ... Și acum baiatul ei era arestat de comunisti. Auzise Anastasia că la București oamenii mor în închisori din pricina batailor.

În dimineata aceea esind din casa, Anastasia nu întâlni pe drumul principal al satului nicio suflare de creștin ... Ici și colo, un cârd de gaste se plimbau balabanindu-se pe labe, prin noroiul proaspăt de pe ulita ... Toti câinii o cunosteau ... Unii veneau spre ea gudurându-se ...

- Te-ai înzdrăvenit, zise ea mangaiind ceafa unui câine alb cu pete cafenii ... Ai aerul multumit, vad că ți s'a vindecat și laba.

x) Fragment din romanul "RAIUL SATANEI", în curs de apariție.

Câteva picături de ploaie îi cazura pe obraz. Anastasia își ridica de pe umeri broboada neagră de care era atât de mandră, și și-o pușe pe cap ...

De departe, clopotele bisericii sunau grav. Trecând prin dreptul putului cu cumpăna care se afla în mijlocul satului Anastasia Florea se opri. Langa fantana veche se afla o troita înaltă și subțire cres-tată în lemn de stejar. De fiecare dată când trecea pe acolo, Anastasiei îi placea să ingenuchie și cu ochii atinți spre chipul Sfantului Nicolai, se ruga ... Anastasia își făcu rugăciunea ei de totdeauna, dar parca de data asta mai fierbinte și mai staruitor ...

- Sfinte Nicolai, pazeste-mi feciorul de rele, pazeste-mi-l Doamne, căci e singura mea bucurie, singurul meu rost pe lume ... Pazeste-l Doamne pe el și țara noastră de păgânul din stepe ...

Biserica din Varasti se afla ceva mai departe, în capul satului. Acolo, acelasi preot care îi daduse binecuvântarea la maritismul ei, slujea și astăzi. Tot parintele Iosif îi botezase și copilul, pe Nicolai ...

În biserică curată și stropită de curând cu var, era frig deși era vară. Ca atunci! Scena botezului îi revoni în minte ca aidoma ... Dascalul adusese apa din putul de langa troita și umpluse cazanul în care parintele Iosif avea să cufunde copilul ei ... Își reamintea de toate aceste lucruri de parca ar fi fost ieri ... După cele trei scufundări, cerute de ritul ortodox, odrasla ei stranutase de câteva ori ... Esit din pieptul unui copil de câteva luni, stranutul acela în linstea bisericii paruse neobisnuit de puternic ... Întreaga biserică rasunase ... Preotul Iosif, zâmbea și stergea cu stergarul gros, capul lui Nicolai ...

- O să faci zgomot în viața, copilul asta, Nastasio, spusese el. Anastasia strabatu biserica îndreptându-se spre altar. În biserică, afara de ea nu mai era nimeni, doar preotul a cărui voce se auzea inganată din altar.

La un pas de iconostas, Anastasia se opri, ingenuchie, apoi aprinse cele două lumanări de ceară galbenă pe care le ținea în mână.

Auzind pași în biserică, parintele Iosif iesi în usa altarului ...

- Bine ai venit, în casa Domnului, mătusa Anastasio, îi spuse acesta ... Dar de ce așa devreme? S'a întâmplat ceva cu baiatul?

- Nu saru'mana parinte, îi răspunde Anastasia Florea, sarutându-i mana ... Avusei însă azi noapte un vis rău și as vroi ca Sfintia-ta să mi-l talmacească și să se rogo pentru mine și să mă forțască Col de Sus de pe lolo pamantului ...

Parintele Iosif o lua de mana și se retrase cu ea într'un colt al bisericii. Acolo Anastasia povesti visul său ... Dar de îndată ce începea să vorbească, Anastasia nu mai termina niodată ... Spunea vrute și nevrute, și niciun amanunt nu lăsa să-i scape ... Preotul o asculta însă totdeauna cu o răbdare cu adevarat cerească.

Anastasia sa fi vorbit mai bine de o ora, deoarece primii credinciosi se și aflau în biserică, așteptând începutul liturghiei ...

Parintele se ridica din strana în care se asezase și în câteva cuvinte încerca să-și încurajeze enorlăsa. După ce îi făgădui încă odată că se va ruga Domnului ca duhul raului să se îndeparteze de casa ei, parintele Iosif intra în altar ...

Biserica se umpluse de credinciosi. Anastasia se amesteca celorlalți, cautând cu coada ochiului pe barbatul ei.

Florea însă, nu era acolo. În biserică erau numai femei. La rascrucea satului Florea stătea de vorba cu prietenii lui. Mai mult de vroie 40 de țărani erau stransi la sfat în plin sat. Subiectul ce totdeauna dela o vreme era același: alegorile ce trebuiau să aibe loc în curând și soarta țărănilor arestați de guvernul comunist. Ce se întâmpla cu acești nefericiți, nimeni nu stia nimic ...

Dusi la București cu câteva săptămâni în urmă, niciunul nu fusese eliberat, cu toate promisiunile făcute de primarul satului, numit și el de curând în post.

Deodată claxonul strident al unei mașini rupse tăcerea. Dinspre capul satului un camion se apropia spre ei, claxonând fără încetare ...

Asta e un camion al Politiei dela oras, își dadu cu parerea un satean. Dar când mașina se apropia de palcul de țărani, Florea fu primul care vază la volanul ei doi soldați cu chipiuri rusești ... Camionul se opri tocmai în fata lor. Soldatul care era la volan, scobori, începând să strige:

- Votka, dăvai votka ... Taranii fara a se apropia de camion nu raspunsera, nimic. Rusul lasand patul pustii mitraliere, incepu sa gesticuleze cu amandoua mainile pentru a se face inteles ca duce mana la gura ca sa bea.

- Nu avem, nu avem, strigara cativa. Azi e Duminica! E biserica deschisa, iar carciuma e inchisa, mai incerca sa explice un altul ...

Rusul care desigur nu intelegea o iota romaneasca, paru deodata suparat. Apuca din nou patul armei, trase cureaua de pe gat si facu cu teava un semn amenintator spre tarani...

Acelasi taran care incercase sa-i explice ca carciuma e inchisa Duminica, se apropie de el si cu blandete il lua de brat, intorcandu-l domol cu fata spre carciuma ce se afla in spatele lor si a carci oblog ne erau trase.

Insfarsit soldatul paru ca a inteles. Scarbit se intoarse la camion. Celalalt soldat rus asezat pe canapeaua masini langa volan, privea la camaradul lui, si tragea dintr-o tigara. O discutie vie incepu intre cei doi soldati ...

-Cred ca se mira nu numai de carciuma ca este inchisa, dar si pentru ca n'or fi vazut niciun picior de femeie in sat. Sa nădăjduim ca nu le va da prin cap sa le caute in biserica ... Bine ca sunt toate la slujba, zise un taran rasucindu-si cu grije mustata.

Cei doi soldati se plimbau acum dealungul ulitei mari a satului.

Intelosesora desigur dupa chipurile satenilor ca nu sunt prea iubiti, caci isi balabaneau armele demonstrativ, cand la dreapta, cand la stanga, parca a arata catsunt de tari ...

Tot plimbandu-se pe drumul satului, unul din rusi se opri in fata unei case ... Prin geam se zarca o sticla ... Rusul privi in jurul lui si fara a-si arunta camaradul se repezi la fereastra casei. Cu cotul sparse geamul si infasca lacom sticla. Scoase dopul si incepu s'o miroasa ... Grupul de tarani se apropiase incet de el si il priveau fara sa indrasneasca sa-l impiedice ... Ce ora in sticla paru bun de baut soldatului a carui figura i se lumina ca prin farmec ... Bau de cateva ori o dusca zaravana, isi sterse gura cu maneca tunicii si apoi baga sticla in buzunar ...

- E spirit denaturat, zise un taran ... L-a pus nevasta-mea pe fereastra ca sa nu-l ajunga copilul ... O sa se imbolineasca nebunul!

In bucuria de a fi gasit ceva de baut Rusul uitase de camaradul lui si de lumea care-l inconjura ... Se indrepta grabit spre camion si tragand dupa el usa masinii scoase din buzunar sticla cu spirit ... Cu miscari regulate o duse la gura, de cateva ori ... In rastimpuri privea in spate sa vada daca celalalt soldat se apropie ...

Cel de-al doilea soldat parca nici nu se sinchisea insa ... Ratacand prin sat, se opri deodata chiar in fata bisericii pe care cateva clipe o masura cu privirea ... Intra insfarsit fara sa mai sovaiasca.. Cativa copii se jucau in curtea bisericii, si fara indoiala ca aceasta agitatie atrasese atentia rusului ...

Palcul de barbati se indrepta acum incet spre biserica, ca temandu-se parca de o nenarocire ...

La vederea Rusului care aparuse in pragul bisericii, parintele Iosif, se opri brusc din citirea liturghiei ... Tacerca lui neobisnuita, ca si privirea fixa pe care parintele o avea spre usa bisericii, sfarsi prin a atrage atentia tuturor credinciosilor.

Vazand nelinistea de pe fețele credinciosilor, preotul relua cititul slujbei ...

Rusul cu pasi leganati se indrepta prin mijlocul oamenilor spre altar ... In drum, o femeie ridica fata spre el ... fara a se ridica insa din genunchi ...

Soldatul se apropie de ea, si fara o vorba, dintr'un gest repede isi strecura mana intre sanii femeii. Aceasta scoase un strigat ascutit, apoi se tranti pe lespezea bisericii, inmarmurita de actul unui necredincios ce batjocorea astfel casa Domnului ...

Nimeni nu prevazuse aceasta atitudine a Rusului ... Deodata cateva glasuri manioase se inaltara ... Cele cateva zeci de tarani si tarance, ca la un semn inaintara in val spre soldat ... Rusul smulse de la gat pistolul mitraliera si intinzandu-l spre oameni, parca ca injura in limba lui ... Momentul era greu, iar parintele Iosif, banuind gandul credinciosilor lui, striga, acoperind zgomotul:

- Nu va miscati, oameni buni! Are sa va uida pe toti!

Intr'adevar spiritele se potolira ... oamenii oprindu-se la vreme iar parintele reincepu slujba ... ca si cum nimic nu s'ar fi intamplat.

Soldatul, mai facu cativa pasi spre preot, se uita la el, la strigole pe care acesta le purta, la crucea de pe piept, apoi cu un aer de adanc dispret, scuipa cu toata puterea peste odajdia ...

In biserica, o tacere de moarte se lasa ... Soldatul se indrepta acum spre iesire, cu fata la preot si cu spatele la usa ... Din cand in cand smucea catre oameni teava pustii mitraliere ...

Parintele Iosif, neturburat de gestul soldatului nu-si intrerupsese citania. Se opri o clipa insa, dupa ce binecuvantase vestmintele si lespezile bisericii manjite cu scuipatul rusului ...

Credinciosii cutremurati de cele intamplate isi faceau necontentit semnul crucii, inganand in sinea lor o rugaciune ...

Rusul ajunsese insfarsit in dreptul usii. O deschise si disparu, afara ...

Agale, se indrepta apoi spre camion ... Prabusit peste volan, camaradul lui bolborosea cuvinte neintelese ... Sticla golita zacea la picioarele lui ... Rusul din biserica o ridica, se uita in zare sa vada daca a mai ramas ceva pe fund, si sorbi cu pofta ultima picatura...

SCRISOARE DIN PATAGONIA

de
GRI GORE MINIERU

La capătul lumii,
In fundul pământului,
In bătaia vântului
Mi-am aflat sălaş.

Pământu-i golăş,
Că nu-i nici un pom
Si nu-i nici un om;
Nu-s decât nămeţi,
Troscoţi şi scaieţi,
Pir şi iarbă rea
Sub cojoc de nea,
Piatră şi prunţiş,
Stânci şi grohotiş;
Pământ fără glie,
Piatră şi pustie.

Doar vântu-i viteaz,
Vântul veghic treaz,
Vânt aspru ce urlă,
Urlă ca din surlă,
Urlă şi se sbate,
Urlă zi şi noapte
Fără încetare,
Fără alinare.

Doar vântul domneşte,
Suiersă, plesneşte,
Miaună, suspină,
Vânt rău, cu arină,
Viscol şi iar vânt,
Vânt purtând pământ;
Vifor şi urgie,
Piatră şi pustie.

Nicicând nu e vară;
Zi şi noapte vremea
Vremuieşte-afară.
Şi nu-i nici un sat
Pe vale'nşirată;
Nu e nici o casă
Să-ţi întindă masă
Cu faţa curată,
Do gazdă bogată,
De om gospodă
Cu grajd şi hambar.

Clopot nu-i, să sune,
Oamenii s'aşune
De s'a întâmpla
Că m'or îngropa;
Popă să-mi citească,
Să mă prohodască;
Dascăl nu-i, să cante
Babe, să descante,
Să dea liturghii,
S'aprindă făclii.

La groapă mâine de m'or duce
Nu-i nimeni să-mi pule-o cruce

De-aşa tărâm neomenos
O fi ştiind Domnul Hristos?

x
x x

Vântul rău, cu arină,
Miauna, suspina,
Spulberând nămeți,
Mestecând scăriți,
Vânt purtând pamânt,
Viscol și iar vânt.
Și nu-i un om,
Și nu-i nici un pom.
Nu e nici o floare.

Dară sunt mișcare.

Nu sunt ca la noi
Turme mari de oi,
Stâne cu globani
Și baci capitani,
Stâni cu roșt roștite,
De dulăi păzite.

Subt cojoc de nea,
Pir și iarba rea

Troscot și scaieți
Pasc printre nămeți
Oi salbătați,
Oi însângurite,
Oi fără de turma:

Doar oala și cu mielul n' urmă.

Azi am întâlnit
Un miel prizărit,
Mic și rebeșit;
Rebeșit de frig
Și făcut coyrig;
Miel abia fatat,
Cu negru țarcat.
Și blanita lui,
Lana mielului,
Mirosea a țară
Și a primăvara.

UN BACOVIA BRAZILIAN: RIBEIRO COUTO

de
VICTOR BUESCU

Brazilia și România, două țări surori în Latinitate, se ignorează cordial din punct de vedere literar. Dar nu putem, noi Români, să acuzăm pe frații sud-americani, de vreme ce nici noi n'am făcut nimic spre a-i cunoaște, inchisi cum eram în orizontul european, și mai ales francez. Adică da, s'a făcut și la noi o "sfortare", acum trei sferturi de veac: într'adevar, în numărul din 1 Aprilie 1881 al "Convorbirilor Literare", au aparut 13 catrene populare Braziliene, dar... "traduse în românește după o traducere germană". Alt "moment" brazilian în literatura noastră nu cunosc - afară de unele aluzii la Brazilia prin nuvelele Tradatorului dela Sadova.

Diaspora românească pricinuită de robirea Patriei a iscat un fenomen de necalculate consecințe literare și artistice în viitor: spargerea orizontului tradițional și aflarea de noi lumi spirituale, pe care intelectualii români din afara sunt pe cale să le asimileze și să le integreze, cum au sfânta datorie, în patrimoniul culturii, odată înapoiată la vatra străbună. Căci, e bine să nu uităm: după 1944, homo dac-romanus a pornit, pe caravanele Libertății, la descoperirea de noi continente ale spiritului universal, pentru ca apoi să întregiască într'un tot armonios eul românesc.

Era necesară, foarte necesară, "descoperirea" literaturii braziliene, atât de bogată și de independentă astăzi, și vădind atâtea afinități cu literatura noastră. Nu e cazul, și nici spațiul nu îngăduie, să starui asupra impresiilor efloriente a școlii romantice și a școlii parnasiane din poetica braziliană, cu realizări care ar face mandria oricărei literaturi. Am încercat să demonstrez altădată, în cadrul unui studiu intitulat "Analogii tematice la romanticii brazilieni și români" (publicat în revista "Brasilia", din Coimbra, 1949, pag. 85-118), cât de înrudit, în geniu și în nonpro, a fost Castro Alves cu Eminescu. Azi vreau să pomnesc de inovatorul Manuel Bandeira, cel mai glorios nume al lirice contemporane braziliene: generația sa și a lui Mario de Andrade, a unei Ceciliei Meireles, s.a., și reprezentată în roman de stralucite nume ale lui Lima de Rego, Jorge Amado, Graciliano Ramos și Erice Verissimo. Aceasta splendidă literatură nu mai poate fi ignorată în 1952, după cum nici Brazilia nu mai poate fi înlocuită pe harta cu medievala formula "Hic sunt leones"...

Unul din cei mai renumiți reprezentanți ai poeziei contemporane braziliene este Ribeiro Couto, pare-mi-se ministrul țării sale la Belgrad. Chiar dela primul volum de versuri ("Grădina confidentelor", 1919), Ribeiro Couto a fost consacrat mare poet de limba portugheză

nu numai de criticii brazilieni, ci și de cei din Lisabona. Volumele lui s'au urmat regulat, adaugând piatra cu piatra la temelie gloriei sale necontestate: "Poeme de duioșie și melancolie" (1922), "Un om în multe" (1922), "Vila din munte" (1923), "Sf. Iosif din Barreiro" (1924), "Cântece de iubire" (1925), "Provincie" (1928), "Nord-est și alte poeme din Brazilia" (1932), "Cântărețul lui Dom Afonso" (1939), "Cântărețul absentului" (1943), și volumul antologic "21 lungă", nepretuită comoara lirică aparută la Lisabona în 1944.

Dar, ceace m'a îndemnat să încreștez în această publicație românească din Brazilia câte ceva despre ilustrul meu prieten, este afinitatea nebanuită a lui Ribeiro Couto cu un întreg filon al liricei noastre, reprezentat prin humorismul unui Barbu Nemțeanu ("O, trenșor de Crasna-Huși..."), de citadinismul unui Demostene Botez ("Tristeți adânci de iarmaroace..."), și mai cu seama de crepuscularul Bacovia, poetul banalului cotidian.

Intimismul poeziei sale, nimeni nu-l descrie mai bine decât însuși Ribeiro Couto, cu acea acută sensibilitate și acea ironie diluata din poetica bacoviana:

Mi-i doar blândețe, poezia.
Nu mă agit, nu-mi ies din fire...
Chinului meu fără nădejde
Îi e rușine-a vorbi tare.

Cu toate astea, surâzând,
Asist adeseori, prin lume,
La 'nboronarea elocinții.
Și e firesc: sonoră voce
Aprinde vulgul mulțumit.

Ci eu sunt din minoritate.
Văzând norodul mulțumit,
Îmi spun, aproape ne-ironic:
"Trăiască elocvenții care
Ne dau această veselie!"

I-e teagă, poeziei mele,
Să nu rănească amintirea...
Și așa-i de blândă, așa-i de
Că-alintă inimele triste blândă,
Ca pe-un copil o sărutare.

(Surdină)

Tema cotidianului și a obisnuitului, atât de caracteristică poetului roman al faptului divers și al naturii moarte, e la fel de frecventă la cel brazilian. Iată, spre exemplu, un "fapt divers" dintr'un tângușor brazilian:

O, minune de apoteoză!
O, minune a Braziliei în luna Ianuarie!
O, minune de azur intens și de lumină orbitoare!

Pe ulițele târgului, mulțumit cu viața,
Hoinăresc la întâmplare printre trecători,
Dorind deschis să surdă tuturor.
O, diminește propovăduitoare de bunătațe!

Acolo, în colț, patru orbi cântă.
Ce muzică fremătătoare cântă orbi!
Înconjurați de lumea ce-i ascultă în tăcere!
Orbi sunt plini de o nelămurită bucurie.
Căci dimineța intră prin ochii lor goi.

(Minune)

Foarte caracteristică, și cunoscută, poezia intitulată "Fata din halta saracă", atât de simplă, atât de departe de artificialul retoric, de instinctul tropical al emfazei elocvente, de hiperbolismul romantic sau de orchestratia parnasiana:

Mi-i dragă halta aceea liniștită,
Halta aceea anonimă, departată,
Unde trenul se oprește puțin, o singură dată...
În casa stației, mică și varuită,
Locuște, lăncezând, o fată tristă.

La sosirea trenului, abia ridicând perdeaua,
Ea pânzăște de după geamul ce-o ascunde.
Mulți din tren se pleacă în afara,
Privind curioși la chipul fetei,
La fel de anonimă ca halta cea saracă.

Trenul pleacă ... A rămas departe, uitată,
Halta ... și fata tristă dela geam ...
Dar mă 'nsoțește o durută amintire:
Cine știe, dacă femeia așteptată în viață
Nu era cea din halta, nu era aceea,

Aceea care a rămas acolo, pierdută?
(Fata din halta săracă)

Monotonia citadina, alta coarda a lirei bacoviene, caracterizează
in egala masura pe Ribeiro Couto:

Monotonia serilor burgheze
După cina luată în tăcere ...
Monotonie de molcome căscături
În timpul taifasurilor domoale
La lumina lămpilor dragi ...

Monotonia serilor burgheze
La desfacerea jurnalului, alene,
Așteptând ca de obicei știrile dramatice.

Monotonia serilor burgheze
Când intră pe fereastră boarea nopții
Și un braț alintător de femeie
Mângâie o frunte trudită de bărbat ...

(Seri)

Aceasta ne conduce la tema pitorească a "plictisului duminical
și provincial", atât de draga lui Bacovia (și, poate în mai mare măsură,
lui Demostene Botez):

Noaptea cade pe Duminica distrată:
Cerul larg, de pe care soarele s'a ascuns, dincolo,
E înflăcărat, împodobit cu steaguri colorate.

Mi-am petrecut vremea citind, în această melancolie
Care-i dulcea mea suferință și duruța mea plăcere.
Pentru mine Duminica e o zi monotona.

Când, în sfârșit, mângâietoarea noapte se lasă,
Încep să mă uit, prin umbră, la odața goală,
Și șoptesc: "Dece-oi fi așteptând pe cineva" ...

Între timp, afară, urlă tumultul vieții.
Afară lumea trece cântând ... Și nimeni,
Nimeni nu simte că noaptea vine, îndurerată ...

(Duminică)

Orasul, targul, suburbiile, poezia mahalalelor - note comune la
Bacovia și Ribeiro Couto, cu diferența ca halucinația lucidă a primu-
lui e mai mult autumnală, pe când la cestalalt e tropicală:

În cerul albastru, peste mahalaua somnoroasă,
Soarele aprig, soarele tropicului, dogorește.
Încropita, din când în când, alinarea vântului
Adie prin frunzișul copacilor ... Soarele dogorește.
La orizonturile mahalalei somnoroase
Se pierd coline, în depărtare ... Soarele dogorește.

Casele sunt mari pe mânăjite cu roșu,
În cenușul general al ulițelor liniștite.
Și, uneori, din scobitura nebanuită a țiglelor,
Urcă sboruri de porumbițe albe, speriate.
Prin grădinițele simple sunt avionuri de albine
Și falsețe de greieri dezacordați.

Prin ulițele lungi, ies pe ferestre și pe uși
Strigate casnice, glasuri fricoase de plâns.
Cântă cocoși ... în verdele bogat al grădinilor
Flutură rufo uscându-se pe frânghie.
Pe sub șoproane, legiile și apele stătătoare
Dorm în jghiaburi, în care soarele pune luciuri de aur.

Deodată, trece un tren de suburbie, fluerând.
Pământul se cutremură. Porumbițele fug ... Sgomotos,
Trenul s'a mistuit. Și ele se întorc în stol.
Sub soarele tropicului, mahalaua somnoroasă
Adorme mai departe, sub plumbul toropelii.

(Toropeală suburbană)

Dar, spre deosebire de disperarea muta a poetului roman în cadrul
anonimatului provincial, confratele brazilian vadeste o duioasă simpa-
tie și o fuziune a interiorului sau cu intimitatea cotidiană a univer-
sului citadin, care face din Ribeiro Couto, poetul prin excelență al
poeziei provinciale, un bard mai uman și un geniu liric al cotidianu-
lui, al prozaicului și al umilului:

Bătrânul cimitir cu monumente păraginite,
Cu zăbrele roase de rugină,
Cu marmuri murdare,
Cu morminte pline de buruieni,
Și cruci cu slove necitite!

Împodobite cu hârtii decolorate,
Urne de tinichea zugrăvită străjue portretele:
Chipuri de femei uitate,
Chipuri de oameni uitați,
privindu-mă prin geamuri murdare.

Nu am nicio rudă, niciun prieten.
Dar, vai, cum mă 'ntristează aceste morminte!
Parc'ar adăposti rude, parc'ar adăposti prieteni.
Biete ființe care-au avut grai, care-au avut gesturi,
Care-au râș, care s'au plictisit,
Care-au trăit cum traiesc și eu în clipa asta,
Biete umbre de demult, pe veci moarte,
Pierdute într'un cimitir de provincie!

(Cimitirul)

Sau "Înnoptarea", ruda cu "Amurgul de iarnă" bacovian:

Poezia asta provincială
A serii blânde înnegrind peste casele'n ruină,
Poezia asta provincială, sfios de tăcută,
Pătrunde-adânc în inima cui vrea s'o înțeleagă.
În jurul pieții bisericii, tufișul verde urcă pe coline
(Unde vacuțe de presbpiu stau nemișcate, rumegând)
Și niște copii, în larma sgomotoasă a jocului,
Aleargă după rândunicile ce se 'ntorc la streșini.
În pervazul întunecat al porților cu prispe galbene,
Cumetre bătrâne tot târășesc despre niște istorii,
Șoptind mereu, niște târășeni povestite, auzite,
Pe când în văzduhul cernut în cenușă peste case, peater
La dangătul clopotului care bate acum de vecernie, coline.
Luna se ivește lin, în clarități gânditoare,
Facând mai insinuantă, mai stranie și mai sfâșietoare
Poezia asta provincială.

(Înnoptare)

Prin nota tropicală a poeziei sale, Ribeiro Couto avea în mod fa-
tal să se întâlnească cu Bacovia într-o temă predilectă a poetului ro-
man: ploaia, ploaia ca obsesie maladivă, Ploaia cu litera mare. Caci,
se știe, ploaia și la tropice (vezi Somerset Maugham!), și poate ceva
mai mult ca'n Bacovia ... Iată, odata cu ploaia, spectrul iubirii moar-
te:

Și plouă ... O streagină, afară,
Ca cineva ce și-ar cânta tristețea,
Cântă, monotonă și sonoră,
Balada picăturilor de apă.

Ploaia la fel, când ai plecat ...

(Singularitate)

Iată burnita maruntă, rece, cadru al ftiziei (Ribeiro Couto a su-
ferit de piept, în tinerețe), ca în Bacovia al nostru, sau, mai des,

cadru al iubirii muribunde:

Burnița mărunta jilăvește priveliștea de-afară.
Ziua e cenușie și lungă ... Ce zi lungă!
Avem o vagă impresie că ziua întârzie ...
Și burnița mărunta cade mereu, mărunta și rece,
Cade mereu în seara de-afară.

Din sălița închisă în care ne aflăm,
Se vede, prin geam, priveliștea cenușie:
Burnița mărunta cade mereu, mărunta, și potolită ...
Și noi doi în tăcere, o tăcere ce sporește
Când unul spune ceva și tace apoi.

În noi e o înserare mai rece ...
Ah! Dece să vorbim? Cât e de blajin, de blând,
Chinul de a ghici - dar cine ar putea? -
Vorbele ce stau în noi plângând ...

Suntem ca trandafirii care, sub burnița rece,
Se desfrunzesc în grădina de-afară ...

Plouă în noi ... Plouă melancolie ...
(Ploaie)

Căci, așa cum Bacovia se simte singur într'un univers preistoric:

De-atâtea nopți aud plouând,
Aud materia plângând ...
Sunt singur și mă duc-un gând
Spre locuințele lacustre.

Și par'că dorm pe scânduri ude,
În spate mă isbește-un val -
Tresar prin somn și mi se pare
Că n'am tras podul dela mal.

Un gol istoric se întinde,
Pe-aceleași vremuri mă găsesc ...
Și simt cum de atâtea ploaie
Piloții grei se prăbușesc.

De-atâtea nopți aud plouând,
Tot tresarind, tot așteptând ...
Sunt singur și mă duc-un gând
Spre locuințele lacustre ...
(Lacustră)

sau cum Demostene Botez se împleticește în singurătate ca plavanul
lui Arghezi în muste:

Parc' am rămas eu sângur pe pământ;
În cer, ca 'ntr'o clopotniță uitată,
E-un clopot greu care-a uitat să bată,
Cu funia purtată'n nori de vânt.

Cum înainte nu mai este vreme,
În urma mea, din nu știu care veac,
Prin noaptea cu aripi de liliac
Începe nu știu cine să mă cheme.

Și pașii mei răsună după mine
Ca niște bulgări care nu m'ajung,
Răsună tot în jur așa prelung,
Tot golu'n care nimeni nu mai vine.

Începe a umbla singurătatea
În jurul meu ca o multime mare,
Prin bezna cad furnici ce vor să care
În moșoroaie mari, pustietatea.

Se năruie 'ntunericul din nou,
Și'n noaptea 'n care-s singura ființă,
Pământu 'mpovorat de suferință,
Culcându-se, 'ngenunche ca un bou.

(Noapte pustie)

la fel Ribeiro Couto suferă de o singurătate cosmică:

Și'n noaptea asta adormită,
În cerul mare și desert,
Numai o stea ... E fără viață...

La fel cu steaua solitară
Din cerul mare și desert,
Cunosc și eu de mult o viață.

În noaptea rece și tăcută
S'aude-un plâns ... E un izvor?
Ce trist izvorul e, când plânge!

Cu mine, nimeni. Noaptea lungă ...
Prea lungă noapte, și pierdută!
Noaptea ... Și 'ncet, din ochii-mi morți,
O moartă lacrimă se scurge -
O rugăciune pentru noapte.

(Cântec singuratic)

Din aceste fugare apropiări spirituale pe de-asupra oceanului,
retinem netagaduita afinitate temperamentală a doi maeștri ai liricii
neo-latine, cu firestile deosebiri (morbidele hoffmanniana la Roman,
duiosie vergiliană la Brazilian), și cu firestile complemente ale ar-
tei fiecăruia din ei.

Dar, mai presus de ele, Ribeiro Couto ramane - și aceasta am vrut
să subliniez - bariul simplității blajine, liricul dulce și melancò-
lic al cotidianului și al prozaicului, descoperitorul liric al drumu-
lui de fier și al peisagiului suburban, al poeziei haltei sarace și al
cimitirelor provinciale, - poetul lucrurilor elementare și, prin aceas-
ta, al sentimentelor profunde.

NOAPTE FLORENTINĂ de NICOLAE NOVAC

A adormit în somn de piatră, bătrâna cetate,
Sub privirile cerului, mohorîto, tristo, încrunțate.

Ar vrea parcă să plouă. Și uite, David e gol.
(Doamne! ce duh neliniștit a dat pieții ocol? ...)

A gemut cineva? ... Sau mi s'a părut doar mie?
A fost un om? O umbră? Ori poate vre-o stafie?

M'am înflorat! ... Și uite n'a fost nime.
Liniște! ... Pace! ... Întunecime! ...

... Târziu, norii se sparg. Luna-și plimbă pe erale cerului
suavă, gondola.

Să fi simțit oare, trecând pe lângă mine duhul lui Savonarcla?

Simpla mediocritate a sefilor atrage ... după sine ... ruina ...
unei țări, o pradă fără apărare străinului, și aduce stergerea ei de
pe harta națiunilor. Un popor care se încredințează unor mediocri se
sinucide (Izoulet, La cité moderne, XXIX)

OMUL-SCRIITOR ȘI LUMEA DE AZI

de
GHEORGHE BUMBESȚI

Instrumentul scriitorului este simbolul. Sau mai precis era. In aceasta lume care se descompune - pentru a face loc maine poate unei lumi noi - simbolul devine firma unei doctrine, iar scriitorii din aceasta pricina vad ca nu mai au nimic de aparat. Caci faimoasele "pozitii" de altadata nu mai exista azi; ele se prabusec cu aceasta civilizatie imorala care se apropie de sfarsit. Scriitorul, eri inca privilegiat, se descopera neputincios in fata unui dezastru pe care n'a putut nici sa-l prevada, dupa cum nu stie nici macar in ultimul ceas sa-l inteleaga. Forta sa era Verbul: el a crezut ca acest Verb poate modela Materia.

Scriitorul trebuie sa recunoasca fatiș ca s'a inselat. Iluzia sa n'a folosit nimanui. Nici regilor si nici popoarelor. Nici celor saraci, nici celor bogati. Acum iat-l tarat de nevroza colectiva a veacului sau, iata-l devenit om-scriitor. Iar omul-scriitor, ca simplu martor al agoniei unei lumi, asista la un desnodament pe care nu-l poate face nici mai autentic, nici mai teatral. Lafaindu-se in palate sau viermuind in cocioabe, inadapabil sau parazit lingau, ghiftuit sau infometat, Scriitorul traia pana la urma in lumea inchisa a idealului sau. El a mintit si a crezut, a inselat pe altii si s'a inselat la randul lui: era liber.

Exemplar al unei lumi putrede, omul-scriitor se simte limitat. El nu poate decat sa intrevede Marea Explicatie care se apropie. Caci omul-scriitor doreste sa participe la batalia inevitabila. El se teme ca ceata deasa a mortii sa nu-l surprinda izolat de semenii lui: dorinta sa cinica este sa asiste la disparitia putreziciunii care-l inconjura. El o ia asadar inainte, pentru a crapa in libertate, simplu, sverlind peste bord greutatea artei sale milenare si inutile. Omul-scriitor se mandreste ca va cadea printre ultimii. El trebuie sa vada. Acesta este mesajul sau, daca se mai poate vorbi azi de mesaj. Poate mai de graba ultima vibratie mistica a unei luciditati, care si-a spart limitele. Verbul revine la obarsia sa pentru a-si regasi principiul. De la Oswald Spengler incoace, occidentul Europei fu poftit sa reflecteze asupra declinului vitalitatii sale, in cazul in care va uita ca Istoria este o intreprindere imperiala si cesarica. Omul-scriitor va trebui sa trambiteze azi lumii ca putregaiul s'a instalat definitiv in inima colosului sovietic si ca sangele lui subtiat va muri de cancerul inevitabil al Istoriei: trairoa in epifenomen, trairoa in suprafata lucrurilor. In curand, la sfarsitul acestei lumi, o alta cortina va cadea peste un amurg de sange si cenusa. Caci moartea nu si-a sfarsit inca opera. Paginile Istoriei in vremea noastra sunt intoarse fara proiect de respiratie ei scarnava.

Aceia dintre noi care am asistat la descompunerea treptata a lumii in care ne-am nascut - pe care n'am iubit-o si in care n'am creand in amintire mai mult scarba decat orice alt sentiment. Topindu-ne in ceturile eterne, sufletele noastre vor putea povesti altara, cei plecati mai de mult, singurul lucru pentru care a meritat sa traesti in aceasta epoca mizerabil. S'o spun pe scurt: noi am asistat la sfarsitul unei lumi. Iar toti acci cari au sansa de a asista la acest sfarsit sunt, si nu e nevoie sa se mai planga, privilegiati.

Asista la sfarsitul unei lumi pe care nu de mult o numeam inca "a noastra". O lume trista si mecanizata: termen final al unei erori fatale. Adaug ca simptomul acestei morti este agonia celui mai lung voac: veacul al XIX-lea pe care Léon Daudet, intr'un acces livresc il numeste "stupid"; iar morbul sau capital poate fi cuprins in aceste simple cuvinte: lepra sociala. Sau cu alte cuvinte, iluzia superioritatii "massetor".

Lumea actuala sfarseste roasa de vicii, de iluzii si de mizerie. Asemeni unui corp bolnav, pe care boala il macina incet, lasand in cele din urma o mana de putregai. Acest sfarsit este, repet, bilantul tragic al unei erori capitale. Este renuntarea omului la situatia sa in lume si aceasta gresala, oricat ne-am framanta azi, nu mai poate fi reparata.

Lumea care moare. de-o parte ca si de alta a celor doua baricade a trait in primul rang nevoia ilogicului. Ilogicul este, in ordinea una, tendinta mediocrului de a explica la scara sa toate problemele. El este inca o iluzie: aceea ca fara efort si fara o anume vibratie interiora, intelectul este capabil sa inteleaga sau sa cunoasca totul. Fara indoiala, illogicul isi are si el o istorie lenta, care se pierde de parte, ca ideologie, in veacurile vechi. El a devenit insa o dimensiune permanenta a sufletului uman, in clipa in care mediocrul a fost luat ca unitate de masura. Ca valoare-tip pentru a explica Istoria, sau pentru a scrie o alta noua. Or acest fenomen - sub forma lui dimensionala - e inca foarte aproape de noi: el incepe timid cu idealul "omului cinstit" sau "mijlociu" din secolul al XVIII si culmineaza cu pretentia absurda a "omului comunist" de azi. Intre aceste doua limite istorice, decaderea omenirii capata un ritm accentuat, care explica si anunta numai in parte prapastia pe marginele careia ne-am oprit.

"Omul comunist" este intruchiparea ilogicului uman. El este a-essential, fenomenalist si servil. Este inversul imaginii seculare a omului logic sau istoric, care inchide in esenta lui o farama din fiinta Creatorului: unitate care nu-si traeste plenitudinea cunoasterii sale decat in efortul supra-uman al contopirii cu aceasta lume de arhetipuri. In schimb, "omul comunist" este animalul care vorbeste; sau mai exact care repeta in masa. "Calauza" lui, proclamata cu grija geniu, trebuie sa se faca tot timpul inteles de turma imbecilizata sau presupusa ca s'a imbecilizat. Frazele lui sunt banale, pentru acei ce n'au pierdut constiinta libertatii, gauncase, presarate cu glume rasuflete, sau cu nai-vitati de care se rade numai atunci cand esti in grup. Teoreticianul a costui om decazut a fost Lenin, iar realizatorul lui in serie este azi regimul stalinist. Numai ca aceasta "productie" in serie se tot imputineaza.

Fenomenalismul contemporan si odata cu el servilismul diplomatic (atitudine care decurge din aceasta viziune mutilata a lumii) sunt cele doua racile profunde care mananca, asemeni tuberculozii, planarii omenirii. Caci lumea de azi da tot mai multa dovada ca-si pierde pe fio care zi respiratia. Aerul puturos pe care-l absoarbe o imbibat cu veni-nul urci si al minciunilor. Lumea contemporana este servila din frica. Este o lume de slugi, care n'a stiut niciodata ce inseamna libertatea: esenta a fiintei noastre si nu anarhie actionala -, care n'a trait decat in momente foarte scurte dorinta sau vointa de a se descatusa. Veacuri de-arandul omenirea a fost roasa de sclavie, mizerie, ignoranta, lene sau orgoliu. Aparitia "massetor" in arena Istoriei in veacul al XIX-lea, in loc sa dea semnalul descatusarii lor, a insemnat numai lansarea unui slogan ipocrit: inlantuite de patimi si de dorinte economice, alaturi de o tagma egoista si marsava care le-a refuzat cu incapatanare o imbunatatire a soartei, "masele" aluneca lin de-alungul acestui veac catre ura organizata care caracterizeaza secolul nostru.

Acest comportament nevertebrat al lumii, provine si dintr-o idee absurda: aceea ca daca oamenii ar indrazni sa ia o hotarire majora, incercand sa se smulga din vermina lor, ei ar pierde dintr'odata totul. Este fundamental compromisului, devenit filosofia principala a veacului. Ideia de a pierde totul in urma unei hotari indraznete sau plina de riscuri, a dus la "calea de mijloc", la compromisul politic si social, in care se consuma toata drama omului de azi. Dar aceasta este numai una din dimensiunile marelui Abandon, care s'a operat la inceputul erei industriale. Din compromis in compromis, bazandu-se pe iluzia unui evolutionism care inseamna "progres" - potrivit teoriei mediocrului Spengler, la care trebuie alaturat numai decat spiritul haotic al marchizului Concordet - lumea si-a scris Istoria din renuntari, sange si mizerie. In clipa in care omul renunta la forta sa revolutionara, la privilegiul de a-si pune pocetia pe infaptuirile sale materiale, in acest moment scarta sa este scrisa. El devine instrumentul unei alte forte carbo, iar lumea intreaga o materie informata care se core fabricata sau prefabricata. Robotul isi face aparitia. Iar aceasta aparitie este justificata in modul cel mai larg de evenimentele veacului trecut, care subliniaza cu o constanta iritanta fuga omului de responsabilitate.

Devenit un instrument de acumulare de bunuri, in a doua jumatate a veacului trecut, omul - caruia ii ramanea totusi un sambure de inteligenta - a fost nevoit sa se intrebe daca aceasta materie de exploatat

e inepuizabila sau nu. Cum aceasta ramasita de luciditate ii spunea ca ra mare greutate ca aceasta substanta materiala de care dispune se va epuiza curand in ritmul unei exploatare fara proportii, omul-instrument, in interiorul caruia se produsese ruptura, porni in goana ultimelor cuceriri coloniale pentru a elimina pe cei slabi si a organiza noi partaje. Ce importanta are, isi spuse acest om decazut: sunt inca spatii si popoare "primitive", care habar n'au de bogatiile lor si care nu asteapta decat un "stapan". Si "stapanul" egoist si rapace, zapacit si febril, se svari in cea mai trista aventura, care avea sa-l duca foarte curand la inventarierea bunurilor lumii, la partajele intre popoarele puternice si cinice, la razboaie, crime si in cele din urma la panica din zilele noastre. La frica nemarturisita ca mai curand sau mai tarziu substanta materiala a lumii va fi epuizata si ca deci acumularea de bunuri este o betie care-ti lasa in gura gustul amar al mortii si pe maini sangele celor jefuiti si inselati.

Aceasta aventura a omului-instrument a dus mai tarziu la sentimentul unei uriasa plictiseli, in momentul in care planeta fiind sco-tocita pe toate partile, nu mai oferea nimic atragator. In acelasi timp, febrilitatea se transmitea in domeniul tehnicii - Tehnica avea sa capete in curand intaietate absoluta, deoarece fabricarea altor masini, mai perfectionate si mai teribile (mai de neinteles adauga Spengler), reduce pe fiecare zi lumea la un musuroi de furnici, de-asupra caruia biciul mizeriei isi agita serpii hidosi. In tehnica, adevarata revolutie a omului n'a avut loc. Omul nu este nicaieri in intreprinderile sau produsele sale esite din fabrici. Frumusetea disparea cu fiecare an de-alungul secolului al XIX-lea. Ea disparea in fiecare zi in lumea contemporana. Acesta este destinul complex si tragic al lumii care moare ca moare urit.

Veacul al XX-lea nu incepe dupa primul razboi mondial. Aceasta scurta drama a omenirii a anuntat insa - oricat de indirect - mizeria care se pregatea in adancul omului. Iar perioada intre cele doua razboaie poate fi socotita - pe drept cuvint - ca un prag de veac. In acest timp, in care abandonul omului din istorie devenise vizibil isi fac aparitia pe mare scara in arena politica, regimurile dictaturilor absolute. Istoriceste, ele sunt perfect explicabile, caci totalitarismul este tentativa suprema de a dehumaniza lumea. Aceasta dehumanizare nu era cu putinta sa fie sustinuta in meetinguri ca ideologie si program de guvernare, si mai ales ca nu putea sa aibe milioane de adepti, decat in clipa in care in sufletul omului constiinta libertatii era cu desavarsire stinsa.

Regimurile dictatoriale sunt inversul revolutiei, s'a spus cred. Ele au priza intr-o lume amorfa, intr-o societate in care dimensiunea revolutionara a omului nu mai exista. Numesc dimensiune revolutionara, in intelesul cel mai general, nevoia omului de a cuceri prin efort si tensiune o noua intelegere a lucrurilor. O noua intelegere constituie o biruinta reinnoita si aceasta explica pentru ce, orice cunoastere adevarata respinge idola de evolutionism si mai ales de ce, ca o despartita de stiinta imediat anterioara printr'un hiatus, pe care nu-l poate umple decat numai aceasta tensiune care duce la cunoastinta noa: cu o numesc dimensiunea revolutionara a spiritului. Ori, comunismul de pilda se bazeaza pe oameni-instrumente, pe instinctele degenerate ale unor roboti, pe explicatii socotite ca definitive (teoria supra si infra-structurilor ca si doctrina "dictaturii proletariului" la comunisti ... s.a.m.d.).

Veacul al XX-lea este secolul dictaturilor, din pricina ca omenirea s'a depersonalizat treptat, a abdicat dela rolul ei, a renuntat la revolutia permanenta a spiritului. Sunt insa multi in acest veac, cari nu accepta ideologie dictatura comunista sau fascista; ei isi intorc cu nostalgie privirile spre trecut, de unde asteapta un exemplu sau chiar salvara. Dar disperati ca acest trecut nu se poate intoarce in niciun fel sau nu "raspunde", acesti oameni condanna societatea in care au renuntat sa fie elementul principal, sufletul ei, adica: constiinta, libertate, responsabilitate.

Lumea de azi moare iresponsabila. Nevroind sa accepte lupta, ea mai crede inca in inglobarile progresive ale monstruozaitatilor dictatoriale. Sfersitul ei este mult mai aproape decat poate banui cineva.

Majorul Popescu si-a pus ochelarii pe nas si-si cerceteaza in linile albe si negre de pe fundul cestii de cafea, surprizele pe care i le rezerva viitorul. In aceasta postura de dascal scos la pensie, nu are de loc infatisarea unui comandant de batalion care intr-o zi sau alta, va avea misiunea sa duca la moarte sau victorie, doua duzini de ofiteri si mai mult de o mie de soldati. Majorul cauta in fiecare seara sa descopere tainele viitorului in arabescurile din fundul cestii, dar in seara aceasta nu e atent de loc, nu poate sa vada nimic, desi intamplarea a facut, ca niciodata, sa apara in fundul cestii, o multime de pauni, de vulpi, caini si alte animale si pasari. Intoarce ceasca pe o parte si pe alta cu atentia de totdeauna, cu linistea care il caracterizeaza, dar totul este doar aparent, in fond, majorul e nemul-tumit, turburat, rascolit. Ca de obicei, a avut si in seara aceasta o discutie cu sublocotenentul Vraja, si de data aceasta, sublocotenentul a intrecut masura. Inapoiat dintr-o permisie de trei zile la Bucuresti, Vraja a venit incarcat cu o duzina de svonuri alarmiste, cu care a impresionat pe toti. Popescu l-a lasat in pace sa spuna ce vrea, desi cu fiecare fraza, sangele incepea sa fierba. Dar cand Vraja si-a permis sa recite niste versuri in care era atacat regele, majorul n'a mai putut suporta si a isbit cu pumnul in masa.

- Pana aici, sublocotenent Vraja. Nu-ti mai permit, a strigat el scos din fire.

Gestul acesta a mirat pe toti ofiterii, si l-a mirat si pe el. Imediat, in sala de popota s'a intins o tacere apasatoare, neverosimila. Se auzea bazaitul unei muste, soldatii cari serveau masa se miscau inspaimantati in varful picioarelor, ofiterii mancau in tacere, cu nasurile in farfurie. Majorul Popescu e un om care nu a ridicat niciodata tonul, caruia i-a placut intotdeauna sa discute cu ofiterii lui, sa faca chofuri, sa-i simta apropiati sufleteste, sa le simta inimile batand alaturi de a lui. Desigur ca de multe ori era pus in situatie sa certe pe unul din ei, dar atunci o facea blajin, ca un parinte care-si cearta copilul. De mai bine de jumatate de an isi petrece viata in mijlocul lor, in satul si campurile acestora glodoase, a framantat cu ei miristile si porumbistile desfundate de ploa, acoperite de zapada si de suvoaiile primaverii. Ii cunoaste pe fiecare din ei pana in fundul sufletului si ii iubeste pe fiecare deopotri, ca si cand ar fi cu totii copiii lui. Si intotdeauna, mandria si multumirea lui a fost aceea ca i-a simtit apropiati sufleteste, legati de dansul prin aceleasi nevoi, dureri si sperante. Ori in urma discutiei pe care a avut-o cu Vraja, majorul a incercat sa gaseasca in ochii lor, aprobare, sprijin si indemn. Privirile lui le-a cautat lacome ochii, dar nu i-a gasit. Toti se plecasera in farfurii, umorii tuturor se curbasera ca sub povara unei amenintari nevazute, si majorul are impresia nolinisti toare ca in aceste momente sufletele lor se departeaza, se inchid in ei ca melcii in cochilii, ca sufletele lor ii scapa, ii luneca printre degete ca niste sverlugi. Si acesta era motivul mai mare de nemul-tumire, decat cuvintele nepotrivite pe care le spusese Vraja. In discutii pe care le avusese pana acum cu Vraja, toti sau aproape toti ofiterii erau de partea lui, de data aceasta ii simte ca se furiseaza, ca sunt gata sa lungece in tabara inamicului, a sublocotenentului turbulent si obraznic, si totusi nu mai putin iubit de el ca ceilalti.

Majorul renunta sa mai cerceteze ceasca si cauta ochii lui Vraja. Acesta nu-l tine in farfurie ca ceilalti, ci fixati pe un punct de pe perete. Majorul nu gaseste nici o iesire. Incearca sa faca o gluma, dar nici unul nu rade si nici mascar nu zambeste conventional.

- Ce s'a intamplat? se intreaba el. Care tinerii acestia sesi-zeaza mai bine decat mine, o primejdie care ne ameninta?

Isi scoate porttigaretul, isi aprinde o tigara si asteapta ca ceilalti sa-si termine mancarea, si atunci desigur, dupa ce vor bea un pahar de vin, atmosfera se va insenina. Dar nici aceasta nu se intampla; ofiterii au terminat de mancat, dar tacerea ramane mai departe stapana, in camera aceasta intotdeauna agitata, si privirile raman tot in farfurii, spinarii tot incovadate.

^{x)} Fragment din romanul in manuscris "Tamara Cornalev".

- Hei! Ofiterul cu popota! ... Sublocotenent Gheorghiu! ... striga, exasperat in cele din urma, maiorul Popescu.

Popotarul vine de la bucatarie, in fuga.

- Ordonati, domnule maior.

- Sa aduci imediat doua deca de vin pentru domnii ofiteri. Le plateste maiorul Mitica Popescu!

Privirile s'au ridicat fara voie din farfurii. Nu decalitrii de vin comandati de maior i-a facut pe ofiteri sa indrepte privirile catre el, ci sufletul lui marinimos pe care il descopere in spatetele acestui gest. Maiorul lor ramane intotdeauna acela.

In sala de popota se produce o miscare, o descatusare.

- Pai se poate mai baieti? striga maiorul. Dar ce-i atmosfera aceasta de inmormantare? Ma uraste careva pe mine? Sa mi-o spuna, daca este vreunul.

Si maiorul isi plimba pe deasupra ochelarilor privirea de la unul la altul, multumit ca de data aceasta ii simte apropiati, iar legati sufleteste, ca intotdeauna.

- Poate ca tu, Vraja, ma urasti? Dupa parerea mea, si tu ma iubesti, Vraja. Nu-i asa?

Vraja se ridica in picioare, in obrazul lui blond sangele s'a urcat ca purpura, genele albe i se vad lucitoare, in valul de roseata al obrazilor.

- Domnule maior, incepe Vraja, ati spus un adevar. Da, si eu va iubesc. Sa spun ca va iubesc mai mult decat ceilalti, as comite desigur o nedreptate si o indelicateata fata de ceilalti camarazi, cari toti va iubesc ca si mine. Toti va iubim, domnule maior. Discutiile acestea, chiar daca devin cateodata mai inveninate decat ar trebui, nu ne departeaza, ci cred ca ne apropie.

In fond, aici e vorba de pareri. Inca nu suntem in razboiu, inca nu se aude tunul. Atat timp cat mai este pace, cred ca avem voie sa avem pareri. Aceasta voie va inceta in momentul in care steagul tarii se va ridica si se va alatura unui grup de steaguri sau altul. Atunci nu va mai fi permis sa avem pareri, atunci va trebui sa avem toti o singura parere, parerea grupului de forte in care e steagul tarii. Si sa fiti convins, domnule maior, ca vom urma toti steagul tarii, oriunde se va afla el. Si ca si stramosii nostri, suntem gata sa ne sacrificam tineretea, sa ne varsam sangele. Dar pana atunci, domnule maior, putem sa credem, dupa cum este constitutia sufleteasca a fiecaruia. Dumneavoastra de exemplu, vedeti salvarea tarii alaturi de Franta si Anglia. Perfect. Aceasta nu inseamna ca trebuie sa ne legam la ochi pentru a nu vedea realitatea. Franta este la pamant iar Anglia, ca intotdeauna, a sters putina, s'a imbarcat la Dunkerque. Franta a fost parasita. Poate cineva garanta ca nu vom fi si noi parasiti de Anglia? Nici de cum. Vom fi parasiti si noi, dupa cum au fost parasite Polonia, Cehoslovacia, Olanda, Belgia, Franta. Acestea sunt realitati. In fata lor, sa ne facem iluzii desarte? In iluziile noastre, sa-l doboram pe Hitler, sa-l ucidem sau sa-l ducem la Sfanta Elena? Acestea ar fi copilarii. Si la ce ne vor servi aceste copilarii? Suntem barbati si deocamdata suntem obligati sa privim realitatea in fata, barbateste. Astazi exista o intelegere intre Germania lui Hitler si Rusia lui Stalin. Istoria ne invata ca intotdeauna, impacarile intre cei mari au fost facute pe spatetele celor mici. Ursul si tigrlul si-au impartit prada. Din nefericire, totul ne spune ca prada suntem noi, noi si Polonezii. Poate vor mai fi si altii, dar noi suntem in primul rand. Credeti ca Englezii se vor bate pentru noi? Nu, domnule maior. Ati observat desigur ca in ultimul timp, Anglia face curte Rusiei. Crede cineva dintre noi ca intre marea Rusia de care Anglia are nevoie pentru a dobori pe Hitler, si mica Romania, Anglia-perfidul Albion- va sacrifica Rusia?

Maiorul Popescu inghite in sec. Nu numai ca isi da seama ca ceilalti ofiteri il aproba pe Vraja, dar constata ca insasi parerile lui incep sa fie serios sdruncinate.

- Dar Franta, Vraja, eterna Franta?

Vraja zambeste.

- Domnule maior, si eu iubesc Franta. Tatal meu a fost prizonier in Germania in razboiul trecut si a reusit sa evadeze in Franta. A trait in Paris mai bine de un an. Cand s'a intors acasa aveam sapte ani, adica eram la varsta aceea in care copilul e curiositatea intruchipta, cand vrea sa stie cat mai multe, vrea sa stie toate. Si la acea varsta, tatal meu mi-a vorbit de Franta, am crescut cu imaginea acestei Frante iubite de tata, in inima. Dar mai tarziu am crescut,

am deschis ochii, am auzit multe, am citit multe. Si ceiace citeam, in speta ziarile, mi descopereau o alta Franta, deosebita de aceea pe care o avam in inima. Hotii, escrocii, furtii, etc. Aici pe malurile Sonoi se petreceau exact aceleasi lucruri cari se petreceau pe malurile Dambovitiei. Si in plus, se descopereau o Franta imbatranita, sccatuita. Comunism, greve, un ministru francez care spune ca tricolorul e o carpa, un altul care intr-o inspectie o primeste cu salutul comunist - pumnul strans -, etc. Inainte de inceperea razboiului, am vazut un film, "Ordin de chemare", cu Erich von Stroheim. Nu se putea da un certificat de neputinta si descompunere a Frantei, mai implacabil ca acel film. Frantanu voia razboiul, Franta era fericita ca l-a evitat, indiferent cu ce pret. Unii cred inca in Franta, eu nu mai pot crede. Si din nefericire, s'a intamplat ceiace prevedeam, Franta s'a prabusit si prabusirea ei se datoreste pacatelor acumulate. Fiti convins, domnule maior, ca nici un Roman, oricat de inrogimentat intr-o organizatie profascista sau alta ar fi, nu se bucura de prabusirea Frantei, eternei Frante, cum i-ati spus Dumneavoastra. Inimile romanesti, de la extrema dreapta la cea stanga, sangera alaturi de Franta sdrobota. Dar adevarurile sunt adevaruri, Franta e putreda.

Maiorul Popescu isi baga capul indurerat intre umeri. Adevarurile spuse de Vraja il dor. El a facut razboiul trecut ca elev plutonier, a cunoscut multi ofiteri din misiunea franceza a generalului Berthelot, si inima lui nu se poate desparti de ea, ca de o iubita din tinerele, pe care o iubesti, chiar daca stii ca te inseala.

- Incaddata, domnule maior, tin sa va spun, ca noi toti va iubim, ca avem incredere in Dumneavoastra si ca vom merge la moarte sau victorie sub comanda Dumneavoastra, atunci cand regele tarii no-o va cere, si aceasta indiferent unde, cu dreapta sau cu stanga, toti vom fi una, acolo unde va fi steagul. Si sa-mi permiteti sa intonam acum cantecul acela al nostru care ne uneste si ne face una, oricat de mari ar fi desbinarile dintre noi.

Si in sala de popota, notele cantecului "Pe-al nostru steag" se ridica biruitoare si datatoare de speranta:

"Pe-al nostru steag e scris unire,
Unire'n cuget si'n simtiri."

Abia s'au stins ultimele note ale marsului si sublocotenentul Gheorghiu, ofiterul cu popota, vine sa anunte pe maior, ca o doamna si o domnisoara, doresc sa-i vorbeasca.

- Sa intre, dispune maiorul.

Si ca la o comanda, gaturile tuturor s'au indreptat la come spre usa, pe care, dupa spusele popotarului, trebuiau sa-si faca aparitia o doamna si, mai ales, o domnisoara. De mai bine de o jumătate de an, ofiterii de pe malul Prutului - cu exceptia a doi sau trei cari avusesera cate o scurta permisie - nu mai avusesera ocazia sa vada o adevarata doamna si o domnisoara. Cu totii isi petrecusera zilele si nopțile lungi de iarna, in tovarasia tarancilor, sau a unor femei care n'aveau pretentia ca sunt doamne sau domnisoare, o invatatoare, o soara de caritate si o moasa, toate femei simple, in urma cu moda si rafinamentul brasului. De aceea inimile tuturor tanjeau de dorul unei femei de la bras, elegante, parfumate, dar mai ales de ceiace lipsa moasei, surorii de caritate sau invatatoare: distinctia.

In sfarsit, usa se deschide si pe dansa isi face aparitia o doamna imbracata intr'un costum de calatorie, inca destul de tanara, cu trasaturi energice, totusi noi, catifelate. Dupa dansa intra o fata tanara, in varsta de saptesprezece-opta, zece ani, cu codite pe spatete, imbracata intr-o rochie subtire care-i scoate in evidenta formele crude, si care tradcaza pe eleva care si-a lepdat de curand uniforma intunecata a unui liceu. Ochii se dirigeaza ca la o comanda spre dansale, in gatajurile tuturor urca emotia ca un nod, si dorintele se spind in ei ca niste vapai. Liceista se inroieste ca o flacara sub povara atator priviri barbatesti, dar doamna nu-si pierde deloc cumpatul, inaintea dreapta si hotarata si, ajunsă in fata maiorului Popescu, isi declina calitatea.

- Domnule maior, sunt doamna lt. colonel Dobrota, vaduva, si ma gaseam in drum spre mosia mea din Basarabia, cand unele evenuri proaspete pe care le-am auzit, m'au facut sa ma opresc aici si m'au determinat sa vin sa va cer parerea, inainte de a trece Prutul. Am fost la Botosani ca sa-mi iau fiica care invata in internatul de acolo. Svo-

stentio, dar in tot cursul drumului le-am auzit morcu, tot mai persistente, tot mai grave, si deaceia mi-am intrerupt calatoria.

- Ce svenuri, doamna? intreaba maiorul.

Vaduva colonelului Dobrota ezita o clipa, dar apoi incepe sa povestea repede.

- Pai, domnule maior, se spune ca vom ceda Basarabia. Si ...

Capetele tuturor se rlicca nelinistite, dar maiorul incepe sa zambeasca.

- Sa cedam Basarabia? Cautati-va de treaba, doamna, acestea sunt svenuri alarmiste, scornite de dusmanii tarii. Dar cum s'ar putea intampla una ca asta? Dar noi ce pazim aici? N'a spus regele tarii, ca nu vom ceda nici o brazda?

Doamna ofteaza, aratand prin aceasta ca optimismul maiorului nu are puterea s'o linistea pe deplin.

- Sa dea Dumnezeu, domnule maior, sa fie asa. Dar cine poate sti? Timpurile sunt asa de grele, asa de turburi!

E drept ca simaiaurul primise de la divizie niste ordine in care i se prescria vigilenta deosebita, dar el nu le daduse prea mare atentie. Asemenea ordine primise el in fiecare zi, de cand e aici pe malul Prutului, si daca s'ar fi luat intodeauna dupa ele, ar fi insemnat sa amareasca viata ofiterilor si soldatilor lui, si asa destul de grea.

Doamna si fiica sunt inca in picioare si privirile ofiterilor exilati de atata vreme pe malul Prutului, le desbraca si le imbraca pe amandoua, dar mai ales pe liceista cu cozi si cu ochi verzi, umbriti de niste gene lungi, blonde.

- Dar, doamna, imi dati voie sa ma prezint si eu, se desmeticesc maiorul. Va rog, sa ma scuzati. Sunt maiorul Popescu, iar acestia sunt ofiterii mei.

Dupa ce se prezinta si fetei, maiorul le prezinta la amandoua pe ofiteri, iar apoi le invita sa ia loc alaturi de el.

- Va rog, doamna, sa luati masa cu noi, si sa ne scuzati, ca nu avem cine stie ce sa va oferim. Ia, antar si noi niste biete ofiteri care ne ducem viata pe aceste meleaguri de indolungata vreme, departe de tot ceia ce constituie confort si civilizatie. Dar nu avem ce face, trebuie. Sa ne scuzati ca noi deja am luat masa, dar dumneavoastra sa nu va jonetati, ci sa va simtiti intre noi ca intre camarazi.

Femeile au inceput sa manance in tacere.

- Si cum va distrati pe aici, domnule maior? intreaba vaduva colonelului cand a ajuns la cafea, si cand popotarul a adus tuturor cate o ceasca aromata.

- Cum putem si noi, doamna. Mai jucam o tabla, mai un sah, mai bem un pahar de vin, noaptea ofiterii acestia si mei mai invart prin cantonament un pokoras, dar ma prefac si eu a nu vedea si a nu sti nimic, caei le dau si eu dreptate, daca nu ar fi si astea, am innebuni. Dar adevarata distractie, doamna, a constituiesc discutiile dintre noi, discutiile care se infiorbanta aici in sala de popota, si matadorul lor, e sublocotenentul acela delicat ca o domisoara, Paul Vraja. Hdi, ia ridica-te putin in picioare, sa te vada si duvilo.

Si Vraja se ridica, inrosindu-se si fastacindu-se ca o eleva de liceu. Privirile celor doua femei se indreapta curioase spre el. Liceista s'a uitat lung la sublocotenentul acesta blond si firav si o clipa privirile li s'au incrucisat, o clipa scurta ca o fulgerara. Vraja se ascaza, dar nu-si poate lua ochii de la obrazul prelung al liceistei, de la genele ei groase, de la parul legat in codite. Isi a-prinde o tigara si cauta sa-si mute gandurile si privirile, dar se surprinde din nou, cu ochii legati de neastaptata aparitie. Liceista se simte privita de sublocotenentul numit de maior matador al discutiilor, isi simte obrazii arzand ca focul, si deaceia isi plcaza ochii in pamant.

- Dar unde aveti mosia, doamna? intreaba maiorul, o intrebare care dealtfel chinuza mintile tuturor.

- Nu departe de aici, domnule maior, numai la septesprezece kilometri, intr'un sat numit Chirnogi. Nu e mare, numai vreo doua sute de hectare, dar repozatul sot, a stiut sa faca dintr'ansa o adevarata gradina, si in plus, avem un conac in care tot el, an de an a adus imbunatatiri, incat in ultimul timp aveam absolut tot ceia ce ne trebuia, ca sa nu simtim lipsa orasului. Acolo este tot ceia ce avem, si daca svenurile acestea cu cedarea Basarabiei se adeveresc, vom ramane saraci lipiti, cu si Dunia.

La pronuntarea numelui ei, liceista se inroscete din nou violent, si ochii tuturor se indreptesca spre ea, arsi de dorinti.

- Dar pentru numele lui Dumnezeu, linistiti-va, doamna, o incurajeaza din nou, cu convingere, maiorul Popescu. -Hei, Gheorghiu! dar ia mai deschide, bre, aparatul cele de radio. Ne-am luat cu discutia si am uitat sa ascultam jurnalul. Vezi ca am pierdut o parte din el, a inceput de cinci minute, spune maiorul, dupa ce-si consulta ceasul. Sa ascultam jurnalul, ca sa vada si doamna, ca toate svenurile sunt lipsite de teme.

Dar de la primele cuvinte ale speakerului, ochii tuturor se deschid mari, o greutate de plumb li se aseaza pe ceafa, ca o povara.

"In urma ultimului dat de guvernul U.R.S.S.-ului, guvernul roman a hotarat sa accepte cererea prezentata de ambasadorul Rusiei sovietice de la Bucuresti, in consecinta, Romania cedeaza Basarabia si Bucovina de Nord ..."

Cuvintele speakerului cad ca niste ciocane. Maiorul Popescu devine negru, sangele li fuge din obraji, se sprijina cu amandoua mainile de masa, are impresia ca se prabuseste. Atmosfera de voie buna, de sanatate, se risipeste ca un fum. In sala de popota falfaie nevazuta, aripa mortii.

- Prin urmare, domnule maior, spune doamna colonel Dobrota, revenindu-si cea dintai, din nefericire, svenurile au fost adevarate.

Maiaurul nu-i poate raspunde. Ceilalti ofiteri au uitat si de doamna colonel si de Dunia, si de dorintele care le torturasera o clipa simturile. In sufletele tuturor, ca un dangat de clopot, doua cuvinte suna dureros: Basarabia, Bucovina! Basarabia, Bucovina!

In ochii sublocotenentului Vraja tremura o lacrima.

- De acuma mi-am luat nadejdea de a-mi mai vedea vreo data mosia. Ne vom intoarce la Botosani unde am niste rude de ale sotului meu. V'as ruga, domnule maior, daca se poate bineinteles, sa mi se gascesca aici in sat, o camera pentru noaptea aceasta. Maina dimineata vom pleca.

- Da, doamna, negresit, reuseste maiorul sa-si desclosteze falciile. Gheorghiu! vezi de cauta la preot, o camera pentru doamna si domisoara.

- Si acuma, domnule maior, daca nu veti socoti periculoasa propunerea, puteti trimite la mosia mea niste soldati, ca sa ia de acolo, ce vor putea si ce vor crede de cuviinta. Carute, cai, vite, oi, fasoale, porumb, cartofi, grau, orz si ovaz, ma rog, ce veti putea si ce veti crede ca va este de folosinta. Nu pentru mine, ci pentru imbunatatirea hranei soldatilor. In definitiv, decat se le manance Rusii, mai bine sa le manance soldatii nostri.

Maiaurul se gandeste o clipa si ideia de a aduce ceva vite pentru imbunatatirea hranei soldatilor, care este destul de slaba, dar mai ales niste ovaz de s'ar putea lua, pentru ca sa se mai intreneze pe cat s'o putea, cai, carora li se vad coastele, i se pare tentanta. Mai sta inca putin si apoi intreaba.

- Ei, care dintre ofiteri se ofera sa mearga maine dimineata la Chirnogi?

Din prima clipa, Vraja a sarit in sus, ca impins de un ac.

- Merg eu, domnule maior.

Privirile Duniei se agata din nou de el, ca o iedera.

- Ar mai trebui totusi unul, spune maiorul. Se mai ofera cineva?

- Eu, domnule maior, se ridica Livada.

Dupa aceea se ridica cu totii, dar alegerea maiorului se opreste la cei doi care se ridicasera primii. Vor pleca deci sublocotenentul Vraja si locotenentul Livada, insotiti de cate o grupa de septesprezece soldati, cu cate o pusca mitraliera si o unitate de foc. Plecarea va avea loc in zorii zilei. Cei doi ofiteri isi vor alege din unitatile lor, soldatii pe cari li vor considera potriviti.

- Si acuma, doamna, se adreseaza maiorul doamnei colonel, multumindu-va pentru darul pe care ni-l faceti, va rugam sa ne spuneti ce ati vrea sa va aduca acesti doi bravi ofiteri, dumneavoastra. Dumneavoastra sunteti femei, si deobiceiul sufletul femeiei se ataseaza de un obiect, un lucru de care sunt legate cine stie ce amintiri de demult. Ce obiect de care va este legata inima, ati vrea sa vi se aduca?

Doamna priveste in tavan si ofteaza.

- Domnule maior, daca ar fi vorba sa mi se aduca un obiect de care mi-a legat sufletul, apoi acela ar fi mosia. Ori aceasta nu se poate. Deaceia, incaduta va rog, domnii ofiteri nu trebuie sa aduca

nimica pentru mine, sa aduca asa cum am spus, tot ceiace vor crede ca ar putea indulci pentru o clipa viata soldatilor, a acestor soldati pe care ii asteapta zile grele.

- Mamico, pianul! se aude ca un planset, alaturi de dansa, vocea Duniei.

Dar doamna Dobrota o cearta pentru copilaria ei.

- Aceasta e o copilarie, Dunia, gandeste-te ca pianul e greu, la etaj, si apoi, in zilele de grea incercare care vor veni, probabil ca nu ne vom mai simti inimile indelnate sa cante la pian.

Dunia nu mai zice nimic, dar privirile ei se mai indreapta spre sublocotenentul Vraja, care singur ar putea sa-i inteleaga strigatul inimii. Vraja sta acum drept in picioare, pe figura de copil s'a intiparit o seriozitate grava, pentru el, incepand de maine dimineata, va incepe o alta viata, o viata care nu mai este a lui, ci a tarii.

Masa se termina, femeile isi iau ramas bun de la ofiteri, sublocotenentul Gheorghiu le conduce apoi la casa preotului, maiorul da alarma, si peste o jumatate de ceas, pe sub ferestre se aud pasii grei ai soldatilor care se indrepteaza spre pozitie. Peste o alta ora, maiorul Popescu trece ca o umbra de la un capat la altul al pozitiei, pentru a-si incuraja soldatii si ofiterii.

Mayorul nu mai poate gandi nimic. Se plimba de la un capat la altul al salii de popota, trista si goala acum, lipsita de tineretea turbulenta a sublocotenentilor si locotenentilor, care-si primesc acum masa pe pozitie. Se aseaza pe un scaun, bea un pahar de vin caruia nu-i poate simti gustul, si nu se poate linisti. Iese de acolo si se indreapta spre Prut. Scoate cu privirile tufisurile in care maine-poimaine vor apare capetele soldatilor rosii, viitorii stapani ai Basarabiei. De acolo se indreapta catre partea dinapoi a pozitiei, catre linia de observatoare, si de acolo priveste peste linia serpuita a apei, peste lunca verde, argintata de frunzele cu luciu metalic al salciilor, la dealurile indepartate, noi, abia ondulate, pe care morile de vant isi ridica bratele negre catre cer. Si inima i se inmoaie ca un bulgare de ceara, iar buzele ii repeta merou: Am fost tradati, am fost tradati! De acolo revine in sala de popota, il cheama pe capitanul Rosculet, pe Trofimov si pe locotenentul Parciu. Desfac hartile, creioanele colorate marcheaza noi puncte de rezistenta, noi linii de repliere, inapoi catre munti, catre cetatea Ardealului, catre vagaunile muntilor, unde se retrageau stramosii in vremurile de restriste, ale intunecatei istorii a tarilor romanesti. Ordinele venite de la divizie sunt laconice si contradictorii, toata lumea si-a pierdut capul. Zidul de fier si otel al regelui Carol s'a prabusit ca un castel facut din carti de joc.

Si zilele sunt calde, cerul albastru si limpede, fara un petec de nor, frunzele copacilor au incremenit, nemangalate de nici o adiere de vant.

De a doua zi seara, maiorul incepe sa devina nelinistit. Au trecut patruzeci si opt de ore si nici o veste nu a venit de la cei doi ofiteri. Si Popescu se infricosseaza in fata raspunderilor posibile. A trimis ofiterii si soldatii fara aprobarea nimanui, in cazul ca sunt prinsi de Rusi, va fi tras la raspundere, prin fata ochilor ii trece Curtea martiala, prin sira spinarii ii trec fiori, sudori reci ii broboneaza templele.

- Cu a cui aprobare ai trimis ofiterii si soldatii, domnule maior? Il va intreba un maior din justitie militara.

Si eroii acestia dinapoi frontului sunt teribili, ei iti vorbesc de onoarea militara, de patriotism, de eroism, de sacrificiu, ca ei cand singuri ei ar fi depozitarii dragostei de tara, iar ofiterii de front, ofiterii din linia intaia, ca ei sunt niste tradatori.

De cand a aflat ca Basarabia trebuie cedata in patru zile, groaza i se mareste, si ate parul sburlindu-i-se in cap. Iar cand din unele avonuri, afla ca Rusii nu respecta conventia si depasesc liniile, fixate pentru a fi atinse in fiecare zi, se hotaraste sa plece in intampinarea lui Livada si a lui Vraja.

Il impartaseste hotararea lui Rosculet si acesta se declara de acord.

- Ma insotesti? intreaba maiorul.

- Da, domnule maior.

Si a doua zi dimineata, cei doi ofiteri, neinsotiti de nimeni, inarmati numai cu pistoale, trec podul de la Bivolari in Basarabia.

E Sfantul Petre si Pavel, zi de sarbatoare. Si in ziua aceasta, ca si in cele precedente, e o caldura coplesitoare, cerul e tot asa de curat si de albastru ca sineala, atmosfera tot asa de intepenita, neturburata de nici o boare de vant.

De cum trec Prutul, intra intr-o tacere impresionanta, ca intr-o taina. Soseaua e goala, dealurile acoperite de culturi, de o parte si de alta a soselii tarlalele galbene de grau se intretes cu cele verzi de porumb sau de floarea soarelui, ca niste patratele pe o imensa tabla de sah. Caili merg la pas, cei doi ofiteri sunt tacuti, cu privirile indreptate inainte, dealungul soselii, de unde ar putea sa apara primejdia. Mayorul e transpirat, isi scoate batista si-si tamponeaza fruntea si templele. Anul acesta a fost bun, culturile sunt bogate, lanurile de grau gata de secerat, sunt frumoase cum rar se intampla, lujerii de floarea soarelui sunt inalti si grosi, iar florile mari si rotunde, ca niste palarii de dansatoare spaniola.

- Ia uite, Rosculet, ce bogatie s'a facut anul acesta! intrerupe maiorul tacerea, intr'un tarziu. Si Bolsevicii vin sa ia totul deagata, batu-i-ar Dumnezeu din cer.

Rosculet clatina si el din cap. In epoca de dupa razboiu, Basarabia a fost in multi ani bantuita de seceta, s'au produs de multe ori nemulumiri din cauza aceasta, nemulumiri atatate intotdeauna de agentii comunisti, si in anul acesta cand s'a facut o recolta exceptionala, vin Rusii. Si Rosculet nu raspunde. De altfel, ce ar putea raspunde si ce ar mai putea vorbi in asemenea clipe?

Si caili inainteza mereu sub razele ascutite ca niste sulite ale soarelui. Merg vreo ora fara sa intalneasca un om, un animal, o fiinta. Se pare ca intreaga natura e atipita, adormita. Si maiorul se mira, isi inchipuia ca in zilele acestora drumurile Basarabiei vor fi pline de carute si cai, de barbati si femei, de batrani si copii, cari fug spre Prut din calea navalitorilor, ca in vremurile de bajenie, cand stramosii fugeau din calea hoardelor de Tatars. Si nu se intampla nimic din toate acestea. Soseaua e goala, lanurile goale, drumul nu trece prin nici un sat, acestea se vad pitulate printre vagauni, departe in dreapta si stanga soselii, dar si ele sunt tacute, nemiscate.

- Ce s'o fi intampland care? intreaba maiorul.

Dar nu-i vine in minte nici un raspuns. Deaceia da pintoni calului si ofiterii amandoi pornesc intr'un trap intins. In sfarsit, pe sosea, la vreun kilometru in fata lor, se vede miscand ceva.

- Ce-o fi? intreaba maiorul.

Cand se apropie vad ca nu-i decat o fetiscana de vreo treisprezece-patrusprezece ani care tine de franghie o vaca, ce paste linistita troskot de pe marginea soselii. La apropierea ofiterilor, fata isi pune mana streasina la ochi, pentru ca sa-i poata vedea mai bine. Vaca, suparata de niste muste, se smuceste si smuceste si pe fata, aceasta necajita se stropseste la ea, si apoi isi pune din nou mana la ochi. Mayorul si-a oprit calul si priveste lacom la acesta prima fiinta intalnita in marea de tacere in care au inaintat pana acum, si cauta sa descopere pe obrazul acestui copil, raspunsurile la intrebarile care-l framantasera, sa vada cum reactioneaza sufletul Basarabiei, in fata grozaviei intamplate. Si fiindca fata nu se hotaraste sau nu se pricepe sa dea buna ziua, o face el.

- Buna ziua, fetico, spune maiorul.

- Buna ziua, domnule, ii raspunde fata, privindu-l curios.

- Dar ce faci tu aici?

- Iaca, am venit sa pasc vaca.

- Si de unde esti tu?

- Din satul acela de pe coasta, raspunde fata, aratand cu mana un sat ascuns printre pomi.

- Si ce face lumea astazi in sat?

- Pai, ce se face? Sta, ca astazi ii sarbatoare, ii San Petru.

- Dar voi n'ati auzit ca vin Rusii?

- Auzit, cum sa n'auzim, ca in sat lumea numa asta vorbeste.

- Si ce aveti de gand sa faceti?

- Pai, ce sa facem? Stam, ca nu avem altceva mai bun de facut.

- Nu va pare rau ca pleaca Romanii?

Fata ezita o clipa, nestiind ce sa raspunda. Si maiorul asteapta acest raspuns cu sufletul la gura.

- De! Stiu eu ce sa spun?

- Cum nu stii ce sa spui? se enerveaza maiorul. Nu a fost bine cat au fost Romanii?

- Pai, n'o fost rau, dar o fost stamba cam scumpa.

Maiorului i se urca sangele in cap. Ca sa nu faca cine stie ce gest necugetat, isbeste cu cravasa in crupa calului si acesta svacheste in galop, starnind nori de praf. Maiorul nu-si poate veni in fire. Prin urmare, acesta este rezultatul luptei de castigare a sufletului basarabean in douazeci de ani? Taranul a vazut numai lucrurile marunte, faptul ca metrul de stamba costa atat sau atat, si nu sufletul tarii catre care nu a stiut sa se apropie si care la randul lui nu a stiut sa-si apropie sufletul basarabean. Dupa o goana nebuna, maiorul opreste din nou calul la pas. Rosculet sufla ca o locomotiva, abia a reusit sa se tina dupa fiansul, neintelegand care a fost cauza acestei goane nebune.

Si iar intra in tacere, ca intr'o apa calduta. Razele soarelui au inceput sa impunga ascutite, maiorul isi scoate sapca si-si sterge fruntea de sudoare. Si iar vad in fata lor doua forme omenesti, miscau du-se. Fiindca distanta nu e prea mare, maiorul poate sa-si dea seama ca sunt doi tineri, care cand i-au vazut, au incercat sa dispara; dar fiindca nu au avut timpul s'o faca, isi continua drumul pe spate. Cand se apropie, flacaili isi ridica palariile, dar ochii lor caute piezis, si fac impresia ca intalnirea nu le este pe plac.

- De unde suntoti, mai flacai? intreaba maiorul Popescu, dupa ce le raspunde la salut, cautand sa puna cat mai multa dulcetea in voce.

- De la Chirnogi, domnule maior, raspunde unul din ei, dar ochii lui cauta mereu nelinistiti la pistolul maiorului, ca si cum ar putea veni o primejdie.

- Chirnogi? Si-i departe satul acesta?

- Apoi nu-i asa departe. Or mai fi vreo septe-opt kilometri.

- Dar de Rusi ati auzit voi ceva? Cam pe unde sunt?

- Pai, lumea tice c'ar fi pe la Pascaeti, un sat la vreo trei zeci si cinci de kilometri.

- Si voi ce veti face, daca vin Rusii?

- Pai da, ce sa facem? Stam si-i asteptam.

- Dar nu va pare rau ca plecam noi, Romanii?

Si flacaili ezita ca si fata, sa dea raspunsul. Isi arunca unul altuia o privire furisa, apoi cel care vorbeste pana atunci, raspunde.

- Pai, daca nu pare rau, ce sa facem?

- Dar a fost bine cat au fost Romanii?

Si la aceasta intrebare, raspunsul intarzie.

- O fost, raspunde el in cele din urma, dar ...

Si flacaul se opreste din nou.

- Ei, ce e? Spune, insista maiorul.

- Pai, ne castreleau jandarii ...

De data aceasta, furia maiorului se transforma intr'o tristeta apasatoare. Isi lasa capul pe piept si calul porneste agale, maiorul uitand sa le mai puna ceva flacailor. Isi da seama ca administratie pacatoasa au avut provinciile desrobite in urma razboiului mondial, cu jandarii hoti si cruzi, cu functionari incorecti si lenosi. Si totusi, tara aceasta se reduce la aceasta bestie de jandarii, sau la functionarii cari furau, ci este tara stramosilor nostri, tara domnitorilor aprigi din trecut, domnitori cari au stapanit si Basarabia, in vremuri in care nu se vorbea de Rusi in Europa, domnitori cari s'au razboit pe aici si cari au cladit biserici si cetati, cetati ale caror urme se vad dealungul malurilor Nistrului, pe cuprinsul intregii Basarabii. Urmele trecutului au resistat anilor, traiesc, cu toate sutele de ani care se interpun, e o opera care rezista, pe cand opera noastra a celor de azi, nu rezista la prima aguditura. In aceste douazeci de ani de stapanire romaneasca in Basarabia, a fost o racila, o bubu, bubu care a staruit intre sufletele noastre si ale fratilor basarabeni si s'a ajuns la rezultatul de astazi. Si maiorul se gandeste amarat ca poate acesta nenom care era necesara, si pentru Romani, pentru a-i trezi din lenezeala in care s'au complacut douazeci de ani si pentru Basarabeni, cari vor avea ocazia sa vada ce insemneaza stapanire straina.

Peste vreo ora drumul incepe sa coboare, facand cateva serpentine largi, inconjurat de o parte si de alta de ulmi batrani, si de sus se deschide o perspectiva larga, in fundul caruia se vad un sat si un conac.

- Asta trebuie sa fie satul cucoanei, mai Rosculet, spune maiorul Mitica Popescu.

Rosculet isi pune binoculul la ochi, si dupa ce priveste indelung,

raspunde:

- Fara indoiala, acesta este, domnule maior, se vede bine in binoclu un conac boeresc, trebuie sa fie conacul doamnei colonel Dobrota.

In mijlocul satului, toata lumea e stransa pe marginea drumului si pe maidan, barbatii stau asezati sau intinsi pe iarba, mestecand seminte de floarea soarelui, iar femeile stau ceva mai la parte, cu mainile la gura. Cei doi calareti trec printre ei, maiorul le da buna ziua, satenii raspund, se uita la ei mirati, si continua sa mestece seminte. In fata primariei, grupul este mai compact, si unul dintre sateni, cu o brasarda rosie, sta in mijlocul soselii, obraznic, ca si cum are avea intentia sa opreasca trecerea ofiterilor. Calul maiorului se opreste si Mitica Popescu il priveste intrebator pe cel ce-i tine calea. Dupa figura, indraznetul pare sa fie evreu. Taranii privesc scena nepasatori. Totusi, unul se ridica in picioare si se adreseaza celui cu brasarda rosie.

- Da, da-te la o parte, domnule Bercu, sa treaca domnul maior. Ce ai cu el? Ca doar drumul nu-i al dumatiale.

Cativa dau din cap aprobator.

Si fiindca cetateanul cu profil si pistrui caracteristici nu pare sa se decida, maiorul duce mana la pistol, gest care se arata convingator, deoarece calea se elibereaza. Odata conflictul transat, maiorul le da buna ziua satenilor.

- Buna ziua, oameni buni.

- Sa traiti, domnule maior, raspund cativa.

- N'ati vazut niste soldati romani?

- Ba, am vazut, domnule maior, sunt la conacul cucoanei, da raspunsul cel care intervenise pentru eliberarea drumului.

Si maiorul trece inainte cu capitanul Rosculet, nemai avand nevoie sa intre unde este conacul, deoarece acesta se vede bine, inconjurat de brazii verzi, scaldati in soarele aprins de sfarsit de iunie.

- Dumneavoastra tot acolo va duceti? intreaba unul.

- Tot acolo, mai oameni buni, le raspunde maiorul.

Si unul cate unul, taranii se ridica si se insira dupa caili ofiterilor care patrund pe poarta mare a conacului si inaintea pe niste alei drepte, marginite de brazii si de ronduri de flori. Maiorul respira adanc, si-si mai scoate odata batista ca sa-si stearga sudoarea de pe frunte. In intampinarea lui iese locotenentul Livada. Acesta ii explica lui Mitica Popescu motivul pentru care au intarziat.

- Nu putem cobora pianul, domnule maior, e la etaj si toromacii astia nu vor sa ne imprumute nici unul o franghie, pentru a-l cobora pe fereastră.

- Si de ce n'ati lasat si voi pianul in plata Domnului?

- Pai, sa vedeti, domnule maior, eu am fost de aceiasi parere, dar sublocotenentul Vraja s'a impotrivit. El a spus ca nu se intoarce fara pian.

Maiorul se scarpina dupa ureche, incurcat.

- Si unde e Vraja acum?

- E pe inaltimile din fata, la vreo zece kilometri, cu grupa lui si cu o pusca mitraliera, ne face protectia. De acolo, are vederi intinse catre Est. Ne-a trimis vorba ca el va pleca de acolo, numai dupa sase ore de la plecarea noastra, bineinteles ca plecarea noastra trebuie sa se face cu pianul.

In timpul acesta, aleile si curtea conacului devin o mare de capete. Tot satul a patruns in curte si se apropie de ofiteri, facand un zid in jurul lor.

- De ce nu ne imprumuti ati o franghie, mai oameni buni? ii intreaba maiorul suparat. Uite e nevoie de coborat pianul cucoanei. Aveti ceva contra cucoanei, nu a fost buna cu voi?

- Ba a fost tare buna, domnule maior, Dumnezeu sa-i deie sanatate, raspunde unul dar vedeti dumneavoastra ca oamenii astia se tem, o spus domnu Bercu ca pe cei care vor da o mana de ajutor, ii va trimite la Sibiu.

Bercu a ramas in afara curtii, si in lipsa lui, oamenii prind curaj.

- Si ne parasiti, domnule maior, spune unul. Ne lasati in plata lui Dumnezeu. Amara soarta mai avem!

Maiorului i se urca un nod in gat. Fata ii devine verde ca vernicul. Ce poate sa le spuna acestor oameni, cari il privesc cu ochi

lacrimosi, cari stau cu gaturile intinse, sa auda un cuvânt de la el, el, pe care soarta l-a destinat sa fie pentru acesti oameni, cel din urma reprezentant al tarii mame, al Romaniei.

- Va voi raspunde indata, mai crestiniilor, dar acum imprumutati-ne o franghie. Care dintre dumneavoastra are una?

Dar nu raspunde nimeni, satenii se uita unul la altul, intrebatori. In cele din urma, unul isi ia inima in dinti.

- Are Ilie Ciupitu, domnule maior. Ma, Ilie, dar da, bre omule, franghia sa dea cu ea jos, mozica cucoanei. Fii bre, crestin al lui Dumnezeu, ca stii si tu cum te-o ajutat cucoana cand ai zăcut de dă-lac.

Si Ilie pleaca sa aduca franghia. Dar odata adusa, lucrul merge greu, nu sunt oameni suficienti. In fata maiorului sunt vreo zece flăcăi tineri care dupa beretele pe care le au pe cap, arata ca sunt pre-militari.

- Dar duceti-va, mai baieti, si ajutati soldatilor, le spune maiorul. Si disciplina militara ii face sa asculte.

Dupa actia, maiorul isi arunca ochii din nou asupra capetelor de tarani, care ii arunca priviri intrebatoare.

- Mai, oameni buni, le spune maiorul, nu v'am parasit, nu ne putem parasi fratii nostri. Dar vedeti voi, am fost loviti cum se spune in povestile noastre, unde-i greul voinicului. Ne gasim singuri la ora aceasta. Si Rusii, dusmanii nostri de vesacuri de la Rasarit, au prins momentul si ne-au atacat.

Mayorul se opreste o clipa. Isi da seama ca a spus "dusmanii nostri de veacuri", o fraza des intrebuintata de Vraja, in discutii de la popota.

- Si nu putem face nimica, nu ne putem bate cu ei, caci ar fi ca si cum s'ar bate un purece cu un elefant.

Mitica Popescu incepe sa se inflacaresca. Isi plimba incaodata privirile asupra marii de capete, si din ochii blanzi ai taranilor indreptați spre el, capata indemnuri noi.

- Dar oameni buni, vom reveni. Germania este astazi ocupata cu razboiul in Apus, dar in curand isi va intoarce armele spre Rasarit.

Si iar se opreste maiorul Mitica Popescu. Isi da seama ca in cele ce spune, se serveste de gandirea lui Vraja. O clipa se gandeste apoi ca ar putea fi atacat pe la spate de cineva, ca un pumnal i s'ar putea infinge intre umeri, un fior il strabate la gandul acesta, dar nu se poate opri. Oamenii acestia asteapta un cuvânt de inbarbatare de la dansul, si el se simte obligat sa li-l aduca.

- Si cu Germanii vom veni si noi. Si vom veni atunci biruitori pe plaiurile acestea, plaiuri care au fost ale noastre din mosi-stramosi, pe care s'a luptat victorios Stefan cel Mare, pe care a fost ucis Ioan Voda Cumplitul, plaiuri manase, rasuite de dusmanul acesta de moarte de la Rasarit, de dusmanul acesta hraparet, care nu se mai satura de pamant, si care nu-si mai retrage ghiara de unde si-a infipt-o.

Mayorul isi trece din nou privirea pe deasupra ascultatorilor. Ochii impasibili sau infriati pana acum, au inceput sa se aprinda la lumina.

- Dusmanii nostri au facut si fac propaganda printre Dumneavoastra, spunand ca noi Romanii am fost rai, ca ati trait rau sub stapânire romaneasca. Mai crestiniilor, se poate sa fie adevarata aceasta, dar uitati-va la mine ca sunt si eu deacuma om batran, si credeti-ma, credeti-ma pe mine, si credeti si ce spune proverbul din batrani, proverb romanesc care a fost scos din suferinta si grele incercari:

"Fie painea cat de rea,

"Tot mai buna-i in tara mea".

- Aşa-i, aşa-i, domnule maior, striga cateva voci gatuite de emotie, castigate de caldura cuvintelor maiorului.

- Aşa cum v'am mai spus, lei reia Mitica Popescu peroratiia, noi vom reveni, dumneavoastra asteptati-ne cu inima de romani, cu inima de frati, si tineti aprinsa in casele si sufletele dumneavoastra, aceasta flacara a romanismului.

- Va asteptam! Va asteptam! domnule maior, striga multimea inflăcarata. Strigatele lor au devenit un vâiet de mare infuriata.

- Sa nu ne uitati pe noi cari plecam astazi umiliti si indurerati, caci noi suntem fratii vostri, mai spune maiorul.

- Nu va uitam, nu va uitam, raspunde multimea intr'un singur glas.

- Sa traiasca Romania, tara noastra a tuturor Romanilor!

- Sa traiasca! Uraaa! ... Uraaa!

- Sa traiasca armata romana! ...

- Uraaa! ... Uraaa! ... Uraaa! ...

Ochii maiorului s'au icipaijenit de lacrimi. Isi da seama ca a vorbit contra Angliei, in contra Frantei, tara catre inima lui s'a indreptat intotdeauna cu dragoste, isi da seama, ca a vorbit exact cum ar fi vorbit si Vraja, ca a intrebuintat cuvintele pe care le-ar fi intrebuintat si el, totusi sufletul lui se simte inundat de o mare, de o imensa multumire.

In timpul acesta, pianul a fost coborat, asezat intr'o caruta, si convoiul se pune in miscare, petrecut pana la marginea satului de multime. Unele femei plang, ochii batranilor sunt si ei umezi, sufletele tuturor sunt pline de tristeta.

Mayorul Popescu si cu capitanul Rosculet merg alaturi vreme indelungata, fara sa-si spuna o vorba. In cele din urma, Rosculet, rupe tacerea.

- Daca ar fi fost Vraja de fata, v'ar fi aplaudat, domnule maior. Mayorul tace, ramane o clipa incurcat, dar apoi se hotaraste sa fie curajos.

- Mai, Rosculet, trebuie sa recunosc eu, om batran, ca tanarul acesta a avut dreptate. Am fost tradati, am fost inselati, in naia vitea noastra. Vraja are dreptate, Anglia isi urmareste intotdeauna interesele ei si numai ale ei. Am ascultat radio-ul, am citit ziarele, nu ne da nimeni nici un ajutor, nu se ridica de nicaieri nici un protest. Inteleg ca Franta nu ni-l poate da, biata Franta este astazi la pamant, ranita si ea de moarte, dar Anglia ni-l putea da. Si daca Anglia nu ne putea da un sprijin efectiv, un sprijin material, unul moral ni-l putea da. A fi fost de ajuns poate un protest al Angliei in contra atacului niselesc al bolsevichilor, ar fi fost de ajuns o nota diplomatica, prin care Anglia sa se ridice in contra acestei marsavii fara egal. Dar nu s'a produs nimic din toate acestea. Anglia ramane ceaia ce a fost totdeauna: curva Europei. In momentul de fata, in razboiul ei cu Germania, Anglia are nevoie de ajutorul Rusiei. Si in acest caz, ce interes are ea ca sa-si inrautateasca relatile cu Bolsevicii? In fond, intre mica Romania, care are dreptatea de partea ei si puterica Rusia, Anglia nu sta mult pe ganduri pentru a alege. Si iata ca suntem sacrificati.

- Prin urmare, dumneavoastra ati devenit partizanul unei actiuni militare in care Romania sa lupte alaturi de Germania in contra Rusiei? intreaba Rosculet.

- E singura cale pentru a sterge rusinea pe care o suferim acum.

- Dar daca vom fi batuti?

- Va ramane onorarea, Rosculet, onorarea pe care vom recastiga-o, stergand rusinea de acum, prin sange.

- Dar Franta? mai intreaba capitanul.

Capul maiorului se pleaca pe piept.

- Nu da, Doamne, inimii ceia ce nu aproba creierul, si mai ales nu da creierului ceia ce stasie inima, sau cam asa ceva, a spus nu stiu cine, raspunde maiorul. In situatia aceasta suntem noi acum, Rosculet. In orice caz, voi avea curajul sa-i spun ca a avut dreptate si sa-i strang mana lui Vraja, atunci cand il voi intalni. Adica, chiar asta seara.

Se lasa inscrarea, soarele se apropie de asfintit. Sublocotenentul Paul Vraja, scruteaza departarile. Pusca mitraliera e pusa in bataie pe marginea soselii, care coboara serpuind, soldatii stau cu ochii atintiti spre Rasarit, de unde, dintr'un moment in altul ar putea sa apara dusmanul.

Vraja isi cerceteaza ceasul. Cand se va intuneca bine, va pleca si el spre Prut. A primit vestea ca Livada a plecat cu carutele spre Prut, deci misiunea lui e indeplinita. Sufletul lui Vraja oscileaza ca acul nelinistit al unei busole. Si-l cerceteaza, dar nu gaseste nici un raspuns la intrebările pe care si le pune. De ce am plecat in misiunea aceasta? se intreaba el. Oare pentru ochii verzi ai Duniei? Si sublocotenentul cu obraz de copil, indeparteaza ideea aceasta. Totusi, nu se poate lamuri ce l-a determinat sa sara in sus ca impins de un resort, cand maiorul Popescu a intrebato cine se ofera sa treaca Prutul. A trecut si el prin tarea de tacere, prin linistea impresionanta si apăsătoare prin care a trecut maiorul, de la Prut si pana aici. Si intrebările pe care si le-a pus Mitica Popescu, si le-a pus

Si... nu a gasit nici un raspuns. De ce nu se misca nimeni, de ce nu fuge nimeni din calea puhoiului amenintator care vine dinspre Rasarit? s'a intrebat el. Si raspunsul ca tarantul roman e legat de pamant, e legat de brazda, nu i s'a parut satisfacator. Si aici, pe inaltimea de pe care se deschide o perspectiva larga, a stat ca un bolnav tot timpul. Lovitura acesta, pierderea Basarabiei, la care se astepta totusi, l-a prabusit. Si nici el nu face nimic, nu intreprinde nimic, cum nu face si nu intreprinde nimeni nimic, in tara romaneasca.

- Suntem un neam fara vitalitate, un neam supus pieirii, isi spune el descurajat.

Isi cerceteaza viata, isi scormoneste trecutul, si se gaseste si el tot asa de las ca si toti ceilalti. Intotdeauna a fost inflacarat, entusiast, a perorat adesea, a tinut discursuri in care a luat poze eroice, dar totul s'a marginit aici, totul a fost un eroism de parada, curajul hotararilor definitive nu l-a avut niciodata.

Sergentul Udrea trage cu sete dintr-o tigara.

- Mai stam mult, domnule sublocotenent? intreaba el, timid.

Dar Vraja nu raspunde. Isi urmareste firul gandurilor. Are impresia ca se afla intr-o mlastina, ca se cufunda cu incetul, dar ca nu face nici o miscare pentru a se salva. Si imaginea Duniei Dobrota, ii apare pentru o clipa pe ecranul mintal, cu ochii aceia verzi, cu privirile intrebatoare. Dar Vraja o alunga.

- Acuma nu este timp pentru asemenea ganduri, isi spune el.

Dealtfel, de cand se afla aici, desi a sustinut cu tarie in fata locotenentului Livada, ca sa se ia pianul cu orice pret, imaginea Duniei nu l-a turburat decat de cateva ori, si cu acela rezultat: Paul Vraja a alungat-o hotarat.

- Ce va face tara? se intreaba el.

Si raspunsul e acela, mereu acela: neant. Are impresia ca e satul de viata, ca moartea in aceste clipe ar veni ca o eliberare, ca o descatusare din lutul trupului. Si un oftat prelung ii rascoleste pieptul, cand ochii mangaie dealurile si vaila din fata lui, cu lanurile galbene de grau si verzi de porumb, cu crestele pe care morile de vant inalta bratele rugatoare si neputincioase catre cer.

- De maine nu vor mai fi ale noastre, suspina Vraja.

Ar vrea sa planga, ar vrea sa tipe, dar nu face nimic. Sta intins pe burta in grau, cu capul sprijinit in palme. Nici o iesire, nici un indemn de nicaieri. Si e tanar, asa de tanar, ca tineretea acesta il doare. Dragostea nu a ciocnit inca in portile inimii lui. Crescut in disciplina aspre legionara, inca de cand era pe bancile liceului, a scotit ca dragostea e un plumb in aripa, o piedica in calea aventurilor. Si poate va trebui sa moara, poate va veni razboiul, totul se va sfarsi, si el nu a cunoscut inca viata. Si ca dansul sunt mii, zeci de mii, sute de mii si milioane de tineri, pe intreg pamantul, cari mor sau cari vor muri in curand, fara sa fi trait bucuriile vietii. Vor muri pentru niste idei care in fond sunt toate niste speculatii, scornite si difuzate de oameni cari si-au trait si-si traiesc viata din plin, si cari in momentele grele stau departe de pericol, care nu aud fluieratul gloantelor si geamatul obuzelor.

- E o oroare razboiul acesta! murmura Vraja.

Si iar ii alearga privirile dealungul lanurilor de grau care se leagana ca niste valuri, la auflarea unui vantisor care s'a starnit in faptul inserarii. Si iar ii vine in minte pierderea Basarabiei si inima i se strange din nou, ca strapunsa de un pumnal.

- Ce de ganduri contradictorii imi rascoleste creierul! isi spune Vraja.

Si se gandeste atunci ca pentru lanurile acestea de grau, pentru dealurile cu mori de vant pe creste, pentru satele pitulate in vai, pentru Basarabia, nu este decat o singura iesire: aceea de a muri. A luat un fir verde de iarba si il striveste intre dinti. Isi lipeste urechea de pamant pentru ca sa-i simta rasuflarea, pamantul acesta al Basarabiei care maine nu va mai fi al nostru. Isi scoate porttigaretul si-si aprinde o tigara. Soarele a trecut jumătate dupa orizont. Inainte de a se duce la culcare, mai arunca o privire rosie, obsita... Greierii au inceput sa-si acorde instrumentele. Un popandau a iesit din grau, s'a oprit pe marginea drumului, se ridica in doua picioare, le arunca o privire mirata, si apoi trece de partea cealalta a drumului, in fuga. Vraja il priveste absent.

Dar tacerea e ranita de un agomot surd de motoare. Privirile se

ridica toate, nelinistite catre cer.

- Avioane, domnule sublocotenent, tipa sergentul Udrea.

Vraja le priveste si el cu interes. Soldatii incep sa le numere.. Unu... doua, trei... noua... zece!...

- O escadrila, isi spune Vraja. Unde vor fi mergand?

Dar din pantecele avioanelor au inceput sa se desprinda niste umbrele mari, albe, care lucesc in lumina bolnava a Apusului.

- Parasutisti! isi spune sublocotenentul Vraja, infricosat.

Sergentul Udrea si ceilalti soldati se uita intrebatori spre el. Umbrelele albe se leagana in vazduh, plutesc gratiase si apoi se depun pe pamant. Din ele se desprind umbre, care se grupeaza in drum. Cateva au cazut la vreo trei sute de metri de ei. Vraja ar fi putut deschide focul, dar se gandeste ca sacrificiul ar fi inutil. Campul, in dreapta si in stanga, inainte si inapoi, e plin de parasutisti. Sunt inconjurati. Nu mai e nimic de facut. Si imaginea fugara a Duniei, isi flutura iarasi privirile intrebatoare pe dinaintea ochilor lui. Vraja e linistit acuma, de o liniste neverosimila. Nu se intreaba ce se intampla si ce va urma. Ca si ceilalti, se uita la umbrele care acuma se indreapta spre ei, si la umbrelele care se mai leagana inca in vazduh. Prin grau, inaintea vreo zece parasutisti, cu pistoalele mitraliera intinse. Au fost descoperiti. Inapoi, la vreo trei sute de metri, o pusca mitraliera e pusa in bataie.

- Ce facem, domnule sublocotenent? intreaba sergentul Udrea, cu templele svacnind, cu degetul pe tragaci. Tragem?

- Nu, Udrea, e zadarnic. Suntem inconjurati. Si apoi, ordinul guvernului nostru ne interzice sa tragem.

Vraja isi simte gura uscata.

Parasutistii au ajuns la o suta de metri.

- Predaiti! tipa unul.

Vraja tresare. Vocea care a strigat, e a unei femei.

- Rusoaiice! suspina el.

Si privirile ii cauta lacome, pentru a descoperi pe Rusoaiicele lui Tolstoi, sau pe Rusoaiicea lui Gib Mihaiescu. Dar Vraja ramane desamagit. Rusoaiicele din fata lui, cu pistoalele mitraliera intinse, cu privirile aspre, salbatacite, cu parul incalzit, cu obrajii murdari de praf, cu haine groase, cazone, nu au nimic din Rusoaiicele pe care le descoperise in romane, in noptile lungi de lectura interzisa, pe patul tare al internatului de la Iasi.

- Predaiti! mai striga una, cand ajunge la cinci metri.

Paul Vraja nu face nici o miscare. Le priveste ca hipnotizat, pe ele si pistoalele mitraliera indreptate spre dansul. Cand ajunge la doi metri, Rusoaiicea se repede spre epoletii lui. Si Vraja se simte scuturat de un fior. Mana se indreapta cu iuteala fulgerului, spre tocul pistolului. Dar mana nu face miscarea decat pana la jumătate. La gura pistolului mitraliera, s'a aprins o lumina, in Apusul insangerat. Un rapait scurt si Paul Vraja se prabuseste in grau. Sangele incepe sa galgaie si inroieste surul galben al graului. Privirile i se inpaianjenesco.

- Oare a ajuns pianul la Prut? ii strabate moale un gand creierul, se mai strange odata ca un arc, si apoi ramane intepenit.

P O E Z I I

de
AL. PETRU-SILISTREANU

VUIE ...

Vuie ...
Vuie prin sânge,
sierul bătut în cuie.
Câinii urlă
odată cu clopotele din turlă.
Si când lumea plânge,
atunci luna s'apleacă
să ştie,

să vadă,
cine pleacă
spre veşnicie ...
Când vuie ... vuie pământul
de-atâtea sicrie bătute'n cuie...
de-atâtea toamne,
de-atâtea frunze galbene,
de-atâtea lacrimi de mame ...

(Din volumul: "Zădărnice")

PLOUĂ

Plouă, plouă ...
 Ploaia des se cerne,
 peste culmi eterne
 Plouă, plouă ...

Norii grei se scurg
 printre stânci de piatră,
 Lut slăbit de vregm
 Unde-i a ta vatră? ...

PENTRU SALAHORII CULTURII

de
 EUGEN REIGIS

Cu cateva luni inainte de izbucnirea celui de-al doilea razboiu mondial, am vorbit la o sezoare a "ateneelor populare" din Bucuresti. Am facut o scurta profesiune de credinta a carei tema se poate reduce la aceasta formula: "scriitorul, un salahor al culturii".

Pe atunci, sub apasarea evenimentelor social-politice, manutorii condeiului, slujitorii gandirii libere si ai artei s'au pomenit izolat, inlaturati - inca dela primele legiuri dictionare si rasiale din modestele lor situatii, incercuati de vidul stagnarii si chinuti apoi de nevoile zilnice. Ei s'au apropiat totusi unii de altii si au recunoscut in sfarsit un adevar vechiu cat lumea: "unirea face putere". Astfel, acei cari mergeau fiecare pe cararea sa trudnica, adesea fara a se cunaste personal, si-au strans randurile. Mai presus de mica flamura a idealului individual, au zarit fluturand, in lumina de staruie peste veacuri, faldurile stravezii ale culturii omenesti, fiecare popor isi are acolo dunga, colorata, mai lata sau mai ingusta, insa armonizata in acea sinteza spirituala care biruie la urma iuresul intunecului - al norilor ignorantei, urii si violentei ucigatoare.

Profesiunea mea de credinta a parut totusi, unora, inactuala. Am raspuns ca timpul va dovedi cat de permanenta este datoria actiunii culturale, pentru scriitori, mai ales pentru scriitorii persecutati - oricare ar fi "motivele" si oriunde s'ar afla ei. In adevar, astazi, la fel ca in anii 1939-44, cand norii cei negrii si-au descarcat fulgerele asupra tuturor popoarelor, asupra culturii europene si universale, trebuie sa ne incordam din noi puterile - si sa reinaltam fiecare facia noastra, sa ne adunam iarasi, ca sa sporim lumina, sa ne intarim nadejdile si sa potolim acea foame de invatatura care, pentru noi, este tot atat de tenace si chinuitoare ca si foamea care isi cere painea de toate zilele. Noi ramnem, oricare ar fi furtunile istoriei, oriunde ne-ar purta vicisitudinile politice, mostenitorii premergatorilor nostri, pastratorii valorilor etice si estetice, din tara si de pretutindeni unde credinciosii culturii au servit idealurile de totdeauna ale omenirii.

Ganditori, poeti, artisti - umili mestesugari ai scrisului, oriunde ar fi crezul nostru individual, noi suntem tributarii intelepciunii, poeziei si artei marilor nostri inaintasi. Fie ca ne exprimam in limba tarii natale sau intr-o limba de circulatie mondiala, fie ca venim dintr'un targisor pierdut in lancezeala reveriei, sau din valmasagul trepidant al unei Capitale, - fie ca avem fiecare alta pozitie sociala, alta "ideologie" nationala, politica sau sociala, noi suntem vrand-nevrand, oriunde ne-am afla, solidari si unitari in nepieritoarea imparatie a Spiritului creator.

La aceasta realitate morala si intelectuala, fiecare popor a contribuit, cu putintele sale originale, intr-o masura mai mica sau mai mare. Solidaritatea, sub semnul planetar al culturii, ni se impune mai cu seama in vremuri de restricate - in tara sau in pribegie - cand lupata ce-o avem de dus necontenit pentru existenta noastra fizica si pentru nazuintele noastre comune este atat de cumplita, in durerea si - de ce n'am spune-o? - in absurditatea ei de necrezut.

Pentru unele inghebari nationale, "unificarea" se face in mod fortat, pentru o generatie sau doua, sub steagul egoismului brutal, al urii de rasa sau de clasa, al violentei monopolizate de partide politice. Un adevarat popor cultural nu se poate mentine ca atare decat prin "armele vii" ale Spiritului - ale culturii supranationale care, prin insasi natura sa, este pasnica si creatoare. Un popor staruie in istoria lumii cate vreme isi pastreaza valorile etice, artistice, stiintifice, adaugand la ele realizările fiecarei generatii.

Aceasta este explicatia dintai a acelui fapt pe care unii savanti, cari au cercetat "cimitirile" istoriei, il considera ca un miracol: - permanenta popoarelor mici intr-o lume bantuita de uraganele obscurantismului, ale rasismului si razboiului imperialist. Aceasta explica de ce unele tarisore europene, mai vechi sau mai noi, se afla in fruntea civilizatiei: - pentruca au stiut sa renunte in cele din urma la practica intolerantei si violentei. Iar acel care este convins, ca autorul acestor randuri, de unitatea genului uman - in ciuda desmintirilor momentane, - de realitatea acelui "organism al omenirii", care se desvolta numai prin ratiune si iubire, prin libertate si fratie, acela nu poate ignora inaltele invataturi ce se gasesc in toate Bibliile vechilor religii, precum si in operele artistilor si invatatilor de pretutindeni, din trecut si din zilele noastre.

In acest sens inteleg o adevarata renastere, care nu-i decat o "schimbare a mentalitatii", mai cu seama la generatiile tinere, la care fratii cari au debutat nu de mult in arenele sociale si culturale - ei se cred atat de bataiosi si intransigenti. Ei isi vor da repede seama ca lumea n'a inceput cu dansii!

Ma grabesc sa recunosc ca acei cari abia au intrat in valmasagul social pot aduce cu ei prospectimea si farmecul iluziilor, adierea sperantelor, a biruintelor de maine. Unii dintre voi, cei tineri, vor ca pe peste noi, inaintasii cari incepem sa ne numaram cu deceniile anii si operele. Dar tocmai aceasta ne consoleaza: ca luminile culturale vor fi purtate dupa noi de alte maini, cutezatoare si ferme - si ca ceea ce am visat noi, cei "vechi", se va infaptui intr-o atmosfera mai prielnică ... Intr-o atmosfera morala, in care Cuvantul va fi totodata fapta si duh, iar purtatorii lui vor fi oameni liberi, vestitori ai inoirii intelectuale si sufletesti a individului, a poporului sau si a umanitatii.

Iata deci, inainte de toate, ne trebuie lumina, mai multe lumina a constiintei active, pentru a infrange mizeria materiala si tentatiile desnadejdii nimicitoare, in care se sbat deopotriiva singuratecii visionari si multimele manate de aventurieri spre abatoarele razboiului sau ale revolutiei. Un om luminat rezista mai bine valurilor de ura, ce se napustesc cu atata oarba inversunare, in incasarea egoismelor sovine si demagogiilor politice.

Ca om, inteleg sa lucrez mai departe cu uneltele mele de faurar al Cuvantului, fara a-mi precupa puterile si fara a infrana elanurile altora cu vana dialectica. Deprins cu disciplina liber acceptata - pe care si-o insuseste acel care vede si simte lucrurile si viata sub "specie aeternitatis" - lucrez oriunde, cum am lucrat vreme indelungata, dincolo de steagurile amagitoare ale partidelor, dincolo de lozinci trecatoare, - insa pentru ceea ce este permanent, deasupra oribilului razboiu al clanurilor si imperialismelor, deasupra taberelor politice sau religioase, deasupra "ideologiilor" ucigase. Lucrez pentru omul din mine insumi, din noi toti, pentru omul din tara si din toate continentele, de orice neam ar fi el - pentru mai multa dreptate, pentru libertate creatoare si pentru frateasca omenie.

Acesta e intreitul inteles al Pacii spre care ravnim, pentru care trebuie sa ne straduim fara ragaz, oriunde ne-ar arunca "furtunile soartei". In fluxul si refluxul acestor valuri, cine isi pastreaza controlul de gravitate al constiintei sale personale, isi pastreaza si ultima sansa de mantuire: - aceea a regasirii de sine si a reintoarcerii la radacinile si izvoarele natale ...

Ca "salahor al Culturii", la fel ca in grovedania rostita la un Ateneu din Bucuresti, repet si acum aceste ganduri, aici, in popasul meu din Montevideo, langa apele tulburi ale La Platel. Le repet pentru cativa scriitori de slova romaneasca - si cari s'au intalnit in tara vecina, la Rio de Janeiro (la o aruncatura de bat, cum se zice!), in preajma unei reviste literare "tiparita" la mimeograf. Oare nu ni se pare ca asemenea reviste in exil sunt ca plutele de salvare, inghebate din epavele corabiei - insa destul de cuprinzatoare si de rezistente, pentru a purta pe argonautii hotariti, spre limanul visului si destinului lor?

LE MONOLOGUE DE JUDAS

de
STEFAN ION GHEORGHE

"Il a l'air de marcher dans une colonne de bronze".
(Léon Bloy "Le salut par les Juifs")

Et toutefois Judas a baisé le Seigneur. Et ce baiser, par lequel il se reconnaît comme apôtre, ce baiser devient la garantie de sa mort atroce. Ce baiser est pour lui la délivrance, ce baiser lui garantit la misérable croix du désespoir. Ce baiser est son seul repentir, ce baiser mensonger mais, - tout de même, un baiser ...

"Maître, dit ce baiser, je suis un de tes apôtres". Et c'est vrai. Et Jésus même ne peut le nier. Il est l'apôtre qui l'a trahi, mais il est Son Apôtre.

"Je t'ai vendu, dit ce baiser, parce que Tu es pour moi le Sang que tu dois verser sur la Croix. Tu nous l'as promis ce Sang, parce que tu as dit que tu es pour nous le Corps et le Sang. Et le Sang, c'est cet argent, ces trente deniers, avec lesquels je vais maintenant acheter cette terre pour ma réjouissance, car cette terre que je vais acheter, c'est ton Corps.

Tu nous a promis le Sang que tu vas verser pour nous sur la Croix. Voilà, je n'ai fait qu'accomplir ton vœu.

Ainsi je te donne cette Croix, car c'est notre coutume, tu le sais, de crucifier ceux qui nous dérobent notre argent, notre propre sang. Et tu l'as voulu aussi, car tu aimes le pauvre et tu n'aimes pas le riche.

Voilà, je te donne la Croix du voleur et la Croix du pauvre, aussi, les deux Croix, et je vais te crucifier entre les deux voleurs, comme un voleur, et comme le roi de ces pauvres que nous sommes nous-mêmes, comme le plus grand pauvre. Parce qu'être voleur et pauvre en même temps, c'est la pauvreté couronnée, car ce que le voleur prend au riche, il le donne et le doit donner immédiatement au pauvre pour rester plus pauvre même que celui-ci. Et ainsi le voleur devient le roi des pauvres.

Donc, tu vas porter cette double Croix que te donne le riche que tu as dépossédé et la Croix que te donne le pauvre de qui tu as osé faire un riche et qui maintenant se venge et te retourne de lui-même l'argent. Ils ne savent pas, ce riche et ce pauvre, qu'ils sont eux-mêmes crucifiés avec toi, à ta droite et à ta gauche, et que la seule différence entre eux c'est que l'un connaît sa pauvreté, il est conscient de sa Misère, de sa Croix, et que l'autre, qui t'insulte, ne l'est pas.

Ainsi, parle par ce baiser Judas, je suis ton suprême destin: ton couronnement qui est le couronnement du Pauvre. Je suis la Justice que je t'ai donnée par la Croix, pour ta Gloire, ici sur la terre. Car cette gloire, je l'ai aimée avant tout. C'est ta gloire à l'entrée dans Jérusalem, au Dimanche des Rameaux, quand tu es venu aussi pour les pauvres. Et celui qui te portait et ne le savait pas c'était le riche, la richesse du pauvre, l'anon.

Aujourd'hui ce riche qui embrasse tout le monde, qui ainsi reste toujours avec ses bras étendus, cette richesse du pauvre, qui dans la pauvreté même donne son miraculeux superflu, c'est la Croix. Cette Croix, tu l'as donnée à mon peuple depuis Moïse. Maintenant, je te retourne cette Croix, dont tu nous a gratifiés et ainsi je te restitue ta Gloire, que tu nous a donnée.

Et voilà, tu n'es pas seul maintenant. Ils vont te crucifier maintenant, mais ils ne sont que des adorables meurtriers, d'autres larrons qui ne savent pas ce qu'ils font.

Mais, moi, je suis le seul qui le sait, car moi seul je connais le signe de ta Gloire et moi seul je te connais dans ta Gloire. Moi, seul, j'ai su que ta gloire appartient à tout le monde et je t'ai

donné ainsi la possibilité d'être resplendissant, dans l'humilité de ta Gloire, pour tout le monde. Voilà, j'ai tenu la clef du Salut de ce monde dans mes mains et je t'ai donné la clef en restant moi-même ainsi pauvre; - qu'est l'argent pour acheter une terre quand j'ai eu toute la terre dans mes mains?

Et quand je me suis vu si pauvre, car cette terre, c'était l'image de ma pauvreté, je me suis haï pour toujours, cet achat étant irréversible et j'ai désespéré jusqu'au point de ne pas voir d'autre issue que le suicide.

Et c'est la croix elle-même que j'ai édue pour moi, cette croix renversée, et qui au lieu de ses bras portait l'image de l'irrémédiable limitation que j'ai subie, le cercle, la croix de l'Égypte, la Croix qui se consume en accomplissant les menaces de Dieu, cette croix qui devait m'étrangler.

Voilà mon sacrifice, Rabbi. Il a garanti plus tard l'envoi du Saint Esprit à la terre, à tous les habitants de la terre. Et ainsi Toi et les hommes, Ton Église et les peuples, eux tous, ils ne sont maintenant plus seuls. Ils marchent ensemble avec ta Croix, dans le déroulement de l'Apocalypse vers la Rédemption.

Car c'est moi qui leur ai apporté la Rédemption, c'est moi. Ton Apôtre, et c'est pourquoi je t'ai baisé, pour que Tu me reconnaises aussi par ce baiser.

VĂ PLAC CIREȘELE?

de
VIRGIL HENRI STAHL

Kilometrul 63.

Piatra alba se îndepărta cu pași regulați și obosiți și continua să se departeze, până ce întorsese capul. Din nou șoseaua se întindea în fata mea, serpuind către orizont, acoperită de fină și ireală o glindă a vaporilor stravezii, care se ridicau din asfalt.

E o bună bucată de timp, decând pașii mei rasuna pe șoselele Europei. Trei ani, două luni, și ... Dar ce importantă are timpul? Un secol sau o zi, e același lucru. E trecutul, amintirea. Și pentru mine, toate amintirile sunt frumoase. Am acest dar dela natură; să prefac în memorie - toate amintirile în poezie, urate sau frumoase. Această face parte din firea mea de vagabond, să iubesc și să regret drumurile, pe care picioarele mele le-au batătorit. Dacă n'ar fi așa, de ce-as vagabonda? Și acum, gândește: vreau mai manca dare într-o zi cireșe verzi, pe drumul spre Buda-Pesta?

Nu știu. Poate că da, dacă înelul păturilor care innabusec cu verdele lor dușmanos și de neștrăbătut, mă vor lăsa; dacă lenesul și murdarul Amazonas, care acopera orașul cu duhoarea sa ecuatorială mă va lăsa; natura este aliată aci cu morala burgheză, obligându-te să te oprești din drum, cazând obosit în tabiet și uitare. Și soarele, soarele care strangulează elanurile, care corupe izbucnirea dorințelor. Mă multumesc să mă învârtesc în cerc, mereu în cerc, și să nopț-te, pe nu știu ce turnanta; o dăbrinta ascunsă, pe care creierul meu nu este în stare să o fixeze. Poate că e setea ființei mele, de-a auzi rasunând din nou leit-motivul unei vieți; ritmul pașilor mei.

Șoseaua spre Buda-Pesta. Avenea batista făcută dintr-o camasă ruptă, de care mai atârna un mic nasture, pe care l-am pastrat încă mult timp, ca pe un fetiș. Am pierdut acel nasture la Viena. Cum spun neam, mergeam de o zi întreagă, fără întrerupere, ca unul care stia că mai are cale lungă de mers. În stanga și în dreapta mea, se întindea peisagiul unguresc. Ici-colo, departate prin geometria terenurilor arate, spateau, ca baze de verdeață, fermele albe ale tărănilor cu nelipsita ramă albă a ferestrelor, cu nelipsitul cos cu cuibul de barză, cu nelipsitul patrat de arbori împrejmuitori. O fantană cu cumpană, un patul pentru grâne, grajdul - și asta e tot.

Îmi pusesem batista udă de sudare pe frunte, ca să mă apar de soare. Dar asta putea cel mult să mă ferească de insolatie, și nu putea să-mi astampere foamea. Două săptămâni în sir, mancaseram numai ci-

rese-verzi; ci Reese bune, fara indoiala, daca le-as mai fi lasat la locul lor inca o vreme. Ar fi devenit stralucitoare, apoi s'ar fi vapsit pe amandoua partile cu putin rosu, ca o fata de copil, si la urma ar fi putut sa devina rosii de tot, mari, gata sa plesneasca in pielea lor devenita neincapatoare. Dar imi era foame si le mancaseram verzi, fara sa astept sa se coaca. Si asta, timp de doua saptamani. Mici si meschine in nemulumirea lor. Ca sa-mi mint stomacul, scot din buzunarul meu putina mahorca, pe care o cumparasem pe o camasa in inchisoare, si incep s'o mestec. Ce amara era mahorca asta din inchisoare. Imi ardea gatlejul. Dezolat, o scuipai si ea cazu pe pantaloniul meu, si unicul lucru pe care gasii sa-l spun, este: merde! Si acest cuvnt magic ma multumeste pe deplin. Cred chiar ca am repetat cuvntul de mai multe ori, pana ce-am uitat de gustul mahorcii. Cum te usureaza o injuratura de odinioara ...

La stanga mea trecu un car cu boi, incarcata de balegar fumegand, leganandu-se lenes si ridicand un nor de praf. Boii se leganau la stanga, se leganau la dreapta ...

Imi adusesem aminte, ca in Ungaria lumea se saluta, spunand, Jonapot kivanok! Dar nu ma putusem convinge de nevoia, sa strig oricui: jonapot kivanok! Nu, trebuia sa pastrez asta pentru cazurile mai importante, ca de pilda pentru o bucata de paine sau pentru slanina, sau pentru amandoua - lucru care se intampla destul de rar.

Omul continua se priveasca bovin intre coarnele semenilor sai si atinse cu biciul pe cel din dreapta. Dar boii continuara sa se lege la stanga, sa se lege la dreapta ...

Intr'adevar, cu greu numai puteam sa-mi folosesc vocabularul maghiar. Speram sa pot trage maximum de folos, din putinul ce-l stiam... "Jonapot kivanok", "kösönöm", "kenjer", "kezeit csokolom", "igen", "nem" - adica buna ziua, multumesc, paine, sarut mainile, (si acesta era punctul meu de rezistentă), da si nu. Pentru restul nevoilor, ma aranjam cu mimica si pantomima, in care devenisem expert. Alta data mi se spune mie "kezeit csokolom", acolo in munti, unde aveam o vila ... dar asta e o alta poveste. Aceasta formula magica era punctul culminant al repertoriului meu. Nu se spune in fiecare zi tarancelor secaturite de lucru si de copii, va sarut mainile! Din partea lor, prin urmare, asteptam cea mai buna primire.

O casa mica a aparut la marginea saselei, stereotipa, cum o stiți. Fumul iesea in zigzag perfect, dar se termina, risipindu-se ca orice fum. Pe acoperis, o barza in picioare, batea ritmul din cioc puilor ei, care scoteau ciocurile lor mari, printr'o crapatura a cosului. Barza obosi sa faca pe spaniola, lucru in care reusesa mai rau decat o englezoaica, si se ridica, din doua largi si melancolice batai de aripa, lasand sa-i atarne picioarele, ca niste lucruri inutile si ridicule.

Imi sprijinii coatele pe marginea putreda a unei porti, sustinuta cu bucati de sfoara. La primul meu strigat de "ehi", un caine galben, daca vi-l puteti inchipui, plin de bucati de lana pe corp, iesi de la umbra in care dormita, urmarit de un intepator roi demuste plictisitoare ca regretele, si incepu sa latre sgomotos, dar cu o manie prefacuta, ca si cum trebuia doar sa-si faca datoria, inainte de a se intoarce sa respire la umbra. De indata ce se linisti, al doilea strigat al meu il scoase din stupoarea si indiferenta sa fata de mine, si-l facu sa porneasca iar la atac. De data aceasta, se strecura printr'o gaura a gardului, pe sosea, si ma ataca pela spate. Dar cum stiam ca un caine care latra, nu musca, ii raspunsei cu o nepasare la fel de suverana cu aceea pe care mi-o aratase el. Astfel ma puneam pe picior de egalitate cu el, lucru pe care cu greu il putu intelege.

Un geam se deschise, si capul umflat al unei femei batrane ma privi suparat. Imi striga ceva in limba ei, care pentru mine era chinezeasca.

"Kezeit csokolom", zisei eu facand un compliment.

Din nou, chinezeasca.

"Kezeit csokolom", "kenier, kenier" - si intovarasi cuvintele cu o mimica schematica. Imi lovi burta cu mainile, si facui cateva strambaturi de foame. Tinuta mea pare sa fie convingatoare, si femeia ma privi interesata dar facu un semn negativ cu capul, vrand sa inchida geamul. Vazandu-ma insistand, imi arata amandoua mainile, cu degetele rasfirate in evantai, si striga: "romani, iugoslavi, bulgari" ...

Intelesesem, ca venisem prea tarziu. Alti trecusera inaintea mea, sa-si cersescapaina cea de toate zilele. "Painea noastra cea

de toate zilele, da-ne-o noua astazi" apoi, in numele tatalui si amin - la urma.

Amin pentru paine, pentruca in ceea ce privea ci Reesele ma aranjam singur, mai bine decat bunul Dumnezeu. Painea era deja catolicizata, adica era reglementata, dar ci Reesele erau pagane, si dracul nu cerea formule.

Casa isi reluase aerul de casa maghiara cu ferestrele inchise. Ii pisa glasurilor trezi cainele, dusmanul meu personal, care incepu sa latre mai putin convins decat inainte, si latrand, vocea i se destinse intr'o nota inalta si atat de falsa, incat tacu, linistindu-se.

Pasii mei lovira din nou asfaltul.

Imi era grozav de foame. Teribil. Nu puteam sa mananc ci Reese inainte de zori, inainte de cantatul cocosilor, ca sa nu goneasca dracul, stapanul ci Reeseilor. Nu mai puteam sa astept pana maine dimineata. Imi era foame. Ca si-mi omor timpul, incepu sa ma gandesc la feluri de mancare. Gustari, pranzuri, cina: intre doua feluri, luam cate un aperitiv, prajituri, bomboane si alte fiescuri. Imi inchipui o masa incarcata cu mii de mancaruri din cele mai diverse. Aveam de toate: aperitive, mancaruri, deserturi, fructe. Ajuns aici, ci Reesele se arata in fata ochilor mei, rosii, mari, gata sa crape in pielea lor.

Simtii un nod, un nod adevarat in gatlej si imediat dupa aceea, nevoia sa ma duc sa ma ascund dupa o tufa. Cat mai iute ... Blestamate ci Reese!

Simteam dureri mari. Ma simteam strabatut de o unda de otet, care-mi golea capul si muschii. Eram gata sa lesin si soseaua acoperita de frunze se tulbura in fata ochilor mei.

Cat timp am ramas asa, inconscient? Poate ca o vechnicie, poate ca o clipa. Dar ce importanta are timpul, va intreb din nou? Totul este nu mai amintire, si amintirile sunt frumoase.

In plina viteza, un camion trecu huriind pe soseaua pustie, Venea din dreapta, si mergea spre stanga. Asta nu avea importanta. Altceva imi dadu fiori. Vazusem bine mitraliera asezata in pozitie de tragere, pe cabina soferului, si politaii in picioare, pe scara. Un camion al politiei. Se spunea ca in fiecare zi, aresteaza zeci de emigranti. "Emigranti" este un termen civilizat - pentru cuvntul refugiat. E simplu: cand emigrezi undeva, te refugiezi de undeva, dar lumea gaseste ca termenul emigrant este mai decent. Dar de asta nici nu ma sinchiesc, eu nu sunt decat un vagabond!

Si-mi spuneam: traiasca ci Reesele! Fara ele nu as putea sa am pantecarita asta, si fara ele, politaii m'ar fi arestat, ca pe un simplu emigrant. Traiasca ci Reesele, si ma dusel sub un copac, intr'un mic luminis cu iarba, pe care pasteau vacile. "muuuuuu, muuuuuu", faceau ele.

Asezai mainile sub cap, privind cerul. Umbra ma acoperea cu deasa ei racoare, si cerul albastru era incarcata cu nouri albi si vaporosi, care se agatau in ramurile copacului si - minune - trecesu fara sa se rupe. Cateva randunele sfasiara azurul cu sborul lor si umplura cristallul cerului cu strigatele lor limpezi, care se pierdeau deasupra verdeții. Inchisei ochii, si incepu sa visez.

Visasem atatea nasbatii! Visasem ca eram la munte, in cealalta poveste, inainte de marca fara sa a emigratii. Ca sa ma simt mai bine, sau poate din lene, adunasem in jurul meu tot ce aveau in casa de acolo. Astfel, era usor sa ma bucur dintr'odata, fara sa deplasez visul in alt obisitor. Acolo, brazii trebuie sa fie parfumati, ca de obicei, si de asta ma inchipuiam cu iubitele mele la plimbare. O sarutam pe una, apoi o goneam din memorie, si alegeam alta. Dupa ce ispravii cu iubitele, parasi vila, plecand la o excursie cu skiurile. Terminand-o, plecai la Bucuresti, dar aci amintirile fura mai tari decat inchipuirea mea, si ma trezii cu pumnii stransi. Crispati.

Ce neliniste simteam in clipa asta. O neliniste care ma puse de indata pe picioare. Dar picioarele imi erau moi. Eram in genunchi, cand imi dadui seama, ca nu pot sa continui asa miiile de kilometri care ma desparteau inca de libertatea mea. Libertate pentru mine era egal cu Viena, unde am ajuns intr'adevar intr'o zi, si unde am pierdut nasturele pe care il foloseam ca fofis.

Cand ma trezii din nou la realitate, picioarele mele bateau asfaltul saselei. Viata incepuse din nou, si din nou eram multumit. Aveam o tinta: Viena. Era la fel de buna ca oricare alta tinta. Poate mai buna ca altele. Nu stiu. Azi regret si Viena. E un oras frumos, strabatut de Dunare si toate fetele au cap de papuse. Acolo am cunoscut-o pe

OBSESI E

lui Nae Cantonieru, amintire.

Se scutură din noi primăveri,
Ne plâng cu jale merii și cireșii'n floare
Ne ducem cu ploile, cu vânturile, cu frunzele moarte de palmieri
Visând căsuțele cu busuioc în grindă, dalbe'n soare.

De arșite cumplite bananierii se'ndură
Sub spadale lor late și verzi de clorofilă
Să ne primească morți, cu limba dură ...
Se vede că și lor, pe-aici, de noi li-i milă.

Din stele amintirea-o să ne'mbete
Cu doruri, munți de cremene sub neguri;
Ne zăbovesc în suflet amurguri violete,
Ne'mbrățișează anii, ca pătimase verguri.

Prin codrul meu din suflet fug zefiri,
Năluci mă fugăresc, vor să mă prindă,
Mă'nlanțuiesc salbatic iriași și trandafiri,
Garcafe și mușcatele-mi din tindă.

Murind încet, un dor pribeag mă poartă
Spre-un orașel cu uliți norocoase,
Cu turci cu fes, cu babe pe la poartă,
Cu câini și cu fecioare ofticoase,

Cu drumuri mucedate și radiare,
Ce toate duc spre câte-un țintirim,
Cu tei și plop tremurători în soare
Psalmind litanii când murim.

C'un port mărunț la Dunărea albastră,
Cu luntrii, cu caiace și c'un ceam,
C'o casă mică și cu flori în glastră,
C'o blondă, care stă mereu la geam.

.....

Se scutură din noi primăveri,
Ne plâng cu jale merii și cu cireșii'n floare,
Ne ducem cu ploile, cu vânturile, cu frunzele moarte de palmieri,
Visând căsuțele cu busuioc în grindă, dalbe'n soare.

27 Noembrie 1951

NICULAE CANTONIERU !

Vremuri de aur ale provinciei literare, unde suntați ?...
Il văd și azi pe bietul Cantonieru, unul dintre pionieri
epocii eroice, alături de Mihail Chirnoagă și Aurel Marin,
scotând - cu sânge și jertfe - revista "Frize" și cule-
gerea sa de nuvele "Intâmplări omenesti", apărută în 1933
la Brasov, în tipografia "Soimii Carpatilor".
- Nicolae Cantonieru, ești prezent !...

Stefan Baciu

I D E I O A M E N I F A P T E

LA ZIUA UNIRII PRINCIPATELOR

Incet, incet, uitam marile evenimente istorice si departe de Ta-
ra le simtim cum se furiseaza din sufletele noastre obsedate de alte
"chestiuni mai importante" ...

Toate jertfa seculara facuta cu constiinta deplina, toate luptele
inegale duse cu dusmanii mari ai neamului romanesc, mortii, franti pe
roate sau arsi de vii, incununati cu cunune de fier ros, sfasiati de
camile sau tradati si decapitati, mortii mai aproape de zilele noastre
miselnic stransi de gat si svarliti in gropi fara cruce la capatai, toa-
te jertfele acestea si celelalte de pe stepele salbatice rasaritene,
dela cei impuscati din spate pana la cei ce-si sculpa plamanii in car-
bunariile rusesti ori se sfarsesc la munca infioratoare a canalului, nu
ne' nvata nici acum ce inseamna unirea dintre noi.

Avem un simbol maret. Dela 1859 (peste 7 ani sarbatorin centena-
rul) pana azi ne-am marginit sa jucam o hora la liceul unde un batranel
director vorbea entuziasmat si el despre unirea celor doua tarisoare ro-
mane Muntenia si Moldova si apoi ne duceam acasa la trebile fieste ca-
ruia. Nu aveam nevoie de unire. Traiam bine si fara grije. Nu stiam ce
ne paste, fiindca era departe de noi orice primejdie, pe cari altii mai
inspirati o banuiau mereu standu-ne deasupra capului. Si intr'o zi ne-a
venit si acea primejdie in casa si o avem si acum in salasele noastre
sarace ca si in palatele bogate, unde la fel se simte mizeria si moar-
tea.

N'am inteles nimica din ce inseamna unire si vinovati sunt cei
cari au avut in mana franele tarii. Conducere inseamna nu siretenie si
inselatorie a Neamului, ci inseamna deplina iubire de Neam pana la jert-
fire. Pilda o avem cu inaintasii nostri cari n'au stiut nimic din rafi-
namentul diplomatic din zilele noastre. Mai mult nu vorbim, caci ar in-
semna sa intram pe fagasul politic, si nu o vrem. Altadata, da.

De aceea astazi la 24 Ianuarie 1952 ne mangaie peste plute albite
de necazuri si peste ochi umeziti de lacrimile pribegiei, umbrele lui
Alexandru Cuza Voda si Kogalniceanu si ne daruie din belsug biruinta
asupra noastra insine si putere pentru vedea mai tarziu, noi sau urma-
sii nostri, de ce s'a stricat legea din strabuni si cine a stricat-o.

DOUA MARI CENTENARE: CARAGIALE SI BALCESCU

La 29 Ianuarie 1852 s'a nascut Ion Luca Caragiale si la 29 Noem-
vrie al aceluiaș an s'a stins departe de tara, sfarsit de dorul ei,
Nicu Balcescu. Sunt doua mari figuri ale neamului nostru, fara de care
cultura noastra nu poate fi conceputa. Si pentru acest motiv ambii sunt
astazi incorporati ideologiei comuniste si transformati in precursori
ai ei.

Ion Luca Caragiale a biciuit epoca de imitare occidentala si ridi-
culul ce a decurs din falsa aplicare a unor principii sociale intr'un
mediu absolut impropriu unei culturi si civilizatii importate rapid si
fara sens si fond. El a biciuit tot ce-lace constituia material precis
pentru ridicul si n'a crutat nimic: forma politica, administratia co-
rupta, mediul social al anilor vietuirii lui ca observator al societa-
tii - cam in jurul lui 1880. Cum si-a batut joc acest mare maestru al
ironiei diabolice de "rivolutie" si de "republicanii lui sireacii" sau
de eroina Mița Baston, care de necaz, avea de gand "sa-i traga o rivu-
lutie" iubitelui ei, nu putem vorbi acum aci. Este suficient de spus
ca marele Caragiale nu ar fi fost niciodata ideolog - a marturisit-o
el lui Eminescu odata, martor fiind Slavici - si mai ales precursor al
comunismului agiatic de acum. Deci ...

Nicolae Balcescu este cel mai mare istoric al Neamului nostru. Ist-
ric si profet. Conducator al revolutiei dela 1848, este cea mai impre-
sionanta figura a revolutiei. Daca toti au stiut sa traiasca si sa joa-
ce mai apoi roburii in stat, daca toti au dus viata usoara si fara griji
in exil, el singur, cu geamantanul de lemn plin de manuscrise scumpe
noua, a dus incet, incet condeiul insangerat pe partia ingalbenita, ca
sa scrie acea "Istorie a Romanilor sub Mihai Voda Viteazul" si s'o la-
sa scrisa neispravita ... S'a ingrijit de viitorul taranilor romani si de sta-
rea lor de iobagie straina si a scris asupra puterii armate la Romani

pagini de adevarata glorie. Grija de Tara il consuma si moartea musca din el - cum o spune tragic - dar el nu traia decat pentru binele si fericirea Ei. Infiorator de frumos evoca Alecsandri ultimele lui clipe de viata. A urat pe dusmanii din Rasarit, cu pasiunea lui de istoric national si pangarirea lui de catre reperisti si monarhi facuta.

Anul acesta am ruga toate revistele romanesti si institutiile de cultura si propaganda romaneasca libera peste tot sa organizeze conferinte, serbari, sezatori, publicatii comemorative (eventual in limbi straine) in cari sa se lamureasca toata lumea de insemnatatea acestor doi mari Romani si rolul lor adevarat in istoria culturii romanesti.

AMBASADOAREA NEAMULUI : DOMNIȚA ILEANA

Pentru anul 1952, editura CARTEA PRIBEGIEI din Argentina ne aduce o mare surpriza. Intre cartile ce vor vedea lumina zilei va fi si o opera princiară si autoarea este Domnița noastră Ileana. Cartea "I live again" ce a aparut in Statele Unite ale Americii, apare in traducere romaneasca si nădăjduim ca va fi o bucurie pentru noi, cei pribegi fara voie, s'o putem savura.

Romanii din exil urnaresc cu viu interes intreaga manifestare a scumpei noastre Domnite. Pe teren de asistenta sociala si-a deslegat punga destul de restransa pentru larghetea inimii, pe teren diplomatic prin zecile de conferinte tinute pana in orasele cele mai indepartate ale Americii nu si-a crutat linistea de care ar avea nevoie, numai ca sa nu treaca o zi, in care sa nu fi facut ceva pentru scumpa-i Tara din povesti si care intotdeauna a imbratisat-o cu drag.

Conferintele explicative asupra situatiei Romaniei in momentele de grea cumpana, in care se gaseste astazi aflandu-se la marginea haosului in care se poate prabusi, fara intelegerea Americii, durerea unui neam nevinovat de situatia geografica in care a fost asezat de Destin, calvarul de astazi ce-l suporta copilul din fase si mosneagul garbovit de ani, sunt temele ce le expune cald in fata salilor pline cu lume, care vine sa asculte din gura unui vlastar domnesc adevaruri dureroase.

Astazi compare in fata tuturor si ca literata, si noi credem, excelenta caci precum se vede, este intruparea intru totul a slavitei Regine Maria. Ea insasi mare scriitoare, propagandista, diplomata si duioasa Mama a Poporului ce-o pastreaza in suflet, in chip nesfarsit.

Si astfel si Domnița Ileana se aseaza in randul condeierilor pribegi, cu care face pact de suferinta, dar si juramant sa nu lase condeiul din mana, pana nu se va sfarama puterea balaurului dela Rasarit, care pustieste Tara Fatului Frumos, pribeg si el, pe alte meleaguri, Tara in care Domnița Ileana isi are castelul stravechiu din vremuri uitate si vegherea vesnica a Strabunilor voievozi.

~~~~~

#### NOTE PE MARGINEA UNEI EDITURI

De sase luni am inceput sa adun manuscrise si sa lucrez la intelegerea editurii "Cartea Pribegiei". Si pana acum numai bucurii mi-a dat osteneala acesta.

Cea dintai bucurie a fost sa constat cat de mare este dorul de carte romaneasca in sufletul pribegilor. Primele trei carti aparute s'au epuizat intr-o luna. Si in mare parte cumparatorii nu au fost oameni cu multa invatatura, nu au fost cei care stiu multe limbi si isi pot gasi hrana sufleteasca in tipariturile altor neamuri, ci acei cari, desi indruga cateva vorbe in multe limbi, tot numai romaneste pot ceta cu placere. Si intre acestia, cei mai dornici de scris romanesc si cei mai multumitori pentru cartile pe care le-au primit, sunt cei izolati intre straini, cei cari de ani de zile n'au mai auzit un cuvânt romanesc. S'ar parea ca e un fel de lupta instinctiva a duhului romanesc din ei impotriva mortii lente la care il imping imprejurarile. Cu cat un destarat e mai singur, deci in mai mare primejdie de desnationalizare, cu atat se arata mai bucuos de cartea romaneasca, adevarata doctorie care ii permite sa si mai prelungeasca o vreme viata deacasa, sa nu moara inca pentru neamul romanesc.

Mai mult decat toate m'a induiosat scrisoarea unui minier din Canada care ma ruga staruitor sa-i trimit cartile si unui prieten al lui din Australia "ca-i tare singur si n'are cu cine schimba o vorba romaneasca".

O a doua observatie cu privire la cetitori e ca sunt cu atat mai bine primite cartile - in toate cercurile romanesti - cu cat realizeaza o mai vie si mai puternica evocare a Tarii si a vremurilor de alta data. Ceeace cauta pribegii in primul rand intr-o carte romaneasca nu e valoarea ei literara, ci "o intoarcere acasa" pentru cateva ceasuri, crearea pe pamanturi straine si intre neamuri straine a unui mediu spiritual romanesc.

Pagina saraca a cartilor romanesti de exil - imprimata la mimeograf - nu supara, ci mai curand place celor mai multi. Le pare mai potrivita cu saracia si necazurile noastre de aici, cu mizeria si chinul celor de acasa.

In ce priveste autorii, constatările sunt si mai interesante. Ori cat de redus e numarul Romanilor din afara Tarii, "Cartea Pribegiei" se vede coplesita de numarul cartilor vrednice de publicat, bune, foarte bune uneori, cari i se trimit zilnic.

Intensitatea traiirii din ultimii ani, ca si desprinderea fortata din meseria si preocupările de alta data, au scos la fata multime de talente literare, care niciodata n'ar fi incercat sa se afirme in vremuri normale. Chiar si scriitorii cunoscuti au castigat din nenorocirile indurate, atingand o adancime si autenticitate de traire de gandire, cu care nu prea eram deprinsi in literatura romaneasca dintre cele doua razboaie.

Majoritatea manuscriselor primite, - chiar si acele care vadite stangacii de tehnica literara, - dau impresia ca autorii lor au ceva de spus, au un mesaj personal sau o experienta sufleteasca pe care se simt datorii sa o transmita altora. E caracteristic faptul ca mai toate romanele sau povestirile sunt vadit autobiografice - in ciuda tuturor camuflajelor - si sunt uneori bune numai in masura in care sunt autobiografice.

Cei mai multi au scris fara sa aiba nadejdea ca-si vor vedea tiparite acum cartile, dar au simtit nevoia sa pastreze pentru ei si pentru altii bogatia sufleteasca dobandita in necazuri. De aceea caracterul comun al manuscriselor e o sinceritate si o autenticitate care lipseste in general cartilor scrise cu gandul la ce va zice editorul, critica, cetitorul. Cartile pribegiei au fost scrise pentruca trebuiau scrise, ca o nevoie de viata a autorului.

Si mai este un aspect fericit - deosebit de cele literare - pe care tin sa-l subliniez din experienta "Cartei Pribegiei". Este colaborarea la aceasta opera de creatie romaneasca a celor mai deosebiti oameni. Nu numai intre autori, dar si intre acei cari s'au grabit sa spuna un cuvânt de incurajare initiatorilor, ba chiar au dat si un sprijin material editurii abonandu-se sau cumparand cati spre a le darui, sunt reprezentate toate "biseriците" - politice, sociale, literare - ale emigratiei romanesti. Aceasta dovedeste ca aceste "biseriците" nu sunt chiar atat de inchistate si nici atat de dusmanose una fata de alta cum ne-am deprins cu totii sa afirmam prea des, si ca atunci cand a fost vorba de o treaba romaneasca de creatie, de o editura deschisa tuturor scriitorilor si destinata tuturor pribegilor, Romanii s'au putut uni cu totii, uitandu-si prejudecatile si ranchiunele.

Datorita acestui fapt, "Cartea Pribegiei" e pe cale sa devina cea dintai creatie colectiva a tuturor Romanilor din pribegie, cea mai puternica dovada ca nu suntem nici unul atat de rai, cum ne face placere sa ne zugravim reciproc. Si aceasta e poate mai de pret decat chiar inregistrarea aspectelor spiritului romanesc in marea pribegie, primul rost al editurii.

GRIGORE MANOI LESCUI

#### SCRISOARE DESCHISA

Draga prietene,

Deunazi primii scrisoarea ta. Cu cata bucurie am parcurs-o si cu ce emotie m'am gandit la propunerea ta de a-ti trimite cateva randuri pentru "Ingrate Margărite". Un trecut de tinerete si de sperante s'a inaltat din fundul inimii mele acrite si blazate.

Am avut insa intentia sa-ti raspund printr-o simpla scrisoare, tot atat de calda si de prieteneasca ca si a ta, refuzand sa dau urmare propunerii tale - atat de spontana si de atragatoare. In ciuda dorintei de a me reintalni cu tine, ca pe vremuri, in paginile unei publicatii, si



in ciuda satisfactiei morale ce am resimtit la ideea de a colabora la revista voastra de acolo, simteam un fel de plumb in minte si in maini, care ma impiedica obstinat sa iau tocul si sa-mi desvalui sufletul.

Ma simteam pierdut, in fata hartiei albe, si in loc sa-mi vie in minte vreo idee fecunda, capul mi-era plin de preocuparile sumbre care de catva timp ma framanta. Caci intr'adevar, cum oare, noi romani tarati in pribegie, sbatandu-ne in atatea greutate, raspanditi in patru colburi ale lumii, despartiti de parintii nostri, de rudele noastre, de prietenii, de atatea si atatea fiinte scumpe, vorbind alte si alte graiuri, uitand incetul cu incetul graiul nostru, fara macar a avea satisfactia de a pastrunde vreodata indeajuns limba tarii cene ocroteste, cum oare am putea evita impresia penibila ca nici mestesugul si nici eventualul talent nu vor putea suplea mereu cataclismului produs in personalitatea noastra in urma exilului.

Unii poate, si i-am auzit vorbind, au impresia ca asistam la o imbogatire a vocabularului romanesc prin adaugire de cuvinte noi. (Nici nu le putem numi neologisme...) Alti fac eforturi mari pentru a imbunta anumite limbi straine. Oricari ar fi rezultatele acestor tendinte sau stari, in ceace ma priveste, am ajuns la concluzia ca in ciuda unei vointe, noi suntem pe drumul pierderii limbei romanesti. Poate fenomenul nu este inca vizibil, zărobitor de evident, dar fara indoiala pierdem mestesugul limbii, dibacia stilului, finetea si usurinta expresiilor, cari toate fac parte integranta din creatie. Posibilitatile noastre, sunt inca poate nelimitate, dar daca trista stare de refugiu trebuie sa mai dureze, noi vom ajunge la o limitare efectiva si hotarita a posibilitatilor noastre creatoare. Scriitorul roman in exil nu traseaza intr'un mediu literar destul de fecund, si poarta pecetia unei servituti, care mai devreme sau mai tarziu va provoca o osificare definitiva a mijloacelor sale.

Aceasta servitute, care decurge din izolarea de mediul sau natural, tara, si necesitatea de a duce o viata foarte adeseori cu totul alta dact cea, pentru care se pregatise, este cu atat mai trista, cu cat asimilarea intr'un mediu strain si utilizarea, pe plan literar a unei limbi de adoptiune, (formula care, netinand seama de aspectul "romanesc" al problemei puse, aduce un corectiv evident izolarii morale a scriitorului) reprezinta o solutiune mult mai greu de realizat decat de enuntat.

Trebuesc ani si ani pentru a vibra la anumite subtilitati lingvistice si a le face atat de naturale incat sa vie pe limba fara efort. Trebuie poate o viata intreaga, inainte de a putea spune ca posedam intr'adevar o limba, si inca ma intreb in ce masura nu ne-am mandrit, in acest caz, pe nedrept.

O obiectie facila ar fi ca un scriitor nu trebuie sa fie preocupat numai de stil, si daca ideile ce exprima sunt suficiente, bariera graiului devine secundara. Cred ca un asemenea rationament este profund gresit, pentru-ca un scriitor nu este numai un creator de idei si de actiuni, ci si de imagini.

Solutia traducerei nici ea nu este valabila, pentru ca este o operatie posteripara actului de creatie, si ceace ne preocupa acum este tocmai ingreuiarea treptata a acestui act prin pierderea facilitatii originale.

Din punct de vedere romanesc, pentru limba si cultura romaneasca, problema ramane pusa. Orizontul scriitorului devine din ce in ce mai limitat. Viitorul, avar de promisiuni pentru publicare sau raspandire, vine sa agraveze aceasta stare. Iata de ce, draga prietene, eram trist, si nu-mi venea sa scriu nimic.

Dar tot gandindu-ma, si imboldit de dorul de a fi din nou ca pe vremuri, impreuna in scris si in gand, m'am hotarit sa-ti trimit o scrisoare deschisa, punand astfel problema care ma preocupa asa cum o gandesc eu, pentru ca poate, daca si altii se preocupa de ea, sa gasim o solutie valabila, sau macar, sa incercam a o gasi.

In ceace ma priveste, am impresia ca ar fi momentul sa ia nastere un fel de legatura spirituala activa intre TOTI scriitorii romani pribegi in lungul si in latul omenirii, cu scopul de a intretine intre ei, pe deoparte sentimentul solidaritatii culturii noastre si pe de alta a da un imbold nou culturii noastre in general. Vad aceasta activitate incepand printr'un schimb de scrisori intre prieteni vechi, (epistola ta venita din departare si aducandu-mi aerul curat si inviorator al prieteniei supravietuind vicisitudinilor existentei mi-a dat inspiratia).

Luarea contactului este astfel usurata, si se poate trece apoi la un schimb generalizat de epistole, intre toti intelectuali romani de peste hotare, cari ar simti nevoia sau placerea sa stranga astfel contactul intre ei. Fiecare cuvint in acest soi de corespondenta va trebui bine cugetat, ca si cum ar fi scris pentru tipar, si nu pentru lectura fugitiva inerenta scrisorilor ordinare.

Subiectul acestei corespondente? Despre tot si orice. Fiecare sa-si desvalue o clipa sufletul pentru a impartasi altora experienta sa, ce a cunoscut in viata decand a parasit tara, si in lectura eventual cu starea in care se afla pentru ca a parasit tara, ce a cunoscut in locurile prin care s'a pripasit, cu ce si-a imbogatit cunostintele spirituale, intrucat lumea i se pare alta decat si-o inchipuia vazuta dela el de acasa, ce oameni, ce civilizatii a descoperit, ce idei il framanta, ce a inteles, ce intelege, din toate cate i s'au ridicat in cale, din rostul sau natura omenirii de azi.

Cei ce primesc aceste scrisori, ar trebui sa le impartaseasca prietenilor lor, sa le comenteze cu ei, si oricare sa poata, daca doreste, raspunde, combatand, aproband, completand, sau expunand pur si simplu un punct de vedere inedit si personal care i-ar fi fost inspirat de cele cateva momente petrecute in contact spiritual cu autorul unei scrisori.

Sa nu uitam ca noi formam intr' o anumita masura o unitate de gandire, in ciuda diferentelor noastre specifice, si ca departarea de tara face ca putem cu mult mai multa usurinta gandi romaneste in general, si fara preocupari de ordin partizan. Acest punct de plecare comun, imi pare ca va usura atingerea unor planuri inalte de discutie, si in timp ce vom mentine un contact strans intre romani, si vom incerca astfel sa pastram limba si gandirea noastra, putem contura, schita, presimti, anumite adevaruri mari, pasionante in planul unei culturi sau civilizatii universale.

Imi vine in minte un pasaj citit cand-va intr' o lucrare a lui Keyserling: "Pentru ochii posteritatii, spunea el, contemporanii unei epoci sunt dominati de un spirit comun, in ciuda diferentelor si opozitiilor intre ei. Daca posteritatea poate sa discearna usor acest spirit, nu este nici o opozitie ca si prezentul sa o poata face". Citatia este libera, luata dupe niste note din trecut. Dar imi amintesc ca scriitorul german incerca o definitie interesanta a spiritului epocii noastre.

Nu este mai putin adevarat insa ca punctul lui de vedere era un punct de vedere personal, pe care fiecare are dreptul sa-l acceptam pur si simplu sau nu si ca subiectul e departe de a fi epuizat de definitiile si concluziile sale. Pe un plan general, putem fara discutie afirma ca ceace pare usor de definit in ochii posteritatii, este mult mai anevoios pentru noi. Imi pare insa ca noi care ne-am pierdut dreptul la o conceptie particularista romaneasca, am putea gasi o sansa pentru a incerca sa definim o linie de gandire si a provoca o coeziune a culturii noastre, indreptandu-ne tot odata spre un orizont mult mai vast: Raspanditi peste toate punctele globului, putandu-ne comunica ideile si experientele, putem fiecare in coltul nostru adanci incet si migalos toate aspectele vietii ce traim, pentru ca astfel, din confruntarea experientelor tuturor, sa fie posibil unuia sau mai multora sa modeleze, cu bunavointa, spirit critic si documentare suficiente cateva adevaruri mari si interesante.

Oare aceasta sugestie reprezinta o idee utopica, sau cu totul inutila din punctul de vedere ce am sustinut la inceput, adica a pierderii limbii si culturii romanesti?

Problema este pusa, si fiecare va gandi precum crede de cuviinta. In ceace ma priveste, expunand aceasta idee asa cum imi vine, o fac avand impresia de a fi gasit in ea cateva elemente pozitive.

In primul rand luarea unui astfel de contact intre toti intelectuali romani, avand ca principiu de baza, in afara de fondul problemei, crearea unui curent de schimburii literare, de impartasire generoasa a formelor stilistice, are in mod indubitabil un rol in conservarea, sau mai bine zis in efortul spre a conserva o limba si un stil romanesc, in ciuda legilor exilului. Cu alte cuvinte, daca subiectul scrisorilor, asa cum l'am imaginat pare lipsit de interes, sa gasim un alt subiect, dar sa ajungem sa creem legatura precisa, efectiva, creatoare, intre scriitorii romani.

In al doilea rand, si de asta data voiapara fondul propunerii, pentruca prin subiectul sau orientat spre omenesc in general, si spre



ceace este mai viu, ceace, constient sau inconstient ne preocupa pe toti, sensul lumii in care traim, creem din scriitorul exilat care are tendinta sa se inchida in mizeria si suferinta sa personala ca un melc, un participant activ pe planul gandirii universale. Lasandu-i si satisfactia si usurinta expresiei in limba sa de bastina, ii dam posibilitatea sa participe la o miscare de idei atat de vasta, incat va putea interesa eventual grupuri intelectuale straine. (Aceasta depinde desigur de calitatea discutiei si de efortul facut de fiecare in mod personal, pentru a usura raspandirea paginilor ce depasesc nivelul normal. Sau de sistemul stabilit de comun acord, pentru ca, eventual, aceasta miscare culturala romaneasca sa fie adusa la cunostinta tuturor celor interesati intr'un mod sau intr'altul, de indata ce schimbul de scrisori, bine pus la punct, va atinge un anumit nivel).

Sugestia aceasta ar trebui sa faciliteze nasterea unui mare cenaclu romanesc, (si ce fecunde sunt ideile plecate dintr'un cenaclu) care lasand deoparte certurile partizane s'ar preocupa numai de lumea gandului, care ar intinde mana eventual altor cenacuri de acolo sau de aici daca ar exista, avand un singur tel: In valtoarea omenirii noastre triste, sa stim, cultivand si cautand omenescul, sa ramanem si sa ne simtim romani.

VICTOR POPESCU

#### ACTIVITATEA UNUI POET

Confratele VINTILĂ HORIA lucreaza cu hotarire la intocmirea unei opere de mare anvergura si interes national: BIOGRAFIA CULTURII ROMÂNE, unde colaboreaza mai multi carturari din pribegie.

Aceasta pretioasa carte va aparea in patru sau cinci volume si va cuprinde o enciclopedie a vietii culturale romanesti sub toate aspectele ei. Noi admiram tenacitatea si lupta cu toate greutatile zilei pe care dl Vintilă Horia o duce neinfriecat. Aceasta vesnica sbatere: colaborator la reviste straine, poet subtil, gazetar de rasa, ba chiar si librar, este demna de admirat.

Disertatia filosofica sau jurnalul de calatorie, versul instelat sau proza distinsa, critica judicioasa sau articolul de politica a culturii sunt armele cu care lupta pe campul liber al lumii straine si care nu ne cunoaste inca. "Aspectos de una Europa desconocida" sau "Rasse und Religion in der Entwicklung der rumänischen Literatur" sunt conferinte tinute in cadrul unor cursuri de vara organizate de Universitate. D-se examineaza in prima expunere publica atmosfera psiholiterara a Europei, prezentand secolul XIX-lea in lumina istoricista, dar neuitand sa integreze si fenomene literare si filosofice romanesti rezultate din framantarile vremii noastre; in ceea ce priveste a doua conferinta prezinta cultura romana fata'n fata cu Apusul si nu omite influenta culturii noastre asupra Rusiei de altadata, cu elementele de prin ordin cedate prin vitregia istoriei. Aminteste de scoala latinista (infl. catolica) si de influentele franceza si germana (Eminescu) si treptat ajunge sa dezvolte in fata strainilor epoca infloritoare intre cele doua razboaie (deci de asa de scurta durata) din care trebuie sa evidentiem "Gandirea" si miscarea ortodoxo-traditionalista din jurul ei, cu colaboratorii ei cei mai expresivi. Dl Vintilă Horia analizeaza si nenorocirea dela August 1944, in cadrul istoriei relatiunilor romano-ruse readand haosul ei jalea ce s'a intins peste frumoasa si culturala Romania de alta data. Graba de a se da tara pe mainele criminale ale sovieticilor a dus la pierderea tuturor fortelor creatoare romanesti si a jefuirii institutiilor de cultura romaneasca (Academia Romana, etc.).

Se face o vederea critica asupra catorva dintre scriitori din exil si publicatiilor lor expresive traduse sau scrise in limbile occidentale. Munca diversa a confratelui Vintilă Horia se proiecteaza util pe panza de azi, si de maine a istoriei pribegiei noastre, fiindca este o continua slujba constienta pentru neamul nostru asa de incercat.

#### CRONICA LITERARA

ARON COTRUȘ, Drumuri prin furtună (poezii). Madrid, 1951. 108 pag.

Cine a urmarit evolutia poeziei in Romania dupa primul razboiu mondial, pana in zilele noastre, nu se poate sa nu fie adanc ingrijat de situatia acesteia. Caci daca in anii buni, mai cu seama intre 1920-1940, poezia romaneasca era una dintre cele mai bogate si mai reprezentative din Europa, astazi ea trece printr'o criza pe care fara sa exageram, trebuie sa o numim cumplita. Desigur, nu este vorba de o criza structurala, ci de una care se refera la insasi existenta si supravietuirea poeziei, in spatiul limbii romanesti. Atacul pe care scriitorii literaturii din Republica l-au pornit impotriva esentei poetice a neamului, ameninta sa creieze un gol, ale carui rezultate nu se pot prevedea, dar care nu se poate sa nu se rasfranga asupra intregii vietii intelectuale din Romania. Cei mai buni poeti ai nostri, poeti de suflu si dimensiune europeana, sunt astazi muti. Mesterii cuvintului romanesc, aceia care au venit dupa Eminescu, contribuind in chip definitiv la crearea poeziei noastre moderne, sunt aruncati in surghiun. Ei nu vor si nici nu pot sa participe, si de aceea se afla in mod fatal in "emigratia launtrica", asa cum s'a intamplat intr'un trecut apropiat, cu poetii altor popoare, sortite sa traiasca sub regimuri de constrangere. Tudor Arghezi tace. Asistam astfel la cea mai demna proba a virtutilor romanesti, a celui care a faurit noua limba romaneasca. Si Arghezi nu este singur. Alaturi de el, tac toti poetii de mana intai, toate personalitatile prin care poezia noastra de azi putea sa aiba dreptul la viata. Tace Lucian Blaga. Tace Vasile Voiculescu. Pe Bacovia au incercat sa-l foloseasca (probabil, bazandu-se pe unele strofe din volumul "Cu voi"), dar chiar daca au izbutit sa obtina dela marele abulic de geniu cateva stihuri, el nu mai exista azi intre poetii de "succes", pentruca Bacovia a facut crima sa fie "trist". Ion Barbu nu mai publica de mult. De ce ar publica azi, cand "Jocul secund" este "arta obscurantista"? Minulescu si Ion Pillat au murit. Din nefericire, trebuie sa spunem, paradoxal, ca intr'un fel au plecat la timp, pentruca unul era "cosmopolit", iar altul intruchipa in modul cel mai armonic, boeria spirituala a neamului nostru. Altii, ca Nichifor Crainic si Radu Gyr sunt in temnita. Cine ramane? Renuntam la citirea de nume, pentruca anonimul n'a fost niciodata reprezentativ.

Sumarul bilant pe care am incercat sa-l facem in cateva randuri, ne duce in mod firesc la o singura concluzie: Singurul mare poet roman, care poate sa dea curs liber graiului in aceasta epoca cruciala, este Aron Cotruș. E un fel de coincidenta istorica, aceea ca unicul mare poet combativ, poet-luptator, se gaseste in lumea libera, la ora in care neamul are mai mare nevoie ca oricand de poeziile sale. Un Minulescu, un Voiculescu, ne-ar fi reprezentat altfel. Alte sunete ar fi iesit din munca lor. Aron Cotruș este poetul de care exilul romanesc avea, daca putem spune asa, nevoie. Si iata-l aici! Creatorul liricei sociale romanesti, cantaretul obidei neamului, cel care a auzit oasele lui Horia scrasind pe roata si fluierul lui Iancu doinind a jale neagra, cel care a cantat inca din 1928 un "Măine" mai bun, pentru Todor Săcure, pentru Patru Opincă, pentru mineri, pentru motul ciubarar, cel care a dat glas cantului valah si a reinviat in poezia noastra marea flacara a liricei combative ardeleni, descendent direct al liniei Andrei Mureșanu, George Cosbuc, Octavian Goga, poetul macajitilor si al nădejdiilor lor de mai bine, se afla spre norocul poeziei si al sufletului Romaniei, liber si in plina munca literara, in Spania. Desfasurand o bogata activitate (printre altele, a publicat anul trecut volumul "Poemas", cu o serie de poezii scrise direct in limba spaniola), Aron Cotruș este azi, mai intai de toate, marele poet roman, luptator pentru eliberarea poporului sau. De aceasta avem nevoie, si pentru aceasta trebuie sa-i multumim poetului care a ajuns azi la plinatatea mijloacelor de creatie si de expresie poetica, imbogatind marea poezie (aceea care azi este pusa la index, acasa) cu o opera de primordiala importanta.

"Drumuri prin furtună" este ultima culegere de poezii, aparuta in Madrid, intr'o frumoasa haina grafica, desigur din saracia nobila a poetului, sau din initiativa unor prieteni, si nu la "Fundatia" dela Paris, care are treburi mai importante de facut, decat sa tipareasca pe Cotruș, Eliade sau Cioran...

Pentru cei care cunosc opera poetului, cartea se imparte in mod firesc in doua parti: prima cuprinde poeme scrise in anii trecuti,



aparute in volumele "Printre oameni în mers" și - dacă memoria nu ne tradează - în "Măine", poeme care însă au pastrat pe langa vesnica frumusețe poetică, și o teribilă actualitate de continut. Intre acestea, citam: "Pâinea noastră", "Casa de țară", "Ion", "Neam valah", "Vrut-am". A doua parte cuprinde poemele scrise în anii exilului, și această reprezintă - de buna seamă - cea mai importantă contribuție la poezia românească dela 1945 încoace. Intre prima și a doua categorie (arbitrara, estetică, însă existența cronologică) există o unitate atât de desăvârșită, încât volumul acesta este una dintre marile realizări ale poetului, care întotdeauna ne-a obiciunit cu lucruri majore. Posibilitățile sale de expresie și de plasticizare a imaginilor s'au desăvârșit într'atât, încât nu ne găsim să afirmăm, ca o bună parte din poeziile din "Drumuri prin furtună" se integrează în poezia noastră de dimensiune cosmică. Aron Cotruș a fost întotdeauna un cioplitor în stancă, un manitor de fulgere. Azi însă, el apare ca un mare creator de forme, în care aceste elemente par materialul poetic cel mai potrivit. Poeme întregi, cum ar fi de pildă "Haiducească", "Dă-i și dă-i din neam în neam", "Doină", "Străina străinătate", "Surghiunul e greu" (care într-o versiune anterioară se numea "Calea e grea") sunt de astăzi - încă - piese care trebuie să figureze în orice antologie a poeziei românești. "Doină" lui Cotruș, scrisă în 1949 la Madrid, nu se va putea desparti de "Doină" lui Eminescu. Dar poezia lui Aron Cotruș nu se oprește la aceste bucăți. Toată cartea este plină de frumuseți nebanuite, pe care mestesugul poetic le da la lumină într-o formă fascinantă.

Una din poemele importante ale timpului nostru, va fi socotită întotdeauna "Destăruare", în care poetul definește viața omului liber din epoca de azi:

"Ah, destăruare: pâine amară,  
perna de ghimpi și de piatră  
viscol ce somnul ni-l latră  
gând ostenit ce se'nșară  
în singurătatea pustie;  
apă moartă, apă sălcie,  
de setea năcând nu ne-omorâ".

Intr-o singură strofa, este închisă viața a milioane de inși, care dorm pe această perna de ghimpi, fără să știe când se vor mai întoarce "cândva" înapoi duși valvărtej de năbădăi nebune/ ca tigrii pe dușmani să sară".

Aron Cotruș este un mare poet român, dar în același timp și un mare poet ardelean, lămpădofor al mesianismului transilvan vizionar și patetic, așa cum Mureșanu l-a formulat în "Răsunetul", Coșbuc în "Noi vrem pământ" și Goga în "Noi". Pe linia aceasta, așezăm ca pe o firească trasură de unire, poeziile de Cotruș, între care cea mai de seamă ni se pare a fi "Noi lihozi de foame". Să nu ni se spună că ardelenismul acesta este un element verbal (Cotruș știe să dea o nouă viață cuvintelor transilvane, pe care le manuește cu o siguranță unică, și pe care le introduce ca termeni valabili în domeniul limbii, ca de pildă: brusc, cârpător, grof, tundra, surlă, pită, mulțam, mânici, ortec ș.a.) pentru că ardelenismul mesianic al lui Cotruș pornește dela acel fond de revoltă eternă, care a făcut pe Iancu să ia calea muntilor:

"deaceia, poate, Alba Julia crescute-a și crește  
în noi, peste noi, cât Roma de mare" -

definește însuși poetul acest duh, care a făcut, ca toate marile melodii de luptă ale neamului, să fie opera unor ardeleni: "Răsunetul" lui Mureșanu, de care firește că am mai vorbit. "Pe-al nostru steag" de Andrei Bărseanu și "La Arme" de Iosif. Trei Brașoveni cântă inima Tarii, și nu este o întâmplare, că poema "România" a lui Cotruș, a aparut în 1920, ca semn că România Mare există, tot la Brașov! Mesianismul lui Cotruș, atât de pregnant exprimat în multe din titlurile cartilor sale de versuri (Măine, Țara, Horia, Peste prăpastii de portrivnicie, Rapsodie valahă, Rapsodie dacă) este splendid ilustrat în multe poeme din "Drumuri prin furtună", după cum am cautat să arătăm în câteva fugare exemple. Prin această carte sosită dela Madrid, purtând pe coperta columnă lui Traian, sufletul românesc este prezent în latinătate, pentru că această carte este un adevărat cântec al gîntei latine. Ea ne aduce aminte de casa, ea nu ne lasă să uităm, ea ne aduce tot ce un poet poate să dea unui neam, în ceasuri de grea cum-

pana: siguranța că versul este mai tare decît timpul, mai dur ca piatra, mai iute ca glonțele. Că să traiască, un neam trebuie să sperie. A dispărea, este cel dintău pas înspre pierire. Și - aceasta trebuie să o spunem sus și tare - poeziile lui Aron Cotruș ne-au făcut să sperăm și să credem, de o mie de ori mai mult, decît discursurile făcute special ca să "încurajeze". Asta e tot. Și prin asta traeste un popor. Întru întămpinarea

"aceleași albe și smerite Dumineci  
în cari cu al neamului duh te cumineci  
gliestă străbună credincios să-i rămăi  
mai dărz, mai statornic ca'n ziua dintăi",

ne duce poezia acestui poet, chiar și peste "Drumuri prin furtună". Pe aceste drumuri, pazite de prăpastii și smărcuri, în ceasul greu pe care îl trăim, Aron Cotruș a fost poetul care a dus mai departe lumina poeziei românești, tradiția lui Blaga, Voiculescu și a marelui nostru Arghezi. Cei care se agită azi, pot să se ducă la culcare, pentru că neamul are un poet care luptă!

Și, pentru a încheia aceste însemnări, o întrebare: la partea bibliografică a cartii (pp. 103-105) aflăm că în 1946, a aparut în Palma de Mallorca, în Spania, un studiu intitulat "Aron Cotruș, poet al latinității" datorit domnului Francisco Sureda Blanes. Foarte frumos. Dar unde este cercetătorul care să scrie cartea "Aron Cotruș, poet român"? Sau umbla prea mulți poeți mari de limba română pe biețele cai ale lumii?

ȘTEFAN BACIU

TOADER IORAȘ, Sfîntitorii de Icoane (roman). Buenos Aires, "Cartea Pribegei", 1951. 270 pag.

De cînd crivatul rasariturii ne-a împins sufletele pe meleaguri departate, sub ceruri ce par să au culori diferite de al nostru, de cînd aceste suflete desradacinate se sbat între ispitele momentului și speranța reîntoarcerii, manifestările noastre ca Romani, ca artiști, ca gânditori, au avut ceva de sbucium, de ruptură, de geamăt scurt sau de urlet.

Articolul de ziar, eseul, poemul, au marcat sentimentele noastre, nădejdea sau desnădejdea, sublimul sau abjectul în care ne svarcoleam. Opere de sute de pagini, prea puțin au avut posibilitatea să realizeze. Lipsea de timp, circumstanțele în care trăim și necazurile în care ne sbatem, sunt mai mult decît o scuza, sunt o justificare contestabilă, sunt o deslegare.

Dar tocmai de aceea nu putem trece cu vederea romanul d-lui Toader Ioraș, "Sfîntitorii de Icoane", care face parte din aceasta a doua categorie de realizări românești peste hotare.

Intr-o formă excelentă, cu smalturi poetice alese ca nu schimba într-un nimic mersul viril al prozei, d-l Toader Ioraș a reușit să ne transporte dela primele pagini într-o lume cu miros de busuioac și fan coșit. O lume pe care o știm departe, dar pe care o simțim, cîntînd "Sfîntitorii de Icoane", în piele, în sange, în suflet.

O limbă pură, desbarată de impestirările neologismelor inutile, încanta spiritul nostru de exilați. Pe alocurea anumite provincialisme ardeleni, dau o savoare cu totul specială, marcînd în mod dibaci locul acțiunii principale: satul de dincolo de munti, satul românesc, cu toate credințele, superstițiile, pacatele și marețiile lui. E o frescă incantătoare, desi pe alocurea defaimătoare și nereală, a vieții de se desfășoară în această colectivitate de sine statatoare, în acest univers microcosmic. Se simte, în afara de spiritul și talentul scriitorului, mîna omului care a trăit această viață, care-o cunoaște în adîncime.

Prima parte a romanului, de departe cea mai bine construită, stabilește pe deplin calitățile și posibilitățile de romancier ale autorului. Diferențele acțiuni paralele au netagaduit caracteristica de a trezi interesul cititorului, provocîndu-l acea curiozitate de "ce va urma", proprie scrierilor de valoare.

Efortul d-lui Toader Ioraș de-a crea personaje puternic caracterizate, care să oglindească eternul sufletul românesc, ni se pare realizat în mentalitatea și felul de a acționa a doua personaje: bătranul Filimon, tatăl lui Gruia și Valer, prietenul din copilărie. Amândoi au rămas țărani, țărani romani, comportîndu-se cu duritate și înocăpătare acolo unde unul lor simț le da să înțeleagă că numai



asa se poate iesi la liman; intrebuintand bunatatea, intelegerea si gingasia acolo unde frumosul, sublimul, iubirea, le mangaie sufletul. Din nefericire, un personaj ca Valentina, ce da impresia ca va juca un rol decisiv in desfasurarea evenimentelor ulterioare, se subtiliza, pierde brusc stalucirea imprimata la inceput si dispare cu timpul fara urma si fara rost.

In schimb, personajul principal, Gruia Filimon, ramane pana la sfarsit un indecis, o jucarie a soartei, nefacand ceva, sau neluand o atitudine decat impins de imprejurari. Dela darea lui afara din Seminar (pe care-l detesta) si pana la incadrarea lui intr-o miscare politica (pe care n-o cunoaste) trecand prin toate agenturile si experientele amoroase, totu-i regulat de maini nevazute, care-l imping, il opresc sau il "decid".

Partea finala a romanului este extrem de stramta, de redusa, dand impresia unei grabe, de unde natural, dezvoltarea insuficienta a actiunii. Cititorul asteapta pana in ultima clipa "inca ceva", ceva ce-ar trebui spus, explicat, ceva ca o revelatie. Ramai cu impresia de ne-terminat. Aceeasi senzatie o ai si in ceea ce priveste chestiunea politica, care abea schitata, exprimata tangential, nu depaseste gradul de episod, desi autorul ar voi sa-i dea greutatea unui fond spiritual decisiv.

Reprosul cel mai mare pe care-l putem face romanului "Sfintitorii de Icoane" estetendinta accentuat sexualista ce se desprinde din paginile lui, tendinta ce distruge farmecul anumitor pagini. Frecventa scenelor sensuale pare o obsesie a autorului si ne aminteste "Romanele negre" ale americanului Caldwell, in care scenele scabroase abunda. Fara sa atinga obscenitatea si trivialitatea americanului, d-l Toader Iorasq introduce intr'un roman cu tendinta "moralistice" un numar exagerat de scene deplasate, ce-ar fi putut fi reduse cu usurinta la un numar suportabil pentru lector.

Cu toate acestea, romanul d-lui Toader Iorasq ramane o carte de valoare a exilului nostru si-o proba netagaduita de talent a tanarului romancier transilvanean.

MIRCEA ELIADE, Iphigenia, piesa in trei acte. Buenos Aires, Cartea Pribegei, 1951. 170 pag.

Legende mitice ale vechii Helade fura timp de mai multe secole subiectele de predilectie, ca sa spunem exclusive, ale fauritorilor de teatru. Impregnate de un dramatism inherent intortocheatelor si ne-maiuzitelor intamplari narate, aceste legende dadura nastere unui lant neafarsit de teme, a caror interpretare teatrala facura gloria tragediei antice.

Dintre aceste legende, nu cred sa existe alta mai bogata in consecinte pentru cultura veche, ca Mitul Familiei Atriziilor. Predestinatele evenimente ce-au urmarit pe membrii ei timp de mai multe generatii, au pus la dispozitia marilor Eschil, Sofocle si Euripid, elementele necesare realizarii genului lor si-a tragediei grecesti.

Incepand cu fii lui Pelops, Tiestes si Atreu, trecand prin Agamemnon, Menelaus, Elena, Clitemnestra, Egistus, Ifigenia, Electra si pana la Oreste, toti pacatuesc unii fata de altii, iscand consecinta naturala: rasbunarea, ce se manifesta prin mana ucigase a unuia, ce la randul sau va fi lovit pentru crima comisa. Material copios pentru catatoria de tragedii.

Si totusi, dintre aceste personaje cel mai iubit, cel mai apreciat, cel mai cantat, de cand Euripide - acum peste 2000 de ani - i-a dat viata proprie sacrificandu-l zeitei Artemis, a fost personajul Ifigeniei. Tocmai personajul cel mai innocent, cel mai lipsit de gandul rasbunarii, cel care singur n'a pacatuit cu nimic in ciclul de crime al familiei si deci putea sa para inapt dramaticului.

Dela marii tragedieni ai Greciei si pana la Mircea Eliade, ne-interrupted al magnific a fost lantul celor ce-au zamislit opere nemuritoare pe seama acestei plapande fecioare mitice. Si sa nu uitam ca n'au fost numai dramaturgii (in special Racine, Goethe) cei care s'au framantat cu problema Ifigeniei. Marii poeti ai antichitatii, Lucretiu, Horatiu, Ovidiu, Stesicore, Homer insusi, i-au cantat dramatica existenta.

Care va fi fost oare esenta nepieritoare a acestei Ifigenii, atat de superficial tratata in "Agamemnon" de Eschil si'n "Electra" de Sofocle, pentruca dupa "Ifigenia in Aulida" de Euripide, sa rascoleasca

sufletele cu atata forta, infrangand vremile si mentalitatile? ... E ca, probabil, pasiunile umane, cele mai profund umane, iubirea, ura, rasbunarea, sunt depasite in fundul sufletului nostru de marea virtute a fortei de sacrificiu. Aceasta virtute ne impresioneaza, ne inspaimanta, ne entuziasmeaza, mai mult decat oricare alta, impingandu-ne la un fel de admiratie neinteleasa si inevitabila, atat pentru cel ce-o practica cat si pentru actul in sine.

De altfel, e singurul punct ce ramane nealterat in diferitele interpretari date acestui subiect in decursul secolelor. De moare sau nu la sfarsit, Ifigenia apare totdeauna ca un simbol al vointei de sacrificiu. Pentru ea nu se pune nici o problema de ura sau rasbunare. Numai iubirea ii munceste sufletul, coplesind-o de amaraciune cand e vorba de persoana lui Achile, sau intarindu-i convingerea in necesitatea sacrificiului cand e vorba de Agamemnon, ambitiosul ei tata, pentru gloria caruia a in stare sa paraseasca bucuriile vietii.

Or, tocmai in acest punct esential, "Ifigenia" d-lui Mircea Eliade difera substantial de alte Ifigenii anterioare. Datorita unui proces neexplicat in text, dar intrezarit in visul fecioarei, Ifigenia d-lui Eliade a pierdut tot continutul ei uman, s'a despersonalizat, aparandu-ne ca o mistica, pentru care chiar dragostea cea mai fierbinte si reciproca, nu mai este instare sa-i devieze pasii de pe drumul rugului ce o asteapta.

Pe cand alte Ifigenii, inainte de a se resenma pentru sacrificiu, incearca sentimentul fricei de moarte, cauta sa fuga, sa scape desti-nului ce-o incercuieste implacabil, Ifigenia romaneasca stie de mult ca va muri, isi asteapta sfarsitul ca pe o desavarsire si nu-i pare rau de pierderea bunurilor lumesti. Atitudinea ei are ceva de intelegere totala a misterului mortii si-a vietii viitoare, unde promite ea-l astepta pe Achile. Nu in lumea noastra vrea sa fie fericita, ci dincolo unde nu-i durere nici suferinta. Are ceva de impacare cu Natura, spre care se duce surazatoare ca pentru o reintegrare in cosmos, aproape materiala. Nu stie ce-i frica. Pentru ea totu-i normal, asa cum trebuie sa fie.

In cuvintele si atitudinile ei, nu-i resenmare, ci din contra bucurie, bucurie de a se sacrifica pentru implinirea unui vis, a desavarsirii, prin alegerea a ceea ce-i "vesnic si neintinat".

Epizodul oracolului lui Achile povestit de Chrysis, nu-i decat un pretext scenic. Nu-i pentru a-i salva reputatia de eroina, care viitorul trebuia s'o inregistreze, ca merge la moarte si nici pentru realizarea ambitiei lui Agamemnon. Amandoua aceste motive le accepta, le insuseste ca o scuza pentru ea si pentru cei ce au nevoie de sacrificiul ei. Inainte chiar de a cunoaste Oracolul, Ifigenia d-lui Eliade traia cu gandul in infinitul zeilor, in infinitul de dincolo de materie.

Spre deosebire de Ifigenia lui Racine, Ifigenia romaneasca nu cunoaste pe Achile, nu-l iubea, cum nu iubise pe nimeni, si deci dragostea pe care o resimte la vederea falnicului erou, n'are nimic carnal. Il compara, il apropie de imaginea visului sau si-l identifica ca o satisfactie pur platonica, intelectuala. Nici nu putea fi altfel deoarece ea plutea continuu intre vis si realitate.

In schimb Achile e homerid: categoric, curajos, violent. Si totusi, in fata atitudinii ei diafane, isi pierde intregul eroism brutal, pentru a deveni un sclav supus capriciului ei imperativ. Cedeaza ca in fata unei zeite. Dealtfel, toata lumea cedeaza, se simte dezarmata inaintea vointei de a muri a Ifigeniei. In piesa d-lui Eliade, Agamemnon, Ulisse, Calchas nu sunt obligati sa recurga la forta pentru a decide pe Ifigenia sa accepte sacrificiul. Din contra, sunt ceilalte personaje Clitemnestra, Achile, Chrysis, care trebuie sa lupte din rasputeri pentru a da un echilibru actiunii, din cauza categoriciei dorinti a Ifigeniei de a se sacrifica.

Pasiunile in joc sunt clasice si exprimate intr-o desavarsita armonie. Agamemnon, luptand in sinealul ca un salbatic pentru a-si indeparta ambitia de cuceritor al Asiei, nu reuseste sa se infranga, desi isi iubeste fiica. E un slab, dominat de sentimente contradictorii. Clitemnestra, pasionata, nelinistita, indurata, se misca fara rezultat intre tata si fiica. Rol intermediar nemilos intre Calchas si Agamemnon. Menelaus, un personaj aproape inutil. Interesanta starea de spirit a lui Agamemnon, din cauza vantului, ce apare ca o prezenta permanenta si amenintatoare a zeilor.

Prin introducerea scenelor cu soldati, d-l Mircea Eliade a pro-



letarizat piesa, scotând-o din tipicul clasic al acțiunii într'un cort regal și-a limbajului exclusiv mobil. A creat prin aceasta un fel de opinie publică amenintătoare și turbulentă, ce contrastează un pic cu obiceiurile absolutiste ale epocii.

Stilul însă, natural și curgător, adaptat minunat fiecărui personaj, stabilește atmosfera antică a piesei, provocând în același timp dărința de a urmări cu atenție desfășurarea acțiunii. Te simți încantat și atras în mod irezistibil. Adesea simți nevoia să recitești anumite replici, pentru a gusta din plin admirabilele învățăminte ce se desprind, pentru a aprofunda anumite cugetări ce întregesc și îmbogățesc conținutul tematic al *Ifigeniei*.

Ceeace rămâne caracteristic în piesa d-lui Eliade e faptul că Ifigenia, ca personaj principal, nu mai e la discreția divinității, a personajilor ce o înconjoară sau a evenimentului. Toate aceste probleme formează un decor, un cadru, în mijlocul căruia Ifigenia se mișcă, trăiește, merge la moarte, fără suferință, fără remuscări, fără teamă, ca împinsă de-o voință transcendentă, ce poartă totuși marca voinței ei omenestii. Nu-i o fatalitate ci o dorință. Și nu-i atât o dorință de sacrificiu pentru binele cuiva, sau pentru satisfacerea unei exigente divine, cât pentru desăvârșirea ei ca ființă în neînfrângere.

#### FAUST BRĂDESCU

ȘTEFAN BACIU, *Analiza cuvântului dor*. Buenos Aires, Cartea Pribegei, 1951. 195 pag.

În 1935, "Fundatiile Regale pentru Literatură și Artă" încoronau "Poemele poetului tânăr" cu premiul lor anual; la fel răsplătea pe cel mai tânăr poet pe-atunci, în vârstă de 17 ani, și Societatea Scriitorilor Români. O consacrare la 17 ani. Consacrare oficială. Dar publicul cunoștea de câțiva ani deja pe tânărul care resfira petale de trandafir din belsug în multe reviste de provincie și Capitală. Poetul își avea lumea lui de cititori, și cititorii, poetul lor favorit. Iară volumele au venit unul după altul: "Poeme de dragoste" (1936); "Micul dor" (1937); 25 de poeme din Georg Trakl (1938); "Drumet în anotimpuri" (1939); "Căutătorul de comori" (1939); "Cetatea lui Bucur" (1940); "Muzica sferelor" (1943); "Caiet de vacanță" (1945). În colaborare a scris: "Lanterna magică" (1941) și a apărut în colecția "13 Poeți, 1937".

De-atunci s'au scurs ani, poetul consacrat pe vremuri, astăzi este la al 12 volum și este maturizat. Maturizat nu ca ar avea astăzi 34 de ani, dar ca poezia de astăzi a atins un apogeu. Apogeul imagini. Dacă literatura propriu zisă și ideologia sunt dominate de afectivitate și gândire, poezia se caracterizează prin primatul originalității plastice. Și aceasta s'a văzut dela primele încercări poetice ale lui Ștefan Baciu. Cuvântul, cel mai bogat și mai complex dintre materialele întrebuintate în artă, este în poezie, hotărâtor. El este constituit din: sunet, simț și armonie. Aceasta le strange pe-amândouă magic și reda efectul onomatopoeic al operei, valoarea simbolică cea mai caracteristică a adevăratei poezii. Originalitatea plastică obiectivizează total imaginile fondului mistic și psihic, desprinzându-le din însăși subiectivitatea poetului. Ea reliefează frumusețea. Și aceasta ne interesează în poezie.

Volumul de față este împărțit de poet astfel: Lectia de singurătate, Poeme de dragoste, Pontice, Calătorii, și Analiza cuvântului dor. Ultimul ciclu a dictat poetului și titlul volumului și era de așteptat. Dela primele versuri se poate vedea că gândurile noastre se verifică. Hoinăreala prin ceruri din superba "Calatorie interplanetară", sensul cuvântului în "Cadente provinciale", comparațiile din "Equinox de primăvară", plictiseala din "Cântec de Duminecă". Poziția poetului în fața vieții, atitudinea lui în fața "lumii" ce nu-l privește în misiunea-i sfântă aproape, o vedem în "Inger căzut" care ar trebui să citească în întregime. Imagini ca, de pildă: "Cu nori de vată cer pe care nourii tușesc" (Poemul traiului tăcut); "Calare trece toamna în vie pe un nuc" (Toamna); "Prin codri fuge ploaia descultă și tușind de'nneacă în tristețe grădinile și țara" (Toamna); "Făr înnoptat" (Un prinz necunoscut vorbește); "Castel tăcut ca un deced" (Ospiciu); sau imagini-contraste reușite: "Foc de ghiță", "Luna deasupra zămbește și plânge", "Lanturi reci de ceață".

Remarcă "Balada Umbrelor" că pe-o poezie de antologie. La fel sugestivă și evocativă "Răspântie" (păcat că nu pot fi citate).

Dacă poetul se joacă fericit cu imaginile, perle scumpe, accliptoare, apoi uneori se lasă pe aripa visului, filosofând horatian ba chiar ecclesiastic (*Memento quia*). Felul ironiei poetului se vede minunat în "Bilanț" și mai bine în "Autoportret la 33 de ani". Dragostea poetului nu-i carnală, nici hipersensuală, Imaginativitatea lui este exemplară și sui-generis. Parul iubitei este "planta somnului" sau "pădure a somnului" sau "neguri mari când lunecă prin văi" (Te aștept) Iubita însăși e "o capricioasă ... ce se va frânge sub săgeata neagră de iscusit vânător al tristeții" sau "ești un fum, ești un foc, o pădure de taine/ ești un cer îmbrăcat în cămașe de umbre/ ești o ploaie ce trece prin sânge și haine". (O poezie de dragoste). Ochiul iubitei "Din fântâna nopții cu ciubarul zămbitori voiu scoate ochii tăi". Sentimentul iubitei "e-un râu adânc" iară în poezie se trezește un corb cu aripi albe ducându-l "prin spațiu spre stele, fără voie"; iubirea îi crește mai mult în singurătate, se desvoltă în tăcere, poetul iubeste tăcerea care-i satisface totul (Tot mai plutește seara). Un exemplu de iubire tristă și solitară avem în minunata "Sonata lunii" unde: "amândoi, amândoi, sub ninsoarea de lună/ undeva cresc țări printre spații stelare/ pașii tăi, pașii mei, răsunau împreună/ și pluteau peste câmp ca pe-o gură de mare" unde te coplesesc te înneacă valurile de argint selenar. Poezia "1-1=0" este semnificativă și biografică. Ne apropiem de poet în mijlocul lumii reale. Il vedem vizitator în "Peisaj oriental" trist și deșolat în "Mangalia", ironic în "Corăbii Tainice". Mai departe în "Calătorii" poetul imaginilor reda peisajii din două-trei cuvinte: "șopârle pe stânci, jos marea albastră - sus cerul albastru adânc și nescris". Sufletul pentru poet este "străvezii năvod prinând în el bucată de seară"; peisaj tropical în care poetul zidește din imagini Rio de Janeiro: "O bucată de ocean și-un nor/ Trei palmieri și soare ca decor". Grăsul este "codru de beton armat". "Sub șgărie-norii din Rio de Janeiro" e o poezie care încă nu s'a scris în literatura română. Ironia are un mare rol în poezia lui Ștefan Baciu. Este impletită cu tristete, și uneori înclină spre satiră. Exemplul îl da: "Noaptea la Rio de Janeiro": noaptea aci constă din "o sută de mii de negri unul lângă altul"; lumina "negrii fac glume și zămbesc cu toți dinții", ziua: "o sută de mii de mirese". Ziua se face atunci când: "Toți negrii s'au culcat după o lungă noapte în care au ținut trează întinerioul". Ar fi de citat: "Între mine și Cristofor Columb".

Cu aceste două-trei poezii din ciclul "Calătorii" Baciu se ridică la o artă a culorii în poezie, cum n'am mai întâlnit-o decât doar la Bacovia. Originalitatea plastică a poeziei lui Baciu plămădește alta imagina, literaturii noastre, îi injectează o sevă puternică de un sanatos modernism.

Ultimul ciclu este: "Analiza cuvântului dor". Aci îl vedem pe poet, cuprins de-o durioasă impresiune, legându-se trup și suflet de Tara. As da ca pilda: "Pat" cu ultimele două strofe pline de simțire românească, și întreaga "Pasăre Măiastră". Amintiri și regrete în "Elegia după amiezii de Duminecă", "Elegie bucureșteană", "Mărtisor timpul întors" sau "Dâmbovița, apă dulce". Evocarea visurilor tinereții poetice în "Provincia literară", "Căminul literar" și "Căminul literar" se vede prin "Fluerul Iancului", surzinaște expresivă ale cuvântului ... Fina ironie, prezenta viciu în poezia (chiar cea tristă) lui Ștefan Baciu o vedem în "Vălsul dimineții", ca și "Poetul la tropic" sau "Scrișoare către un poet din țara mea".

Ultimele versuri par rupte dintr'un suflet rătăcit pe valurile lumii, a unui răstăit fam. departe de-ai lui, fără nădejdi apropiate de un mai bine ("Apei", "Exil", "Înviere", "Încă o zi de exil", "Cântec de emisferă", "Melodie bețivă", "Arii naționale" și mult iubitul Brașov al poetului în "Brașov" și "Revedere la Brașov", "Pe Muraș în sus").

Într'adevar, terminând volumul ești de-acord cu autorul că se cuvine omagial să fie denumit așa cum l-a denumit: "Analiza cuvântului dor". Poezia cu același titlu este par'că o chinuitoare întrebare pentru noi toți cărora ni-i dor de ciobanasul lui Grigorescu, de ciressele din garile de la dealuri, de colbul de pe drumurile salbatice ale Baraganului sau de baltile Ialomitei ...

Cu acest al 12 volum, Ștefan Baciu se asează lângă marii poeți ai literaturii românești.

I. G. DIMITRIU



DINU LIPATTI (Contribuții la o biografie).

Sa fi fost prin anul 1926 ori 27. Fratele meu Nicu Popovici, pictorul, venit într-o vacanță de la București, în provincie unde locuiam, îmi tot vorbea de un "prieten" a lui ce avea vre-o nouă ori zece ani, și care cânta "grozav" la pian. Îmi spunea că era mic de tot, negricios și prevăzută cu niște degete enorme. Că cea ce era și mai surprinzător la acest copil, era seriozitatea cu care făcea toate lucrurile. Puteai vorbi cu el ca și cu un om mare. Că în timp ce executa vre-un pasaj la pian, se oprea și făcea comentarii în adevăr uluitoare pentru un copil. Mai mult de cât atât, făcea și compozitii proprii. Copilul acesta straniu și miraculos, era Dinu Lipatti. Fratele meu mi-a povestit multe scene de acestea, căci mergea în casa la părinții lui. Din nefericire nu-mi mai aduc aminte de altceva nimic din această epocă a vieții lui.

Pe mine nu putea să nu mă impresioneze acest "caz", acest copil-minune, pe care îl consideram ca pe un fel de Gulliver în țara uriașă a Muzicii. Cum am locuit însă mult timp în provincie, nu am avut ocazia de a-l asculta și cunoaște, decât mult mai târziu. Voi sublinia că un dar curios, că imaginea pe care mi-am făcut-o despre el s'a confirmat, desigur la o scară dublă, atunci când l-am văzut în corpore.

Pe Lipatti l-am ascultat de abia în 1937, într-un concert la Ateneul din București. Pe atunci începusem să fac cronică muzicală la un ziar din Capitală. Nu mi-a plăcut nici odată să dau busna peste artiști, mai ales că artistul nici când nu poate fi mai interesant și mai autentic decât în "exercitiul funcțiunii" artistice, adică în momentul când este practic inabordabil. Aveam în același timp și un fel de jena de a intra în intimitatea lui sufletească. Pe Lipatti îmi era de ajuns că l-am ascultat. Astăzi îmi pare destul de excesivă și poate chiar neumană această distincție transanta între opera de artă și biografia autorului, ori realizatorului ei. Era însă pe atunci la modă în România, un fel de hermetism, de "purism", pe care îl introduseseră teoriile estetizante ale lui Valéry și Cocteau și pe care le profesam și eu cu destulă convingere ca atâți alții. Între timp fratele meu murise, așa că legătura personală cu Lipatti care s'ar fi putut stabili în mod firesc, se transformase pentru mine într-o problemă de ordin estetic. Am renunțat deci, de a-l cunoaște.

Îmi aduc perfect aminte de acest concert de la Ateneu și de persoana să puțin stranie, însă gravă și demnă, fără a fi catus de puțin rigidă. Cânta cu o mare simplitate de gesturi, cu un elan stăpânit, extrem de concentrat. Ca impresie generală, o desăvârșită dominare a instrumentului, acea siguranță pe care ti-o produce numai adevăratul virtuoz. Cu toate acestea, ceace m'a surprins a fost nu "clasicismul" stilului său, ci din contra "romantismul" acestui stil. Îmi aduc aminte că în cronică pe care am scris-o după acest concert, vorbeam despre "neo-romantismul" lui Lipatti, că semn al unei arte și unei sensibilități a viitorului. În cece privește această opinie despre stilul lui Lipatti pot spune că atunci eram singular, căci atât critica noastră, cât și amatorii de muzică îl declarau iremediabil un "clasic". Mai târziu, Lipatti, într-o scrisoare, mi-a confirmat adeziunea pe care a avut-o la punctul meu de vedere. De altfel traectoria ulterioară a artistului s'a orientat din ce în ce mai mult spre cea ce am putea numi azi, un "neo-romantism".

După aceea l-am mai ascultat de vre-o câteva ori, dar nu am mai scris nimic. Spusesem că aveam de spus pentru acel moment al lui Lipatti. Ceace trebuie să recunosc cu onestitate - și în această situație nu sunt singurul - este că în acel timp nu am putut intui adevăratele proporții ale acestui geniu al pianului.

Pe Dinu Lipatti l-am cunoscut personal de abia în țara anulului 1941, în Germania, cu ocazia turneului pe care l-a întreprins Orchestra Filarmonică din București, dirijată de George Georgescu și cu Lipatti ca solist. Orchestra fusese invitată de nu mai știu bine ce entitate culturală germană, iar subsemnatul l-am fost atârnat în calitate de cronicar muzical. Desigur nu era deloc ușoară această "bătălie" muzicală în însăși țara Muzicii, mai ales în cece privea repertoriul german.

Realitatea a fost - și aceasta trebuie spusă pentru stabilirea adevărului istoric - că succesul muzical al turneului i-a revenit quasi-exclusiv lui Dinu Lipatti.

Parcă îl vad. Imbrăcat cu un palton gros, cu o căciulă înaltă și cu manusi polare. Cu astfel de echipament am colindat împreună atâtea frumoase orașe ale Germaniei din care mai târziu s'a ales praf. Îmi mai amintesc încă unele crampee din acele primblări pe jos, care îi plăceau atât de mult și la care rezista atât de bine, cum a fost aceea de la casa lui Goethe din Frankfurt a.M., unde contemplând împreună glorioasele relicvii, evocam "Dichtung und Wahrheit". Inutil să mă mai refer la forța nativă a inteligenței lui, la perspicacitatea judecătorească și la afinitatea ce o avea pentru cultură, și pe care o avea. Nu știu să fi publicat ceva vreodată, însă multe scrisori pe care în decursul ultimilor ani le-am primit de la el, confirmă întocmai această părere. (Poate că într-o zi se poate fi posibilă publicarea corespundentei lui integrale).

Participarea sa ca solist al aceluși turneu se reducea, în principiu, la executarea "Concertino-lui în stil clasic", filigrană de finețe și humor, compoziție proprie pentru pian și orchestră și imprimată mai târziu pe discuri cu Hans von Bülow și cu Lipatti la pian. Apariția sa era însă suficientă să-l transforme în "Clou"-ul serii, mai ales după ce da "vre-un "supliment" pentru piano solo și cu care stârnea ovatiile unui public nu ușor inflamabil. Îmi amintesc că una din piesele cu care impresiona mai mult, era o impunătoare "Tocată" de maestrul Enescu. Desigur, pentru orchestră și dirijor, situația devenea oarecum paradoxală, căci vedeta nu era "principalul", adică orchestra (fiind vorba de un Concert simfonic) ci "accesoriul", adică suplimentele de piano solo. Erau seri când din tot concertul nu exista decât Lipatti. Poate că diferența de "potential" muzical s'ar fi putut echilibra, dacă orchestra nu s'ar fi marginit doar la execuții onorabile. Dar aceasta, desigur nu s'a putut reproșa orchestrei.

Pe Dinu Lipatti l-am revăzut apoi în 1942 la Roma. În dimineața aceea transparentă de primăvara română, când l-am condus la gara Termini, nu îmi închipuiam că va fi ultima oară îi mai priveam fața lui pământiească.

Concertele ce i s'au aranjat atunci în Italia (mi se pare că trei în total) nu au corespuns categoriei ce o avea. Nu s'a făcut propagandă suficientă și nici nu a fost prezentat presei și cercurilor muzicale, așa cum ar fi fost de așteptat. A dat în Roma un concert la "Teatro delle Arte", o sală elegantă, dar mică și cu un public mai degrabă românesc. Lipatti însă, cu marea lui bunătate nu s'a plans de loc, ci era încântat de succes. Pe el îl încanta cea mai mică atenție ce i se arăta. Am regăsit în el nu numai artistul de mare clasă pe care îl știam, dar un vizibil progres. Așa spune, era mai degajat și mai detașat de partitura, adică mai personal.

Ultimile lui cuvinte la fereastra vagonului au fost: "Mă duc să dau un concert într-un orașel, unde s'a născut Rossini. La revedere!" A fost despărțirea din urmă. Pentru mine el nu pleca la Pesaro, ci mult mai departe.

Între timp m'am găsit și eu, ca toată lumea, imbarcat în aventura războiului. Cine se mai gândea în anii aceia teribili, la Arta? "Inter arma silent Musae". N'am mai auzit nimic de Lipatti. Credeam că o fi rămas în țară și l'o fi prinsă războiul. Pana când, într-o zi a anului 1946, la Madrid fac cunoștință cu pianistul rus Magaloff. Aflând că sunt român, mă întreba dacă îl cunosc pe Lipatti. Atunci am aflat că traesta refugiat la Geneva, unde este profesor la Conservator. Am vorbit multe despre el și la emoția acestei "regăsiri" s'a adăugat acea ce mi-a dat nobilul artist rus: "Il joux beaucoup mieux que moi!" Am înțeles, sau mai bine spus, am intuit, că cu Lipatti se petrecuse o "mutație" artistică. În ce măsură, nu mi-am dat seama decât mai târziu când Thibaud, marele maestru francez, mi-a marturisit, că după părerea sa Lipatti este azi unul din cei mai mari pianisti ai lumii. Mi-am dat seama atunci că muzica românească era pe punctul de a atinge o a doua culme mondială și asta în terenul atât de concurent al pianului. Alături de gloria absolută și fără egal a lui Enescu, apărea acum și lui Lipatti. După intrarea României în istoria universală a violinei, urma a doua intrare, în cea a pianului.



La scrisoarea pe care i-am scris-o îndată, mi-a răspuns cu una foarte spirituală, variată, dar perfect încheată ca o Sonata și presărată cu unele reflexii muzicale din care am putut trage primele concluzii cu privire la orientarea lui estetică. I-am propus să vină în Spania, pentru a concerta. La început a ezitat de teama represaliilor ce comunistii ar fi putut exercita asupra familiei sale, rămasă în țară, teamă perfect fondată, dat fiind unele precedente de acest fel. Mai târziu însă, s'a decis să vină. Din acest moment, dorința unui turneu spaniol nu l-a mai parasit până în ultimul moment al vieții.

Între timp numele sau începuse să circule și prin mediul muzical spaniol, însă desigur în cercuri extrem de restrânse. La acest renume au contribuit în primul rând artiștii însași, veniți din străinătate, care vorbeau de el în termeni superlativi. Astfel Iturbi a declarat, între altele, că dacă Lipatti merge în ritmul acesta, este de neprevăzut evoluția sa ulterioară și culmile ce le va atinge. Un alt admirator al său (și al maestrului Enescu), violoncelistul Cassadó nu pierde nici o ocazie în care să nu pomenească cu entuziasm de Lipatti. Îmi amintesc cum odată la Granada, ne povestea cu o emoție nestăpânită existența tragică și paradoxală a marelui nostru pianist. "De pe patul de boală se ridică intempestiv, ca un vultur și cu o forță nebanuită se așează la pian, pentru a-și înmărmuri de admirație ascultătorii". Așa au fost toate concertele ce le-a dat în ultimii doi sau trei ani: de pe patul de suferință, la sala de concert. Dinu Lipatti nu vorbea în scrisori de boală ce-l macina, decât cu acea detașare și cu acel fin umor românesc, cu care voala astfel tragică-i ursită. Te cutremura până în ultima fibră umană jocul acesta de-a moartea, pe care Lipatti l-a acceptat cu un stoicism de care numai un spirit într'adevar eroic poate da dovadă.

Vorbeam mai sus de condițiile precare în care Lipatti a debutat în Italia. A avut mai târziu, însă, o revanșă și anume la Scala din Milano. Maestrul Ionel Perlea mi-a povestit succesul extraordinar pe care l-a obținut, clasându-se ca unul din primii pianisti ai lumii, și lăsând net în urmă pe Michelangelo Benedetti, asul pianului italian, care avusesse și el un concert în acea epocă, tot la Scala.

Cred necesar să menționez printre neconditionații săi admiratori spanioli pe Infantele Don Eugenio de Bourbon, membru al Academiei de Arte Frumoase și pe dirijorul Ataúlfo Argenta, ei însași pianisti și care tot timpul și-au manifestat fața de Lipatti o neîntrecută admirație și afecțiune.

Una din trasaturile etice cele mai impresionante ale marelui nostru pianist, era desigur modestia. Reproduc dintr-o scrisoare: "...nu sunt decât o simplă furnică, care luptă (din punct de vedere spiritual și național) și caută să spună cât mai bine ce are de spus (dacă are ceva de spus)". Alta data scriindu-i ca Statul spaniol îi va pune la frontieră un automobil la dispoziție, îmi răspunde: "Sunt foarte mișcat de gândul unei mașini oficiale și o accept bucurându-mă de vreme cât aceasta ar evita pentru subreda mea persoană o oboseală, însă te rog calduros să nu faci nici un demers în acest sens, căci mă jenează cumplit și nu prea este în obiceiul meu să mă lăfădesc în chestii ce nu sunt de nasul meu".

În sfârșit după diverse amanări, datorite stării precare a sănătății lui, Lipatti se decide să efectueze un scurt turneu în Spania, în luna Noiembrie a anului 1948. Sunt fixate datele: 26 Noiembrie concert cu Orchestra Națională, la Madrid, dirijată de Argenta, cu un concert de Chopin; 28 Noiembrie recital la Barcelona, 30 Noiembrie recital la Madrid. De aici continuarea turneului în Portugalia. Când cu toții așteptam nerăbdători sosirea lui, mă pomeneșcu o scrisoare de amanare "sine die" din acea cauză a "afurii" boale, cum o chema el. Este inutil să mai descriu conternarea tuturor.

Între timp Lipatti mi-a trimis niste discuri ale lui. Cu o parte din ele prin Aprilie a anului următor, am ținut la Radio despre el o "conferință experimentală". Spre sfârșitul aceluiaș an, am ținut alta pe tema Sonetei de "Chopin" (pe care el o interpretează ca nimeni altul). Pe atunci discurile lui Lipatti nu se găseau încă în Spania, așa că aceste două radio-difuziuni l-au făcut cunoscut în marea masă a publicului spaniol amator de muzică. Impresia pe care a produs-o interpretările lui a fost extraordinară. Toată lumea l-a considerat ca un fenomen, ca o revelație. Prin această prezentă muzicală a lui Lipatti, România s'a impus și mai mult în stima și admirația Spaniei.

Anul 1950 a fost pentru Dinu Lipatti, pentru neamul nostru și pentru muzica universală anul fatal. Scrisorile pe care le primeam de el erau desconcertante. Când pline de exuberanță, de optimism și de proiecte, când pesimiste și pline de reticente asupra viitorului. Speră mult într'un medicament, "Cortisona", precum și într'un diagnostic ce trebuia să i se facă la New York. Îmi dădeam însă seama cu groază că existența lui depindea adesea de un fir de per. În această luptă înegala cu moartea, el a mai găsit totuși voința de a da concerte și de a înregistra discuri. (Revista franceză Disque din vara anului trecut a publicat un articol relativ la această epocă a vieții și morții marelui nostru artist. Sper să-l pot publica în traducere într'unul din numerele viitoare ale prezentei reviste). Lipatti voia să vină în Spania pentru a petrece aici lunile de iarnă, ce-i făceau atât de rău la Geneva. Trebuia să-l întovărășească și soția sa, al cărei devotament și abnegație vor constitui desigur una din cele mai nobile pagini în legătură cu biografia lui Lipatti. Și-a fixat venirea în Noiembrie, apoi a plecat în Decembrie. Și de data aceasta totul era pregătit și sosirea lui era așteptată ca un eveniment. Dar în primele zile ale acelei luni, dintr'o laconică și fulgerătoare informație din "Figaro" am înțeles că Dinu Lipatti, nu va mai putea veni în Spania și nici nu va mai putea merge în vreun alt loc al acestei lumi. Traectoria fabuloasă a carierei lui artistice a încetat cu ultima palpitare a inimii lui în care nu au încăput decât Arta, Frumosul și cea mai desăvârșită noblete. Figura lui de medalie vie, de medalie ce nu se va mai repeta, a trecut cu liniște și cu seninătate în lumea iremediabilă a umbrelor. Aici, așa cum spune poetul "eternitatea l'a prefăcut, înfășșit, în el însași".

C.-L. POPOVICI

## CRONICA PLASTICĂ

### INSEMNAȚII DESPRE CERAMICA BRAZILIANĂ ȘI CERAMICA ROMÂNEASCĂ.

Era în anul 1949, de curând ajunsă la Rio de Janeiro, am nimerit din întâmplare într'unul din obicinuitele targuri săptămânale de cartier. Am ctit doar un colț de stradă - și dintr'odată, mă vazui în Oltenia! M'am găsit acasă, și uluirea mea a fost atât de mare, încât și azi, când îmi reamintesc această scenă, traiesc fericita senzație a regisirii Olteniei mele, macar pentru câteva clipe iluzorii. În fața mea, pe o întindere destul de mare, erau așezate oale, farfurii, ulcioare și ulcioare - toate par'că sosite atunci dela Hurez sau Severin. Atunci, în toată zapaceala și desorientarea unui început de nouă viață, m'am gândit imediat, că va trebui odată să caut și să desleg această uriasă asemanare. Au trecut trei ani de atunci, și pasiunea pentru ceramica braziliană - cu totul desconsiderată și destul de necunoscută aici - a crescut, aducându-mă la concluzia că ea trebuie să fie sora bună cu a noastră, după cum și limba portugheză este sora bună cu limba românească.

Atat formele cât și coloritul acestei ceramici, cu desenele abstracte, sunt de multe ori identice, până la confundare, cu desenele și coloritul oalelor noastre, lucrate de vre-o lălită sau de vre-un unchiș, pe-o vale micritică. Am văzut multe lucruri din Nord, dela Bahia și Recife, și tot ceea ce poporul creiaza în acest puternic centru indigenist, este atât de apropiat de ceramica noastră, încât de nu știu câte ori am simțit și am văzut, că Oceanul și mii de kilometri dispar, ca o pulbere iluzorie.

Oalele din Bahia poartă acelasi hruu negru, putintel tremurat, când mai subtil, când mai gros, ca braul oalelor oltenesti, ca braul care înconjoară interiorul vechilor noastre manastiri. Coloarea lor obicinuită variază în toate gamele de cafeniu, și - fie că sunt făcute din pamant ars sau nu - ele poartă acelasi început de flori stilizate, aeriene varfură și puncte de culoare.

O mare deosebire reprezintă însă statuetele bahiene. Pe acest pamant de taină, cultul magiei negre (macumba), a dus la o dezvoltare aproape nefirească a materializării superstițiilor, fapt care a contribuit la dezvoltarea fecundă a artei statuetelor de ceramica. Toate zeitățile adorate și cantate în prelungi și taraganate melopei, au luat forma de pamant, întrecând cu mult ca expresie orice ceramica



"picassiana". La noi, poporul adanc religios si-a materializat credinta in icoane, facand ca fiecare interior taranesc sa aiba un colt de icoane. Desigur, si in Brazilia cultul Sfintilor este viu, existand pe scara foarte intinsa, insa aici Sfintii sunt facuti de cele mai multe ori din lemn, avand o expresie de naiva incremenire. Ceramica insa, este intotdeauna aceea a noastra si deatatea si atatea ori, am surprins desenul farfurilor, ca pe o fidela copie a oualor noastre incondeiate ...

Eram intr'o zi pe una din strazile principale, adevarat fluviu uman, ale orasului São Paulo, si deodata, in plin soare, apar niste indieni (indios) cu hainele lor albe si cu salul - covor pe umar, sosisi din interior, de pe Raul Portilor. Vindeau arcure si sageti de-a-le lor, tesaturi lucrate in mai mult decat primitiva lor industrie casnica. Desenele cu care erau impodobite aceste arcure, erau exact desenele clasice care impodobesc canile noastre, iar tesaturile purtau intocmai florile si pasarile de pe scoartele oltenesti. Camenii acestia, pe care i-am privit indelung, nu cunosteau nici macar valoarea banilor, vorbind limba lor tupy-guarany, neinteleasa in acest centru urias care era São Paulo, dar arta lor vorbea aceeași limba umana! In mijlocul arcului lucrat din rafie alba si neagra, era desenul triunghiular, impletindu-se cu desenul oricarei cani, agatate pe pridvorul culilor sau caselor noastre.

Intr'o dupa amiaza de vara braziliana, un prieten localnic suna la usa noastra, extrem de agitat, vrand sa-mi arate o minune! Un fel de lopata, cu care se bate mandioca (planta din care se face o faina). M' am uitat lung la el, si la toate explicatiile sale, prin care-mi arata ca obtinuse pretiosul obiect direct dela sursa, adica dela culturile de mandioca, deparat de orase, eu i-am raspuns ca o sa-i trimit din Tara mea o lopata la fel - si nadajdulesc ca destul de curand. Omul se uita uluit la mine, iar eu i-am explicat, ca la noi, aceste lopeti servesc tarancilor, pentru baterea inului!

Ar fi inca multe de spus, dar astazi vreau doar sa schitez o a-propiere, in aceste inceputuri de insemnari, care vor trebui dezvoltate, ca sa dovedeasca in mod viu, o asemanare extraordinara.

Cine a batut ulitole unui targ oltenesc, desigur ca isi va aduce aminte de toata bogatia si varietatea obiectelor de ceramica, vandute pe un pret de nimic. Cati dintre noi, am da astazi oricat, ca sa avem cu noi macar un ulcior sau o strachina taraneasca, pentru a ne alina dorul si pentru a invia in minte colorile Tarii? "u am purtat multa vreme cu mine una, dar in teribilul port al despartirilor, in Marsilia, am pierdut-o, si tot trecutul s' a spart odata cu ea. Astazi, pentru a convinge si a documenta pe straini, am numai o carte cu poze, ca in copilarie. Brazilienii, stau de fiecare data in fata acestor pagini, ramanand vesnic ganaitori - si apoi entuziasmati. Ma intreb: veni-va oare ziua, in care oalele si ulcelele noastre sa ia calea spre tropic, ca o definitiva argumentare a afirmatiilor mele, ca o cimentare a unei rudonii care nu se poate nega?

Incet-incet insa, din aceste constatari de amatoare se desprinde o afirmatie absoluta: arta abstracta practicata azi cu atata scandal si reclama de pictori "contemporani", este un lucru vechi, cat e lumea de veche, iar reactualizarea ei, nu reprezinta absolut nimic nou. Iar daca taica Ion si tata Maria fac același lucru de sute si sute de ani, si au ajuns la acele forme (desene-tipuri) de foarte multa vreme. Si ei au fost sinceri, cand au creat aceste simboluri valabile, care nu cunosc nici timp, nici spatiu. Daca se va crea ceva nou in aceasta arta abstracta, atunci elementul de noutate va fi creat, adica re-creat, de pictori autentici, care in primul rand sunt sinceri fata de ei insisi, si care dupa o lunga evolutie, vor ajunge sa creeze adevarata lor abstractiune.

Abstract pentru mine este indul care inca nu era la curent cu limba color de pe meleagurile acestora; abstracta este si negresa din Bahia, sosita aici de putin timp istoric, aducand insa cu ea toata abstractiunea artei negre (profacuta aci in afro-braziliana) si abstract este - mai ales - taranul nostru, care stie sa-si insemneze oalele cu minoritice samne. Po ei toti ii stimoz, in ei cred, pentru ca pe ei toti, dorul de frumos i-a adus la scolă numitor.

LIRA SIMIAN

## CRONICA SOCIALA

### ARHITECTURA ÎN CONFLICT CU PROZA.

"Frumusetea este ocazia care ne conduce catre contemplarea Ideilor si celei mai inalte dintre acestea, a Ideii de Bine"  
Platon.

Obisnuiti sa gandeasca prin prisma trecutului si dominati de un spirit traditionalist, apoi, dintr'o comoditate spirituala (pentruca e mai usor sa gandeasca altii pentru tine) oamenii renunta foarte greu la lucrurile cu care sunt obisnuiti, sau care sunt verificate de istorie. Astfel circula notiuni inexacte la adresa artei si in particular, a arhitecturii: se confunda foarte des si flagrant in lumea ignorantilor, stilurile arhitectonice, se dau nomenclaturi pe care istoria si teoria arhitecturii nu le-a cunoscut vreodata si se acuza arhitectura contemporana, ca si celelalte arte plastice: de irationalitate, snobism, decadentism spiritual sau retrogradism.

In lumina acestor improfunditati ale lucrurilor, se ntmpla destul de des sa se admire Parthenonul si sa se acuze Ministerul Educatiei din Rio de Janeiro, sau casele coloniale, cabanele indigenilor si sa se acuze blocul de locuinte din Marsilia a lui Le Corbusier, sau Certoza din Pavia si sa se acuze capela din Pampulia a lui Niemeyer. Pe cat sunt de inversunate aceste acuzații, pe atat sunt insa de grave pentru cei ce le emit.

Consideratiile de fata nu-si au niciun scop moralist si nici de a raspunde injuriilor aduse creatiilor contemporane, ci sa lamureasca cateva din problemele care in mod efectiv sunt obstacole intelegerii cel putin a arhitecturii contemporane.

Istoria ne-a lasat un bagaj de forme, care in totalitatea lor, alcatuiesc toata istoria artelor plastice. Fiecare epoca si-a lasat amprenta civilizatiei ei, cu toata conformatia ei sociala si spirituala. In domeniul formelor insa, omul si-a materializat procesul de gandire si l-a daruit istoriei. Incepand dela Egipteni si terminand cu neoclasicismul sec. XX, arhitectura a raspuns pe rand formelor sociale, pe care a trebuit sa le satisfaca, dezvoltandu-si programele si plastica in cadrul mentalitatii spirituale, posibilitatilor de constructie si materialelor existente si caracteristice fiecarei civilizatii.

Nu este momentul sa discutam caracteristicile fiecareia dintre ele, dar este de ajuns sa spunem, ca toate au avut un factor comun: ratiunea destinatiei lor.

Transformarile mari sociale care s'au produs in ultimii o suta de ani in omenire, au dat probleme cu totul diferite si noi, arhitecturii. Dezechilibrul s'a produs din cauza rapidei dezvoltari a masinismului, aglomeratiilor in centrele mari si necorespunzatoare nouii situatii create. Adevarul este ca omul a fost depasit de problemele care i se impuneau imperios si repede. Criza desigur, s'a resimtit si in arhitectura, care a trebuit sa faca fata acestor probleme cu posibilitatile de pana atunci.

La inceputul sec. XX si mai precis dupa primul razboi mondial, dezideratele acestei arhitecturi noi incep sa se formuleze dupa o perioada de experienta care si astazi continua in capitolele ei cele mai avansate.

Astazi exista deci o arhitectura cu substratul logic al epocii in care traim, incadrata in filosofia secolului, satisfacand functiile omului de azi in conditiile ei optime. Aceasta arhitectura, avand la baza, ca element de constructie betonul armat si fierul, are deci si o expresie plastica rezultata din aceste materiale. S'au pus deasemenea bazele urbanismului contemporan, care rezolva aglomeratiile oraselor mari, caile de circulatie, spatiile verzi, locuintele, problemele iluminatiei si a salubritatii. S'au facut experiente costisitoare pentru demonstrarea fiecarui element component al arhitecturii contemporane. Studiile acestei arhitecturi au ajuns sa rezolve problemele cele mai delicate in limitele ei admisibile umane, economice, estetice, functionale si astazi se schiteaza modularea si trecerea ei intr'un sistem clasic, permanent valabil.

Si cu toate astea, vedem de vedem: inghesuiala oraselor, care ne deprima, insalubritatea (o consecinta a celei dintai) locuinte in



constructie( ceea ce este mai tragic) de o dezordine si dimensionare inumana, accidente de circulatie nenumerate cu sacrificii de vietii umane, mortalitate din cauza mizeriei si mai presus de toate, cheltuieli inutile pentru constructii capricioase, peste care vedem lipite formele arhitecturilor vechi: coloane ionice de zeci de metri inaltime, acoperind fatada unui bloc de 23 de etaje de exemplu, fatade cu arhitectura renastere, acoperind aceeasi arhitectura de beton armat, lipituri si stucaturi, care nu au nimic comun cu structura constructiei. Mai mult, case in "stil elvetian" in Brazilia, in stilul castelurilor de pe Loire in Grecia si exemplele abia incep.

Tragedia este ca 99% din comandarii care construiesc, nu vad decat asa, sau ceva echivalent nedefinitului. Si pentru ca banul este idolul secolului nostru, majoritatea arhitectilor sau mai bine zis al tacheronilor, se pleaca si spun: "fie cum vrei, numai paraua sa iasa", si paraua iese, ne usuram viata, avem masina, iar problemele esentiale ale meseriei se reduc la : cum sa cadem in gratiile comandatarului si sa iasa "paraua".

Astfel nu vom adauga niciodata nimic la meseria noastra, iar prestigiul ii va scadea vazand cu ochii.

Cunoastem astazi in omenire pe pionii arhitecturii contemporane si din nefericire ii putem numara pe degete.

"Quand les cathédrales étaient blanches, l'Europe avait organisé les métiers à la requête impériative d'une technique toute neuve, prodigieuse, follement téméraire et dont l'emploi conduisait à des systèmes de formes inattendues" ( Le Corbusier, Quand les cathédrales étaient blanches). Asta nu poate sa inteleaga tacheronul, sau, daca poate, nu este comercial sa gandeasca asa. Desigur, unii orbiti sau altii limitati doar de elementul economico-personal, primii isi vand posibilitatile creatoare, iar ceilalti neputand mai mult, compromit cauza adevarata a arhitecturii contemporane si orbiti de dorinta de castig, imping, sub pretext de economie, opera pana la inumanitarism.

Si descrierea nenorocitelor cauze se pot continua dela caz la caz, si inca aceasta bucatarie intima nu ne-ar interesa daca constatările realitatii nu ar fi expresia acestor suflete inconstient tragice.

Cateva din aceste elemente care pun stavila dezvoltarii arhitecturii contemporane le-am putea rezuma:

1. Repetarea formelor istorice, in majoritatea cazurilor interpretate si care nu corespund materialelor si felului de viata de azi. A interpreta perfectiunea este o parodie tragica a elementului clasic. Este situatia unui Athenian in toga vrand sa traverseze o strada plina de automobile( putin carnavalesca situatia si totus o realitate a secolului).

2. Plantarea de arhitecturi create intr'un mediu cu clima speciala, in medii cu clima diferita. Este un sentimentalism cam ieftin al oamenilor care vor sa-si aduca aminte de locurile natale din nord si isi construiesc case la tropice.

3. Lipsa de pregatire si cultura arhitectonica pentru a sustine si pleda comandatarului, ignorant sau nepregatit suficient( ceea ce este si normal), realitatea secolului, adevarul si logica arhitecturii contemporane.

4. Comercialul si meschinarul economiei gresit inteles. Economia in arhitectura nu inseamna a reduce suprafata constructiei sau a inghesui si reduce elementele componente in proiect. Economia in arhitectura inseamna ordine, spatiu just dimensionat( cu putin iz de generozitate daca se poate) si constructie perfect statica.

5. Lipsa de talent arhitectonic si cramponarea in anumite idei fixe sau gresite, rezolvări maniace stereotipe, fie de plan, fie de plastica. Este una din cele mai descurajante si periculoase cauze, care nici macar nu merg in ritmul bunului simt.

6. Lipsa de moralitate si scrupule, deformatia ale spiritului comercial. "Arta este primejdioasa, pentruca pe calea ei ne deschidem inima catre intreaga lume a sensibilului"( Bossuet) - si sensibilitatea este periculoasa comertului.

Si de ce spun ca acest spirit comercial rau inteles contravine moralitatii: pentruca "anumite forme inalte ale caracterului si sentimentului moral, sunt puterile gratie carora orice opera de arta arhitectonica poate fi produsa"( John Ruskin, Cele sapte lampi).

In diformitatea si inghesuiala descurajanta a multilor de opere arhitectonice rezultate dintr'un sistem de gandire stereotip si

de care ne izbim la fiecare pas, nu avem posibilitatea sa intalnim arhitectura adevarata, logica si generoasa a marilor spirite? Oameni comuni gasim la fiecare pas si peste tot locul, dar un prieten sau un spirit mare il gasim rar de tot.

A construi case, nu inseamna sa fii arhitect. Acel care nu stiu cartile lui Vitruviu, sau cugetarile lui Marc Aureliu, cine n'a vibrat in fata arhitecturii lui Palladio sau Leon Batista Alberti, care n'a fost impresionat pana la lacrimi de Parthenon sau arhitectura de piatra sau lut a spiritului laic, cine n'a vazut in materie expresia unei opere de arta, cine n'a simtit nevoia de a realiza ascultand o simfonie sau nu l-a dezarmat poezia, acel care n'au trait tristetea unui cersetor, sau care ignoreaza infinitul sufletului uman, aceia nu se pot numi arhitecti.

Retrage-te pe malul marii si priveste acea monumentală linie a orizontului severa si precisa, admira arhitectura norilor si a spatiului albastru. Retrăge-te in tine si vei regasi monumentală arhitectura a sufletului uman, cu vibratia si cadenta, ritmul si infinitul imponderabilului creator. Retrăge-te in muzica si vei regasi adevaratul sens al arhitecturii.

Arhitectura este o directa rezonanta a muzicii in materie. Ambele au aceleasi elemente: ritm, cadenta, expresivitate simbolica. Ceeace le deosebete sunt mijloacele: una se exprima prin sunete, cealalta prin forme.

"Arhitectura este muzica inghetata" sau "un joc de umbra si lumina". Este expresia jocului de-a viata, dela cavernele preistorice la palatul ONU-lui.

Arhitectura este expresia spiritelor tacute si mari, cele mai constiente dintre toate spiritele in slujba adevarului, frumosului si a "Ideii de Bine".

"Ce trebuie sa ne conduca in acest efort," spune filozoful român Tudor Vianu, in "Filozofia Culturii", "mai intai credinta in stiinta, in puterea si eficacitatea ratiunii omenesti. Apoi iubirea de oameni, hotararea de a veni in ajutorul semenilor cu care suntem intruniti... si in sfarsit, miscati de iubirea ordinii si armoniei estetice, hotararea de a da civilizatiei noastre caracterul unei opere de arta".

Arhitect STEFAN ELEFTERIADIS

## I N . M E M O R I A M ...

### CONSTANT TONEGARU

Anul acesta, iarna aceasta, oamenii rusinei din Romania, au mai omorât un poet. L'au omorât simplu, asa cum stiu ei s'o faca, platinându-i rezistenta cu inchisoare si tacerea cu foame.

Si acum cand comisarii culturali si-au savarsit faradelegea lor, acum cand Constant Tonegaru si-a incheiat deabia inceputa opera poetica prin cea mai autentica din toate poeziile trairii, prin moartea lui, sa ne fie ingaduit noua, singurii cari mai putem marturisi, sa amintim de scurta, foarte scurta trecere prin viata si literatura a celui ce atat de ciudat a stiut sa se pregateasca de martir, a celui care scria astfel despre el insusi:

".....Uite, asta e  
Tonegaru, poet decadent  
Scrie despre fantome, constelatii si alte dracii"  
( Gradina publica)

dar care atunci cand a sosit clipa alegerii neghinei de grau, a stiut sa plateasca pretul cumpnit al demnitatii prin tacere si moarte.

Constant Tonegaru a inceput sa-si publice poemele prin 1942-43. Anii erau cetosi, dar nu inexorabili: ei nu faceau dect sa amuna desfiintarea noastra posibila ca oameni. Adolescenta lui Tonegaru era tarzie. Intra in literatura cu toate nelinistile si teribilele jocuri ale adolescentei, cu toate falsele ei exotisme, cu toate ciudatele sale fervori si netraitele sale amintiri. Dar era care vina lui Tonegaru, daca timpul era tarziu pentru o astfel de adolescenta?

Din 1942 pana in 1945, nereverentios si cuprins de teribilism, Tonegaru, si-a pus toata adolescenta in poeme inegale, dar sustinute de-o fervoare nemarturisita: aceia a Mortii. Publicate rand pe rand in "Preocupari literare", "Kalende", "Viata", "Democratia", "Revista Cer-



oului Literar" (Sibiu), "Fapta", "Universul Literar" și "Revista Fundațiilor Regale", ele au fost stranse apoi în volumul "Plantatii", editat de Fundațiile Regale în 1945, cel care patrunsese în lirica ca un "golan", primea premiul Tinerilor Scriitori, acordat de Fundațiile Regale și odata cu prima confirmare oficială, își pecetluia și tăcere.

În acel "Noemvrie patetic" - unicul sau anotimp interior - Tonegaru își prevedea poate, odata cu "destituirea" sa din anotimp, destinația:

"Târziu a mai venit și destituirea mea din anotimp!  
Prelunga ca o figurină de El Greco, năluca mea valsată de platani  
pe bemoli ar fi vrut să mimeze cumplită ei aventură  
dar parafrazele lui Noemvrie exprimau suficient drama clanului  
meu de golan."

Atat timp cât a fost frenetic de vorbăret prin cafenele și cinacluri, puținii sunt aceia care l-au luat în serios pe acest "golan" care se juca flori cu cuvintele și le încerca - câteodată nedibaciu, sensuri noi (adolescența sa nu era revoltă sau blestem, ci numai nerespect...) - Pana atunci "nu începuse încă ora lepadării de sine" (Cruciada). Când însă Tonegaru a început să taca, comisarii au înțeles.

Nu știu din ce motiv "legal" a fost închis Tonegaru. Știu însă cum a fost batut, torturat, ținut în celulele dela Jilava și Aiud, și cum "golanul" din "Noemvrie patetic", a devenit frumos și simplu în închisoare un erou. Avea să lase dela Aiud pentru a-și regăsi "libertatea", adică mizeria și pentru a se pregăti de moarte, despre care spunea într-unul din poemele sale:

"Mai târziu, știu, va veni Cineva neplăcut;  
ne-am retras și ne-am lipit de perete,  
numărând secunde în gând ne socotim:  
eram cinci, altă mână, cinci degete.

.....

Pe urma ușor, ușor s'a deschis ceremonial ca un altar

și Măna Mare a patrunsă rece, de ghiță:

cautând pe unul dintre noi s'a oprit,

într'un pahar plutea înecată o viață". (Cules de rod)

A murit în mizerie, departe de prieteni, și și aceasta o prezăzuse capdva:

"Flamând de stele, el a murit pe trotuar" (Ultimul dela 1200)

Cum va fi fost înmormântarea sa? Probabil alt act de tăcere și singurătate. Măine, aceea la noi, săpăm pe libertatea noastră, lui și celorlalți din lumea lui, le vom împlini desigur dorința:

"Măine-azi, aici ne va pune placă de marmură

și pentru trubaduri se va ridica un osuar" (Ultimul dela 1200)

Și poate că tot mâine, la marea, inevitabilă judecată, singura întrebare la care vom cere unui Mihail Sadoveanu să răspundă va fi aceasta: "La ce gâdina, la ce întrunire cu comisarii, te gaseai atunci când a murit Tonegaru, atunci când erau desființați poezii? Și întrebarea aceasta e gravă, și la întrebarea aceasta nu se afla răspuns, mai ales atunci când te numești Mihail Sadoveanu, când ai primit Premiul Stalin, când faci parte din Praesidium, și când crezi că o opera epică oricât de mare ar fi ea, poate acoperi, poate ascunde, rusinea și lasitatea, într'o clipă în care pe pamantul nostru pretul adevărului este mizeria, închisoarea și moartea.

INA CRISTU

ROMULUS DIANU

A trecut aproape un sfert de secol, decând am avut pentru prima oară prilejul să strang mâna lui Romulus Dianu, și câte nu s'au întâmplat, bune și mai mult rele, în acest rastimp! A fost o întâmplare lirică, pe care o voi povesti cu alt prilej. L-am întâlnit, atunci, în odaia redacției "Curentului", la capatul unei scări subrebe; clădirea impunătoare a ziarului în care Dianu avea să-și dăruiască viața, nu era încă ridicată. Pe-atunci, Dianu era un tânăr ziarist, și mai cu seamă un tânăr scriitor, autor al "Vieții minu-

nate a lui Anton Pann", fermecătoare carte, scrisă în colaborare cu Sergiu Dan (astăzi și el închis între zidurile unei puscării). Cele câteva ceasuri petrecute atunci în tovarășia lui, le-am retras mai târziu, încă de câteva ori, cu toate că niciodată nu mai aveam să găsesc într'ansul acel farmec, pe care l-am reținut la început. Totuși, drumurile noastre s'au încrucișat și mai târziu, aproape întotdeauna cu puțină poezie. Stralucitului și curajosului gazetar, eu i-am preferat pe poet. Versurile sale zac risipite în revistele timpului, și eu știu care mana va avea răgaz să le adune. Poetul era însă mereu prezent și în romanele, pe care Romulus Dianu le-a publicat, aproape ca pe o evadare din proza cotidiană. Mai cu seamă carticica "Nppti la Ada-Kaleh", apărută în "Colecția Rosidor", e plină de parfumul oriental, atât de caracteristic, dragului nostru colt balcanic.

Dar toate acestea au fost numai etape în viața unui gazetar convins - dar și rapit de profesiune. În paginile "Curentului", el a fost unul dintre cei aleși, unul dintre cei foarte "subțiri", nu numai în cronicile sale muzicale, ci și în comentariul politic. Memorabile, seriile de articole în chestiunea Ardealului și a Maghiarilor, au creat epoca. Langa Pamfil Seicaru, Romulus Dianu a fost cel mai de seamă, cu toate că mai era acolo și bietul Ionel Dimitrescu, și reposedatul Victor I. R., și Mircea V. Pienescu, și nefericitul belfer Ioachim Botez. Fuit! Politica "liberatoare" l-a închis pe poet. Mai întâi în temnița din Aiud, apoi la Ocnele Mari. Aproape opt ani a rezistat această înfrava, celor mai brutale chinuri. Orb și totalmente anemiatic, el s'a stins în ochi, după ce cautase să învingă pana și Aiudul, cu un optimism de necrezut, pe care l-am descifrat în cartile postale, scrise în primele luni de temniță - carti postale purtând scrisul sau întortochiat, chinuit, și totuși caligrafic. Dar curajul acesta nu a fost bun la nimic. Trece anii. Mor oamenii. Romulus Dianu, poetul, melomanul, problematicul, iubitor de plimbări la sosea pe motocicletă, în care vedeam totdeauna o Rosinanta, a fost ucis de progresisti. Și între timp, Tata Moșu, Berila și Sile Constantinescu spun că lumina vine dela răsărit...

VASILE STOICA

Postul ambasador al României la Sofia-Ankara și Haga, fusese condamnat la ani grei de temniță, pentru ceea ce se chema azi în republică "încercare de trecere frauduloasă a frontierei". Vasile Stoica era internat de cativa ani la Aiud, și pentru că într-o zi calaii au găsit în captuseala hainei sale un capat de creion, el a fost trecut imediat la regim celular. După cum relatează un martor care a scăpat din infern, aceasta e tot ce se poate închipui mai teribil, în gama puscăriilor sovietice. Regimul celular l-a ucis pe Vasile Stoica. Noi nu vrem să scriem despre diplomat, despre desavarsitul om de lume. Vrem să însemnăm doar câteva vorbe despre scriitorul care, aproape anonim, a dublat pe acest mare discret. Poet el însuși, din generația poetilor transilvăni din preajma celui dintăi războiu mondial, Vasile Stoica a publicat extrem de puțin din opera sa lirică. A tradus, cu o măiestrie egalată de puținii, din opera marelui poet ungur Ady Endre, din Omar Khayam, din romanticii germani. A talmăcit o serie de piese de teatru, între care "Ospățul nebunilor", reprezentată pe scena Teatrului National din București, reușind să redea întotdeauna farmecul limbii, cu toate intersaturile ei, care tentau pe poet. Ce lucrări va fi pastrat în manuscris, este azi greu de știut, pentru că toată casa și tot avutul i-au fost confiscate. Ce va fi visat, ce va fi regretat, este imposibil de aflat, de vreme ce singurătatea cea mai teribilă l-a închis ochii, acolo, în Ardealul pe care el, descendentul lui Gheorghe Lazar, l-a iubit cu o patimă de adevărat transilvănean.

L-am întâlnit ultima dată în cenusia gara din Budapesta. Se întorcea în Tara, în Tara ocupată, convins că diplomația și rațiunea vor face în așa fel, ca "hopul" să fie trecut cu bine. Era un optimist. Și ca orice cavalier, un om de buna credință. Se întorcea cu optimismul său, pentru că același optimism se-l mai reîntoarcea încă odată, dela Haga, când totul era pierdut. Ne-am încrucișat privirile, ne-am luat rămas bun, atunci, când el venia, și alții nu șiau, cum să plece. A murit în lanțuri - dar a murit în Ardeal. Și nu știu cum, imi vine în minte o frantura de poem, de tânărul Vasile Stoica, apărut în "Almanahul scriitorilor dela noi", întocmit de Sebastian Bornemiza, la Orăștie, prin 1911:

"Suntem plutașii unei mări uriașe



"Eternii robi ai negrelor ei unde".

Azi, cand negrele undeale acestei mari de lacrimi au inghitit pe om, poate ca este mai frumos, mai bine, sa ne gandim la poetul ucis decat la diplomatul mintit, amagit si macinat intre rotile istoriei.

## CRONICA MĂRUNTĂ

CEREM IERTARE ȘI MARE ÎNGĂDUINȚĂ DISTINȘILOR NOSTRI COLABORATORI, CĂRORA LE REAMINTIM SCRISOAREA NOASTRĂ DIN DECEMBRIE 1951, ÎN CARE ARĂTAM CĂ "MATERIAUL SE MIMEOGRAFIAZĂ POTRIVIT SOSTIRII LA REDACȚIE".

ASA SE EXPLICA DISPUNEREA MATERIAULUI, FĂRĂ UN PREA CUNOSCUȚ DE TOTI DISCERNĂMÂNT REDACȚIONAL AL LUI ȘI TOT AȘA ȘI RÂNDUIREA COLABORĂRII ALESE, CARE NE-A ONORAT ȘI CĂREIA ÎI MULȚUMIM CU RECUNOȘȚINȚĂ ȘI ACI.

### SCUZELE NOASTRE ...

Numarul de fata al revistei noastre este un numar special, inchinat scrisului romanesc de peste hotar si coincide cu implinirea unui an de activitate, asa cum o stie Dumnezeu si cei ce se intereseaza de noi.

Cu aceasta ocazie tinem sa accentuam un fapt, care, credem, ne onoreaza. Dela primul numar ne-am impus o tinuta: Sa nu facem nici o politica de partid, ci numai literatura. Foi politice erau multe, literare nici una. Atitudinea este, in mod natural, anticomunista si sedem in slujba Neamului romanesc. Deci, vom duce lupta culturala contra instrainarii limbii si literaturii noastre, lupta contra distrugerii noastre ca Neam care a contribuit la cultura universala, vom strange scrisul romanesc al scriitorilor pribegi, cari n'au posibilitatea sa se manifeste, neinteresandu-ne deloc vederile lor politice personale si-l vom prezenta, ca hrana sufleteasca, emigrantei romanesti setoasa de literatura sanatoasa.

Nu urmarim nimic altceva! Nu vrem sa surpam activitatea nici unei alte reviste, care exista sau va mai rasari in Diaspora; dimpotriva, ne bucura aparitia oricareia alta in conditii optime, si n'tr'un mediu mai omenesc decat al nostru.

Nu vrem sa concuam cu nimeni, nu vrem sa avem nici o intaietate, nu vrem sa fim laudati, nu vrem sa fim compatimiti, nu ne trufim cu nimica, dar nici nu facem pronosticuri de hipodrom ...

Suntem cei dintai, insa, cari am semnalat disparitia publicatiei valoroase "LUCEAFĂRUL", redactata cu multa pricepere de MIRCEA ELIADE, o cinste a Neamului romanesc.

Ca si unii confrati-tipariti o recunoastem si noi, ca aparem in conditii mizere, adica ... mimeografiati. Vina nu e a noastra. Nimeni nu ne da dinarul lui de prisos, nu primim de nicaieri niciun abonament macar, nu ni se da nici o cota aparte, indemnizatii, recompense, subventii, cotizatii, subscriptii, danii, pomeni, premii, etc. Suntem, mai saraci, decat isi poate inchipui cineva, si din putinul nostru rupem banii necesari hartiei si matritelor pentru aceasta publicatie trimestriala necesara. Ni se va sugera: nu mai apareti, lasati sa apara doar cei ce au putinta materiala. Noi le raspundem calm si sub frica lui Dumnezeu: Cine poate sa apere cu demnitate, convingere si sinceritate sufleteasca patrimoniul Neamului, s'o faca, asa cum va putea, neintarziat, dar s'o faca.

As aminti insa, ca exista in intreaga lume civilizata o adevarata literatura mimeografiata. Iara confratele nostru Stefan Baciu a scris intr'un mare cotidian din Rio un articol apreciat despre "era mimeografului". Editurile "CARTEA PRIBEGIEI" din Buenos Aires, "BIBLIOTECA ROMÂNĂ" din Freiburg (Germania) si "OMUL NOU" din Salzburg, nu ne-au oferit pana acuma adevarate opere de arta mimeografica?

Ne mangaie insa, atatea marturii scrise ce ne vin din fundul lumii, pline de incurajari romanesti!

Si fruntile noastre chinute, imbrobonate de sudoare si sange se racoresc ... Si ne este destul aceasta mangaiere!

### SCRISORI PILDUITOARE.

Cand sbateroa noastra este vana, sub raport material si nimeni dintre Romanii "buni", "patrioti", "mari", etc. cari sunt dealtfel stri-

viti de grijile Tarii, ma rog, las cititorilor nostri, sa adjucece asupra cuprinsului resumativ al urmatoarelor doua scrisori - din atatea primite de curand - si sa vada rostul unei publicatii (nu numai a noastre), necesare Neamului in pribegie. Sa nu fie cu suparare nimanui. Ca pilda vie, redau scrisoarea unui Volksdeutsch din Banat si a unui Evreu probabil, ambii refugiatii, primul in Suedia, al doilea in Israel. Cel dintaiu zice: "Sunt dornic sa citesc buche romaneasca ... sa mai aflu necazurile si preocuparile Romanilor imprastiati in cele patru vanturi, precum si de noutatile literare ... cum pot primi revista Dvs ... ce fel de bani sa va trimit, ca sa stiu sa ma fac luntre si punte pentru a face rost de ei ... imi dau seama cate sacrificii ati facut si faceti Dvs. Romanii de pe acolo pentru a putea tipari o revista in ziua de azi si in tara straina ... prin asta incerc si eu sa sprijin buchea romaneasca in exil si sa uit in clipele cand citesc ca sunt atat de departe de casa ... sa am impresia in acele clipe ca sunt in tara, in acea Romania pe care toti Romanii o visam in viitor ...". Al doilea scrie: "Ca un bun fiu al poporului roman ... fiind dornic a citi in scumpa-mi limba stramoseasca, nevrând a da uitarii graiul stramosesc ce aici in exil imi este singurul bun si speranta ca intr'o buna zi voi revedea scumple locuri peste care astazi domneste teroarea fiilor lui Genghis-han ... Traiasa Romania nepieritoare ...".

Prima scrisoare o semneaza Vasile Sfașter (sic), a doua D.N. Pă-răscu.

Am rodat pe acestea doua mai expresive si mai sugestive, ca sa arata ca nicaieri nu se gândește nimeni la capatarea de alte cetatenii, ci biotii oameni se chinuiesc de dorul de a-si revedea caminurile si pe cei cari ai lor cat mai repede.

Cum mai comentez? Emigranti si emigranti!

Durări si socoteli, suflețe si invarteli.

ooooo

Brosura "Notes additionnelles à la Bibliographie de la littérature latine" editata dlui Prof. N.I. Herescu dela Universitatea din Bucuresti si fost președinte al Soc. Scriitorilor Romani, pune in lumina miselia unor netrobnici, cari inteleg sa recurga la tot soiul de potlogarii, cu scop sa ponegreasca in fata lumii valori intelectuale deja recunoscute in concursurile stiintifice de specialitate.

Documentarea logica, bogatia citatelor si preciziunea stiintifica a dlui Prof. Herescu arata clar cu ce se ocupa cei ce vagabondeaza prin bibliotecile Parisului.

ooooo

Prof. Renato Cirelli Czerna dela Universitatea din São Paulo in interpretarea juridico-filozofica a lui Faust, citeaza pe regretatul Mircea Djuvara, dascalul nostru de Filozofia Dreptului dela Bucuresti, care sustine ca "dreptul pozitiv este product real al gandirii omenesti, nu al gandirii in sine (Vezi "Archives de philosophie du droit et de sociologie juridique", 1940, no. 24, p. 110-158).

ooooo

Prin ingrijirea dlui N. Iliescu, a aparut la Bergamo, "ANAXANDROS" al lui Vasile Părvan. Traducerea este insotita de un studiu clarificator asupra marelui savant, cum si date biobibliografice complete (reamintim ca Dacia a aparut si in romaneste in traducerea lui Radu Vulpe).

Laudabil ceea ce a facut dl Iliescu, dar cred ca era si mai bine daca ne dadea in romaneste textul, ca sa ne mai aducem si noi, cei de departe, aminte de cuvintele entuziastului profesor al Neamului.

ooooo

Una din foarte putinele reviste bune de literatura si idei, apare la Paris, sub conducerea domnilor Virgil Ierunca si Const. Amariutei, si se cheama "CAETE DE DOR". Sub titlu, cei doi au scris "metafizica si poezie", par'ca spre a protesta impotriva prozei si a banalului, care risca sa invadeze diaspora romaneasca. Am avut pana azi bucuria, sa citim in aceste pagini modest mimeografiate (cunoastem casna ...), o serie de texte care ne-a redat increderea in virtutile creatoare ale neamului. Proza lui Mircea Eliade, poemele lui Al. Busuioceanu, nelinistea mai nouului Amariutei, si cateva studii ale lui Virgil Ierunca (dintre care cele despre Arghezi si Brâncuși merita remarcate violent) ne aduc la un nivel, pe care ne era teama ca il pierdem, si pe care il regasim cu atat mai bucurasi.



Presa romaneasca din Statele Unite a castigat de curand un organ de frumoasa tinuta intelectuala, prin aparitia revistei mimeografiata "VERS", ale carei prime doua caete au aparut la Rastatt, in Germania. Redactorul revistei, poetul Nicolae Novac, in peregrinarea sa de "persoana deplasa", a luat cu sine elanul cu care pornise la drum in Europa, si este acum pe cale sa prefaca foaia sa intr'un loc de intalnire al tuturor scriitorilor romani cu adevarat liberi. Fiecare caet reprezinta un progres fata de cel precedent. Ca pe o "rara avis", tinem sa mai relevam numele unui roman, care scoate bani din punga, spre a usura aparitia revistei "VERS": nu este un industriar, nu este un fiu al norocului - este maiorul de cavalerie Bumbacescu. Prin poetul Novac si maiorul Bumbacescu, poezia romana prinde graiu in Statele Unite.

ooooo

Sub ingrijirea domnilor Mircea Eliade si George Racoveanu, a aparut in oraselul Freising din Germania, o placheta, intitulata "CONVORBIRI", cuprinzand cateva din cele mai stralucite articole ale marelui dascal si gazetar, filozoful Nae Ionescu. Sunt de o actualitate extraordinara aceste putine pagini, care ca intr'un capricios joc de oglinzi redau doar un aspect al omului, care a stiut, ca foarte putini altii, sa fie intotdeauna el insusi, intr'o lume care imita cu voluptate. Indiferent daca "marturisim" sau nu pentru Nae Ionescu, ca sa folosim o expresie a celor doi editori, suntem cuceriti de precizia si frumusetea tulburatoare a logicei sale. El a fost si ramane unul dintre marii stilisti si semanatori de idei ai noii culturi romanesti, si acest lucru nu-l va putea sterge nici o ocupatie. De peste timp, Nae Ionescu vorbea in aceste pagini: "Nu mai scriem logic, - si nu mai gandim logic. Masinaria noastra intelectuala rateaza ca un motor ramponat; la campii ca un cal nestrunit". Asta a fost scris in Iulie 1926. Cei ce au urechi de auzit in 1952, aud?

ooooo

Dr. Petre Valimăreanu a sustinut o teza de doctorat la Roma, trand un subiect putin cunoscut in Romania: Il metropolita Gabriele Bănuțescu-Bodoni (1746-1821). A publicat ca extras din teza: Bessarabia. Aspetti della vita ecclesiastica, unde studiaza problema, desprinzand figura cultural religioasa a marelui vladica basarabean, ca pastor in Principate si mai apoi in Moldova de rasarit.

Multe informatii istorice, intreaga bibliografie asupra acestei figuri bisericesti (nu vad citat studiul asupra lui Gavril Bănuțescu din lucrarea "Scriitorii basarabeni" a lui P.V. Haneș, aparuta prin 1941-42, vazuta de mine in Germania). Trataria frumoasa da valoare acestei mici lucrari care este desigur oglinda tezei laureate.

ooooo

Confratele mimeografiat "MOFTUL ROMÂN", nr. 4, apare la Paris, ca "organ al celei de a treia internationale a Romanilor Liberi". Umorul sau care ne aminteste "Furnica" de alta data, unde Ghița Ranetti caricaturiza pe oamenii Tarii, dela marele Carol I, cu amicului sau Kalinderu, pana la ultimii politicieni ai zilei, dela ministrii minunati ai acelor fericite vremuri pana la Iancu Brezeanu si Smara, toti nu erau crutati de umorul, uneori rautacios al "Furnicii". Salutam publicatia umoristica si-i uram sa-i dea inainte, caci ... ce e mofit ca mofitul trece.

ooooo

"ROMANIA", Buenos Aires, anul IV, nr. 1 din Ianuarie 1952, foaie romaneasca independenta, in redactarea dlui Al. Frâncu, prezinta ca intotdeauna un continut viu si viu, alternand intre cultura propriu zisa, politica si informatie precisa. Este prezenta si politica externa cu vederi uneori juste, dar nu lipseste nici coltul lui Găga, atat de gustat de cititori. Articolul "Tot ce-i românesc e al nostru" este pil-dultor, dar cine sa ti-l inteleaga astazi cand toti cred ca si au dreptate! "... vom reclama ca fiind demn de prețuirea noastra TOT ce-luce este românesc. Si românesc este astazi tot ce-luce contribuie la eliberarea Tarii, la izgonirea dusmanului si la repunerea neamului in drepturile sale".

Noi o divulgăm aceasta ca o dragoste de Tara, sincera si dezinteresata, fara viziuni ministeriale si apetisante miroasuri de friptura.

ooooo

Curajoasa, bataioasa, impetuoasa, revista "CHEMAREA", pe care o cetim cu interes, chiar daca nu suntem intotdeauna de acord cu continutul ei. Si cum am putea sa cetim fara interes o foaie, care este, aproape intotdeauna, scrisa pe jumătate de cel mai mare ziarist al nostru, domnul Pamfil Seicaru? Desigur: domnul Pamfil Seicaru a avut totdeauna parerile Dsale. Dar ce are asta de-a face cu faptul, ca Dsa este un mare ziarist, unul din cei mai documentati si mai culti gazetari ai Romaniei moderne? In ceasce ne priveste, am gasit in ultimele numere ale CHEMĂRII (la care scriu cu avant si domnii N.S. Govora si Al. Cristescu) cateva file, care marturisesc pentru intoarcerea la literatura a domnului Seicaru, pe care gazetaria cotidiana il indepartase de cele literare. Amintirile despre poetul D. Karnabatt, consideratiile despre E. Lovinescu, si atatea alte incursiuni literare de inalta valoare, ne redau nadejdea, ca gazetarul va gasi timp si, ca sa incheie romanul "In patru labe", pe care il incepuse, pe cand combatea la "Hiena", tanar ca si azi, prin 1920, ni se pare ...

ooooo

Aparitia romanului domnului Mircea Eliade, "MAITREYI", in traducere franceza, sub titlul "La nuit bengali" (Gallimard, NRF), dupa ce editia germana obtinuse un succes deosebit, este urmata de aceea argentiniana, in marea editura Emece din Buenos Aires. Alte lucrari stiintifice ale domnului Eliade apar in capitala Frantei, cele mai de seama reviste publice la loc de frunte articolele si contributiile datorite cercetarilor Dsale. Cel mai de frunte universitati din Europa il invita sa tina conferinte, cursuri si prelegeri. La ora in care asternem pe hartie aceste note, domnul Mircea Eliade se afla pe coasta de azur, lucrând la un nou roman. In curand, deci, vitrinele Parisului vor prezenta o noua carte de rasunet. Am putea lungi lista dupa bunul plac, pentruca neobositul nostru compatriot este si azi la fel de activ si de tanar, ca pe vremea cand scria primele foile toane la "Cuvântul". Munca aceasta magnifica, a servit pana astazi interesele si numele Tarii, cu mult mai mult si mai vartos, decat un comitet. Ceca ni se pare insa de neinteles, este lipsa domnului Mircea Eliade din cadrele Fundatiei Regale Carol I, pe care Dsa ar onora. Oare domnul Eliade, care a facut cinsto Fundatiilor Regale acasa, este mai putin "cultural", decat domnii Virgil Veniamin, distins profesor de drept civil, nimic de zis, sau decat distinsul diplomat care este domnul Bossy, sau domnul Jean Dragu, fost atasat de presa si aplaudat conferentiar? Lucrurile par sa fie cam asa, judecand dupa notitele culturale inserate in oficiul politic al Fundatiei dela Paris. Pacat. Pacat si pentru domnul Eliade. Pacat pentru mica noastra cultura in exil!

ooooo

"VATRA", Roma, din Noemvrie si Decembrie 1951, publica merou material interesant ca documentatie, privitor la politica romaneasca dintre anii 1930-1950. Alaturi de condeiul dlui P. Valimăreanu mai aflam si pe dnii Petre Musceloanu, Radu Cornățeanu, Dragoș Măgureanu, Adrian Popa, Bucur Calangiu si Nicolae Ilicescu. Pretioase informatii in "Semnalari", deosebit de binevenite pentru toate lumea sunt notele istorice din "Calendar", chiar si polemicele sustinute de "VATRA" exprima o convingere a revistei.

N'as vrea sa trec cu vederea articolul extrem de impresionant al disparutului dintre noi, prof. Ioniță, o mare valoare a invatamantului românesc, articol in care figura legendarului revolucionar Horia este prezentata cu sfintenie de simbol: "O asemenea vicata nu se termina cu rosta, ci coboara si se inmieste in vicata nesfarsita a Neamului ... ca a trecut pe Iancu ... steagurile libertatii ... caci veniti mai pe urma ... merg purtand in suflete inchinate tarii lumina fapturii sale de foc si de jertfa".

ooooo

"INDREPTAR", anul I, nr. 12, Nov. 1951; anul II, nr. 1, Dec. 1951, cu colaborari alose: Mircea Eliade, Oct. Bărlă, Fr. Tailliez, etc., in proza stiintifica, si Aron Cotruș, alături de Al. Gregorian, Victor Bucscu si Nicolae Novac in poezie. Placuta surpriza pentru noi: intalnirea clasicistului Victor Bucscu si a romanistului Petre Iroaic (singurul specialist acum in istororomanica) in apelo







